UN SANAYİİ

1. ANA İLKELER VE METOD :

Bu sanayi kolunda buğdaydan un imali incelenmiştir. Diğer hububat unları hesaba katılmamıştır. Sadece şehir ve kasabaların un ihtiyacını temin eden valsli değirmenler hesaba katılmış olup, tahminen ihtiyacın üçte ikisine cevap veren ve daha ziyade köylerin un ihtiyacını temin eden kara değirmenler hakkında bilgi edinilememiştir.

2. BUGÜNKÜ DURUM :

Karataş değirmenlerinin aded ve kapasiteleri hakkında kesin rakam verilemez. Ancak 1955 yılında yapılan bir etüde göre sayıları 16 000 i bulan bu çeşit değirmenlerin yıllık kapasiteleri 5 milyon 343 bin ton (Buğday) olarak kabul edilmiştir. Valsli değirmenler daha ziyade büyük şehir ve kasabalarda kurulmuştur. 1960 yılı itibariyle adetleri 300 civarında olan bu değirmenlerin yıllık kapasiteleri 2 milyon 222 bin tonu (Buğday) bulmaktadır. Bu duruma göre memleketimizdeki değirmenlerin yıllık kapasiteleri 7 milyon 556 bin tondur.

Valsli değirmenlerde buğdaydan saf un elde etme oranı % 80 dir. Bu hesaba göre son yıllarda vasli değirmenlerin un kapasite miktarı 1.778 000 tondur. Valsi değirmenlerin 1960 yılı fiili üretim miktarı 1.156.000 tondur.

Türkiye geçmiş yıllar itibariyle un tüketimine ait elimizde muntazam bir bilgi yoktur. Çeşitli dairelerin tahminlerinden çıkarılan netice; nüfus başına un tüketimimizin şehir ve kasabalarda yılda 96 kg. ekmeklik, 6 kg. pasta, börek v. s. imali için, 1,5 kg. da bisküi v. s. imalinde kullanılmak üzere toplam 103,5 kg. olduğudur.

3. TALEP PROJEKSİYONU :

Talep projeksiyonu hesaplanırken plân döneminde tüketilebilecek toplam buğday miktarından hareket edilmiştir. Tohumluk ve kayıplar çıktıktan sonra buğday tüketimi talebi aşağıdadır.

	Miktar (Bin ton)
1963	5 925
1967	6 923

Tüketilecek buğday, un ve bulgur olarak kullanılmaktadır. Adam başına bulgur tüketiminden hareketle bulunan bulgur talebi aşağıdadır.

	Miktar (Bin ton)
1963	756
1967	843

Hesaplanan bulgur talebine erişebilmek için kullanılmam gereken buğday miktarı şu şekildedir :

	Miktar (Bin ton)
1963	800
1967	890

Tüketilecek buğday miktarından bulgur ihtiyacı için hesaplanan miktar çıkarıldıktan sonra hesaplanan un talebi aşağıdadır.

TABLO : 98 — Un talep miktarı

(Bin ton)

Yıllar	Valsli değirmenler (1)	Karataş değirmenler (2)	Genel toplam (3)
1963	1 600	2 810	4 410
1964	1 700	2 880	4 580
1965	1 800	3 000	4 800
1966	1 900	3 060	4 960
1967	2 000	3 188	5 188

4. *ÜRETİM HEDEFİ :*

Üretimin, plân yılları itibariyle yukarıdaki tabloda gösterilen talep miktarlarına eşit olmam gerekmektedir.

5. *YATIRIMLAR :*

Valsli değirmenlerde bilinen en son kapasite 1780 bin tondur. (1960 da). Bu kapasitenin aynı kaldığı kabul edilse bile toplam un ihtiyacını karşılayacaktır. Ancak, değirmenlerin coğrafi dağılışının uygun olmaması, zamanla karataş değirmenlerinden un fabrikasına bir geçiş gerektirecektir. Yatırımların yıllar itibariyle dağılışı aşağıdaki Tablo 99 da gösterilmiştir :

TABLO : 99 — Yatırımlar

(Bin T. L.)

Yıllar	Dış para	Toplam
1963	7 500	14 885
1964	5 000	9 885
1965	1 500	3 500
1966	2 000	4 000
1967	1 000	4 000
Toplam	17 000	36 270

6. *KATMA DEĞER* :

Valsli değirmenlerde bir kg. un üretiminde yaratılan katma değer 6,25 kuruştur. Buna göre plân döneminde valsli değirmenlerin un üretiminin yaratacağı katma değer aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Katma Değer

	Bin T. L.
1963	100 000
1967	125 000

YEMEKLİK BİTKİSEL YAĞLAR SANAYİİ

1. *ANA İLKELER VE METOD :*

Türkiye'de yağlı tohumlar üretimi önemli bir yer tuttuğu halde halkın yemeklik bitkisel yağ ihtiyacı iç üretim ile karşılanamadığından bir yandan yağlı tohumlar ihraç edilirken öte yandan zaman zaman bitkisel yağ ithali gerekmiştir.

Bu yönden Türkiye'nin bitkisel yağ ihtiyacının iç üretimle karşılanması ve zeytinyağı ihracatının artırılması, bu sanayi dalının geliştirilmesinde ana ilked'r. Bitkisel yağlar tüketimi hayvansal yağlar aleyhine gelişmektedir. Bitkisel yağların sağlık bakımından daha elverişli olması ve fiyatının düşük bulunması bunda en önemli unsurdur. Bu yönden halkımızın artan bitkisel yağ ihtiyacını karşılamak için bu sanayi koluna gereken önemi vererek geliştirmek gerekmektedir.

Plân dönemi bitkisel yağ tüketimimizin tahmininde, 1950 - 1960 yılları arası çeşitli bitkisel yağların adam başına tüketimleri üzerinden toplam bitkisel yağ tüketimimizin gelişmesi incelenmiş, tüketim artışı, gelir esnekliği gözönüne alınarak, tahmin edilmiştir.

Üretim tahminleri için yağlı tohumlar tarımındaki gelişmeler, plân dönemi yağlı tohum ihracatı ve yağlı tohumların yurt içindeki başka kullanış yerleri gözönüne alınmıştır.

2. *BUGÜNKÜ DURUM :*

Türkiye'nin toplam bitkisel yağ üretimi 164,6 bin ton tahmin edilmektedir. Bunların çeşitli yağlara göre dağılışı Tablo : 100 de gösterilmiştir.

TABLO : 100 — Türkiye'de bitkisel yağ üretimi

Yağ Türü	Bin Ton/yıl
Zeytinyağı	80,0
Pamuk yağı	44,0
Ayçiçeği yağı	27,0
Haşhaş yağı	8,8
Susam yağı	4,4
TOPLAM	164,6

Bitkisel yağ üretimimiz içinde en önemlisi zeytinyağı olup, toplam üretimin ortalama yüzde 48 ini bulmaktadır. Pamuk yağı yüzde 27, ayçiçeği yağı yüzde 17, haşhaş yağı yüzde 5 ve susam yağı yüzde 3 tür.

Geçmiş on yıl içinde bitkisel yağ üretimimiz yıldan yıla değişmeler göstermekle beraber genel olarak artış azdır ve tüketimle üretim arasındaki dengesizlik gittikçe artmaktadır. Üretimle tüketim arasındaki dengeyi kurabilmek için, Türkiye'nin son yıllarda yağ ithalâtı dik bir artışla 1960 yılında 37 bin tona varmıştır. İthalâtımız başlıca soya ve pamuk yağı olmuştur.

Yurdumuzda ekimi yapılan soya fasulyesinden yağ çıkaracak bir tesis olmadığından çok değerli bir yağ ve protein ham maddesi olan bu ürün ihraç edilmektedir.

Güney Anadalu'da yetiştirilen yer fıstığı daha çok yemiş olarak kullanılmakta ve yağı çıkarılmamaktadır.

Bitkisel yağ işleyen iş yerlerinin durumu :

Bitkisel yağlar modern fabrikalarda ve «Tasirhane» veya «Mahsare» denilen ilkel işletmelerde elde edilmektedir. Kullanılan ilkel teknik dolayısıyla yağ verim ve niteliği düşük kalmaktadır.

Bitkisel yağlar sanayiinde genel olarak bir miktar kullanılmayan kapasite olduğu bilinmektedir. Bunda bölgeler bakımından yağlı tohum üretiminde görülen değişmelerin etkisi vardır.

3. ÜRETİM :

Plân dönemi bitkisel yağ üretim tahminleri aşağıda Tablo : 2 de gösterilmiştir. Plân döneminde alınacak tedbirlerle 1965 den başlıyarak yer fıstığı ve soya yağı üretilecektir. Susam ekim alanı değişmediğinden, susamın tahin yapımı ve simitlik gibi başka kullanış alanları dolayısıyla susam yağı üretiminde bir azalma olacağı tahmin edilmektedir. Haşhaş yağı üretiminde de bu tohumun tarımının milletlerarası anlaşmalarla sınırlandırılması yüzünden çok az bir artış olacaktır. Güney Doğu Anadalu'da ayçiçeği ekimi artacağından ayçiçeği yağı üretiminde büyük gelişmeler beklenmektedir. Zeytinyağı üretimi artırılacak ve ihracatı geliştirilecektir.

TABLO : 101 — Çeşitli bitkisel yağ üretim tahminleri

Bin Ton

Yağ Türü	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)
Zeytinyağı	80.0	85.2	98.0
Pamuk yağı	44.4	47.5	65.5
Ayçiçeği yağı	27.0	28.5	42.4
Soya fasulyası yağı	—	—	1.7
Yer fıstığı	—	—	6.9
Susam yağı	4.4	4.4	4.2
Haşhaş yağı	8.8	8.8	9.2
TOPLAM	164.6	174.4	227.9
ENDEKS	100	106	139

4. *DIŞ TİCARET :*

a. *İhracat :*

Üretim ve talep durumu incelendiğinde görüleceği gibi Türkiye bitkisel yağ sanayiinde yağ açığımızı azaltacak bir gelişme göze çarpmaktaysa da plân döneminde yağ ithalimiz devam edecektir. Tahmin edilen zeytinyağı üretimimizin tüketimden artan kısmı ihraç edilecektir. Zeytinyağı fiyatlarının iç ve dış pazarlarda başka yağlara göre yüksek oluşu ve yurt içinde zeytinyağının öteki bitkisel yağlar ve margarin karşısında kullanılma imkânının sınırlı oluşu zeytinyağı ihracını özendirici niteliktedir.

Zeytincilikte ürünün ardarda bir yıl iyi, bir yıl kötü olmasından zeytinyağı ihracı da yıldan yıla değişebilir, ancak 5 yılda toplam olarak 35 bin tonu bulacağı umulmaktadır.

Zeytinyağı ihracından yılda ortalama 30 milyon T. L. beş yılda ise 151,2 milyon T. L. lık döviz elde edileceği umulmaktadır.

b. *İthalât :*

Bitkisel yağ açığımızı kapamak için plân döneminde yılda ortalama olarak 58 bin 800 ton yağ ithal edilecek ve beş yıllık toplam 294 bin tonu bulacaktır. Yağ ithali için gerekli döviz harcaması yılda ortalama 223 milyon T. L. ve 5 yılda 1 milyar 117,2 milyon T. L. kadar olacaktır.

Yağlı tohumların işlenme ve pazarlamasında bazı ithal malı gereçler kullanılmaktadır. Bunların en önemlisi tenekedir. Yurdumuzda 1965 yılına kadar teneke yapılamayacağına göre ithalât bu tarihe kadar devam edecektir.

İşleme sırasında kullanılan tasfiye toprağı, sudkostik, tasir torbası ve bazı kimyasal maddelerin ithaline bir süre daha devam olunacaktır.

5. *TÜKETİM :*

Plân döneminde bitkisel yağ tüketimimiz tablo 102 de gösterilmiştir.

TABLO : 102 — Çeşitli bitkisel yağ tüketimi tahminleri

Yıllar	Adam başına Kg. (1)	Endeks (2)	Toplam bin ton (3)	Endeks (4)
1962	7,300	100	214,7	100
1963	7,519	...	227,5	...
1964	7,731	...	240,6	...
1965	7,943	...	254,2	...
1966	8,155	...	268,3	...
1967	8,367	115	283,0	132

Plân döneminde bitkisel yağ tüketimimiz artış gösterecektir. Bitkisel yağ fiyatlarının hayvansal yağlara göre düşük oluşu, sıvı yağların sağlığa yararlı oluşu ve bitkisel margarine karşı talebin gelişmesi, bitkisel yağ tüketimini artıran başlıca sebeplerdir. Aşağıdaki üretim tahminlerinden de anlaşılacağı gibi plân dönemi üretimimiz tüketimi karşılayamayacak, açığımız ithalâtla karşılanacaktır.

6. *KATMA DEĞER :*

Plân devresi nebati yağ sanayii katma değeri aşağıda gösterilmiştir.

TABLO : 103 — Bitkisel yağ sanayiinde katma değer

Yıllar	Toplam bitkisel Yağ üretimi (Bin ton) (1)	Katma değer (Milyon TL.) (2)	Endeks (3)
1962	164,6	192,6	100
1963	174,4	205,7	107
1967	228,0	266,3	138

7. *YATIRIMLAR :*

Plân devresinde bitkisel yağ sanayiine yapılacak devlet ve özel kesim yatırımları aşağıdaki gibi tahmin edilmiştir.

TABLO : 104 — Bitkisel yağ sanayiinde yatırımlar

Yıllar	Yeni yatırımlar (1)	Bakım ve idame yatırımları (2)	Toplam dış (3)	*Bin TL.* Toplam (4)
1963	16 100	3 330	7 820	19 430
1964	9 400	3 510	8 040	12 910
1965	10 350	4 010	9 390	14 360
1966	5 450	4 090	3 510	9 540
1967	14 050	4 370	10 330	18 420
Toplam	55 350	19 310	39 090	74 660

Yurdumuzun bazı bölgelerinde yağlı tohumlar üretiminin gelişmesi ve modern tesisler ihtiyacı yeni yatırımları gerekli kılmaktadır.

8. *TEDBİRLER :*

a. Bitkisel yağ üretimimiz ihtiyacımızı karşılamaz durumda olduğundan yağlı tohumlar ihracatından yavaş yavaş vazgeçilmeli ve yağlı tohumlar yurtta işlenmelidir.

b. Bugünkü yağ üretim tekniği ilkel durumda olduğundan küspeler içinde büyük ölçüde yağ kalmakta ve bu yağ küspelerle birlikte düşük fiyatla yurt dışına gitmektedir. Bu sebepten bir taraftan yağ sanayiindeki teknik geliştirilirken, diğer taraftan küspe ve prina kullanılmasının bu esaslara göre düzenlenmesi gereklidir.

c. Yağ işleme tesislerini yenileştirip düzeltmek gerektir. Sanayi yağ verimlerinin yükseltilmesi sonucunda yağ ürünü artacak ve küspe fiyatları düşecektir. Bunun hayvancılığın gelişmesi üzerindeki olumlu etkileri de meydandadır.

Bu yüzden yağlı tohum üretenler kooperatif kurmaya özendirilerek, ürünün doğrudan doğruya değerlendirilmesi yoluyla bu kayıpların önüne geçilmeye çalışılacaktır.

d. Sabun yapımında yemeklik yağların kullanılmaması ve ancak rafinaja elverişli olmayan yağların sabun yapımında kullanılması için gerekli tedbirler alınacaktır.

BİTKİSEL MARGARİN SANAYİİ

1. ANA İLKELER VE METOT :

Bitkisel margarin sanayii yurdumuzda son yıllarda kurulmuş olup üretim ve talep yönünden büyük gelişmeler göstermiştir. Bu yağ teknik ve özel bir şekilde hazırlanışı dış görünüşü, hayvansal yağlara göre ucuzluğu ve sağlığa daha elverişli oluşundan ötürü tüketicinin önem verdiği mallardan biri haline gelmiştir. Ayrıca bu sanayi, yağlı tohumlarımızın değerlendirilmesi bakımından üzerinde durulacak önemli bir sanayi koludur.

Tüketim tahminleri bugünkü tüketim miktarı ve gelir esnekliği hesaba katılarak yapılmıştır. Margarin talebinde plân dönemi için bir doyma noktası beklenmemektedir.

Üretim hedefleri, talebi karşılayacak şekilde tesbit edilmiştir.

2. BUGÜNKÜ DURUM :

Türkiye'nin bugünkü bitkisel margarin üretimi 60 bin ton kadar tahmin edilmektedir. Üretim son yıllarda dik bir artış göstermişse de kimi işletmelerin üretimleri düşmüştür. Margarin sanayiinde kullanılmayan kapasite vardır. İstanbul'da kuruluşu bitmiş fabrika henüz çalışmaya başlamamıştır.

Yıldan yıla stok aktarması çok az olduğundan yıllık üretimin olduğu gibi tüketime gittiği kabul edilirse, adam başına tüketimin 2 Kg. a yakın olduğu anlaşılır.

3. TÜKETİM :

Margarin tüketimi hızlı bir tempo ile artmaktadır. Tüketmen, margarini hayvansal ve başka bitkisel yağlara üstün tuttuğundan, tüketimin üretim imkânlarına uyarak kolayca artacağı söylenebilir. Plân dönemi içinde adam başına tüketim tablo 105 deki gibi tahmin edilmiştir.

TABLO : 105 — Tüketim

Yıllar	Adam başına tüketim Kg.	Endeks
1962	2.040	100
1963	2.117	104
1967	2.365	116

4. *ÜRETİM :*

Plân dönemi içinde margarin üretimi aşağıdaki gibi tahmin edilmiştir.

TABLO : 106 — Üretim

Yıllar	Üretim (Bin ton)	Endeks
1962	60,0	100
1963	64,0	107
1967	80,0	133

Margarin tesislerinin bir kısmının kapasitelerinin altında çalıştığı bilinmekte ise de, plân döneminde bu sanayi koluna yatırım yapılacağı tahmin edilmektedir. Çünkü kuruluş yeri bakımından çok elverişli şartlar gösteren bazı bölgelerimizde margarin tesisleri yoktur veya çok yetersizdir. Yağlı tohum bakımından zengin olan bölgelerde kurulacak yeni tesislerin, taşıma kolaylığından ötürü büyük rekabet üstünlüğü kazanacağı şüphesizdir.

Plân dönemindeki yatırımlarla kapasite, 1967 üretimini rahatça sağlıyacak bir seviyeye çıkacaktır.

Bitkisel yağ üretimindeki eksiğimizden ötürü margarin ihracatı düşünülmemiştir.

5. *İTHALÂT :*

Margarin üretiminde kostik soda, aktif toprak ve D vitaminleri, boya ve diğer bazı kimyevi maddeler ile ambalâj olarak teneke, kalay, parşömen kâğıdı gibi ithal malı gereçler kullanılmaktadır. Bunların yıllık ortalama değeri 19 milyon TL., beş yıllık tutarı ise 95 milyon Türk lirası tahmin edilmiştir.

Margarin imali için kullanılan nebati yağlarla ilgili ithalât ihtiyacı bitkisel yağlar sanayiinde incelendiği için, bu konuya burada değinilmemiştir.

1965 yılında teneke ihtiyacımız yurt içinden karşılanacağı için ithalât ihtiyacı ortadan kalkacak, ama 1966 da yeni margarin tesislerinin çalışmaya başlamasıyla başka ithal girdileri ihtiyacı belirecek sonuç olarak ithalât artacaktır.

6. *KATMA DEĞER :*

Plân döneminde bu sanayi kolunda yaratılacak katma değer tahminleri tablo 107 de gösterilmiştir.

TABLO : 107 — Katma değer

Yıllar	Bin TL.	Endeks
1962	62 400	100
1963	66 560	107
1967	83 200	133

YATIRIMLAR :

Plân döneminde, margarin sanayiine yapılacak yatırımlar tablo 108 de gösterilmiştir.

TABLO : 108 — Yatırımlar

Yıllar	Yeni yatırımlar	Bakım ve yenileştirme giderleri	*(Bin T. L.)* İç	Dış	Toplam
1963	—	2 000	1 200	800	2 000
1964	10 000	2 000	11 200	800	12 000
1965	15 000	2 000	15 800	1 200	17 000
1966	—	2 000	1 200	800	2 000
1967	—	2 000	1 200	800	2 000

ŞEKER SANAYİİ

1. *ANA İLKELER VE METOT* :

Bu sanayi yurdumuzda şeker pancarı işleyen fabrikaların üretimini içine almaktadır. Başta temel madde olan toz ve kesme şekerle şeker sanayiinin tâli maddelerinden olan «melas» ve «küspe» bu bölümde incelenmektedir.

Geçmiş yıllarda pancar ekim alanı ve dolayısiyle pancar üretimi, tüketimi ve ihracatı arasında gerekli denge kurulmadığından, elde stok birikmiş ve biriken stokları harcamak için maliyetin çok altında bir fiyatla şeker ihraç edilmiştir. Ayrıca fazla pancarı işlemek için fabrikaların normal çalışma dönemi olan ortalama 100 gün bazı yıllarda 180 güne çıkmıştır. Plân döneminde üretim ve tüketim arasında bir denge kurulması hedef olarak alınmıştır. Yurdumuzda adam başına şeker tüketimi düşüktür. Önümüzdeki beş yılda tüketim gelire bağlı olarak artacaktır.

2. *BUGÜNKÜ DURUM* :

Bugün yurdumuzda 15 şeker fabrikası vardır. Bu rakam 1962 de deneme işletmesine, 1963 yılında üretime geçecek olan Ankara fabrikasiyle 16 ya, 1963 de deneme işletmesine ve 1964 de üretime geçecek olan Kastamonu fabrikasiyle 17 ye yükselecektir.

Fabrikalarımızın bugünkü kapasite durumları tablo 109 da gösterilmiştir.

TABLO : 109 — Şeker fabrikalarının kapasitesi

Fabrikalar	Kapasite (Bin ton)
Adapazarı	34,0
Alpullu	25,0
Amasya	27,9
Burdur	27,0
Elâzığ	18,0
Erzincan	18,6

Fabrikalar	Kapasite (Bin ton)
Erzurum	18.0
Eskişehir	37.5
Kayseri	27.9
Konya	29.3
Kütahya	14.0
Malatya	16.8
Susurluk	25.2
Turhal	37.5
Uşak	18.1
TOPLAM	375.0

NOT : Yukarıdaki rakamlar normal çalışma sürelerine göredir.

Özellikle son yıllarda pancar üretimi artmış ve şeker üretimi kapasitenin üstüne çıkarak 1959 da 499 747 tona, 1960 da 643 497 tona yükselmiştir. Bu üretim seviyesine ulaşabilmek için fabrikalar ortalama 100 gün olan çalışma müddetlerini 180 güne çıkarmak zorunda kalmışlardır. Alınan tedbirlerle 1961 yılında 331 740 ton tüketime karşılık üretim ancak 432 bin tona düşürülebilmiştir.

3. *TALEP PROJEKSİYONU* :

Plân döneminde şekerde talep artış eğilimi gelir artışına paralel olacaktır. Buna göre hesaplanan şeker talep miktarı Tablo : 110 da gösterilmiştir.

TABLO : 110 — Şeker tüketim tahmini

YILLAR	Tüketim (Bin ton)
1962	357.0
1963	375.0
1967	494.0

4. *ÜRETİM HEDEFLERİ* :

Şeker talebi gözönüne alınarak 1967 yılı üretim hedefi 490 bin ton olarak kabul edilmiştir. 16 şeker fabrikamızın dönem başında şeker üretim kapasitesi 393 bin tondur. 1967 de üretimin 490 bin ton olacağı gözönüne alınırsa kapasitenin artırılması gerektiği anlaşılmaktadır. 1963

yılında hizmete girecek Ankara (18 bin ton kapasite) ve 1964 de hizmete girecek Kastamonu (18 bin ton kapasite) fabrikaları ve elde bulunan fabrikaların genişletilmesiyle 1967 ye kadar üretimin alacağı durum aşağıda gösterilmiştir.

TABLO : 111 — Üretim tahminleri

YILLAR	Üretim (Bin ton)
1963	400
1964	400
1965	400
1966	440
1967	490

Talep projeksiyonu ile karşılaştırıldığında bazı yıllarda talebin üretim miktarından fazla olduğu görülmektedir. Aradaki fark elde bulunan stokdan karşılanacaktır.

TABLO : 112 — Kapasite tahminleri

YILLAR	Miktar (Bin ton)
1963	393,0
1964	411,0
1965	411,0
1966	444,6
1967	490,7

Kapasite rakamlarından da anlaşılacağı gibi fabrikalar normal çalışma süreleri içinde çalışacaklardır.

Şekerden yapılan çeşitli şekerleme ve helvanın üretim durumları hakkında elimizde yeteri kadar bilgi olmadığından, bu konuda bir tahmin yapılmamıştır. Özellikle helva ve bazı şekerleme çeşitlerinde ihracat imkânı vardır.

5. *YATIRIMLAR* :

a. *Yatırımların bölgelere göre dağılışı* :

Plân dönemi içinde çeşitli fabrikalarda yapılması düşünülen genişletme ve yeniden kurulacak fabrikalar ile ilgili yatırımlar aşağıda gösterilmiştir.

TABLO : 113 — Şeker sanayiinde yatırımlar

(Bin TL)

YILLAR	Duş para	Toplam para
1963	3 251	41 023
1964	17 180	59 057
1965	10 948	48 034
1966	2 944	27 144
1967	60	38 307
TOPLAM	34 383	213 565

6. *KATMA DEĞER* :

Şeker üretiminde hammadde olarak kullanılan pancar, maliyetin en önemli unsurudur. Pancar maliyeti 1960 üretim değerinin yüzde 86 sıdır.

1961 yılı üretim durumuna göre bir Kg. şekerde ham veya yardımcı madde girdileri. değeri olarak 136,90 kuruş bulunmuştur. Bu duruma göre 1962, 1963 ve 1967 yılları için hesaplanan katma değer tablo 114 de görülmektedir.

TABLO : 114 — Katma değer

YILLAR	(Bin ton) Üretim miktarı	(Bin ton) Üretim değeri	(Milyon TL.) Girdi değer	(Milyon TL.) Katma değer
1962	400	1 000	547,6	452,4
1963	400	1 000	547,6	452,4
1967	490	1 225	670,8	554,2

Buna melâs satışı ile elde edilecek ürünü katmamız gerekmektedir. Tâli madde olduğu için melâsın girdisi yoktur.

Melâs ispirto sanayiinde 5 Kr/Kg. olarak hesaplanmaktadır. (80 bin ton) Bu rakam düşük olmakla beraber ispirto sanayiindeki katma değeri yükselteceği düşünülerek aynen alınmıştır. Yem sanayiine melâs 15 Kr/Kg. üzerinden verilmektedir. Pancarın yüzde 4 ü melâs olduğuna göre 1962, 1963 ve 1967 yıllarında elde edilecek melâs miktarı tablo 115 de görülmektedir.

TABLO : 115 — Elde edilecek melâs

YILLAR	Melâs (Ton)	Değeri (Bin TL.)
1962	108 000	6 120
1963	106 640	5 916
1967	130 640	20 520

TABLO : 116 — Toplam katma değer

YILLAR	Değer (Milyon TL.) (1)	Endeks (2)
1962	458,5	100
1963	458,3	100
1967	574,7	125

7. ***TEDBİRLER*** :

a. İhtiyaçtan ve standart kapasitenin verdiğinden fazla üretim, maliyeti artırmaktadır. Bu sebepten pancar üretiminin, şeker üretim kapasitesine nazaran dengeli bir şekilde muhafazasına önem verilmelidir. Şeker ihracı ancak stokların düzenlenmesi gerektiğinde başvurulacak bir yoldur.

b. İhtiyaç fazlası üretimin ihracında mamul olarak ihraç imkânı araştırılacaktır.

İÇKİ SANAYİİ

İçki sanayiinde özel önemi olan bira, şarap ve rakı ayrı ayrı incelenmiştir.

1. BİRA :

a. Tüketim ve talep :

Geçmiş yılların rakamlarına bakıldığında Türkiye'de adam başına tüketimin artmakta olduğu fakat tüketimin bütün yurtta dengeli olarak dağılmadığı görülmektedir. Bu durum, üretimin tüketimine yetmemesi dolayısiyle bira dağıtımının daha çok üretim bölgelerinde yapılmasından ileri gelmektedir.

Bira üretimimiz ihtiyacı karşılamaktan uzak olduğu için, Beş Yıllık Plân Dönemine esas olmak üzere geçmiş eğilim değerleri talep projeksiyonlarında kullanılamamıştır. Bu bakımdan adam başına tüketim, 1,96 litre olarak kabul edilmiştir. Buna göre, Plân Dönemi için bira tüketim talep tahmini, Tablo 117 de gösterilmiştir.

TABLO : 117 — 5 yıllık plân döneminde bira talep tahmini
(Milyon litre)

YIL	Talep	Artış endeksi
1962	35	100
1963	41	117
1964	47	134
1965	54	154
1966	61	174
1967	70	200

b. Üretim :

Bira üretimi İstanbul ve Ankara'da bulunan iki fabrikadan sağlanmaktadır.

İstanbul Bomonti Fabrikasının normal kapasitesi 10 milyon litredir. Bu fabrikanın kapasite üstü çalışmasiyle 22 milyon litreye kadar çıkan imalâtının yüzde 89 u İstanbul ve çevresinde harcanmıştır.

Ankara Bira Fabrikasının normal kapasitesi 4 milyon litredir. Bu fabrikada kapasite üstü çalışma ile 10 milyon litreye kadar imalât yapmıştır. Bu imalâtın da yüzde 38 i Ankara ve çevresinde harcanmıştır.

Böylece bu alanda üretimin artan talebi karşılayamadığı ve yeni yatırımların gerekli olduğu görülmektedir.

Bira sanayii, tüketici kitlesi gözönüne alınarak kurulması gereken sanayiilerin tipik örneklerinden biridir. Gerçekten de bira, yüzde 90 ı su olan bir tüketim maddesi olduğu için maliyeti etkileyen en önemli öğe taşıma giderleridir. 1 Kg. arpadan 3-3,5 litre bira elde edildiğine göre, arpanın taşınması biranın taşınmasından daha ekonomik olmaktadır. Taşımayı etkileyen başka öğeler arasında şişe ve fıçılar söylenebilir. Kuruluş yerini etkileyen öğelerden biri de yeter miktar ve nitelikte su meselesidir. Su tüketimi, imal edilen biranın 10-15 katını bulmaktadır. Enerji de yukardakiler kadar önemli olmayan başka bir maliyet öğesidir.

5 yıllık plân döneminde bira ihtiyacımızın karşılanması için önerilen projelerle, 1967 üretim kapasitesi Tablo 118 ve 119 da görülen seviyeye çıkacaktır.

TABLO : 118 — Malt fabrikaları üretim kapasitesi
(Bin ton)

Fabrikalar	Bugünkü kapasite	Genişletmeden sonra
İstanbul Fabrikası	2,6	5,0
Ankara Fabrikası	2,4	2,4
TOPLAM	5,0	7,4

TABLO : 119 — Bira fabrikaları üretim kapasitesi
(Milyon litre)

Fabrikalar	Bugünkü kapasite	Genişletmeden sonra
İstanbul Fabrikası	20,0	15,0
Ankara Fabrikası	10,0	—
TOPLAM	30,0	15,0

c. *Yatırımlar :*

1967 yılına kadar bira sanayiine yapılması düşünülen yatırımlar Tablo 120 de gösterilmiştir.

TABLO : 120 — Bira sanayii plân dönemi yatırımları

(Bin TL)

YILLAR	Tesis yatırımları Dış para	Tesis yatırımları Toplam	Bakım ve idame Dış para	Bakım ve idame Toplam	Toplam Dış para	Toplam Toplam
1963	11 850	23 350	700	3 000	12 550	26 350
1964	18 000	29 950	700	1 900	18 700	31 850
1965	11 500	16 500	500	4 000	12 000	20 500
1966	12 500	14 000	1 000	4 500	13 500	18 500
1967	—	—	2 000	5 500	2 000	5 500
Toplam		83 800		18 900	58 750	102 700

d. Katma değer :

Bira sanayiinin yaratacağı katma değer Tablo 121 de gösterilmiştir.

TABLO : 121 — Plân döneminde bira sanayiinde katma değer (*)

YIL	Üretim (Milyon Lt.)	Katma değer (Milyon TL.)
1962	32	36,6
1963	37	38,9
1967	70	73,9
		218,4

2. ŞARAP :

a. Talep :

(1) İÇ TALEP :

Geçmiş 10 yılın tüketim rakamları adam başına tüketimin 0,6 Lt. çevresinde olduğunu göstermektedir. Tüketimin artmamasının en önemli sebebi olarak, dini inançlar gösterilebilir. 1950 - 59 yılları gözönünde tutulursa adam başına tüketim eğiliminde her yıl 0,014 Lt. gibi çok az bir artış görülmektedir. Talep projeksiyonu bu esasa göre yapılmıştır.

(*) Tablolardan görüleceği gibi plânın ilk yıllarında üretim ihtiyacı karşılayamamaktadır. Ancak yeni yatırımlarla, son yıllarda ihtiyacın karşılanabileceği anlaşılmaktadır.

TABLO : 122 — Türkiye şarap tüketimi projeksiyonu, 1963-1967

Yıllar	Adam başına Lt.	Toplam 000 Lt.	Endeks
1962	0,617	18 150	100
1963	0,759	22 964	126
1967	0,815	27 566	152

(2) DIŞ TALEP :

Şaraplarımız Avrupa'da ötedenberi pazar bulan ve özellikleri dolayısiyle talep edilen maddeler arasında yer almışlardır.

Şarap ihraç ettiğimiz başlıca memleketler Almanya, Danimarka, İngiltere, ve İsveç'tir. İhracata ayrılan Türk şarabının özelliği, alkol oranının yüksek olması ve Avrupa'da mahalli şaraplarla harman edilebilmesidir. Türkiye'nin, kupajla elde edilen şarabının doğrudan doğruya ihraç imkânları da vardır.

Plân dönemi içinde gerekli tedbirler alındığı takdirde, şarap ihracatımızı önemli miktarda artırmak imkânı vardır. Çünkü şaraplarımızın kalitesi gittikçe yükselmektedir. Türkiye, çok çeşitli üzüm yetiştiren bir ülkedir. Bağcılık bakımından dünyada önemli bir yer almıştır. Bununla birlikte üzümlerimizin ancak yüzde 3 ü şarap olarak değerlendirilmektedir.

Şaraplarımızın ihracatında başka bir mesele maliyet meselesidir. Şarap fiyatlarımız, öbür ülkelerin ihraç fiyatlarının üstündedir,

Türk şarapları Avrupa'da hektolitresi 6-9,5 dolar üzerinden satılmıştır.

Sarap sanayiinde, maliyetleri düşürme imkânları vardır. Fiyat kararlığı ve kalite düzeltilmesi de gözönünde tutulursa şaraplarımızın daha fazla ihracı da mümkündür. Bundan başka üzüm üretimimizi daha iyi değerlendirmek ve sofralık üzüm dışında kalanları şarap sanayiine daha kolay sevketmek probleminin de çözülmesi gerekmektedir.

Bugünkü gidişle, 1967 yılında 36 293 milyon litre şarap üretilecektir. Böylece, Plân Döneminde ihracat imkânımız Tablo 123 de görüldüğü şekilde tahmin edilmiştir.

TABLO : 123 — Plân dönemi şarap ihraç tahmini
(Milyon litre)

Yıllar	Toplam üretim (1)	Tüketim (2)	İhracat imkânı (3)	İhracat endeksi (4)
1962	20,0	18,2	1,8	100
1963	25,0	23,0	2,0	106
1964	28,0	24,0	4,0	216
1965	31,0	25,0	6,0	324
1966	33,0	26,0	7,0	378
1967	36,0	27,5	8,5	459

b. Üretim kapasitesi ve dağılışı :

Şarap imalâthaneleri üzüm üretim bölgelerine uygun olarak, kuzey ve doğu bölgeleri dışında yurdun çeşitli bölgelerine dağılmıştır. Şarap imal eden özel yapıcı sayısı 1957 de 198 den 1959 da 312 ye varmıştır. Şarap imal edenlerden ayrı olarak şarap imlâ ve satışı ile uğraşan işletmelerde de vardır. Tekel'in, Ankara, Elâzığ, Gaziantep, Ürgüp, İzmir ve Tekirdağ'da olmak üzere 6 fabrikası çalışmaktadır.

1967 de üretimin 36 milyon litre olması gerektiğine göre özellikle Tekel'in kullanılmıyan kapasitesinin üretime geçmesi ihtiyaca yetecektir. Üretim ve kapasite rakamlarının incelenmesinden anlaşılacağı gibi özel sektör 1950 - 60 yılları içinde tam kapasite ile ve bazı yıllar, kapasitenin üstünde çalıştığı halde, Tekel'in üretimi büyük dalgalanmalar göstermiş ve üretim, kapasitenin yüzde 32 si ile yüzde 87 si arasında değişmiştir.

Tablo : 124 te kapasite ile üretim arasındaki ilişki gösterilmektedir.

TABLO : 124 — Şarap Sanayiinde Kapasiteden Yararlanma

(Milyon Litre)

Yıllar	Tekel		Özel Sektör	
	Kapasite (1)	Üretim (2)	Kapasite (3)	Üretim (4)
1950	13,9	4,4	—	9,3
1955	13,9	9,6	—	15,1
1960	14,3	4,9	—	12,4

Üretimin artırılması için tekel fabrikalarının tam kapasite ile çalıştırılmaları sağlanacaktır. Özel sektörde kapasiteyi artırma eğilimi vardır. Özel sektör 1959 da 21 milyon litrelik bir üretim seviyesine eriştiğine ve Tekel'in de 14 milyon litrelik bir üretim kapasitesi olduğuna göre 1967 üretimini bu kapasite karşılıyabilecektir.

c. Katma değer :

Beş Yıllık Plân Dönemi için şarap üretimimizin yaratacağı katma değer aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Şarap satış fiyatı ortalama içerde 191 Kr. ve ihracat için 90 Kr./Lt. kabul edilmiştir. Ham madde, malzeme bedeli olarak iç tüketimde 94 Kr./Lt. ihracatta 83 Kr./Lt. alınmıştır.

Döviz kazancının 1967 için 7,5 milyon T. L. çevresinde olacağı tahmin edilmiştir.

Not : Tablo yalnız 600 bin litre ve yukarı kapasitede olan imalâthaneleri göstermektedir.

TABLO : 125 — Şarap Sanayiinde Katma Değer

(Milyon T. L.)

Yıllar	Katma Değer Toplamı (1)	Dış Para (2)
1962	17,6	—
1963	22,5	1,8
1967	27,3	7,7

d. Yatırımlar :

Bugünkü kapasite, talebi karşılayacak durumdadır. Fakat ihraç edilebilir kalitede şarap üretimi için 6 milyon T. L. çevresinde yatırım gerekecektir.

3. RAKI :

a. Tüketim :

Adam başına rakı tüketiminin düzgün olarak arttığı görülmektedir. Eğilim denkleminden yıllık artışın adam başına 0,022 Lt. olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre, Plân Döneminde rakı tüketimi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Rakı ihracatı, bu dönemde söz konusu değildir.

TABLO : 126 — Plân Dönemi Rakı Tüketimi

Yıllar	Adam başına Lt.	Toplam Bin Lt.	Endeks
1960	0,449	12 490	100
1963	0,551	16 671	133
1967	0,639	21 613	173

b. Üretim :

Rakı imalâthaneleri tam kapasite ile ve hatta kapasite üzerinde üretim yapmaktadırlar. 1967 tüketim tahmini olan 21,6 milyon litrenin sağlanması için kapasitenin genişletilmesi gerekecektir. Bugünkü kapasite 12,5 milyon Lt. dir.

c Katma değer :

Rakı sanayiinin yarattığı katma değer Tablo : 127 de gösterilmiştir.

TABLO : 127 — Rakı Sanayiinde Katma Değer

	Üretim Milyon Lt. (1)	Katma Değer Bin T. L. (2)
1962	14,9	194,1
1963	16,7	217,7
1967	21,6	282,3

Katma değerin hesaplanmasında rakının satış fiyatı 16,62 lira/Lt ham madde ve malzeme değeri ise 356 Krş./Lt. olarak alınmıştır.

d. Yatırımlar :

Tekelin 5 rakı fabrikasının genişletilmesi ve eski ekipmanın yeni lenmesi için önerdiği yatırım plânı aşağıya çıkarılmıştır. Bu fabrikala rakıdan başka ispirto, likör, konyak ve meyva suları üretimi de yap maktadır. Öngörülen yatırımın 3,45 milyon T. L. sı iç; 10,22 milyo T. L. sı dış paradır.

TABLO : 128 — Yatırımlar

Yıllar	Milyon T. L.
1963	5,0
1964	5,0
1965	3,7
Toplam	13,7

ÇAY SANAYİİ

1. *ANA İLKELER VE METOD :*

Çay sanayii, çay bitkisi yapraklarının kurutularak kuru çay yapılması ve üretimidir.

Memleketimizde üretilen çayın niteliğinin düzeltilmesi ve ürünün arttırılmasıyla bugün harman için ithal edilmekte olan çay azaltılmış ve yerli çay ihracı mümkün görüldüğünden bir döviz kaynağı sağlanmış olacaktır.

2. *BUGÜNKÜ DURUM :*

Bugünkü yaş çay kapasitesi günde 605 tondur. Genel olarak kampanya süresi, yılda 180 gün olmakla beraber her gün çay gelememesi yüzünden 80 gün olarak kabul edilebilir. Buna göre bir yıllık kapasite 48,4 bin ton; yaş çay ürünü 36,3 bin ton olduğuna göre, 1962 de 12,5 bin tonluk bir kapasite boş kalmıştır. Bununla beraber gelen çayın hemen işlenmesi gerektiğinden plân devresinde kapasiteleri günde 60 ton veya yılda 4,8 bin ton olacak 7 fabrikanın kurulması gerekecektir. Bunlar artan yaş çay ürününü işleyecek ve kapasite açığını karşılayacaktır.

Geçen dönemde üretimde önemli artış olduğu halde tüketimin yüzde 70 i ithalâtla karşılanmıştır. Bu ithalâtı yerli niteliğini yükseltmek üzere harman için kullanılmaktadır. Ayrıca yerli ürünün tamamının kullanılması sebebiyle 1963 yılında 5 bin ton kadar stok birikecektir.

3. *ÇAY TÜKETİM TAHMİNLERİ :*

TABLO : 129 — Çay Tüketim Tahminleri 1962, 1963 - 1967

Yıllar	Adam başına (Kg.)	Endeks	Toplam (Ton)	Endeks
1962	0,292	100	8,6	100
1963	0,303	103	9,2	106
1967	0,336	115	11,4	132

Tahminler yapılırken 1950 - 1957 arasındaki 8 yıllık durum gözönünde tutulmuş, 1958 den sonra bir ara çayın, kahvenin yerini almasiyle ortaya çıkan olağanüstü sıçrama hesaba katılmamıştır.

4. *ÜRETİM TAHMİNLERİ :*

TABLO : 130 — Çay üretim tahminleri 1962, 1963 - 1967

Yıllar	Kuru çay (Bin ton)	Yaş çay (Bin ton)	Endeks
1962	7,9	36,3	100
1963	8,5	38,5	106
1967	14,0	63,0	173

5. *DIŞ TİCARET :*

Yerli çayın niteliğini istenen seviyede tutmak için yabancı çayla yüzde 50 oranında bir harman yapılması gerekmektedir. Gerek çay tarımının gerekse çay işleme şartlarının iyileştirilmesiyle oranın 1967 yılına kadar yüzde 30 a ineceği kabul edilerek ithalât ve ithalât ikâmesi hesapları yapılmıştır. Ayrıca 1963 e devredilecek ve plân yılları boyunca birikecek stoklar ihracı mümkün olan miktar olarak kabul edilmiştir.

TABLO : 131 — 5 yıllık plân döneminde çay sanayii ile ilgili dış ticaret durumu (*)

Yıllar	İhracat imkânı Miktarı (Bin ton)	İhracat imkânı Değer (Mil. TL.)	İthalât Miktarı (Bin ton)	İthalât Değer (Mil. TL.)	İthalât ikâmesi Miktarı (Bin ton)	İthalât ikâmesi Değer (Mil. TL.)
1963			4,6	53,6	—	—
1964			4,4	51,1	0,5	5,7
1965			4,1	48,0	1,0	12,0
1966			3,8	44,3	1,6	19,0
1967			3,4	39,9	2,3	26,6
Toplam	30,4	304,4	20,3	237,0	5,4	63,3

6. *KAPASİTE DURUMU VE YATIRIMLAR :*

Birinci beş yıllık plân döneminde yeniden beş fabrika kurulması ve eski atelyelerin ıslah edilmesiyle çay işleme kapasitesi ihtiyaca uygun bir duruma getirilmiş olacaktır.

Çay sanayii kapasitelerinin yıllara dağılışı tablo 132 de gösterilmiştir.

Not : (*) 1963 yılı başında elde bulunan 5 bin ton çay stokunun 5 yıllık plân döneminde tüketileceği farzedilmiştir.

TABLO : 132 — Plân dönemi kapasitesi

Bin ton

Yıllar	Yaş çay
1963	48,4
1964	48,4
1965	57,0
1966	71,4
1967	71,4

TABLO : 133 — Çay yatırımları (Milyon TL.)

Yıllar	Dış para	Toplam
1963	8,3	42,8
1964	9,2	49,4
1965	—	25,9
1966	—	10,7
1967	—	4,8
Toplam	17,5	133,6

7. *KATMA DEĞER :*

1 Kg. çay elde edilmesi için girdilere 1980 kuruş ödenmektedir. Bir Kg. çayın satış fiyatı da 4.000 kuruş olduğuna göre yaratılan katma değer 2.520 kuruş olmaktadır. Buna göre çay sanayiinin yaratacağı katma değer aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

TABLO : 134 — Çay işleme sanayiinde katma değerler

Yıllar	Üretim (Bin ton)	Katma değer (Milyon TL.)	Endeks
1962	7,9	199,1	100
1963	8,5	214,2	107
1967	14,0	352,8	177

8. *TEDBİRLER :*

a. Çaycılığın gelişmesini sağlamak maksadiyle Tarım ve Gümrük Tekel Bakanlıklarınca müştereken yapılacak etüd sonunda gerekirse ayrı bir teşkilât kurulacaktır.

b. Çay bölgesinde kurulacak olan Teknik Tarım Okulu müfredat programında çaycılığa geniş yer verilecektir.

c. Bölgesel budama ve toplama usullerinin uygulanması Tarım Bakanlığınca ele alınacaktır.

d. Çayın iç ve dış piyasalarda sürümünü artıracak denemelere girişilecektir.

TÜTÜN

1. *ANA İLKELER VE METOT :*

Tütün sanayiinde en önemli ilke, tütün tüketimi, ihracatı ve üretimi arasındaki dengeyi sağlamak, bugünkü stok meselesini çözmek ya da bir ölçüde azaltmaktır. Burada iç tüketimden hareket edilmiş, iç tüketimin nüfus artışıyla orantılı bir artış göstereceği, ancak sosyal ekonomik şartlardan ötürü adam başına tüketimde küçük bir yükselme olacağı kabul edilmiştir. İhracat konusunda, dış piyasa imkânları araştırılmış ve bir ihracat tahmini yapılmıştır. Firelerin de hesap edilmesinden sonra, üretimin bunlara göre ayarlanması ve elde stok birikmemesi esası amaç edinilmiştir. Burada en önemli mesele ihracatın arttırılmasıdır.

Tütün sanayii iki ikincil kesimden kuruludur. Birinci yaprak tütün işleme, ikincisi ise sigara, puro, pipo tütünü v. b. yapımıdır.

2. *TÜKETİM VE TALEP DURUMU :*

Adam başına sigara tüketiminde 1950 - 1960 dönemi içinde bir artış görülmektedir. Bu artış sigara içenlerin gittikçe çoğaldığını göstermektedir. 1950 - 1960 arasında adam başına tüketim yılda ortalama 20 Gr. artmıştır. Bu gidişin süreceği kabul edilerek 1963 - 1967 dönemi sigara talebi aşağıda görüldüğü gibi tahmin edilmiştir.

TABLO : 135 — 1963 - 1967 sigara talebi

Yıllar	Adam başına tüketim Kg.	Toplam (Bin ton)	Artış (Endeks) 1962 = 100
1962	1.10	34,2	100
1963	1.16	36,0	105
1967	1.27	43,0	126

3. *SİGARA ÜRETİMİ :*

5 Yıllık Plân döneminde tütün üretiminin sigara talebini karşılıyacak şekilde artırılmasında bir güçlük yoktur. Zaten 1963 - 1967 dönemi için tütün üretimi, iç tüketim, ihracat ve fireler toplamına eşit alınmıştır. Tablodan da anlaşılacağı üzere 1962 ye göre artış plân dönemi sonunda yüzde 26 ya varmaktadır.

4. SİGARA ÜREMİ KAPASİTESİ :

Tekel'in altı sigara fabrikası gelecekte artacak olan iç ve dış talebi karşılamaktan uzaktır. Bunlar, bugünkü ihtiyacı ancak karşılayabilmektedirler. Kaldı ki, fabrikaların makinaları eskimiştir. Yedek parçaları bile bulunamamaktadır. Üstelik, hepsi de normal kapasitelerinin üstünde çalışmaktadırlar. 1967 üretiminin sağlanması için kapasitenin artırılması ve bazı makinaların yenilenmesi şarttır.

TABLO : 136 — Sigara sanayiinde normal kapasite (Ton)

Fabrikalar	Normal kapasite		Üretim	
	Aylık	Yılık	Aylık	Yılık
İstanbul	807	9 684	1 049	12 588
İzmir	561	6 732	729	8 748
Adana	239	2 868	311	3 732
Malatya	194	2 328	252	3 024
Samsun	362	4 344	471	5 652
Bitlis	19	288	25	300
Toplam	2 182	26 184	2 837	34 044

Yatırımlar bölümünde görüleceği gibi Maltepe Fabrikasının inşaası ve Adana ve Malatya Fabrikalarının modernleştirilmesi ile plân dönemi kapasitesi aşağıda görüldüğü gibi olacaktır. Maltepe Fabrikasının işletmeye geçmesi ile Cibali Fabrikası makinelerinin Adana ve Malatya'ya gönderilmesi ve bu binanın yaprak tütün deposu olarak kullanılması uygun görülmüştür.

TABLO : 137 — Sigara sanayiinde plân dönemi kapasitesi (Ton)

Yıllar	İzmir	Samsun	Bitlis	İstanbul	Malatya	Adana	Toplam (1)	Üretim Ton (2)
1963	6732	4344	228	9684	2328	2868	26184	36000
1964	6732	4344	228	20000	2328	2868	36500	37600
1965	6732	4344	228	20000	5200	5600	42104	39400
1966	6732	4344	228	20000	5200	5600	42104	41400
1967	6732	4344	228	20000	5200	5600	42104	43000

(1) Bu sütunda gösterilen rakamlar 1 vardiyalık normal kapasitedir.

(2) Bu sütundaki rakamlardan 1963 - 1964 yılları için olanlar, bugünkü fabrikaların, toplam talebi karşılamak için fazla çalışmaları sonucunda elde edilecek üretim miktarlarıdır. Yapılan incelemeler, eldeki imkânları sonuna değin zorlamak yoluyla bu seviyeye erişebileceği kanısını uyandırmıştır. 1965 ve 1966 yıllarının rakamları, kurulan fabrikaların hemen çalışmağa başlıyarak kapasitenin üstünde bir üretim sağladığını göstermektedir.

5. ÜRETİM VE TÜKETİM DURUMU :

1950 - 1960 dönemi incelendiğinde, tütün ihracatının yıldan yıla büyük değişiklikler gösterdiği anlaşılmaktadır. Plân döneminde tütün ihracatının tesbiti bu bakımdan güçlük göstermektedir. Esas olarak geçmiş yılların eğitimine bakılmakla birlikte bir takım özel şartlar, ihraç imkânları ve ihraç politikası gözönünde tutularak 1963 - 1967 dönemi için tablo 138 deki tahmin yapılmıştır.

TABLO : 138 — Üretim ve tüketim *(Bin ton)*

Yıllar	İhracat	Tüketim	Üretim
1963	76,0	36,0	135,0
1964	78,0	37,6	137,0
1965	80,0	39,4	140 0
1966	81,0	41,4	145,0
1967	83,0	43,0	150,0

Not : Üretim — (İhracat + Tüketim) = Fire

6. YAPRAK TÜTÜN İŞLETME MALİYETİ :

Üreticiden alınan tütünlerin işlenmesinde yapılan harcama tütün ihraç fiyatının yüzde 66 sıdır. Tütünün ihraç fiyatı 1000 $ ton olarak kabul edildiğine göre, ham madde ve malzeme bedeli 660 $ dır.

7. KATMA DEĞER :

Sigara ve yaprak tütün işlenmesinden milli gelirde yaratılan katma değer aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

TABLO : 139 — Tütün sanayii katma değeri

Yıl	Sigara		Yaprak işleme		Toplam Milyon TL.
	Bin ton	Katma değer Milyon TL.	Bin ton	Katma değer Milyon TL.	
1962	34,2	472,6	80,0	244,8	717,4
1963	36,0	497,5	76,0	232,6	730,1
1964	37,6	519,6	78,0	238,7	758,3
1965	39,4	544,5	80,0	244,8	789,3
1966	41,4	572,1	81,0	247,9	820,0
1967	43,0	594,3	83,0	254,0	848,3

8. DÖVİZ KAZANCI :

Tütün, dış ticaretimizde en önemli bir kalemdir. Plân döneminde ihracattan elde edilecek döviz kazancı şudur :

	Milyon $
1963	76,0
1964	78,0
1965	80,0
1966	81,0
1967	83,0

TABLO : 140 — Yatırımların yıllara göre dağılışı

(Milyon TL.)

Yıl	Yatırım	Toplam Dış para	Yatırım Toplam
1963	26,0	30,5	60,2
1964	37,4	51,3	92,4
1965	—	26,9	34,4
1966	—	1,9	9,4
1967	—	1,9	9,4
	63,4	112,5	205,8

Yatırımların yıllara göre dağılışında bugünkü fabrikaların bakım ve yenileme yatırımları da vardır. Genişletilen ve yeniden kurulanlar için işletme sermayeleri, bakım yatırımları o oranda artırılmıştır.

YEM SANAYİİ

1. *ANA İLKELER VE METOD :*

Hayvancılığın gelişimine uyarak yem sanayiinin de geliştirilmesi esas alınmıştır.

Yem Sanayii, çeşitli küspelerin, hububat işlenirken meydana gelen ikinci ürünlerin, et, kemik ve balık unlarının, melas v. s. maddelerin işlendiği sanayidir.

2. *BUGÜNKÜ DURUM :*

Yem Sanayii yurdumuzda 1958 de başlamıştır. 1958 - 1962 arasında tüketilen sanayi yemi miktarı aşağıda gösterilmiştir.

TABLO : 141 — Sanayi yemi tüketimi

Yıllar	Toplam tüketim Bin ton
1958	0,4
1959	3,6
1960	5,6
1961	9,7

Geçmişte sanayi yemi üretimi Tablo : 142 de gösterilmiştir.

TABLO : 142

Yıllar	Üretim Bin ton
1958	0,6
1959	3,5
1960	5,8
1961	10,4

3. *DIŞ TİCARET :*

Sanayi yemi pek az miktarlarda Arap ülkelerine ihraç edilmiştir. İç ihtiyaç arttığından ihracat durmuştur.

4. *TALEP TAHMİNİ :*

Fiyat ve tanıtmayla ilgili bazı şartlar gerçekleştiği takdirde talep, üretimi çok aşacaktır. Bu sebeple plân dönemindeki talep, üretime eşit olarak alınmıştır.

5. *ÜRETİM HEDEFİ :*

TABLO : 143 — Sanayi yemi üretimi

(Bin ton)

Yıllar	Sanayi yemi (1)	Endeks (2)
1962	16,0	100
1963	18,6	
1967	88,3	552

Yem sanayii üretim birimlerinin süt sanayii tesisleri ve Et ve Balık Kurumu ile işbirliği yaparak üreticiyle doğrudan doğruya temasa geçmeleri bu sanayide artık kapasite kalmasını önleyecektir. Bugünkü yem fabrikalarından, kârlı çalışan Ankara Fabrikasının bu sonucu almasının en önemli nedeni, yemlerini Atatürk Orman Çiftliği kanaliyle ve krediyle üreticiye arzetmesidir.

Bugün yem sanayiinde kullanılmayan kapasite vardır. Çünkü hayvan üreticisinin satın alma gücü düşüktür. Ayrıca Yem Sanayii A. Ş. nin sermayesinin yetersizliği yüzünden kredili satış yapması imkânsızdır. Hayvan üreticisinin sanayi yemi kullanma alışkanlığı yoktur.

1962 yılında çalışmaya başlıyan İzmir Fabrikasının kapasitesi 7 500 tondur. İnşaatı bitmiş olan ve 1963 yılı başında işletmeye açılacak olan Eskişehir (Kapasitesi 6000 ton), Bandırma (10 500 ton), Mersin (7 500 ton) fabrikaları ile birlikte 1963 yılı başında toplam kurulu kapasite 70 500 ton olacaktır.

TABLO : 144 — Yıllara göre yatırımlar

(Milyon TL.)

Yıllar	Dış yatırım (1)	Yatırım (2)
1963	—	0,3
1964	1,0	3,3
1965	2,4	6,4
1966	1,4	3,5
1967	—	0,4
Toplam	4,8	13,9

Yıllara göre yatırımların içinde daha önce kurulmuş olan 8 fabri kanın bakım ve yenileme giderleri de vardır.

Yeni fabrikaların işletme sermayesi ihtiyacı 1-1,5 milyon Tl. kada olacaktır.

6. *KATMA DEĞER :*

Plân döneminde 1 Kg. yem üretiminde ortalama olarak 25 Kr. kat ma değer yaratılacağı tahmin edilmiştir.

Buna göre yem sanayiinin yaratacağı katma değer şöyledir.

TABLO : 145 — Katma değer

(Milyon TL.)

Yıllar	Katma değer (1)	Endeks (2)
1962	4,0	100
1963	4,6	116
1967	22,1	552

7. *TEDBİRLER :*

Sanayii yemlerinin besleme değeri gözönünde bulundurularak bu yemlerin kullanılması desteklenecektir. Hayvan fiyatlarıyla yem fiyatı arasında, üreticiyi yem satın almağa özendirecek bir oran gözönünde tutulmalıdır. Tüketici sayısının artması için tanıtma işine daha geniş ölçüde girişilecek ve yem üreticilerinin, süt işleyen kurumlarla işbirliği sağlanacaktır.

Küspe, kepek gibi ihraç etmekte olduğumuz maddeler iç ihtiyaçlar için kullanılmaları teşvik edilecektir.

DOKUMA VE GİYİM SANAYİİ

1. *ANA İLKELER, HEDEFLER, METOD :*

Dokuma sanayii Türkiye'de erken kurulan, hızla gelişen sanayi kollarının başında gelir. Başlıca ham maddeleri de yurt içinde sağlandığından, gerekli tedbirler alınarak, geçici zorluklar önlendiğinde bu sanayiin gerçek görevini başaracağı, giyim eşyası gibi temel ihtiyaç maddelerine halkın talebini çağımızın insan onuruna yaraşır ölçülerde karşılıyabileceği anlaşılmaktadır.

Bu sanayi koluna giren başlıca mamullerin artık yurt dışından getirtilme zorunluğu da kalmamıştır. Bugüne kadar işlenmemiş olarak ihraç edilen pamuk, yapağı gibi dokuma ham maddelerinin iplik, ya da kumaş yapılarak değerlendirilmesiyle dış ödeme dengesi üzerinde olumlu etkiler yaratılabilecektir.

Özellikle son yıllarda yeni makinalarla donatılan büyük fabrikalar kurulduğundan, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı süresince dokuma sanayiinde yeniden büyük kuruluşlarla fazla kapasite genişletilmesi gerekmiyecek, yatırımlar, daha çok, mamullerin niteliklerini düzeltip iyileştirmeye, kullanılmayan kapasitelerden yararlanmayı sağlamaya yönelecektir.

Devlet kurumlariyle özel sermaye kurumlarının yan yana çalıştıkları bu sanayi kolunda Devlet işletmelerinin, mamul niteliklerini düzeltici, maliyetleri düşürücü tedbirlerle, programlama tekniğinde yapılacak gerekli gözden geçirmelerle, ellerindeki üretim imkânlarını en verimli şekilde kullanmaları sağlanacaktır.

Yurt dışından getirtilmesi gereken bazı ham maddelerle yardımcı maddeler için gerektiğinde ihtiyaca göre ayırma, dağıtma yollarına baş vurulacak, özellikle yerli ham maddeler üzerinde fiyat oyunlarına engel olunacaktır.

Büyük üretim verimliliğinden yararlanmak, kaynakların en iyi şekilde kullanılmasını sağlamak üzere küçük, dağınık işletmelerin birleştirilmesi için gerekli tedbirler alınacak, bu yönde bütün çabalar desteklenecektir.

2. BUGÜNKÜ DURUM :

a. İşyerleri, çalışanlar :

1959 yılında dokuma sanayiinde 6 bine yakın işyeri ve 216 bi
işçi çalıştığı tesbit edilmiştir. 10 beygir gücünden yukarı «Muharri
kuvvet» kullanan, ya da 10 dan fazla işçi çalıştırılan büyük işyerleri b
koldaki, bütün işyeri sayısının yüzde 17 sini kavramaktadır. Buralard
çalışanların toplam dokuma işçilerinin yüzde 47 si kadar olduğu anlaş
mıştır.

Dokuma sanayiine giren işyerlerinin sayıca ancak binde 4 ünü ka
rayan Devlete ait 24 işyerinde bu sanayi kolunda çalışanların yüzde
sı demek olan 34 bin kişi çalışmaktadır. Devlete ait işyerlerinin yüz
87 si büyük işyeri tanımlamasına uygun işyeridir. Dokuma sanayiin
giren Devlet kesimi işçilerinin yüzde 84 ü gene, büyük işyerlerinde ç
lışmaktadır.

Giyim eşyası sanayiinde 33 bin 500 kadar işyeriyle buralarda çal
şan 76 bine yakın işçi olduğu anlaşılmaktadır. Bu kolda Devletin 8 işye
bulunmakta, buralarda da 15 bin 300 e yakın işçi çalışmaktadır.

b. Üretim imkânları :

Dokuma sanayiine giren başlıca imâl kollarındaki üretim imkânla
Tablo : 146 da özetlenmiştir.

TABLO : 14C — Pamuklu, yünlü sanayi kollarında üretim kapasites

	İ p l i k		D o k u m a		
				İmâl kapasitesi	
Lifli madde	İğ sayısı (1)	İmâl kapasitesi Bin ton/yıl (2)	Tezgâh sayısı (3)	Milyon Mt/Yıl (4)	Bin ton (5)
Pamuk	761 120	98,7	15 820	554,0	66,5
Yün	227 760	39,0	5 300	94,2	61,5

Tablonun belirttiği ilk özellik, iplikle, dokuma imal kapasitel
arasındaki ilişkidir. Görüldüğü gibi, pamukluda iplik kapasitesi i
gereğine uygun olarak dokuma kapasitesinden büyük olduğu halde, yü
lüde, tersine, dokuma kapasitesi iplik kapasitesini ölçüsüzce aşma
tadır. Gerçekte, pamuk ipliği için olduğu gibi yün ipliğinde de dokui
dışında, halı, kilim, örme gibi çeşitli başka kullanma yerleri bulun
ğundan, iplik kapasitesinin, dokuma kapasitesinden büyük olması ge
kirdi.

Pamuklu sanayiinde çalışmakta olan iğlerin yüzde 28 iyle, doku
tezgâhlarının yüzde 29 u Sümerbank Fabrikalarındadır. Ayrıca, Süm

bank, pamuklu sanayiinde iplik kapasitesinin yüzde 11 ini, dokuma kapasitesinin yüzde 9 unu temsil eden işletmelere ortaktır.

Yünlü sanayiinde çalışan işlerin ortalama yüzde 23 üyle, fabrikalarda kurulu tezgâhların yüzde 43 ü Devlet malıdır. Ancak, yünlü sanayiinde tezgâhların yalnız yüzde 24 ü fabrikalarda, geri kalanı küçük işyerlerinde dağınık olduğundan, Sümerbank'ın elindeki tezgâh sayısı toplam yünlü tezgâhlarının yüzde 10 u kadardır.

c. Üretim :

Toplu bilgi elde edilebilen son üretim yılı durumu Tablo : 147 de özetlenmiştir.

TABLO : 147 — Pamuklu, yünlü sanayii kollarında 1960 yılı üretimi

Lifli madde	İplik Bin ton (1)	Dokuma Milyon Mt. (2)	Dokuma Bin ton (3)
Pamuk	92,8	527,1	63,2
Yün	12,3	9,6	6,5

Tablo 147 : deki bilgilerle Tablo : 1 deki bilgiler karşılaştırılacak olursa, 1960 yılında pamuk ipliği sanayiinde imâl kapasitesinin yüzde 94 ünün, pamuklu dokuma kapasitesinin yüzde 95 inin kullanıldığı, yünlü sanayiinde kapasiteden, yararlanma, oranlarınınsa iplikte yüzde 32, dokumada yüzde 10 olduğu anlaşılmaktadır.

Sümerbank'ın işlettiği fabrikalar üretiminin toplam içindeki payları 1960 da pamuk ipliği, pamuklu dokumada yüzde 30 ar, yün ipliğinde yüzde 33, yünlü dokumada yüzde 56 kadardır.

d. Tüketim :

Yapılan hesaplara göre, ortalama olarak Türkiye'de adam başına 4 200 gr. pamuklu, 1 200 gr. yünlü, 135 gr. sun'i (Sentetik, yarı - sentetik) lifli kullanılmaktadır. Adam başına verilen bu miktarların yalnız giyim eşyası olarak kullanılan lifli maddeleri değil, giyim eşyası dışında kalan yatak, yorgan, yastık, çarşaf, döşemelik, perde ve benzerleri gibi kullanış yerlerine ayrılan lifli maddeleri de içine aldığını, ayrıca stok kurumlarını hesaba katmadığını belirtmek gerektir.

3. TALEP PROJEKSİYONLARI :

Başlıca lifli maddelerin gelecek yıllardaki tüketim seviyeleriyle ilgili tahminlerin sonuçları Tablo : 148 de gösterilmiştir.

TABLO : 148 — Lifli maddeler tüketim tahminleri

	PAMUKLU			YÜNLÜ			SUN'İ		
	Adam başına Gram	Toplam		Adam başına Gram	Toplam		Adam başına Gram	Toplam	
		Bin ton	Endeks		Bin ton	Endeks		Bin ton	Endeks
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
1962	4 200	123,5	100.0	1 200	35,3	100.0	135	4,0	100.0
1963	4 250	128,4	104.0	1 200	36,5	100.0	140	4,5	113.5
1967	4 740	160,0	130.0	1 125	40,0	113.3	190	6,4	161.2

Bu tablo, 1951 - 1960 yılları süresince adam başına gayrisâfi milli hasılayla adam başına lifli madde tüketimi arasındaki ilgiye dayanarak yapılan tahminleri göstermektedir.

Bu tahminlere göre, gelecek 5 yıllık dönem sonunda adam başına pamukluyla, suni lif tüketimi artacak, yünlü madde tüketiminde azalma olacaktır. Adam başına çeşitli lifli maddeler toplam tüketiminde düşme olmıyacak yündeki azalma, pamukluyla suni lif tüketimlerindeki artışlarla giderilecektir.

4. *ÜRETİM HEDEFLERİ :*

Bir yandan dokuma ve giyim sanayiinin özelliği, bir yandan da elde edilebilen bilgilerin yetersizliği yüzünden, başlıca mamuller için bile ayrı ayrı istihsal hedefleri tahminine girişilmemiştir. Ancak, bu sanayi kolundaki geçmiş çalışmalarda elde edilen istatistikler yardımıyla gelecek 5 yıllık plânlı kalkınma süresini kapsıyan incelemelerin sonuçları, bu incelemelere temel olan versayımların anahatlarıyla aşağıda özetlenmiştir.

İstatistik Genel Müdürlüğünce sürekli bilgi toplanan büyük işyerlerinin ilgili sanayi kollarında, işletme sayısının ortalama olarak yüzde 80 ini temsil ettiği anlaşılmaktadır.

Bu tahminlerde, ayrıca, geçen on yıl boyunca dokuma ve giyim sanayiindeki imal maliyetleriyle, üretim girdileri arasındaki ilgilerden de yararlanılmıştır. Gelecek yıllarda, dağınık, küçük birimler halindeki işyerlerinin birleştirilmesi, işgücünün üretim araçlarının verimliliğinin arttırılması, pazarlama işlerinin yeniden düzenlenmesi yollarıyla maliyetlerin düşeceği kabul edilmektedir. Ancak, yenileştirmelere, kalite düzeltmelerine, daha önce bulunmayan çeşitlerin üretimine yöneltilen ek yatırımlarla toplam mamul değerlerinin yükselmesi de mümkün olduğundan üretim, satış değerlerinin hesabında gerekli düzeltmeler yapılmış, tahmin sonuçları, yatırımlar, katma değerler gibi aynı tahminlere dayanan hesapların sonuçlarıyla birarada Tablo : 149 da gösterilmiştir.

TABLO : 149 — Dokuma ve giyim sanayiinde iktisadi çalışma tahminleri

Yıllar	İmâl değeri		Katma dğer	
	Milyon TL. (1)	Endeks (2)	Milyon TL. (3)	Endks (4)
1962	5 270	100.0	2 110	100.0
1963	5 640	107.0	2 260	107.0
1967	7 380	140.0	2 950	140.0

5. KATMA DEĞER :

Bu sanayi kolunda yaratılacak değerlerin tahmininde de, yukarıda hesaplama yollarının ana hatları verilen bağıntılar gözönünde tutulmuştur. Yapılan incelemelere göre, ham madde, malzeme, enerji bedeli gibi girdilerin, imal değerlerinin ortalama yüzde 60 ı kadarını tuttuğu hesaba katılarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

6. YATIRIMLAR :

Sayımlara, araştırmalara, örnekleme çalışmalarına dayanılarak hazırlanmış bir envanteri bulunmayan dokuma ve giyim sanayiinin yatırım ihtiyacı tahminlerinde bulunmanın güçlüğü ortadadır. Bunun için bir yandan talep tahminlerinden, bir yandan da bu sanayii yakından tanıma durumunda olan meslek kurulularıyla yetkili uzmanların görüşlerinden yararlanılmıştır.

TABLO : 150 — Dokuma ve giyim sanayiinde yatırımlar

(Milyon TL.)

Yıllar	Yatırım
1963	80
1964	160
1965	190
1966	220
1967	260
Toplam	910

Eldeki bilgilere, belirtilen konulara göre bu güne kadar bu sanayie önemli yatırımlar yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak, yapılan yatırımlar sağlam bir kalkınma politikası yönetiminden yoksun olduğundan dengeli bir gelişme sağlanamamış, yer yer önemli oranlara yükselen kullanılmayan imal kapasiteleri yanında, dar boğazlar da doğmuştur. Bunun için, talep artışlarının gerektirdiği genişleme ihtiyacından başka bir yan-

dan eskiyen kuruluşların makina, donatım, çeşitli üretim araçlarının yenilenmesini, bir yandan da kullanılmayan kapasitelerin kullanılmasını, boşlukların doldurulmasını, mamul kalitelerinin düzeltilmesini sağlayacak yatırımlar gerekmektedir.

Bütün bu noktalar gözönünde tutularak, ayrıca, gerek Devlet kesiminden, gerekse özel kesimden gelen proje öncesi çalışmalarından yararlanarak yapılan yatırım tahminlerinin sonuçları Tablo : 150 de gösterilmiştir.

7. *TEDBİRLER :*

Dokuma ve giyim sanayiindeki bütün üretim imkânlarından yararlanabilmek, verimi arttırabilmek için alınması gerekli başlıca tedbirler aşağıda özetlenmiştir.

a. Bu sanayi kolunun durumunu daha yakından öğrenmek için geniş bir envanter çalışması yapılacaktır.

b. Sümerbank'ta dokuma ve giyim sanayiindeki yurt dışı, yurt içi gelişmeleri yakından, sürekli olarak izleyip, toplanan bilgileri değerlendirmekle görevli bir araştırma grubu kurulacaktır.

c. Küçük, dağınık işletmelerin iktisadi birimler halinde birleşip gelişebilmesini, gerçek üretim kooperatiflerinin kurulabilmesini sağlayacak hukuki tedbirler yanında, birleşip büyüyen bu işletmelerden yaşama, gelişme yönünde olanlarının gerekli sermaye ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için çeşitli kredi imkânlarından yararlanmalarını sağlayacak tedbirler alınacaktır.

d. Kullananların süregelen haklı sızlanma konusu olan mamul kalitelerindeki bozuklukların, imal hatalarının önüne geçerek israfa engel olabilmek için, dokuma ve giyim sanayiindeki başlıca mamul çeşitleri standartları norm tüzükleri hazırlattırılacak, olanların da gereği gibi uygulanabilmesini sağlayacak denetleme organlarının yetkilerini arttıracak, çalışmalarını kolaylaştıracak yönde tedbirler alınacaktır.

e. İşyerlerinde meslek bilgisiyle görgüsünü arttırarak emeğin verimliliğini sağlayacak nitelikte geçici ve sürekli öğretim ve eğitim imkânları yaratılacaktır.

KÂĞIT SANAYİİ

1. *ANA İLKELER VE METOD :*

a. Kâğıt talep tahminlerinin yapılmasında, geçmiş yıllardaki kâğıt tüketimi ile (1961 sabit fiyatları) gayrisâfi milli hasıla arasındaki bağıntı esas alınmış; prejeksiyon, kâğıt talebinin gelir esnekliğine göre yapılmıştır.

b. Kâğıt tüketimi toplumların gelişmesi ile yakından ilgilidir. Önümüzdeki yıllarda bu sanayi kolunda genel kalkınmamıza paralel bir gelişme beklenmektedir.

c. Kâğıt sanayiinin gelişmesinde ana ilke büyük bir ithalât ihtiyacı gösteren talebin, ekonomik olmak şartı ile yurt içinde sağlanmasına çalışmaktır.

2. *BUGÜNKÜ DURUM :*

a. Yurdumuzda kâğıt sanayii modern anlamı ile İzmit'te 1934 de kurulmuştur. 1955 yılına kadar Sümerbank'a bağlı olan İzmit Kâğıt Fabrikaları bu tarihten sonra Sellüloz ve Kâğıt Fabrikaları Genel Müdürlüğü (SE-KA) adıyla Sanayi Bakanlığı denetlenmesi altında bir İktisadi Devlet Teşekkülü olmuştur. 1962 yılında biten genişletme ile bu işletme, plân döneminde 100.000 ton çeşitli cins kâğıt ve karton imal edecek kapasitede olacaktır.

SE-KA nın dışında yılda toplam olarak 10 000 ton kaba sargılık kâğıt ve saman mukavvası yapabilen özel tüşebbüse ait 7 aded işyeri vardır. Bu işyerleri teknoloji yönünden çok geridir. Ham madde olarak genellikle eski kâğıt kullanan bu kuruluşların mamulleri (Sargılık Kâğıtlar) özellikle besin maddelerinin sargılanmasına sağlık yönünden uygun değildir.

b. Bu sektörde 1960 yılında 63.900 tonluk imal kapasitesi vardır, aynı yıl 63 650 tonluk üretim ve 26.600 tonluk ithalât yapılmıştır. İthalât için 41,7 milyon Tl. ödenmiştir.

3. *TALEP TAHMİNLERİ :*

Gerek toplu kâğıt talebinde, gerekse ayrı ayrı kâğıt türlerine olan talepte 1963 - 1967 devresi içinde önemli bir artış tahmin edilmektedir.

Bu dönemde toplam ve çeşitli kâğıt türlerine göre talep edilecek kâğıt miktarı Tablo 151 de gösterilmiştir.

TABLO : 151 — Çeşitli kâğıt türlerine göre toplu kâğıt talebi

(Bin TL.)

	1962	1963	1967	Endeks 1962 = 100
(a) Yazılı baskı kâğıdı	26,4	30,1	47,2	179
(b) Gazete kâğıdı	24,3	27,5	42,0	173
(c) Sargılık kâğıt	42,9	47,6	65,6	130
(d) Karton	26,4	29,8	45,2	175
Toplam kâğıt talebi (a+b+c+d)	120,0	135,0	200,0	167

4. *ÜRETİM HEDEFLERİ :*

Kâğıt sanayiinin sermaye - hasıla oranı büyüktür. Bu durum, birinci plân döneminde de bu alanda büyük bir gelişmeyi önlemektedir. Şimdiye kadar yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar yeni fabrika kurulduğunda bir çok kâğıt türlerinde maliyetin yüksek olacağını göstermektedir. Ayrıca, yurdumuzdaki ağaç türlerinin etraflı olarak incelenmesi ve elde edilecek sonuçlara göre yeni kâğıt fabrikalarında uygulanacak üretim teknolojisinin de kesin olarak kararlaştırılması gerekir. Bu incelemeler henüz sonuçlanmadığından şimdiden kurulacak kâğıt fabrikasının üretim metodu kesinlikle belli olmamıştır.

TABLO : 152 — Üretim

(Bin ton)

Yıllar	1962	1963	1967	Endeks
Üretim	101,1	120,6	145,6	141

Kâğıt fabrikaları üç, dört yılda tamamlanabildiğinden plân döneminde kurulacak ilk fabrika 1967 yılı başlarından önce işletmeye açılamıyacaktır.

5. *YATIRIMLAR :*

Kâğıt sanayiinde, 1963 yılında inceleme yapılarak projelerin hazırlanmasından sonra 1964 yılında yatırıma başlanabilecektir. Bu sanayi kolunda yapılacak yatırımlar Tablo : 153 de gösterilmiştir.

TABLO : 153 — Kâğıt sanayii yatırımları

(Milyon TL.)

Yıllar	Yatırım (1)	Yatırım döviz ihtiyacı (2)
1963	10,0	4,0
1964	100,0	51,5
1965	140,0	65,5
1966	165,0	81,0
1967	138,0	76,0
Toplam	553,0	278,0

NOT : Yatırımın döviz ihtiyacı kolon (2) : İthali gerekli makina ve başka donatım bedelidir.

6. İTHALÂT :

a. Yukarıda gösterilen talep tahminleri ve üretim hedefleriyle kâğıt sanayiinin gerektireceği ithalât Tablo : 154 de verilmiştir.

TABLO : 154 — Toplam Kâğıt ithalâtı

(Bin ton)

Yıllar	Toplam kâğıt talebi	Dahili üretim	İthalât	
				Milyon TL.
1962	120,0	101,1	18,8	32,2
1963	135,0	120,6	14,4	21,3
1964	150,0	120,6	28,4	46,5
1965	165,0	120,6	44,4	71,7
1966	185,0	120,6	64,4	104,9
1967	200,0	145,6	54,4	94,6

b. 1967 de üretime başlıyacak olan fabrika 78,4 milyon Tl. lık, ithalât ikamesi sağlıyacaktır.

6. KATMA DEĞER :

a. Kâğıt kesiminin 1962 - 1967 döneminde milli gelire ekleyeceği katma değer Tablo : 155 de gösterilmiştir. Bu dönem içinde 1963 de üretime geçecek İzmit Kâğıt Fabrikasının genişletilen ve 1967 de işletmeye geçecek olan yeni selüloz ve kâğıt bölümü, üretimine girdiği yıllarda kâğıt sanayiinin yaratacağı katma değerde önemli artışlar doğuracaktır.

TABLO : 155 — Kâğıt sanayiinde yaratılacak katma değerler

(Milyon TL.)

Yıllar	Mevcut üretimden dolayı katma değer (1)	Yeni üretimden dolayı katma değer (2)	Toplam (3)
1962	76,1	—	76,1
1963	76,1	16,3	92,4
1967	76,1	59,3	125,4

7. *TEDBİRLER :*

a. Kâğıdın başlıca ham maddesi odundur ve odun bedeli kâğıt maliyetinin ortalama olarak yüzde 50 - 60 kadarıdır. Bugün için Orman İdaresince köylüyü destekleme amacıyla yapılması zaruri aktarmalar yüzünden tomruk satış fiyatları yüksek tutulmaktadır. Bu mevzuda imkân dahilindeki tedbirler zamanla alınacaktır.

b. Yüksek sellüloz verimi olan yeni üretim yöntemlerinin Türkiye odunlarına uygulanması imkânları kısa zamanda incelenerek yeni fabrikaların en son ve en uygun tekniği kullanır şekilde yapılması imkânları araştırılmalıdır. Bu incelemenin yapılmasında Türkiye Sellüloz ve Kâğıt Sanayii Genel Müdürlüğü ile Orman Genel Müdürlüğünün işbirliği sağlanacaktır.

c. Ormanlarımızın kâğıt sanayiine elverişli ağaç cinslerinin envanteri kısa zamanda yapılacak ve bu ağaç cinslerinden her yıl kâğıt sanayiine ne kadar verilebileceği tesbit edilecektir. Orman Genel Müdürlüğü bu konudaki çalışmaları süratlendirecektir.

d. Kurulacak yeni kâğıt fabrikalarının seçilen üretim tekniklerinde maliyeti düşürücü ve mukayeseli maliyeti getirici bütün tedbirler alınacak, ham madde olarak yurdumuzda çabuk büyüyebilen (Kavak, söğüt gibi) yahut çok bulunan (Kayın gibi) ağaçların seçilmesine çalışılacaktır.

e. Yapılacak yatırımlarda dış ödeme gerektirecek kuruluşların hızlanmasında önce bunların Türkiye'de yapılmasına öncelik verilecektir.

f. Kâğıt sanayiinde maliyetleri düşürmek ve kaliteyi düzeltmek için her türlü tedbir alınacaktır.

LÂSTİK SANAYİİ

1. METOD :

a. Lâstik sanayii başlıca üç grupa ayrılır. Bunlar lâstik konfeksiyon, lâstik tekerlek ve başka lâstik mamulleri sanayileridir.

b. Lâstik konfeksiyon sanayii ürünleri talebi, bu ürünlerin tüketiminin nüfus ile olan bağıntısı hesaba katılarak tahmin edilmiştir. Taşıt lâstik tekerlek talebi ise taşıtlardaki artışın yaratacağı talepten «Sırt geçirilenleri» ayrılarak bulunmuştur. Öteki kauçuk ve lâstik mamulleri için talep tahminleri yapılamamıştır.

2. BUGÜNKÜ DURUM :

a. Lâstik sanayiinde 394 kurum çalışmaktadır. 1959 yılında bunlardan ancak 196 sı çalışmıştır. Bu sanayideki işyerlerinin çoğu ilkel yöntemlerle çalışan, genellikle çok küçük üretim birimleridir. Mamullerin yüzde 75 i konfeksiyon eşyasıdır.

b. Yukardaki işyerlerinden başka, yabancı sermayenin büyük ölçüde katılması ile, 1964 yılında toplam kapasiteleri 460.000 iç ve dış lâstik tekerleğe ulaşacak olan 3 lâstik fabrikası kurulmaktadır. 1963 yılının başına kadar yurdumuzun taşıt lâstiği ihtiyacı ithalâtla karşılanmıştır. 1960 yılında 21,3 milyon dolârlık ve 1961 yılında 6,9 milyon dolârlık ithalât yapılmıştır.

c. Bu sanayide 24,4 milyon çift ayakkabı ve 6,600 ton çeşitli lâstik mamul işleme kapasitesi vardır. 1959 yılında bu kapasitenin 58,6 sı kullanılmıştır. Elde edilen üretim 14 milyon çift ayakkabı ve 5,4 ton başka mamullerdir. Bu sanayi kolunun ham maddesi olarak 1960 yılında 4.2 milyon dolâr, 1961 yılında 3,0 milyon dolâr tutarında kauçuk ithal edilmiştir.

3. TALEP TAHMİNLERİ :

a. Lâstik, konfeksiyon sanayinin mamulleri için gelecekteki talep Tablo : 156 da gösterilmiştir.

TABLO : 156 — Lâstik konfeksiyon talebi

(Milyon tane)
(Milyon TL.)

	1962	1963	1967
Çift ayakkabı sayısı	15,6	16,0	17,9
Değer TL.	140,0	144,0	161,0

b. 1962 - 1967 döneminde Türkiye'nin lâstik tekerlek talebi ise Tablo 157 : de görüldüğü gibi önemli bir artış gösterecektir.

TABLO : 157 — Lâstik tekerlek talebi

(Bin tane)

	1962	1963	1967
a) Toplam lâstik tekerlek talebi (b+c+d)	524,2	535,6	645,5
b) Otomobil lâstiği	46.1	48,1	61,0
c) Kamyon - Otobüs lâstiği	405,8	408,9	498,7
d) Traktör lâstiği	72,4	78,6	86,1

4. ÜRETİM HEDEFLERİ VE YATIRIMLAR :

a. Lâstik konfeksiyon sanayiinde bugünkü kapasite 1963 - 1967 dönemindeki talebin tümünü karşılayabilecek durumda olduğundan bu sanayi koluna birinci beş yıllık plân döneminde büyük yatırımlar gerekmiyecektir. Ancak, ekonomik çalışmayı sağlamak amacıyla küçük ve dağınık üretim birimlerini toplamıya ve yatırımları, yalnız bugünkü tesisleri modernleştirmek ve niteliği iyileştirmek için yapmağa dikkat edilecektir.

b. Lâstik tekerlek talebini karşılamak üzere kurulmakta olan fabrikalardan ikisi, yılda 270.000 iç ve dış lâstik kapasitesi ile 1963 yılı başında üretime başlıyacaklardır. Üçüncü fabrika ise, 190.000 iç ve dış lâstik kapasitesi ile 1964 başında işletmeye açılacaktır.

Bu fabrikalardan ikisinde, plân döneminde toplam kapasiteyi 90.000 iç ve dış lâstik artıracak şekilde genişletmelere gidilecektir. Bu genişletmeler otomobil ve kamyon lâstiği imali için yapılmakta ve birinin 1966 yılında ötekinin ise 1967 yılında üretime geçeceği kabul edilmektedir. Bu kuruluşların artık üretimlerinden bir kısmı ihraç edilecektir.

Ancak, yukarıda sözü edilen fabrikaların kapasiteleri önümüzdeki beş yıl içinde yurdun ihtiyacı olan traktör ve kamyon - otobüs lâstiğini karşılayamıyacaktır. 1966 yılı başında üretime geçmek ve bu talebi karşılamak üzere, öteki kuruluşlara ek olarak 200.000 kamyon - otobüs lâstiği ve 90000 traktör lâstiği yapacak bir fabrikanın kurulması gerektir.

c. 1963 - 1967 dönemindeki üretim hedefleri ve gerekli yatırımlar Tablo : 158 ve 159 da verilmiştir.

TABLO : 158 — Lâstik sanayiinde üretim hedefleri

(Bin aded)

Yıllar	Otomobil lâstiği (1)	Kamyon-Otobüs lâstiği (2)	Traktör lâstiği (3)
1963	78,2	143,7	7,5
1964	147,4	249,0	8,0
1965	160,4	271,6	9,0
1966	176,5	470,0	77,0
1967	194,0	517,0	81,0

TABLO : 159 — Yatırımlar 1963 - 1967 *(Milyon TL.)*

Toplam ödeme	Dış ödeme
46,0	28,0
83,0	50,0
91,0	55,0
22,0	13,0
12,0	7,0
254,0	153,0

5. *DIŞ TİCARET :*

a. *İthalât :*

(1) HAMMADDE

Lâstik sanayiinin hammaddesi olan «kauçuk» ve «karbon black» (*) yurdumuzda üretilmemektedir. Beş yıl içinde bu maddelerin toplam ithal ihtiyacı tablo 160 da verilmiştir.

TABLO : 160 — Lâstik sanayiinin ithalât ihtiyacı *(Milyon TL.)*

Yıllar	İthalât
1962	30,0
1963	78,2
1964	130,6
1965	140,3
1966	206,7
1967	224,1

(*) «Karbon Black» 1966 yılından sonra memleketimizde yapılacaktır.

(2) MAMUL MADDE

Lâstik sanayii üretim kapasitesi, Birinci Beş Yıllık Plân döneminde kamyon-otobüs ve traktör lâstiği talebinin tümünü karşılayamıyacağından, bu kesimin önemli bir mamul madde ithal ihtiyacı olacaktır. Bu ihtiyaç tablo 161 de gösterilmiştir.

TABLO : 161 — Tekerlek lâstiği ithali

Yıllar	Kamyon-otobüs lâstiği ithalâtı (Bin tane) (1)	Traktör lâstiği ithalâtı (Bin tane) (2)	Toplam ithalâtı (**) (Milyon TL.) (3)
1962	405,8	72,4	
1963	264,9	71,1	150,2
1964	260,8	74,7	149,8
1965	242,9	75,5	141,9
1966	—	—	—
1967	—	—	—

(**) Ortalama kamyon otobüs lâstiği CİF 460 TL., traktör lâstiği CİF 400 TL. olarak kabul edilmiştir.

b. İhracat :

Birinci Beş Yıllık Plân döneminde, bir kısım lâstik tekerlek ihraç edilebilecektir. Kurulmakta olan 3 büyük fabrikanın otomobil lâstiği kapasiteleri iç talepten büyüktür. ve bu kurumlar artık üretimlerini ihraç etmeyi düşünmektedirler. Ayrıca, 1966 da üretime geçmesi düşünülen kamyon ve otobüs lâstiği fabrikası ile, iç talebi aşacak üretim yüzünden bir miktar kamyon lâstiği ihraç etmek de mümkün olacaktır. 1963 - 1967 döneminde bu sanayiin ihracat bedelleri tablo 162 de verilmiştir.

TABLO : 162 — Tekerlek lâstiği ihracı

Yıllar	Otomobil lâstiği (Bin tane) (1)	Kamyon-otobüs lâstiği (Bin tane) (2)	Toplam (*) ihracat (Milyon TL.) (3)
1962	—	—	—
1963	25,0	—	5,0
1964	90,0	—	18,0
1965	100,0	—	20,0
1966	110,0	—	22,0
1967	107,0	20,0	29,0

(*) Otomobil lâstiklerinin 200 TL. sından, kamyon lâstiklerinin 400 TL. sından ihraç edileceği kabul edilmiştir.

c. İthalât kısıntısı :

Bundan önceki yıllarda ve önümüzdeki beş yıl içinde tekerlek lâstiği sanayiinde yapılacak yatırımlar önemli bir ithalât kısıntısı sağlıyacaktır. Bu sanayide yıllara göre kazanılacak ithalât kısıntısı tablo 163 de gösterilmiştir.

TABLO : 163 — Tekerlek lâstiği sanayii ithalât ikâmesi (Milyon TL.)

Yıllar	Kurulmakta olan tesisler	Kurulacak ve genişletilecek tesisler	Toplam
1963	81,1	—	81,1
1964	130,2	—	130,2
1965	141,6	—	141,6
1966	147,9	109,5	257,4
1967	149,1	129,9	279,0

6. KATMA DEĞER :

Lâstik sanayiinin milli gelirde yaratacağı katma değer, çalışmaya yeni başlayacak tekerlek lâstiği sanayii ile plân döneminde büyük bir artış gösterecektir. Bu sanayiin yaratacağı katma değerin değişimi tablo 164 de görülmektedir.

TABLO : 164 — Kauçuk ve lâstik sanayiinde yaratılan katma değer

(Milyon TL.)

Yıllar	Lâstik tekerlek sanayii		Konfeksiyon ve diğer sanayi		Toplam	
		Endeks		Endeks		Endeks
1962	—	—	85,6	100	85,6	100
1963	101,2	100	87,8	103	189,0	221
1964	153,7	152	90,6	106	244,3	285
1965	168,3	166	92,8	108	261,1	305
1966	256,2	253	95,5	112	351,7	411
1967	272,6	269	98,3	115	370,9	433

(*) Otomobil lâstiklerinin 200 TL. sından, kamyon lâstiklerinin 400 TL. sından ihraç edileceği kabul edilmiştir.

PLÂSTİK İŞLETME SANAYİİ

1. *ANA İLKELER VE METOT :*

Sektörün hedefi, plâstik işleme sanayiinin, yurt içinde üretilecek ve ithal edilecek ham maddelerin miktarına paralel olarak geliştirilmesidir.

Yurdumuzda plâstik ham maddeleri sanayii henüz kurulmamış olmakla beraber, çeşitli şekillendirme makineleri ile çalışan ve ithal olunan ham maddeleri işleyen yapımevleri kurulmuştur. Bugün yurdumuzda yılda 24 bin ton plâstik işlenebilir. Bununla beraber bu işleme ham maddelerin çeşitli kısıntılarla ithal edilmesi ve yurdumuzda plâstik maddeleri kullanma alanları az olması yüzünden üretim kapasitesinin çok altında olup ithal edilen ham madde miktarı ile ölçülebilir.

Öte yandan, plâstikler üzerinde yapılan devamlı araştırmalar sonucunda başka bir çok alanlardaki noksan üretimin plâstiklerle karşılanması, imali oldukça ucuz plâstik parçaların sokulması veya üstün özellikleri dolayısiyle çeşitli maddeler yerine kullanılmasıyla büyük bir gelişme gösterdiğinden dünya plâstik üretimi çok hızlı artmıştır.

Dünyadaki bu üretim gelişmesine paralel olarak yurdumuzda da plâstik ham madde üretimini sağlamak amacıyla, üretimde esas rolü oynayacak ana ve yardımcı maddelerin durumu incelenerek çeşitli plâstiklerin yapılabileceği sonucuna varılmıştır.

Problemi yalnız kapasite problemi olarak kabul etmek de doğru olmayacaktır. Çünkü yukarıda da söylenildiği gibi, plâstikler çok çeşitli alanlarda kullanıldıklarından bunları işleyecek tesislerin, kullanma alanlarına paralel bir şekilde geliştirilmesi, imal edilecek tiplere göre gerekli araçlarla donatılması gerekmektedir. Bunun için de üretilecek plâstiklerin düşünülen gelişmeye göre hangi formlarda kullanılacaklarını bilmek gerekmektedir.

2. *BUGÜNKÜ DURUM VE TALEP TAHMİNLERİ :*

a. Yurdumuzda 1961 yılına ait çeşitli plâstiklerin işlenmesi sonucu elde olunan mamul maddelerin toplam üretim değeri 220 milyon lira olup yaratılan katma değer aynı yıl için 121 milyon liradır.

b. Talep seviyesi yüksek görünen plâstik tiplerindeki durum tablo 165 de verilmiştir.

TABLO : 165 — Talep tahminleri *(Bin ton)*

	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)	Endeks 1962 = 100 (4)
Fenel, Formaldehit Pl.	9,2	11,1	20,0	217
Vinil Plâstikleri	7,2	9,0	20,0	278
Poli Etilen	3,5	4,0	8,0	229
Polistren	4,6	5,0	7,0	152
Selüloz Asetat	5,1	5,5	7,5	167

3. *ÜRETİM HEDEFLERİ :*

Memleketimizdeki 24 bin ton/yıl kapasiteli plâstik mamul madde tesisleri yerli ham madde üretimine geçilinceye kadar ithal olunacak plâstikleri işleyebilecek kapasitede görünmekle beraber, tiplerine göre, kullanılacak makine ve donatımlarda ufak değişiklikler gerektiğinden ve dış ticaret istatistiklerinde plâstikler gruplar halinde toplandığından durumu tam olarak aksettirmeğe imkân yoktur. Ancak toplam ithal miktarları kullanma alanlarına dağıtılır ve bu yoldan kapasiteleri karşılaştırılırsa bazı ufak ilâvelerle ithalâtın yerini tutacak plâstik işleme sanayiinin gerçekleşeceğini ve ham madde üretim kapasitelerinin gerçekleşeceği yollarda esas yatırımlara gitmek gerektiği sonucuna varırız.

Bu düşünüş içinde ve ithalâtın üretime geçinceye kadar eş hızla gelişeceğini gözönüne alarak üretim değerlerinin yıllara göre değişimini gösteren tablo 166 yı elde ederiz.

TABLO : 166 — Üretim değerleri *(Milyon TL.)*

	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)
Bugünkü kuruluşlar	260	290	330	360	400
Yeni kuruluşlar	—	10	30	380	410
Toplam	260	300	360	740	810

Bu tesislere ait ham ve yardımcı madde ithalâtının değişimleri de tablo 167 ile gösterilmiştir.

TABLO : 167 — İthal mah ham madde ihtiyacı *(Milyon TL.)*

Ham madde ithalâtı	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)
Bugünkü kuruluşlar	92	102	116	70	24
Yeni kuruluşlar	—	4	11	6	5
Toplam	92	106	127	76	29

4. *YATIRIMLAR :*

Yukarıda verilen üretim değerlerine ulaşabilmek için yapılan gerekli yatırımın değeri 95 milyon lira olup, bunun döviz olarak sağlanması gerekli miktarı 60 milyon liradır.

Yatırımın iç para ve döviz olarak yıllara göre dağılımı tablo 168 de gösterilmiştir.

TABLO : 168 — Plâstik işleme sanayiinde sabit yatırımlar
(Milyon TL.)

Sabit yatırımın türü	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)
İç para	1	3	16	13	2
Dış para	2	6	30	18	4
Toplam	3	9	46	31	6

Bu yatırımlarla kurulacaklarla birlikte bugünkü kuruluşlar kimya sanayii tarafından üretilecek plâstik ham maddelerini işleyeceklerdir.

5. *YARATILAN KATMA DEĞER :*

Kurulu ve kurulacak olan işyerlerinin yaratacakları katma değerin yıllara göre değişimi tablo 169 ile verilmiştir.

TABLO : 169 — Yaratılan katma değer
(Milyon TL.)

	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)
Mevcut tesisler	121,0	143,0	220,0
Kurulacak tesisler	—	—	225,5
Toplam	121,0	143,0	445,5

6. *TEDBİRLER :*

a. Plâstik işleme sanayii bol enerjiye ihtiyaç gösterdiğinden enerjiyi kolayca ve ucuz sağlama imkânları araştırılmalıdır. Plâstik işleme sanayiinde kurulu kapasitenin pek büyük bir kısmı İstanbul'da toplanmıştır. Yeni kurulacaklarda hammadde üretim ve tüketim yerleri arasında enerjiyi de gözönünde bulunduran incelemeler yapılmalıdır.

b. Kullanılmayan kapasite bırakmamak için plâstik hammadde endüstrisinin gelişme durumuna uyarak yatırımlara gidilmelidir.

c. Plâstik işleme araçlarının yurdumuzda yapılma imkânları incelenmelidir.

d. Plâstiği değerlendirmede büyük parça imalâtı önem taşımaktadır. İşleme sanayiindeki düşünülen gelişimi bu yönden de incelemek böylece dış yatırımlara yer vermeğe çalışmak gerekmektedir.

KİMYA SANAYİİ

1. *ANA İLKELER VE METOT* :

Tarım ve sanayide gelişme kimyasal maddeler talebini hızla yükseltmektedir.

Yurdumuzda kimya sanayii henüz küçük tesisler halinde olduğundan bu artış büyük bir ithalât talebine sebep olmaktadır. Bu ithalât kimya sanayii kurulmasiyle geniş ölçüde azaltılabilir. Yurdumuzda böyle bir sanayiin kurulması için gerekli hammadde kaynakları vardır.

Gelişen talep, ekonomik büyüklükte tesislerin kurulmasına imkân vermektedir.

Bütün bunlar gözönünde tutularak kimya sanayiinin gelişme imkân ve yönleri tesbit edilmiştir.

Kimya sanayiinde aynı madde türlü yollardan üretilebilmektedir. Seçilecek üretim yoluna göre hammadde ve yardımcı maddelerle makina ve donatım çeşitlidir. Bu bakımdan kimya sanayiinde plânlama, geniş bir alanda incelemeleri gerektirmekte ve öbür sanayi dallarına göre daha önemli olmaktadır.

Farklı üretim yollarını uygulayan tesislerin optimal büyüklükleri değişik olmaktadır. Bu da uygun tesis büyüklüklerinin çeşitli üretim yolları için yeniden hesaplanmasını gerektirmektedir.

Kimya sanayiinin ürünleri çok çeşitlidir. Bunların türlü yerlerde kullanılmaları, çok değişik ihtiyaçları karşılamaları, talebin tesbitinde ayrı ayrı mallar için ayrı usuller kullanmayı gerektirmiştir. Bu hesaplama aşağıda özetlenmiştir.

Anorganik asitler ve sodyumklorür, soda sodyumhidroksit gibi maddeler temel kimyasal maddelerdir. Bu maddelere talep, birçok sanayi kollarında kullanılacakları ve gelişmenin çok geniş bir alanı kaplıyacağı gözönünde tutularak tahmin edilmiştir.

Sabun, alkol gibi nihai tüketim maddelerine olacak talep, adam başına gelir ile, üretime ithalin eklenmesi ile bulunan, tüketim miktarları arasındaki bağdan hesaplanmış sonra yabancı ülkelerle yapılan kıyaslamalarla tahkik edilmiştir.

Plâstikler adı altında çok çeşitli maddeler toplandığından bunlara talep bütün kesimlerde tasarlanan gelişmelere göre tahmin edilmiştir.

Tarım mücadele ilâçları, sürekli araştırmalar sonucunda değişmekte ise de hesaplarımız, bugün kullanılan ilâçlar gözönünde tutularak yapılmıştır.

Bu düşüncelerle yapılan talep tahminleri tablo 170 dedir. Bu taleple bağıntılı olarak sağlanacak üretim için tasarlanan kapasiteler, üretim hedefleri bölümünde gösterilmiştir.

2. *BUGÜNKÜ DURUM* :

Yurdumuzda kimya sanayiinin 1962 yılı için tahmin edilen toplam üretim değeri 1 milyar 130 milyon TL. olup, yaratılan katma değer aynı yıl için aşağı yukarı 365 milyon TL. dır.

1961 yılındaki ithal miktarlarının değeri ise 700 milyon TL. nı bulmaktadır. İthalâtta kısıntı ve tıkanıklıkların bulunduğu da düşünülecek olursa, bu değerin yukarıda sözü edilen üretim değerine kolayca çıkabileceği görülür.

Yurdumuzdaki kimya sanayiinin bugünkü üretim değerinin aşağı yukarı yüzde 70 i özel sektörce gerçekleştirilmektedir. Bu üretim kolu, daha çok doğrudan doğruya tüketim malı olan maddelere yönelmiştir. Bu çeşit tesislerin çoğunda önemli kullanılamıyan kapasiteler vardır. Yarı mamul ve yardımcı madde üreten tesislerin çoğunun kapasitesi uygun verimli büyüklüğün altındadır.

Kimya sanayiinde Devletin tesisleri, daha büyük yatırımları gerektiren konulardadır. Ancak, İktisadi Devlet Teşebbüsleri kimyasal maddeler üretimi yatırımlarına kendilerine gerekli maddeleri elde etmek, ya da yan ürünlerini değerlendirmek amacıyla girmişlerdir. Son yıllarda çalışmaya başlıyan Azot Sanayiinin üretimi ise, çeşitli sebeplerle, normal fiyatların iki katına mal olmaktadır.

3. *TALEP PROJEKSİYONLARI* :

Talep projeksiyonlarına esas olan konular yukarıda belirtilmiştir. Önemli kimya maddelerinin durumları tablo 170 de gösterilmiştir

İlâçların sürekli olarak yenilerinin bulunması ve eskilerinden bazılarının kullanılmaması dolayısiyle talep projeksiyonunda ilâçlar için bir talep seviyesi gösterilmemiştir.

4. *ÜRETİM HEDEFLERİ* :

Kimya sanayiinde birinci beş yıllık plân döneminde gerçekleştirilecek hedefler şunlardır :

a. Temel kimya sanayii kurulacaktır.

b. Modern tarımın gerektirdiği gübre ve tarım koruma ilâçlarının üretimi yapılacaktır.

TABLO : 170 — Talep projeksiyonları

MADDENİN İSMİ	TALEP SEVİYESİ (Bin ton/yıl olarak) 1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)	1967 index (1962 = 100 alınarak) (4)
Soda	26,0	31,0	69,0	265
Sodyum hidroksit	25,0	28,0	41,0	164
Klor	2,0	3,5	25,0	1 250
Tuz	550,0	565,0	800,0	145
Sülfat asidi	80,0	85,0	345,0	430
Süper fosfat (% 18)	170,0	277,0	765,0	450
Azotlu gübre (% 20)	140,0	168,2	462,4	330
Yarı sentetik elyaf	6,3	6,6	8,3	132
Selüloz asetat	5,1	5,5	8,5	167
Asetikasit Anh.	0,2	0,3	10,4	5 200
Asetik asit	1,0	1,2	14,8	1 480
Aset aldehit	0,0	0,0	11,6	100 (1967 = 100)
Nylon (Veya perlon)	1,5	1,6	2,0	133
Polivinil klorür	7,2	9,0	20,0	278
Fenol - Form Pl.	9,2	11,1	20,0	217
Formaldehit (% 37)	0,2	0,2	8,7	4 350
Metil alkol	0,1	0,1	7,0	7 000
Fenol	0,1	0,1	20,7	20 700
DDT	8,8	8,8	8,8	100
Kloral	0,0	0,0	3,7	100 (1965 = 100)
Klorbenzen	0,0	0,0	7,3	100 (1965 = 100)
Gama BHC (% 15)	6,3	6,3	6,3	100
Bakır sülfat	4,5	4,5	4,5	100
Trikloretilen	1,5	1,7	2,9	193
Asetilen	1,5	1,6	20,0	1 333
Kibrit (Bin sandık)	115,0	119,0	140,0	122
Azoboyar maddeleri	0,4	0,4	0,5	125
Kükürt siyahı	0,9	1,0	1,5	167
Renkli kükürt boyaları	0,2	0,2	0,4	200
Karbon siyahı	4,0	4,5	6,5	162
Sabun	65,0	69,0	95,0	151
Etil alkol (Milyon Lt.)	19,0	20,0	28,0	147
Plâstikleştirici madde	6,1	7,2	14,2	233
Tartarik asit	0,4	0,5	1,0	250
Sitrik asit	0,2	0,2	0,5	250
Alüminyum sülfat	5,0	7,0	11,0	220
Potaslı gübreler (% 50)	15,0	21,6	36,0	240
Sodyum sülfür	1,2	1,3	2,5	208
Kalsiyum hipoklorit	1,5	2,0	4,5	300
Karbon sülfür	1,0	1,2	2,7	270
Naftalin	1,0	1,2	2,5	250
Tansiyo aktif madde	2,5	3,0	7,0	280

c. Giyim malzemesinde kullanılan suni lifli maddelerin tüketimi, yerli üretimle karşılanacaktır.

ç. Tasarlanan gelişmenin büyük ihtiyaç göstereceği çeşitli plâstiklerin, bol türleri olan rafineri ürünlerinden elde edilmesi sağlanacaktır.

d. Dış ülkelerden getirtilmesi için çok döviz harcanan maddelerin üretimi yoluna gidilecektir.

Bu sanayiler başka bazı maddelerin üretimine yol açacağı gibi ara ürün olarak bazı maddelerin elde edilmesini de mümkün kılacaktır.

Kurulması düşünülen yeni tesislerle çalışan fabrikalarımızın üretim değerlerinin yıllara göre değişimleri Tablo 171 de gösterilmiştir.

TABLO : 171 — Kimya sanayiinde üretim değerleri
Milyon T. L.

Üretim değeri	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)	İndeks 1962 = 100 (4)
Bugünkü tesisler	1130,0	1290,0	1622,0	
Yeni tesisler	0,0	20,0	742,0	
Toplam tesisleri	1130,0	1310,0	2364,0	209

Bu fabrikalar için gerekli hammadde ithalâtı Tablo 172 de gösterilmiştir.

TABLO : 172 — Kimya sanayiinde hammadde ithal ihtiyacı
(Milyon TL.)

Hammadde ithalâtı	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)	İndeks 1962 = 100 (4)
Bugünkü tesisler	290,0	330,0	240,0	
Yeni tesisler	0,0	5,0	190,0	
Toplam tesisler	290,0	335,0	430,0	148

Bugünkü tesislerin üretimlerinin artışı ve yeni tesislerin üretimi ile 1961 yılına göre 1963-1967 döneminde ithal yerine yurt içinde yapılacak maddelerin değerleri aşağıda verilmiştir :

1963	için	80,0	Milyon TL.
1964	»	125,0	»
1965	»	170,0	»
1966	»	535,0	»
1967	»	775,0	»

5. *YATIRIMLAR :*

Üretim hedeflerine göre 5 yıl içinde yapılması gerekli sabit yatırımın değeri 2 milyar 735 milyon T. L. dır. Bunun döviz olarak sağlanması gereken kısmı aşağı yukarı 1 milyar 745 milyon T. L. sıdır.

Sabit yatırımın, iç ödeme ve döviz olarak yıllara göre dağılımı Tablo : 173 de gösterilmiştir.

TABLO : 173 — Kimya Kesiminde Sabit Yatırımlar

Milyon T. L.

Yatırım	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)
Döviz	46,0	367,0	555,0	537,0	240,0
Toplam	102,0	568,0	859,0	831,0	375,0

Bu yatırımlarla çeşitli tesisler arasında 5 yıl sonunda özellikle aşağıda gösterilen üretimlerin gerçekleştirilmesi düşünülmektedir.

60 000	Ton/yıl	Soda
40 000	»	Soydum hidroksit (Mevcut kapasite 2 200 ton/yıl)
22 000	»	Klor (Mevcut kapasite 2 000 ton/yıl)
300 000	»	Sülfat asidi (Mevcut toplam kapasite 85 000 ton/yıl)
600 000	»	Süper fosfat (Mevcut toplam kapasite 260 000 ton/yıl)
440 000	»	Azotlu gübre % 20 azot üzerinden (Mevcut kapasite 115 000 ton/yıl)
3 000	»	DDT (Kloral ve Klorbenzen tesisleri ile)
3 000	»	Gamma - BHC (% 15)
20 000	»	Polivinil klorör
20 000	»	Fenol - Formaldehit plâstikleri (Komple Fenol, Metil alkol ve formaldehit tesisleri ile)
3 000	»	Bakır sülfat (Mevcut toplam kapasite 1500 ton/yıl)
3 000	»	Viskoz usulü ile rayon ve viskon (Mevcut kapasite 1200 ton/yıl)
1 000	»	Asetat ipeği
8 500	»	Selüloz asetat (Asetik asit anhidridi ile birlikte)
13 500	»	Asetik asit (Aset aldehit tesisi ile birlikte)
2 000	»	Nylon 6 veya Nylon 66
2 900	»	Trikloretilen
2 300	»	Çeşitli tekstil boyaları
25 000	»	Asetilen
10 000	»	Plâstikleştirici maddeler
1 500	»	Tartarik asit
350 000	»	Tuz (Mevcut K. 580 000 ton/yıl)

6. *KATMA DEĞER :*

Bugünkülerle kurulacak tesislerin yaratacakları katma değerin yıllara göre değişimi Tablo : 174 te gösterilmiştir.

TABLO : 174 — Yaratılan Katma Değer

Milyon T. L.

	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)	Indeks 1962 = 100 (4)
Bugünkü tesisler	365,0	423,0	560,0	
Kurulacak tesisder	0,0	5,0	304,0	
Toplam	365,0	428,0	864,0	236

7. *TEDBİRLER :*

Kimya sanayiinde 1963 - 1967 döneminde ve uzun sürede yapılacak yatırımların gerçekleştirilmesi için çözülmesi gerekli genel ve özel problemlerle, uygulanması gereken tedbirler aşağıda gösterilmiştir .

a. *Genel :*

(1) Dünya piyasasındaki büyük rekabet geniş araştırmalara dayanmaktadır. Bu alanda ekonomik bakımdan başarıya ulaşmanın yolu, uygulanmakta olan en yeni üretim usullerinin incelenmesi ve en uygun usule göre yatırım yapılmasıdır. Bu bakımdan tesisleri kurma yoluna girerken uygulanması düşünülen usuller son gelişmelerin ışığı altında bir kere daha gözden geçirilmelidir. En son proje değerlendirmelerinde bu nokta gözönünde tutulacaktır.

(2) Fabrikaların kuruluş yerleri iyi incelenerek seçilmelidir. Kuruluş yerlerinin seçiminde, ham madde, yardımcı madde, enerji, yakıt sağlama ile taşıma imkânları bir arada gözönünde bulundurulmalıdır. Bu fabrikaların üretiminde ucuzluğu sağlamak öteki üretim ünitelerine de bağlıdır. Bu yüzden, fabrikaların kuruluş yerlerinin seçimi öbür sektörlerden daha büyük bir önem taşımakta ve titizliği gerektirmektedir.

(3) Gider vergisinin bir mamulün maliyetine birkaç ayrı noktada girmesine yol açan durumlar giderilecektir.

(4) Miktar bakımından yurt ihtiyacını karşılayan ve kalite bakımından da uygun olan maddelerin ithaline engel olunmalıdır. Ancak kalite üzerinde önemle durulmalı ve Türk Standartlar Enstitüsünün çalışmaları bu yöne de çevrilmelidir.

(5) Tesislerin iyi işletilebilmesi yetişkin elemanların görev almasına çok bağlıdır. Bu bakımdan yurdumuzda kimya mühendisliği öğre-

simi modern kimya sanayiinin gereklerine göre düzenlenmeli ve geliştirilmelidir. Üniversitelerimizin kimya mühendisliği bölümleri yetersiz maddi şartlar altında çalışmaktadırlar. Gerek bilim adamı ve mühendis yetiştirilmesi, gerekse fakültelerin sanayiye öncülük edecek araştırmalara girişebilmeleri, bu alanda büyük ölçüde yatırım yapılmasına bağlıdır. Teknikler yetiştirilmesine önem verilecek modern kimya sanayiinin istediği eğitimi sağlıyacak Kimya Sanat Enstitülerinin sayıları artırılacaktır.

(6) Kimya sanayiinde gelişme ile beraber bu konudaki meselelerin çözümüne yardım edecek ve yeni imkânları araştırabilecek bir «Sınai Kimya Araştırma Enstitüsü» nün kurulması imkânları incelenecektir.

(7) İlâç sanayii ile ilgili özel bölümde belirtilen durum dışında kimya kesiminde yabancı sermayenin imkânlarından da yararlanılması araştırılmalıdır.

(8) Yatırımlar bölümünde işaret edilen fabrikalardan bazılarının kurulması için dışarıya ödenecek yüksek tutarlar gözönüne alınarak, yurtiçi yatırım malı üretimi imkânlarından, gereçlerden ve yerli mühendislerden yararlanılmalıdır.

b. *Özel :*

(1) Soda üretiminin cam veya ikinci azot sanayiine bağlı olarak gerçekleşebilme imkânları araştırılacaktır.

(2) Sülfat asidi çoğunlukla süperfosfat gübresi üretiminde kullanılış yeri bulacağından bu iki sanayiin birlikte düşünülmesi ve kuruluş yerleri bakımından uygunluk göstermeleri gerekmektedir.

(3) Süperfosfat talebinin artması ile fosforit ithali yüksek değerlere çıkmaktadır. Bu bakımdan yurdumuzda fosforit aranması önem kazanmaktadır. Konu Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünce öncelik ve ivedilikle ele alınacaktır.

(4) Potaslı gübreler ve potasyum bileşiklerinin üretiminde, yurdumuzda potasyum minerallerinin bulunmasının etkisi büyük olacaktır. Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünün bu konuda da çalışması gerekmektedir.

(5) Azotlu gübre maliyetini yükselten etkenler üzerinde durulacaktır. Kütahya fabrikalarının genişletilmesi fiyat düşürme ve üretimi artırma bakımından uygun olmakla beraber uygulanacak üretim yollarının etraflıca incelenmesi gerekmektedir.

(6) Etil alkolün sınai amaçlarla kullanılmasında tekel mevzuatının olumsuz etkileri giderilecektir. Bu mevzuat Türkiye Şeker Fabrikaları A. Ş. ile yapılacak ortak çalışmalarla tekel gelirlerini azaltmadan modern sanayiin ihtiyaçlarına cevap verebilecek duruma getirilecektir. Melastan alkol üretilmesinde verimin artırılması ve fabrikasyon süresinde çıkan artık maddelerin atılmayarak değerlendirilmesi gerektir.

(7) İlâç sanayiinde yabancı sermayeye hiç olmazsa ilâca giren aktif bir maddenin sentezini yurdumuzda yapmak şartıyla izin verilecektir. Yurdumuzda sentez yapmıyan yabancı ilâç üretimcilerinin daha genişlemesine engel olunacaktır.

(8) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının ilâç kontrolu yetersizdir. Bu bakımdan Bakanlığın bu konu ile ilgili kuruluşu laboratuvar teçhizat ve personel bakımlarından ihtiyacı karşılayacak duruma getirilecektir.

(9) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca verilen ilâç ruhsatları gerekirse geri alınacak, yararlık ölçüsünün düşüklüğü tesbit olunmuş ilâçların üretimine engel olunacaktır.

(10) İşletmekte olan rafinerilerin ürünlerini tam değerlendirebilme, petrol kimyasında atılacak adımlara bağlıdır. Çeşitli üretim yolları ve maddeler üzerinde durularak rafinerilerin iyice incelenmeleri ile en uygun petrol kimyası sanayii kurulmalıdır.

(11) Maden kömürü «Destilasyon»undan elde olunan aromatlar, talebi karşılamaktan uzaktır. Aromatlar bakımından da petrolden yararlanma araştırılmalıdır.

PİŞMİŞ KİLDEN YAPI MALZEMESİ SANAYİİ

1. ANA İLKELER VE METOD :

Bu sanayi dah iki bölümde incelenmiştir. Ateş toprağı ve ateş tuğlası ile tuğla ve kiremit.

Bu sanayiin bütün mamulleri başka sanayilerin girdisi olduğundan tahminler öbür sanayilerin talep durumlarına göre yapılmıştır.

2. BUGÜNKÜ DURUM :

Ateş tuğlası sanayiinde hem özel kesim hem de kamu kesimi çalışmaktadır. En büyük fabrikamız Sümerbank'ın 28,8 bin ton kapasiteli Filyos Ateş Tuğlası Fabrikasıdır. Bundan başka İstanbul'da her birinin kapasitesi 2 000 tondan yüksek olmayan imalâthanelerde, Ege Bölgesinde 1 600 ton kapasiteli bir imalâthanede, Eskişehir'de 800 ton kapasiteli bir imalâthanede ve Çanakkale Seramik Fabrikasında (1 600 ton kapasite) üretim yapılmaktadır. Toplam olarak ateş tuğlası kapasitemiz aşağı yukarı 35 bin tondur.

İmalâthanelerin üretim ve satış miktarları tesbit edilmiştir. Filyos Fabrikası 1958 - 1959 yıllarında tam kapasite ile çalışmış ve mamullerinin çoğunu satmıştır. Filyos fabrikasının imal ettiği çeşitli tuğlaların (Şamot, silika, yalıtma, asit tuğlaları) ithalâtı ya hiç yoktur ya da çok az (40 ton kadar) dır.

Filyos Fabrikasının imal edemediği magnezit ve krom magnezit tuğlaları hep ithalâtla karşılanmaktadır. Bunların imali için Filyos Fabrikasının genişletilmesine başlanmıştır. Genişletme bitince (1964 yılında) bu tuğlalar da yurt içinden karşılanacaktır.

Tuğla ve kiremit Güneydoğu illeri ve Doğu illeri dışında hemen bütün Türkiye'de ya fabrikalarda (Makina tuğlası) ya harman ocaklarında (Harman tuğlası) imal edilmekte ve yurdun ihtiyacı karşılanmaktadır. İthalât yok denebilir. Üretim ve kapasite rakamları tesbit edilememiştir.

3. TALEP :

Bugün şamot ve silika tuğlaları ihtiyacı tamamen içerden karşılanmakta, ithalât yapılmamaktadır. Yurt içinde yapılan tuğlaların nite-

liği, ithal mallarına göre düşüktür. Yerli tuğlaların niteliği yükseltilirse, ithalât talebi azalacaktır. Böylece önümüzdeki yıllarda artacak ihtiyaç bugünkü kapasite ile karşılanabilecektir.

Magnezit tuğlalar için ihtiyacımız 1966 - 1967 yıllarında 15 000 ton kadar olacaktır. Kurulmakta olan tesis, ihtiyacı karşılayacaktır.

İnşaat kesimi talep tahminlerinden yararlanılarak yapılan tuğla talep tahmini Tablo : 175 de gösterilmiştir.

TABLO : 175 — Tuğla Talep Tahmini

Yıllar	Tuğla (Milyon Tane)
1962	213.0
1963	230.0
1967	298.0

4. ÜRETİM HEDEFLERİ :

Bugünkü tesisler ihtiyacı karşılayacak durumdadır. Yukarıda belirtildiği gibi, yerli şamot ve silika tuğlalarının ithal tuğlaları ayarına çıkarmak için, Filyos Fabrikasında, niteliği artırıcı yönde bir genişletme yapılmalıdır.

Magnezit ve krom magnezit tuğla yapımı için kurulan tesisler 1964 yılından başlıyarak ihtiyacımızın tümünü karşılayacaktır.

5. YATIRIMLAR :

TABLO : 176 — Ateş tuğlası yatırımları

Birim (Bin T. L.)

	1963 - 1964	1965	1966	1967
İç	16 400	700	900	900
Dış	10 600	300	500	500
Toplam	27 000	1 000	1 400	1 400

Tablo : 176 da ateş tuğlası yapımı ile ilgili yatırımlar ile krom magnezit tuğlası tesisleri yer almaktadır. Filyos Fabrikasında yapılması uygun görülen, niteliği yükseltici yönde genişletme giderleri bu yatırımların dışındadır.

Eldeki özel kesim projelerine göre tuğla sanayiinde yapılacak yatırımlar Tablo : 177 de gösterilmiştir.

TABLO : 177 — Tuyla ve kiremit yatırımları

Birim (Bin T. L.)

	1963	1964	1965	1966	1967
İç	4 100	—	—	—	—
Dış	750	—	—	—	—
Toplam	4 850	—	—	—	—

6. *KATMA DEĞER :*

Birim (Milyon T. L.)

	1962	1963	1967
Tuğla kiremit	19,8	20,7	29,0
Ateş tuğlası	7,3	7,6	13,3
Toplam	27,1	28,3	42,3

7. *MESELELER :*

Bu sanayiin en önemli meselesi mamullerin niteliğidir. Kullanılan ham maddeler daha iyi seçilmeli ve iyi vasıflı ham madde aranması için kamu sektöründeki araştırma enstitüleri yardımcı olmalı ve üretimde sıkı bir nitelik denetlemesi yapılmalıdır.

Memleketimizde yapı malzemesinin etüd ve ıslahını ve yapı sistemlerinin araştırılmasını temin için, İmar ve İskân Bakanlığına bağlı ve Teknik Üniversitelerin ilgili kürsülerinin işbirliği ile çalışacak bir Yapı Araştırma Enstitüsü kurulmalıdır.

CAM VE CAMDAN MAMUL EŞYA SANAYİİ

1. *ANA İLKELER VE METOD :*

Bu sanayii dah üç bölümde incelenmektedir. Şişe, cam eşya (Züccaciye) pencere camı.

Şişe ve cam eşya talep tahminleri için talebin gelir esnekliğinden yararlanılmış, pencere camı talep tahmini yapı sektöründe hesaplanan pencere camı talep tahminlerine dayanarak yapılmıştır.

2. *BUGÜNKÜ DURUM :*

Şişe ve cam eşya, İstanbul'da Paşabahçe Cam Fabrikası ile 30 kadar imalâthanede, İzmir'de 2, Adapazarı'nda 1 işyerinde de yapılmaktadır.

Paşabahçe Fabrikasının imalât kapasitesi 40 bin tondur. Öbür imalâthanelerin kapasiteleri toplamı da yaklaşık olarak, Paşabahçe Fabrikasının kapasitesine eşittir. Bu duruma göre, 70 - 80 bin ton kadar bir kapasite var demektir.

Son yıllara ait ithalât ve üretim durumu Tablo : 178 de gösterilmiştir.

TABLO : 178 — Şişe ve cam eşya üretim ve ithalâtı

(Bin Ton)

Yıllar	Üretim		İthalât		Toplam	
	Şişe (1)	Züccaciye (2)	Şişe (3)	Züccaciye (4)	Şişe (5)	Züccaciye (6)
1959	31,6	9,6	0,2	0,2	31,8	9,8
1960	11,1	10,0	0,07	0,4	11,17	10,4
1961	18,4	9,0	0,1	0,1	18,5	9,2

Pencere camı yapan tek fabrika Çayırova Fabrikasıdır. 1961 Temmuzunda işletmeye açılan bu fabrikanın kapasitesi 37 500 ton eşdeğeri 7 milyon 500 bin M² dir.

Son yıllara ait ithalât ve üretim durumu Tablo : 179 da gösterilmiştir.

TABLO : 179 — Pencere camı İthalât üretimi

(Bin Ton)

Yıllar	İthalât (1)	Üretim (2)	Toplam (3)
1959	20,7	—	20,7
1960	19,5	—	19,5
1961	—	12,0	12,0

3. *TALEP TAHMİNİ VE ÜRETİM HEDEFLERİ :*

Şişe üretiminin milli gelirle aynı oranda artacağı kabul edilerek tahmin yapılmıştır. Cam eşya tahmini talebin gelir esnekliğine bağlı olarak yapılmıştır. Buna göre bulunan değerleri Tablo : 180 de gösterilmiştir.

TABLO : 180 — Şişe ve cam talep tahminleri

(Bin Ton)

Yıllar	Şişe (1)	Cam Eşya (2)
1963	27,0	13,0
1964	28,8	14,5
1965	30,8	16,4
1966	32,9	18,2
1967	35,3	20,3

Yapı sektöründeki talep tahminlerine dayanılarak hesaplanan pencere camı talep tahminleri Tablo : 181 de gösterilmiştir.

TABLO : 181 — Pencere Camı Talep Tahminleri

Yıllar	(Bin M²)	(Bin Ton)
1963	3 550,0	28,2
1964	3 766,0	30,3
1965	4 041,0	32,4
1966	4 666,0	35,0
1967	5 000,0	37,5

4. *YATIRIMLAR :*

Bugünkü kapasite 1968 yılına kadar talebi karşılayacak durumda olduğundan yeni yatırıma ihtiyaç yoktur.

5. *İTHALÂT - İHRACAT :*

Şişe ve cam eşyaları ithalâtı, bugüne kadar yerli imalâta oranla çok küçük olmuştur. Cam eşya olarak yalnız, Türkiye'de yapılamayan kristal eşya ithal edilmektedir.

İhraç imkânımız vardır. İhraç için dışarıdan gelen taleplerin, cam eşya yapan bütün ilgililere duyurulması ihraç imkânımızı artıracaktır

6. *KATMA DEĞER :*

Cam sanayiinde önümüzdeki yıllarda yaratılacak katma değer Tablo : 182 de gösterilmiştir.

TABLO : 182 — Cam Sanayiinde Katma Değer

(Milyon T. L.)

	1962	1963	1967
Şişe	25,1	27,0	35,3
Cam eşya	11,4	13,0	20,3
Pencere camı	11,7	12,4	17,5
Toplam	48,2	52,4	73,1

7. *MESELE VE TEDBİRLER :*

Cam ve camdan mamul eşya sanayiinin en önemli meselesi boş kapasitenin kullanılmasının sağlanmasıdır. Bunun için cam ve camdan mamul eşya yapanlar birlik kurarak işbirliği sağlamalı ve ihracata önem vermelidirler.

ÇANAK, ÇİNİ VE PORSELEN SANAYİİ

1. *ANA İLKELER VE METOT* :

Bu sanayi dalı üç bölümde incelenmiştir. Sofra eşyası, sağlık donatımı gereçleri, dörtgen çiniler.

Sofra eşyası talep tahminleri gelir esnekliğinden yararlanılarak, sağlık donatım gereçleri ile dörtgen çini tahminleri, bu malların geçmişteki tüketim eğilimlerine göre yapılmıştır.

2. *BUGÜNKÜ DURUM* :

Sofra eşyası ihtiyacı yakın zamana kadar tamamen, şimdi de kısmen ithalâtla karşılanmaktadır. Yerli üretim 1958 yılında bir fabrika ile başlanmıştır. Bugün bu fabrika sağlık donatımı gereçleri yapımında ihtisaslaşmaya yönelmiş durumdadır. Sofra ve süs eşyası, fabrikanın ikinci bir üretim çeşidi olmuştur.

Ağustos 1962 de İstanbul'da bir porselen fabrikası işletmeye açılacaktır. Sofra eşyası kapasitesi 3200 tondur.

Sümerbank'ın İstanbul'da kurmakta olduğu 3000 ton kapasiteli fabrika ile yurdun toplam kapasitesi 1964 yılı sonunda 6200 ton olacaktır.

Sağlık donatımı gereçlerinin bir kısmı ithalâtla karşılanmaktadır. 1959 yılında bir fabrika bu gereçleri yapmaya başlamıştır. Bu fabrika yalnız sağlık donatımı gereci yaparsa kapasite 2400 tondur. 1964 yılında bitirilecek olan Sümerbank fabrikası ile toplam kapasitemiz 6400 ton olacaktır.

Dörtgen çini ihtiyacı yakın zamana kadar ithalâtla karşılanırdı. 1958 yılında bir fabrika dörtgen çini yapımına başlamış, ama önemli bir imalâta ulaşmamıştır. 1960 yılı sonunda, 4500 ton kapasiteli başka bir fabrika üretime başlamış, 1961 yılında ihtiyacımızın bir kısmını karşılayabilecek kadar bir üretim yapabilmiştir.

3. *TALEP VE ÜRETİM HEDEFLERİ* :

Sofra eşyası talep tahminleri gelir esnekliğinden yararlanılarak yapılmıştır. Talep tahmini rakamları Tablo 183 de gösterilmiştir.

TABLO 183 — Sofra eşyası talep tahmini

(Bin ton)

YILLAR	1963	1964	1965	1966	1967
Talep	2,4	2,6	2,9	3,1	3,4

Kapasitemiz 1963 yılı başında 3 200 ton ve 1965 yılı başında 6 200 ton olduğundan, bu sanayi dalındaki imalât fazlasının ihraç imkânları araştırılacaktır.

Sağlık donatımı gereçleri talep tahmini ile, kurulmuş ve kurulmakta olan fabrikaların üretim hedefleri Tablo 184 de gösterilmiştir.

TABLO: 184 — Sağlık donatımı talep tahmini ve üretim hedefleri

(Bin ton)

YILLAR	1963	1964	1965	1966	1967
Talep tahmini	3,4	3,9	4,4	5,0	5,5
Üretim hedefleri	2,0	3,3	5,5	5,5	5,5
Fark	— 1,4	— 0,6	+ 1,1	+ 0,5	0

Dörtgen çini talep tahmini ile, kurulmuş ve kurulmakta olan fabrikaların üretim hedefleri Tablo 185 de gösterilmiştir.

TABLO : 185 — Dörtgen çini talep tahmini ve üretim hedefleri

(Bin ton)

YILLAR	1963	1964	1965	1966	1967
Talep tahmini	6,4	6,7	7,1	7,3	7,7
Üretim hedefleri	4,5	5,5	10,5	10,5	10,5
Fark	— 1,9	— 1,2	+ 3,4	+ 3,2	+ 2,8

4. ***YATIRIMLAR*** :

Şimdi kurulmakta olan iki Sümerbank fabrikasından başka bir yatırıma ihtiyaç yoktur. 1963 ve sonraki yıllarda bu alanda gerekli yatırım tutarları Tablo 186 da gösterilmiştir.

TABLO : 186 — Yatırımlar

(Milyon TL.)

YILLAR	1963	1964	1965	1966	1967
İç	24,4	24,4	1	1	1
Dış	20,1	20,2	1	1	1
Toplam	44,5	44,6	2	2	2

5. *İTHALÂT VE İHRACAT* :

Sağlık donatımı ve dörtgen çini ithalâtı, üretimin karşılayamadığı kadar olmalıdır. İthalât rakamları Tablo 184 ve Tablo 185 de gösterilmiştir.

Sofra eşyası kapasitemiz ihtiyacımızdan yüksektir. Bunların ihraç imkânları aranmalıdır. İhracata, 1964 de Sümerbank fabrikası işletmeye açıldıktan sonra başlanabilecektir.

6. *KATMA DEĞER* :

Seramik sanayiinde yaratılacak toplam katma değer Tablo 187 de gösterilmiştir.

TABLO 187 — Seramik sanayiinde katma değer

(Milyon TL.)

YILLAR	1962	1963	1967
Katma değer	33,5	44,4	82,2

ÇİMENTO SANAYİİ

1. *ANA İLKELER, HEDEFLER, METOT* :

Çimento sanayiinde, fabrika satış bölgelerinin en az taşıma giderleri gözönünde tutularak kararlaştırılması, her fabrikanın kendi satış bölgesindeki talebi karşılaması toplam üretim fazlasının ihracı, maliyeti azaltıcı tedbirler alınarak ihracatın fiyat desteklemesi yapmadan sağlanması, fabrika kapasitelerinin bir programa göre artırılması, yaş sistemden kuru sisteme geçilmesi belli başlı ülkelerdir.

1950 - 1960 yılları arasında (Makine ve donatım dışında) yıllık inşaat yatırımlariyle kullanılan çimento arasındaki ilişki gözönünde tutularak makro modelde belirtilen 1963 - 1967 dönemindeki yatırımların gerektireceği çimento miktarları tahmin edilmiştir. Çimento tüketiminin inşaat yatırımı seviyesine esnekliği 1,35 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca özel sektör yatırımlarında kullanılan teknolojinin gelişmesi ile maliyet birimine düşen yatırım içerisindeki çimento miktarının yatırım seviyesi ile orantılı olarak arttığı tesbit edilmiştir. Ancak bu artış belli bir yatırım seviyesine kadar devam edip bu seviyeden sonra sabit kalmaktadır. Bu yatırım seviyesine düşen çimento tüketimi 2 milyon 400 bin ton olarak hesaplanmıştır. 2 milyon 400 bin tondan sonra esneklik hesaplara 1 olarak katılmıştır.

2. *BUGÜNKÜ DURUM* :

Fabrikalar, kuruluşta tasarlanan kapasitenin genellikle yüzde yirmi kadar fazlasiyle üretim yapabilmektedirler. Kuruluştaki kapasiteye «Garanti Kapasite» yaptığı normal üretime de «Mümkün Kapasite» denmektedir.

Bugün çimento tüketimimiz 1 950 000 ton dur. Toplam garanti kapasite 1 860 000 ton olup, fabrikalar bu kapasitenin yüzde 20 kadar fazlasını üretebilecek durumdadır.

TABLO : 188 — Çimento yapan tesislerin garanti kapasiteleri

İstanbul grupu fabrikaları		760 000 Ton/yıl
İzmir	Fabrikası	150 000 » »
Ankara	»	120 000 » »
Eskişehir	»	150 000 » »
Adana	»	150 000 » »
Afyon	»	85 000 » »
Çorum	»	85 000 » »
Pınarhisar	»	85 000 » »
Balıkesir	»	85 000 » »
Elâzığ	»	85 000 » »
Gaziantep	»	85 000 » »
Sivas	»	200 000 » »
		2 040 000 » »
Tarsus	» (Beyaz çimento)	3 000 * » »

Daha bitmemiş olan (Konya 150 000, Söke 85 000, Niğde 85 000, Bartın 500 000, ** ton kapasiteli) fabrikalarla bu değer 2 583 000 tona yükselecektir. Yüzde 20 kadar fazla üretim mümkün olduğundan 1963 de 3 100 000 toniuk üretim bu tesislerle sağlanabilecektir.

Yurdumuzda adam başına çimento tüketimi 1960 yılında 71 Kg. dı.

Çimento tüketimindeki yıllık artış yüzde 10 olarak görünmektedir. Çimento satış fiyatı, 1164 sayılı kararname ile Sanayi Bakanlığınca tesbit edilmektedir. Halen 1 ton çimentonun fabrika satış fiyatı 140 TL. dır.

3. *TALEP PROJEKSİYONU* :

1963 - 1967 plân döneminde tesbit edilen yatırım seviyelerinin gerçekleşmesi için gereken inşaat yatırımlarıyle bu yatırımların gerektireceği hesaplanan çimento ihtiyacı Tablo 189 da gösterilmiştir :

---

* *Tarsus Fabrikasının kapasitesi 7500 ton dur, ancak teknik sebeplerden bu kapasiteye çıkamamaktadır.*

** *Bartın Fabrikası % 70 curuflu çimento imal ettiği takdirde kapasite 500 000 dır. İlk kapasitesi % 30 curuf için 220 000 ton olacaktır.*

TABLO : 189 — Çimento talebi tahminleri 1962, 1963 - 1967

YILLAR	İnşaat yatırım Milyon TL. (1)	İnşaat yatırımının yarattığı çimento talebi Milyon Ton (2)
1962	5,403	2.2
1963	6,063	2.4
1967	8,983	3.6
1967 Endeks	166	166

4. *ÜRETİM HEDEFLERİ* :

Talep projeksiyonu ile bugünkü kapasitenin karşılaştırılması, üretim hedeflerini tâyine hizmet edecektir. Her fabrika, garanti kapasitesinin yüzde 20 kadar fazlasını üretebileceğinden, yapılmasına başlanmış olan Konya, Söke, Niğde, Bartın, tesisleriyle birlikte 1966 yılına kadar talep seviyesi karşılanabilecektir. Ancak bugünkü satış fiyatını en aza indirecek taşıma giderlerini azaltmak için, her fabrikanın belli bir satış bölgesi olması gözönünde tutulursa, bazı fabrikaların kendi bölgelerindeki talebi karşılıyamadığı, bazılarının da bölgenin talebinden daha fazla kuruluş kapasitesinde olduğu görülür. Her fabrika, kendi satış bölgesindeki talebe eşit kapasiteye getirilecek, yıllık ihtiyaç fazlası çimento ihraç edilecektir. Bu hedefe varabilmek için çalışan fabrikalardan talepten daha az kapasitede olanlar yaş usulden kuru usule çevrilecek ve bunlar belli bir programa göre genişletilecektir.

Bu genişletme programına göre aşağıdaki üretim hedefleri sağlanmış olacaktır.

Yıllar	Milyon ton
1963	2649
1964	2879
1965	3100
1966	3447
1967	3737

5. *YATIRIMLAR* :

Yaş usulden kuru usule geçişin, her fabrika için aşağı yukarı 700 000 $ karşılığı 6 milyon Tl. dış ödeme, 8 milyon Tl. iç ödemeyi gerektireceği anlaşılmaktadır. Ancak Makina Kimya Endüstrisi Kurumu dış ödemeyi gerektiren makine ve donatımı yapmak için görevlendirilirse, yatırımın hemen tamamı iç ödeme olabilecektir. Makine ve donatımı yurda getirilmiş bulunan fabrika Doğu Anadolu'da kurulacaktır

Bunun için daha önce makine ve donatım bedeli olarak harcanmış olan 15 milyon Tl. na ek olarak 15 milyon Tl. lık bir iç ödeme yapılması gerekmektedir. Bartın fabrikalarında kullanılan curuf miktarını % 70 e çıkarmak üzere gerekli ilâveler yapılmalıdır.

TABLO : 190 — Çimento sanayiinin yatırım programı

(Milyon TL.)

1963		1964		1965	
Dış para	Toplam	Dış para	Toplam	Dış para	Toplam
26,0	60,0	6,0	14,0	18,0	42,0

Ayrıca 1968 yılı talebini karşılamak üzere 1967 yılında yeni bir fabrika ele alınmalıdır. Bu sanayi kolunda 5 yılda yapılacak yatırım 130 milyon Tl. dır.

6. *İHRACAT :*

Genişletme programı sonucunda elde edilecek olan yıllık üretim hacmi, yıllık taleple karşılaştırılırsa, Tablo : 191 de gösterilen üretim fazlalıklarına ulaşılacaktır.

TABLO : 191 — İhraç edilebilir çimento tahmini

(Bin ton)

Yıllar	Üretim	Talep	Fark
1963	2 649	2 425	224
1964	2 879	2 775	104
1965	3 100	3 065	35
1966	3 447	3 325	122
1967	3 737	3 595	144

Genişletme programının uygulanmasıyla böyle bir ihracata (Özellikle Yakın Doğu ve Kuzey Afrika memleketlerinin ihtiyacı bakımından) imkân vardır.

7. *YARATILAN KATMA DEĞER :*

Çimento üretiminde ton başına yaratılan katma değer 75 Tl. m olduğundan, yaratılacak yıllık katma değer de :

1962	161 milyon TL.	
1963	183 » »	
1967	270 » »	(Endeks 166)

olacaktır.

8. *MESELE VE TEDBİRLER :*

a. Çimento sanayimizde, fabrikalar hem kapasiteleri hem birbirine uzaklıkları bakımından ekonomik olacak şekilde kurulmamışlardır. Eski fabrikaların beherinin kapasitesi Batı Anadolu için 215 000 Ton/yıl Orta Anadolu için 160 000 Ton/yıl, Doğu Anadolu için 120 000 Ton/yıl değerlerini aşmadan, yeni fabrika kurulmamalıdır. Bugünkü maliyetin olması gereken yüzde 25 daha fazla oluşu, kuruluş kapasitelerinin düşük seçilmesindendir.

b. Resmi fabrikalarda enerji harcaması yüzde 20, işçilik yüzde 40 fazladır. Bu fazlalıkların en aza indirilmesi yoluna gidilecektir.

c. Çimento teknolojisi ile ekonomisindeki gelişmeleri araştırıp uygulayacak araştırma laboratuvarı çabuklukla kurulacak, ilk hedef olarak tras çimentosuyla letiye çimentosu üretimi konuları ele alınacaktır.

ÇİMENTODAN YAPILAN GEREÇLER SANAYİİ

1. *ANA İLKELER VE METOD :*

Çimentonun, gereç durumuna getirilerek kullanılması, (Yapı süresinin kısalması, maliyetin azalması, kuruluş kolaylıkları ile başka yapı gereçlerinin yerini tutmasından ötürü) doğrudan doğruya kullanılmasından daha tasarruflu olduğundan çimentodan gereçler sanayiinin kurulması faydalı olacaktır. Ayrıca çimento tüketimi mevsimlere bağlı olarak çok değişken öte yandan da çimento fabrikalarının üretimi sürekli dir. Bu uyuşmazlık büyük stokları gerektirmekte, stoklar kolay korunmadığından üretimin kısalması zorunlu olmaktadır. Çimentodan gereçler sanayiinin kurulması ile bu uyuşmazlık düzenlenebilecektir.

Bu rakamlardan belli ölçüler altında çimentodan yapılan gereçler olarak aşağıdaki maddelerin üretim, tüketim ilişkilerini incelemek gerekli görülmüştür.

2. *BUGÜNKÜ DURUM VE TALEP :*

Özel teşebbüs tarafından, bugün, yılda 6500 ton aspestli çimento boru yapılmaktadır. Yıllık boru ihtiyacımız ise 100 000 ton kadardır. İhtiyacımızın geriye kalanı, içerde yapılan (Yılda 35 bin ton) ve ithal edilen (Yılda ortalama 30 000 ton = 20 milyon Tl. dış ödeme) font boru ile karşılanmaktadır. Asbestli borular font borulardan 2.5-3 kere daha hafif, üçte bir ölçüsünde daha ucuz olduğundan, bu sanayiin kurulmasında fayda vardır. Öte yandan, bugünkü font boru yapımı kapasitemiz 35 bin ton olduğundan, daha 65 bin tonluk asbest çimento boru yapılması gerekmektedir.

Türkiye'de özel teşebbüsce az miktarda beton direk yapılmaktadır. Bugün yıllık direk ihtiyacı sayısı 115 bindir. Bunun 40 bin kadarı ormanlarımızdan sağlanmaktadır. Geriye kalan demir ve beton direklerle karşılanmaktadır. Beton direk, ağaç direkten daha pahalı ama daha uzun ömürlüdür. Beton direğin bakımı daha ucuz ve kolaydır.

Eternit bugün çatı örtüsü olarak kullanılan kiremitin yerini tutmaktadır. Türkiye'de küçük ölçüde yapılmakla beraber yerleşmiş ve tutulmuş bir mal sayılmamaktadır. Mimari bakımından sakınca olmadıkça yapı ve başka kuruluşlarda kullanılmasına özendirmek bakımından, şartnamelere sokulmasında fayda vardır.

3. ÜRETİM HEDEFLERİ VE YATIRIM :

Asbestli çimento boru için 65 bin tonluk bir kapasite kurulması faydalı olacaktır. İhtiyacın 35 bin tonu Ankara'da kurulması kararlaştırılan ve kamu kesimine ait bir fabrika ile karşılanacak, kalan 30 bin tonu özel teşebbüsün üretiminin arttırılması ile sağlanacaktır.

Beton direk için yılda 10 bin adet kapasiteli bir fabrika 6,5 milyon Tl. dış, 5,5 milyon Tl. iç olmak üzere 12 milyon Tl. esas mal olacaktır. İlk kuruluşta 10 bin adedlik bir kapasite kurulacağı kabul edilerek, aşağıdaki katma değerler hesaplanmıştır.

Eternit yapımı için yılda 500 bin metre kare kapasiteli bir fabrika yaklaşık olarak 2,9 milyon Tl. dış ve 2,1 milyon TL. iç olmak üzere 5 milyon TL. ya mal olacaktır. Eternit bugün kullanılmakta olan kiremitin yerini tutacağından belli bir ihtiyaç söz konusu değildir. Bu yüzden ilk kuruluş olarak yılda 500 bin metrekare kapasite kabul edilmiştir.

Bu duruma göre yatırımlar :

Yıllar	Yatırım (Milyon TL.)
1964	23,70
1965	23,70 olacaktır

4. KATMA DEĞER

Bu sanayilerde yaratılacak katma değer aşağıda gösterilmiştir.

Çimentodan yapılan gereçler sanayiinde

Yıllar	Katma değer (Milyon TL.)
1966	18,4
1967	22,4

DEMİR, ÇELİK VE METALLURJİ SANAYİİ

1. *ANA İLKELER, METOT VE HEDEFLER*

Bu sanayi kolundaki üretim imkânları talebin büyük bir kısmını karşılayacak seviyededir. Hattâ bir çok sanayi dalında kullanılamıyan kapasite vardır. Bu durum bizi ihraç imkânları aramaya zorlamaktadır. İhraç imkânı olmıyan (nitelik ve fiyat bakımından) bir çok mamul için de uzun yıllar sürecek bir kullanılmıyan kapasite problemi ile karşılaşmaktayız. Bu bakımdan sektöre yapılacak yatırımlarda son derece dikkatli davranılması gerekmektedir.

1960 yılında adam başına tüketim 19,1 Kg. dır. Hedefimiz adam başına 1963 de 20,8; 1967 de 28,1 Kg. lık tüketimi karşılamak olacaktır.

2. *BUGÜNKÜ DURUM*

TABLO : 192 — 1960 yılındaki durum

(Milyon TL.)

Ana gruplar	Üretim (1)	İthalât (2)	İhracat (3)	Tüketim (1)+(2)—(3) ± Stoc (4)
Demir çelik	671,6	504,0	20,1	1045,7
Bakır ve bakır alaşımları	308,8		135,3	173,5
Başka madenler	23,0	1,2	12,0	12,2
Toplam	1000,4	505,2	167,4	1238,4

Tablo 192 de 1960 yılında fiilî durumun değer olarak ana gruplar bakımından toplamı verilmiştir. Bundan sonra tablonun ayrıntıları mamul çeşitlerine göre miktar ve değer olarak gösterilmiştir.

1960 ve sonraki yıllar için tahminler yapılırken aşağıdaki varsayımlar kullanılmıştır.

a. Mamullerin üretim, ithalât v. s. değerleri 1961 birim fiyatlarıyle hesaplanmıştır.

b. Stok durumu tesbit edilemeyen mamuller için stokların bir sonraki yıla olduğu gibi aktarıldığı kabul edilmiştir.

Tablo 192 de verilen yarı mamullerin tamamı, mamul üreten üniteleri tüketilmektedir. Bu rakamlar başka ülkelerle karşılaştırma imkânı vermesi ve tablo 194 e dayanak olması bakımından alınmıştır.

TABLO : 193 — 1960 yılı yarı mamûl (Demir çelik) tablosu

Yarı mamuller	Birim fiat TL./Ton (1)	Üretim Miktar Bin ton (2)	Üretim Değer Milyon TL. (2)	İthalât Miktar Bin ton (3)	İthalât Değer Milyon TL. (3)	İhracat Miktar Bin ton (4)	İhracat Değer Milyon TL. (4)	Tüketim (2)+(3)—(4)± Stok Miktar Bin ton (5)	Tüketim (2)+(3)—(4)± Stok Değer Milyon TL. (5)
Pik demiri	900	246,7	222,0	4,6	4,2	9,9	8,6	252,8	227,5
Külçe	1 000	281,8	281,8	—	—	—	—	281,8	279,4
Kütük	1 150	154,5	177,7	24,3	27,9	10,0	11,5	158,9	182,8
Pilâtine	1 300	36,8	47,9	0,4	0,5	—	—	28,7	37,3
Filmaşin	1 600	—	—	12,4	19,8	—	—	12,4	19,8
Çelik band	1 540	—	—	28,8	44,4	—	—	28,8	44,4
Kok		549,0	128,4	—	—	—	—	290,0	87,0
Toplam (3) ve (4)				70,5	96,8	19,9	20,1		

TABLO : 194 — 1960 yılında başka sektörlerde kullanılan demir çelik mamulleri

Mamuller	Birim fiat (1) TL./Ton	Üretim (2) Miktar Bin ton	Üretim (2) Değer Milyon TL.	İthalât (3) Miktar Bin ton	İthalât (3) Değer Milyon TL.	İhracat (4) Miktar Bin ton	İhracat (4) Değer Milyon TL.	Tüketim (2)+(3)—(4)±Stok (5) Miktar Bin ton	Tüketim (2)+(3)—(4)±Stok (5) Değer Milyon TL.
Yuvarlaklar	1 500	116,8	175,2	44,5	66,7	—	—	153,6	230,3
Profiller	1 500	67,8	101,7	13,3	20,0	—	—	73,7	110,6
Demiryolu mal.	2 000	7,8	15,6	42,9	85,8	—	—	49,7	99,3
Levhalar	1 700	7,5	12,8	0,2	0,4	—	—	3,6	6,1
Saclar	2 200	22,4	49,3	27,4	60,2	—	—	51,1	112,4
Tenekeler	2 850	—	—	30,9	88,0	—	—	30,9	88,0
Şerit ve çember	2 200	—	—	5,9	13,0	—	—	5,9	13,0
Mak. yapı ve takım çeliği	2 500	8,6	21,5	4,3	10,6	—	—	12,9	32,2
Teller	1 920	32,4	62,2	4,1	7,8	—	—	36,5	70,0
Çelik borular	2 450	24,4	59,9	13,3	32,7	—	—	37,8	92,5
Pik borular	2 500	15,1	37,6	6,5	16,3	—	—	19,9	49,7
Pik dökümler	2 500	54,3	135,8	—	—	—	—	54,3	135,8
Sair	5 000	—	—	1,1	5,7	—	—	1,1	5,7
Toplam	—	357,1	671,6	194,4	407,2	—	—	531,0	1 045,6

Aynı düşünceyle tablo 195 ve tablo 196, bakır ve bakır alaşımlar çın hazırlanmıştır.

TABLO : 195 — 1960 yılı yarı mamul (Bakır ve bakır alaşımları) — *Bin ton Milyon TL.*

Yarı mamuller	Birim fiyatı TL./Ton (1)	Üretim Miktar (2)	Üretim Değer (2)	İhracat Miktar (3)	İhracat Değer (3)	Tüketim (2)—(3) ± Stok Miktar (4)	Tüketim (2)—(3) ± Stok Değer (4)
Bilister bakır	7 800	26,9	210,2	17,3	135,3	9,6	74,9
Rafine bakır	8 320	2,9	24,0	—	—	2,9	24,0
Elektrolitik bakır	9 630	0,9	8,4			0,9	8,4
Bakır, pirinç ve brons takos	7 800	18,2	142,3			18,2	142,3
Çubuk profil borular	8 290	(*) 10,1	83,5	—	—	7,9	65,4
Toplam (3)	—	—	—	17,3	135,3	—	—

TABLO : 196 — 1960 yılında başka sektörlerde kullanılan bakır ve bakır alaşımları mamulleri — *Bin ton Milyon TL.*

Mamuller	Birim fiyatı TL./Ton (1)	Üretim Miktar (2)	Üretim Değer (2)	İhracat Miktar (3)	İhracat Değer (3)	Tüketim (2)—(3) ± Stok Miktar (4)	Tüketim (2)—(3) ± Stok Değer (4)
Çubuk, profil borular	8 290	2,2	18,1	—	—	2,2	18,1
Teller	14 000	2,0	27,7	—	—	2,0	27,7
Levha, bant ve şeritler	9 500	(**) 13,1	124,7	—	—	13,1	124,7
Toplam	—	17,3	170,5	—	—	17,3	170,5

Başka madenler toplam içinde önemli yer tutmadığı için ayrıntılı bilgi verilmemiştir.

(*) *Üretimin 2 200 tonu başka sektörlerce tüketilmektedir.*

(**) *Gerçek üretim 14 200 tondur, 1 100 tonu tel çekme tesislerinde ham madde olarak verilmektedir.*

3. *TALEP TAHMİNLERİ* :

Talep tahminleri yaparken geçmiş son on yıllık tüketim, toplam tüketimin gayrisâfi milli hasıla ve ilgili sektörlerin gelişmeleriyle olan ilişkileri ve adam başına tüketim miktarları gözönünde tutulmuştur.

1962 yılından başlıyarak çeşitli demir, çelik mamullerine talep tablo 197 de gösterilmiştir.

Bin ton

TABLO : 197 — Demir çelik mamulleri talebi *Milyon TL.*

Mamuller	1962 Miktar (1)	1962 Değer (2)	1963 Miktar (3)	1963 Değer (4)	1967 Miktar (5)	1967 Değer (6)	1977 Miktar (7)	1977 Değer (8)
Yuvarlaklar	168,0	252,0	200,0	300,0	310,0	465,0	540,0	810,0
Muhtelif Profil	79,0	118,5	95,0	142,5	145,0	217,5	253,8	380,7
Demiryolu Mal	42,0	84,0	45,0	90,0	66,4	132,8	135,0	270,0
Levhalar	10,6	18,0	11,4	19,4	16,8	28,6	34,2	58,1
Saçlar	45,4	99,9	48,6	106,9	71,7	157,7	145,8	320,8
Tenekeler	29,7	84,6	31,8	90,6	46,9	133,7	95,4	271,9
Şerit ve çember	3,4	7,7	3,6	7,9	5,3	11,7	10,8	23,8
Mak. yapı ve Tak.	11,2	28,0	12,0	30,0	17,7	44,3	36,0	90,0
Teller	30,8	59,1	33,0	63,4	48,7	93,5	99,0	190,1
Çelik borular	33,6	82,3	36,0	88,2	53,1	130,1	108,0	264,6
Pik	35,8	89,5	38,4	96,0	56,6	141,5	115,2	288,0
Pik dökümler	69,4	173,5	74,0	185,0	100,0	275,0	223,2	558,0
Sair	1,1	5,5	1,2	6,0	1,8	9,0	3,6	18,0
Toplam talep	560,0	1102,6	630,0	1225,9	950,0	1840,4	1800,0	3544,0
Endeks	100,0		112,5		169,6			

Bakır ve bakır alaşımları çeşitli mamullerine olan talep ise tablo 198 de gösterilmiştir.

TABLO : 198 — Bakır ve bakır alaşımları mamulleri talebi — *Bin ton / Milyon TL*

Mamuller	1962 Miktar (1)	1962 Değer (2)	1963 Miktar (3)	1963 Değer (4)	1967 Miktar (5)	1967 Değer (6)	1977 Miktar (7)	1977 Değer (8)
Çubuk profil boruların % 20	2,2	18,5	2,3	18,7	5,4	44,4	12,5	103,6
Teller	2,0	28,0	2,1	30,0	3,9	54,0	14,0	196,0
Levha, bant ve şeritler	13,1	124,7	13,1	124,7	14,5	38,0	17,6	167,2
Toplam	17,3	171,2	17,5	173,4	23,8	236,4	44,1	466,8
Endeks	100,0		101,2		137,6			

Başka madenler grubunu ise kurşun, altın, gümüş, ferro krom ve karbit teşkil etmektedir. Bunlar için global değerler verilecektir.

Sektörün mamulleri için toplam talep tablo 199 da toplu olarak verilmiştir.

TABLO : 199 — Demir ve çelik ve metalurji toplam talebi — *Bin ton / Milyon TL*

Mamuller	1962 Miktar (1)	1962 Değer (2)	1963 Miktar (3)	1963 Değer (4)	1967 Miktar (5)	1967 Değer (6)	1977 Miktar (7)	1977 Değer (8)
Demir-çelik mamulleri	560,0	1102,6	630,4	1226,9	949,7	1839,7	1800,0	3544,0
Bakır ve bakır alaşımları mamulleri	17,3	171,2	17,5	173,4	23,8	236,4	44,1	466,8
Diğer madenler	—	15,0	—	19,1	—	37,6	—	60,2
Toplam		1288,8		1419,4		2113,7		4071,0
Endeks	100,0		110,1		164,0			

4. *ÜRETİM HEDEFLERİ :*

Sektörün üretim imkânları bugün için talebin büyük bir kısmını karşılayacak durumdadır. 1964 yılında Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Karabük kontinü çubuk ve bant haddehanesi, 1965 yılında Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları çalışmaya başladıktan sonra yalnız az miktarda özel boyutlu ve kaliteli mamuller ithal edilecektir. Bunun yanı

sıra sektörün imkânlarını tam olarak değerlendirebilmek için ihraç imkânları aranmalıdır. Aşağıdaki tablolarda durum açık olarak belirtilmektedir. Bu tablolarda demir - çelik, bakır ve bakır alaşımları ve başka madenler ayrı ayrı gösterilmiştir.

a. Demir ve çelik :

TABLO : 200 — Demir Çelik Nihai Mamulleri Üretimi

Bin Ton
Milyon T. L.

Mamuller	1962 Miktar (1)	1962 Değer (2)	1963 Miktar (3)	1963 Değer (4)	1967 Miktar (5)	1967 Değer (6)
uvarlaklar	168,0	252,0	200,0	300,0	310,0	464,1
rofiller	79,0	118,5	95,0	142,5	145,0	218,4
emiryolu malzemesi	42,0	84,0	45,0	90,0	66,4	132,8
evhalar	—	—	—	—	16,8	28,6
aclar	30,5	67,3	30,6	67,3	71,7	157,7
enekeler	—	—	—	—	46,9	133,7
erit ve çember	—	—	—	—	5,3	11,7
ak. yapı ve takım eliği	8,2	20,5	9,0	22,5	17,7	44,3
eller	29,8	57,2	32,0	61,4	48,7	93,5
elik borular	33,6	82,3	36,0	88,2	53,1	130,1
ik borular	25,0	62,5	25,0	62,5	40,0	100,0
ik dökümler	69,4	173,5	74,0	185,0	110,0	275,0
oplam	485,6	917,8	546,6	1019,4	931,6	1789,9
ndeks	100,0		112,6		191,8	

Yukarıda iç talebe göre ayarlanmış demir ve çelik mamulleri üretim miktar ve değerleri verilmiştir. Sektörün karşılayamadığı yarı mamul ve mamul (Yedek parça v. s. ihtiyacı dâhil) Tablo : 201 de görülmektedir.

TABLO : 201 — Sektörün Demir Çelik Dalının İthalât İhtiyacı

Bin Ton
Milyon T. L.

Mamuller	1962 Miktar (1)	1962 Değer (2)	1963 Miktar (3)	1963 Değer (4)	1967 Miktar (5)	1967 Değer (6)
Çelik bant	37,0	57,0	40,0	61,6	—	—
Levhalar	10,6	18,0	11,4	19,4	—	—
Saclar	14,8	32,6	18,0	39,6	—	—
Tenekeler	29,7	84,6	31,8	90,6	—	—
Şerit ve çember	3,4	7,7	3,6	7,9	—	—
Mak. yapı ve takım çeliği	3,0	7,5	3,0	7,5	—	—
Teller	1,0	1,9	1,0	1,9	—	—
Pik borular	10,8	27,0	13,4	33,5	16,6	41,6
Sair	1,0	5,0	1,2	6,0	1,8	8,9
Yedek parça v. s.	—	120,3	—	127,8	—	231,5
Toplam	—	361,6	—	395,8	—	282,0

1965 yılında Ereğli Demir ve Çelik Fabrikası çalışmaya başlayınca yassı mamullerin ithaline ihtiyaç kalmıyacaktır.

Sektörün demir ve çelik dalının ihraç imkânları Tablo : 202 de görülmektedir.

TABLO : 202 — Sektörün Demir Çelik Dalının İhraç İmkânları

Bin Ton
Milyon T. L.

Mamuller	1962 Miktar (1)	1962 Değer (2)	1963 Miktar (3)	1963 Değer (4)	1967 Miktar (5)	1967 Değer (6)
Kütük	—	—	55,0	63,3	—	—
Pik	—	—	—	—	105,0	94,5
Toplam	—	—	55,0	63,3	105,0	94,5

b. *Bakır ve bakır alaşımları :*

TABLO : 203 — Bakır ve Bakır Alaşımları Mamulleri Üretimi

Bin Ton
Milyon T. L.

Mamuller	1962 Miktar (1)	1962 Değer (2)	1963 Miktar (3)	1963 Değer (4)	1967 Miktar (5)	1967 Değer (6)
Çubuk profil, borular (x)	2,2	18,1	2,2	18,1	5,4	44,4
Teller	2,0	27,1	2,0	27,7	9,6	134,0
Levha, bant ve şeritler	13,1	124,7	13,1	124,7	18,7	178,0
Toplam	17,3	170,5	17,3	170,5	33,7	356,4
Endeks	100,0		100,0		194,8	

Sektörün bakır ve bakır alaşımları dalına yalnız ham madde ve yedek parça olarak İthalât ihtiyacı vardır. İhtiyaç miktarları yıllara göre Tablo : 204 de gösterilmiştir.

TABLO : 204 — Sektörün Bakır ve Bakır Alaşımları Dalında İthalât İhtiyacı

Milyon T. L.

Mamuller	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)
Ham madde ve yedek parça	30,0	34,8	60,0

Sektörün bakır ve bakır alaşımları dalının ihraç imkânları ise Tablo : 205 de gösterilmiştir.

(x) Bakır ve bakır alaşımları presleme tesisleri mamullerinin yaklaşık olarak yüzde 80 kadarı haddehanelere ham madde olarak verilmektedir. Bu bakımdan gerçek üretimin yaklaşık olarak yüzde 20 si burada gösterilmiştir.

TABLO :205 — Sektörün Bakır ve Bakır Alaşımları İhraç İmkânları

Bin Ton
Milyon T. L.

Mamuller	1962 Miktar (1)	1962 Değer (2)	1963 Miktar (3)	1963 Değer (4)	1967 Miktar (5)	1967 Değer (6)
Bilister bakır	16,7	130,0	16,0	125,0	8,3	65,0
Çubuk profil borular	—	—	—	—	1,6	13,0
Teller	—	—	—	—	5,7	80,0
Levha bant ve şeritler	—	—	—	—	4,0	38,0
Elektrolitik bakır	—	—	1,7	16,0	—	—
Toplam	16,7	130,0	17,7	141,0	19,6	196,0

c. Başka madenler için üretim ve ihraç imkânları, ithalât ihtiyacı değer olarak aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

TABLO : 206 — Sektörün Başka Madenler Dalı Üretim İhracat ve İthalât Durumu

Milyon T. L.

	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)
Üretim	40,0	46,6	83,6
İhracat	25,0	27,5	46,0
İthalât	2,0	3,1	5,2
Üretim Endeksi	100,0	116,5	209,0

Sektörün toplam üretim ve ihracat imkânları ile ithalât ihtiyacı Tablo :.207 de gösterilmiştir.

TABLO : 207 — Sektörün Toplam Üretim, İhracat ve İthalât Durumu

Milyon T. L.

	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)
Üretim	1 128,3	1 236,5	2 229,9
İhracat	155,0	231,8	336,5
İthalât	393,6	433,7	347,2
Üretim Endeksi	100,0	109,6	197,6

Sektörde ikame edilen ithalât ise toplam olarak Tablo : 208 de verilmiştir.

TABLO : 208

Milyon T. L.

	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)
İthalât ikamesi	—	94,7	364,1	512,4	595,6

5. *KATMA DEĞER :*

1960 yılı rakamlarından hareketle demir çelik, bakır ve bakır alaşımları ve başka madenler için katma değerler hesap edilmiş ve genel üretim toplamı (Yarı mamul üretimi de dâhil) içindeki yüzdesi bulunmuştur. Önümüzdeki dönem için bu yüzdenin aynı kalacağı kabul edilmiştir. Bu durumda sanayi dallarına göre genel üretim toplamının içindeki katma değer yüzdeleri aşağıdaki gibi tesbit edilmiştir.

	Katma Değer
Demir ve çelik	% 17,5
Bakır ve bakır alaşımları	% 27,0
Diğer madenler	% 28,0

Bu değerlere göre katma değer Tablo : 209 da verilmiştir.

TABLO : 209 — Sektörde Yaratılan Katma Değer

Milyon T. L.

Sektör Ana Grupları	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)
Demir ve çelik	421,2	452,7	827,2
Bakır ve bakır alaşımları	185,3	187,7	323,7
Diğer madenler	10,2	13,0	23,4
Toplam	616,7	653,4	1 174,3
Endeks	100,0	106,0	190,4

6. *YATIRIMLAR :*

Sektörde devam eden en büyük yatırım bir karma teşebbüs olan Ereğli Demir ve Çelik Fabrikalarıdır. Bu tesislere 1961 yılında başlanmış olup 1964 yılı sonunda bitmesi beklenmektedir.

Sektörün plân döneminde toplam yatırımı 2 milyar 132 milyon 800 bin T. L. olacaktır. Bu miktarın 1 milyar 513 milyon T. L. sı döviz olarak ödenecektir.

Önümüzdeki 5 yıl için yatırımlar Devlet ve özel sektör ana gruplarına göre ayrıntılı olarak aşağıda verilmiştir. (Karma bir teşebbüs olan Ereğli Demir ve Çelik, özel sektör içinde gösterilmiştir.)

TABLO : 810 — Demir ve çelik dah yatırımları

(Milyon TL.)

	1963		1964		1965		1966		1967		Toplam	
	Dış (1)	Top. (2)	Dış (3)	Top. (4)	Dış (5)	Top. (6)	Dış (7)	Top. (8)	Dış (9)	Top. (10)	Dış (11)	Top. (12)
Devlet	49,8	147,9	30,2	67,0	12,5	36,5	3,0	14,0	—	—	95,1	255,4
Özel	810,3	961,9	324,5	408,0	107,5	215,0	7,5	15,0	7,5	15,0	1257,5	1614,9
Toplam	860,1	1109,8	344,7	475,0	119,8	241,5	10,5	29,0	7,5	15,0	1342,6	1870,3

TABLO : 811 — Bakır ve bakır alaşımları dah yatırımları

(Milyon TL.)

	1963		1964		1965		1966		1967		Toplam	
	Dış (1)	Top. (2)	Dış (3)	Top. (4)	Dış (5)	Top. (6)	Dış (7)	Top. (8)	Dış (9)	Top. (10)	Dış (11)	Top. (12)
Devlet	36,0	47,0	30,0	47,0	—	—	—	—	—	—	66,0	94,0
Özel	0,3	0,3	—	—	—	—	—	—	—	—	0,3	0,3
Toplam	36,3	47,3	30,0	47,0	—	—	—	—	—	—	66,3	94,3

TABLO : 210 — Diğer madenler dolu yatırımları

(Milyon TL.)

	1963		1964		1965		1966		1967		Toplam	
	Dış (1)	Top. (2)	Dış (3)	Top. (4)	Dış (5)	Top. (6)	Dış (7)	Top. (8)	Dış (9)	Top. (10)	Dış (11)	Top. (12)
Devlet	—	—	40,0	40,0	39,2	58,2	20,0	70,0	—	—	100,2	168,2
Özel	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Toplam	—	—	40,0	40,0	39,2	58,2	20,0	70,0	—	—	100,2	168,2

Yukarıda ayrıntılı olarak verilen yatırımlar Tablo 213 de sektör toplamı olarak gösterilmiştir.

TABLO : 211 — Demir çelik ve metalarji sektörü yatırımları

(Milyon TL.)

	1963		1964		1965		1966		1967		Toplam	
	Dış (1)	Top. (2)	Dış (3)	Top. (4)	Dış (5)	Top. (6)	Dış (7)	Top. (8)	Dış (9)	Top. (10)	Dış (11)	Top. (12)
Devlet	85,6	194,9	60,2	154,0	51,3	84,7	20,0	84,0	—	—	255,3	517,6
Özel	810,7	962,2	324,5	408,0	107,3	215,0	7,5	15,0	7,5	15,0	1257,7	1615,2
Toplam	896,3	1157,1	413,7	562,0	158,0	299,7	30,5	99,0	7,5	15,0	1513,0	2132,8

7. ***TEDBİRLER*** :

a. 0 — 10 maden kömürlerinin kül miktarı ve rutubet dereceleri dünya standartlarına uydurulacaktır.

b. Metallurjik kokun dünya standartlarına uygun nitelikte üretimine çalışılacak ve sanayi ihtiyaçları dışında ısıtma amacıyla kullanılması önlenecektir.

c. Sektörün mamul ve yarı mamul maliyetleri dünya maliyetleri seviyesine indirilecek ve alınması gerekli tedbirler araştırılacaktır.

d. Yurt içindeki hurdanın hızlı bir şekilde çelikhanelere kanalize edilebilmesini ve gerekirse hurda ithalini sağlamak üzere çalışmalara şimdiden başlanmalıdır.

e. Gerek bakır işliyen, gerekse bakır kullanan sanayiinin hammaddesi olan blister bakır fiyatları ihraç fiyatları seviyesine indirilmeye çalışılacaktır.

Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumunun tesisleri gerekirse genişletilerek elektrolize bakır yapan diğer kuruluşların elektrolize esnasında ayıramadığı çamurdaki altın ve gümüşün Makina ve Kimya Endüstrisi tesislerinde ayrılması sağlanacaktır. Blister bakırı işleyen sanayicilerden satın alınarak ihraç edilen bakır, altın ve gümüşü muhtevi curufun hiçbir suretle harice gönderilmemesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

f. Kurulacak ve kurulmakta olan tesislerin mamul maliyetlerinin uygun seviyede olması sağlanacaktır.

g. Hurdadan kurşun üreten tesisleri, kurşun cevherinden kurşun üreten tesisler gibi gider vergisine tabi tutulacaktır.

h. Sektörün demir ve çelik dalında mamullerine göre ithalât ihtiyacı Tablo 201 de verilmiştir. Bakır ve bakır alaşımları ve başka madenler dallarında ise yalnız bazı hammaddeler ve yedek parça ithalinde ihtiyaç vardır. Bu gibi özel durumlar dışında kesin olarak ithalâta gidilmiyecektir.

MADENİ EŞYA VE ÇELİK YAPI SANAYİİ

1. *ANA İLKELER VE METOT* :

a. Yurdumuzda halen gelişmiş bir madeni eşya sanayii vardır. Bununla beraber genel olarak yatırım malları içinde madeni eşya ve çelik yapı (Çelik köprü, çatı, silo, direk, vinç gövdeleri v.s.) ithalâtı devam etmektedir. Bu durum yürürlükte olan ihale tarzından ileri gelmektedir. Daha müessir tedbirlerle yerli mamullerin ithalinin önleneceği kabul edilmiştir.

b. Çelik yapıda geçmişteki eğilime bakınca yurdumuzda bu cins mallara talebin değişmediği görülmektedir. Bu talebin, yatırımların ve ihracatın gelişmesiyle artacağı kabul edilmiştir. Madeni eşyada ise talep, milli gelirin artışı ile orantılı olarak artmaktadır. Bu eğilimin değişmiyeceği kabul edilmiştir.

2. *BUGÜNKÜ DURUM* :

Madeni eşya ve çelik yapı sanayiimiz genel makine sanayiimizin en çok gelişmiş bir koludur. Evvelce ithal etmekte olduğumuz birçok mamuller halen yurdumuzda imal edilmektedir. Bu yüzden son 10 yıl içinde bu sahada ithalât yarıya inmiştir. Mühimmat konusunda ise fiilen geniş çapta ihracat yapmaktayız.

Mevcut kapasiteler ihtiyacın üstünde olup, madeni eşya da Sanayi Bakanlığı istatistiklerine göre 3 milyar liranın üstünde bulunmaktadır. Çelik yapı sanayiinde ise kapasitenin yüzde 40 ı kullanılmaktadır.

3. *TALEP PROJEKSİYONLARI* :

Yerli imalâtla ithalâtın toplamı, toplam talebi verecektir.

TABLO : 214 — Talep tahminleri
(Milyon TL.)

	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)	1977 (4)
Yerli imalât (Mühimmat hariç)	943,0	1 125,0	1 374,0	2 620,0
İthalât	215,0	185,0	90,0	120,0
Toplam talep	1 158,0	1 310,0	1 464,0	2 740,0

4. *ÜRETİM TAHMİNLERİ* :

Bugünkü kapasite 1967 yılındaki talebi de karşılayacak durumdadır.

TABLO : 215 — Üretim tahminleri

(Milyon TL.)

	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)	1977 (4)
Özel sektör	900,0	980,0	1 300,0	2 500,0
Devlet sektörü	43,0	45,0	74,0	120,0
Toplam	943,0	1 125,0	1 374,0	2 620,0

5. *YATIRIMLAR* :

Bu sanayideki tesisleri daha ileri ve verimli hale getirmek için gerekli yenileme ve idame yatırımlarıyla birlikte, bugün bu tesislerde yapılmadığından ithal edilen mamullerin yapılmasını sağlıyacak yeni yatırımlar düşünülmüştür. Bu maddeler, esas itibariyle süt güğümleri ve bidonları, çelik halatlar, kafeslik tel örgüler, nal ve kabara çivileri, dikiş iğneleri, çengelli iğneler, çeşitli yaylar, tırpan, çapa, bel gibi tarım aletleri, sıkıştırma anahtarları, makas kerpeten gibi el aletleri, pafta, kılavuz, freze çakıları gibi kesici takımlar, traş makineleri, beyaz alevli lâmbalar gibi mamuller olup bunların ithalâtı son üç yılda ortalama 9,3 milyon dolâr tutmaktadır.

TABLO : 216 — Yatırımlar

(Milyon TL.)

İdame ve yenileme	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)	Toplam (6)
	20,0	30,0	55,0	65,0	67,5	237,5

Bu sektörde özel teşebbüsün faal olduğu görülmektedir. Bundan dolayı yatırımların özel sektörce yapılacağı düşünülmüştür.

6. *DIŞ TİCARET* :

Madeni eşyanın ana hammeddelerinden bir kısmı halen ithal edilmekle beraber çelik istihsali ve başka sanayide yapılmakta olan yatırımlar sonunda bu ithalâta lüzum kalmayacaktır. Bugün ithal edilen madeni eşyadan bazısının yeni yatırımlar sonunda yurtta yapılacağı, bazısının da bugünkü tesislerde yapılacağı kabul edilmiştir.

TABLO : 217 — Dış ticaret
(Milyon TL.)

	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)
Yatırım malı ithali	18,0	19,0	16,0	13,0	14,0
Karşılanmayan talep ithalâtı	113,0	99,0	81,0	68,0	54,0
Hammadde ithalâtı	101,0	94,0	68,0	31,0	30,0
İthalât yekûnu	232,0	212,0	165,0	112,0	98,0
İkame	—	18,5	42,0	58,0	72,5

7. *KATMA DEĞER :*

Katma değer, istihsal kıymetinin özel sektörde yüzde 50 si, Devlet sektöründe yüzde 60 ı kadardır.

TABLO : 218 — Katma değer
(Milyon TL.)

	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)	1977 (4)
Özel sektör	450,0	490,0	650,0	1 250,0
Devlet sektörü	26,0	27,0	45,0	72,0
Toplam	476,0	517,0	695,0	1 322,0

8. *TEDBİRLER :*

a. Bu sanayi kolu daha çok (Mühimmat ile çelik yapı hariç) özel sektörün ilgilendiği bir sanayi olduğundan özellikle ithalâtı ikame yatırımlarında özel teşebbüse yol gösterilmesi faydalı olacaktır. Bunun için Türkiye Sınai Kalkınma Bankasının kredi hacmi genişletilmeli ve yatırım sahalarının tesbiti, patent ve lisans araştırmalariyle proje hazırlama gibi hizmetler için imkânları artırmalıdır. Aynı şekilde, kalitenin iyileştirilmesi, verimliliğin artırılmasıyla maliyetlerin düşürülmesi için gerekli yardım ve etüdlerin de yapılması uygun olacaktır. Böylece bu sanayi mamullerine ihraç imkânları da sağlanabilir. İhracat imkân ve şartlarının araştırılarak bugünkü kapasitelerden daha çok faydalanmak üzere ihracat yapılması teşvik edilmelidir.

b. Bugün ithal edilmekte olan mamullerden yurtta yapılabilecek olanların imalini artırmak için gerekli araştırmalar Sanayi Bakanlığınca yapılacaktır.

Not : Özel sektörde üretimin yüzde 50 si küçük atelyelerde elde edilmektedir. İleriki yıllarda durum büyük kurumların üretimi lehine değişecektir.

c. NATO tesisleri v.b. gibi ithalâtta vergi muaflığı olan tesislerin ihalelerine yerli imalâtçıların katılmaları için kullanacakları hammaddelere de benzeri muaflıklar tanınmalıdır.

d. Yeni yatırımlarda çelik yapı ve benzeri mamullerin yurdumuzda yapılması için ihaleleri anahtar teslimi yerine parça parça yapılmalı ve yerli imkânları âzami olarak kullanmak için tedbirler alınmalıdır. Ezcümle resmi ve özel yatırımlarda döviz tahsisi yapılmadan önce ithali istenen maddelerin yerli yapılıp yapılamıyacağı araştırılmış olmalıdır. İthalâta ancak gerekli durumlarda izin verilmelidir. Bu sanayi kapasitesinden en çok faydalanmak üzere tesislerin iş ve kapasite durumlarını yakından takip edecek, her parçanın nerede yapılacağını belirtecek bir merkez kurulmalıdır. Bu merkez yeni kurulacak tesislerde yerli yapılabilecek kısımları araştırıp, bunlardan imalâtçılara ve başka ilgililere bilgi vererek yerli imalâtı teşvik edecektir. Bu merkez ilgili kurumların sermaye iştiraki ile kurulmalı ve onların yararlarını eşit olarak korumalıdır.

e. Mühimmat sanayiimizdeki potansiyelden ihracat yoluyla en çok faydalanma imkânları araştırılacaktır.

f. Küçük atelyeleri birleşmeye özendirerek bunların daha disiplinli ve verimli çalışmalarıyla kalitenin yükselmesi ve maliyetin düşmesi imkânları sağlanmalıdır.

MAKİNA İMALÂTI

(Elektrik Makinaları İmalâtı Dışında)

1. ANA İLKELER :

Milli geliri artıracak konularda mukayeseli maliyet hesaplarının uygun sonuç verdiği yatırım mallarından, imali mümkün görülenlere öncelik verilmiştir. Burada gerek yurdumuzun eriştiği teknik seviye ve koşullar, gerekse lisans ve patent anlaşmalarıyla kavuşulacak yeni imkânlar gözönünde tutulmuştur.

Yatırım mallarının talep tahmininde ilgili kesimlerin yatırım ihtiyacı esas alınmıştır. Birden çok kesimde kullanılacak yatırım malları tahmininde ise, toplam makina ve donatım yatırımları ile mukayeseler yapılmıştır.

Dayanıklı tüketim malları tahmininde imalâtçıların özel incelemeleri ithalât ve imalât değerleri ile gelir dağılışı karşılaştırmaları kullanılmıştır.

a. Makina, alet ve donatımları iki yolla imal edilir :

(1) Sipariş üzerine imalât :

Eldeki artık kapasitenin kullanılması için sipariş üzerine imalât yapılması uygun bir çözüm yolu olarak görünmektedir. Ayrıca tezgâhların çoğunlukla standart oluşu bu düşünceyi desteklemektedir. İncelemeler, fabrika ve tesislerin önemli bir kısmının yurt içinde imal edilebileceğini göstermiştir. Özellikle çelik konstrüksiyon, soğutma kuleleri, depolar ve akaryakıt tankları ile dokuma, şeker, çimento, kimya, havagazı fabrikaların elektrik santralı ve hava hatlarının maden çıkarma ve eritme tesislerinin önemli kısımları bunlar arasındadır. Ancak yatırım ithal malları yerine yerli imalâtın kullanılmasının önemli bazı zorlukları vardır. Bu zorluklar şunlardır :

(a) Projeler bütün olarak ihale edilmektedir.

(b) Dış yardım tüm projenin finansmanı için verilmekte ve tesisler yabancı firmalara ihale edilmektedir.

(c) İmalâtçı firmalar tüm proje almazsa garanti vermek istememektedir.

(d) Projelerin yurt içinde imal edilecek kısımlarının tesbiti ile üretimin plânlaması ve kontrolu için gerekli teşkilât yetersizdir.

(2) Yığın imalâtı :

Eldeki özel tezgâhlarla yığın üzerine imal edilen mamullerimizin maliyeti bazı durumlarda uluslararası fiyatlarla başa çıkabilecek bir seviyededir.

Yeni kurulacak tesislerin projelendirilmesinde, işçi ücretlerinin ve maliyet unsurlarının gözönünde tutulması ve en düşük maliyet verilecek tesislerin seçilmesi gerektir.

b. İmali gerekli yatırım malları :

Yapılacak yatırımlarda Tablo : 219 da dökümü gösterilen makina, alât ve donatımların imali ilk plân döneminde ele alınacaktır. Bunların dışında kalan yatırım mallarının imali müteşebbislerin isteklerine bırakılmıştır.

TABLO : 219 — Plân döneminde yurt içinde imal edilebilecek yatırım malları

Mamulün çeşidi	Gümrük Tarife ve İstatistik No.
Yüksek basınçlı buhar kazanları	84.01
İçten yanmalı motorlar	84.06
Su türbinleri	84.07
Pompalar	84.10
Vantilâtör ve aspiratörler	84.11.10
Hava ve başka gaz kompresörleri	84.11.20
Brülör ve otomatik ocaklar	84.13
Sınai fırınlar	84.14
Ekovat ve buzdolabı müteferrik parçaları	84.15.90
Isı değiştirme cihazları	84.17
Pülverizatörler	84.21
Kaldırma ve taşıma makinaları	84.22
Yol, inşaat ve maden makinaları	84.23
Tarım makinaları	84.24.25
Gıda makinaları	84.30
Dokuma makinaları	84.36-37-38-39-40
Çelik fb. ve dökümhane donatımı	84.43
Hadde ve hadde silindirleri	84.44
Atelye tezgâhları	84.45
Tezgâh takımları	84.48
Yazı ve hesap makinaları	84.51-52
Maden ve toprak hazırlama makinaları	84.56
Valf ve vanalar	84.61
Transmisyon ve dişli kutuları ve parçaları	84,63
Elektrik, sıvı ve gaz sayaçları	90.26
Tıbba, cerrahiye, dişçiliğe ve veterinerliğe ait araç ve cihazlar	90.17-18-19-20

c. Bugün imal edilen makina, alet ve donatımların imalât kapasiteleri Tablo : 220 de «Sanayi Bakanlığı sanayi sicili» ne kayıtlı sanayicilerin bildirmiş oldukları değerler esas alınarak gösterilmiştir.

d. İmalât imkânları :

(1) Tüm imalâtta, mamullerin bütünü veya büyük kısmı yurt içinde imal edilecektir. Yeteri kadar talebi bulunmayan veya imali ekonomik olmayan parçaların ithali mümkündür.

(2) Tüm imalât için yeteri kadar talep bulunmayan büyük yatırımları gerektiren mamuller, başlangıçta «Tamamen dağınık» (C.K.D.) olarak ithal edilmiş parçalar yurt içinde yapılan tamamlayıcı parçalarla birleştirilerek montaj yoluyla imal edilecektir. Tüm imalât için gerekli bilgilerin eksik olduğu mamuller de montaj yoluyla imal edilecektir. Bu şekilde başlayan üretimde yerli imalât, programa bağlanarak geliştirilecek belli bir süre sonunda belli bir orana kadar yükseltilecek en sonunda montajın yerini tüm imalât alacaktır.

e. Teknik bilgi ve tecrübe :

Yeni kurulacak sanayide teknik bilgi ve tecrübenin kazanılması, yeni bir mamulün geliştirilmesi, çok sayıda tecrübeli ve bilgili personelin yetiştirilmesi uzun süreli çalışmalara ve incelemelere bağlıdır. İncelemeler ve çalışmalar için geçecek zamanın daha iyi değerlendirilmesi, tecrübeli ve bilgili personel sayısındaki eksikliğin gelişmeyi yavaşlatmaması için lisans ve teknik işbirliği altında imalât yapılması yoluna gidilecektir.

TABLO : 220 — Makina imal sanayiinde kapasite
(1960 sonuna kadar)

Kaynak : Sanayi Bakanlığı Sanayi Dairesi

Mamulün Çeşidi	Kapasite (Bin tane)
Dizel motorları	3.5
Türbünler	1.5
Dokuma tezgâhları	1.0
Çırçır makinası	0.6
Bobin - masura makinası	0.7
Yidirici	1.0
Armür, büküm	0.2
Ölçme - katlama makinası	0.1
Boya ve apre	0.2
Kurutma makinası	0.002
Çorap makinası	0.2

Mamulün Çeşidi	Kapasite (Bin tane)
Pamuk çekirdek kalburu	0.02
Yün - pamuk yıkama makinası	0.008
Devere - tavel	0.03
Dokuma tezgâh regülatörü	0.05
Boya ezme silindiri	0.008
Pamuk presi	0.004
Kese kâğıdı makinası	0.01
Baskı makinası	0.05
Yağ presleri	0.2
Değirmen makinaları	0.09
Çeşitli fırın makinaları	0.3
Konserve kutu kapama makinaları	0.01
Çeltik makinası	0.004
Komple prina tesisatı	0.005
Yağ arıtma tesisatı	0.005
Dişli kutusu	0.03
Yangın söndürme aletleri	3.0
Su arıtma cihazları	0.01
Su sayaçları	40.0
Merkezkaç pompa	0.7
El tulumbası	7.7
Motopompiar	0.4
Derin kuyu pompaları	0.1
Arazöz pompaları	0.03
Konkasör	0.05
Vinç	0.4
Silindir	0.1
Betoniyer	0.07
Briket makinaları	0.05
Kiremit makinası	0.2
Tuğla makinası	0.05

Not : Bu listedeki imalât kapasiteleri Sanayi Bakanlığına kuruluş sırasında bildirildiğinden bu günlük kapasitenin bu değerlerden yüksek olması mümkündür.

Mamulün Çeşidi	Kapasite (Bin tane)
Çivi makinası	0.05
Vida makinası	0.2
İnşaat asansörleri	0.04
Konveyörler	0.005
Planya (ağaç işleyen)	0.8
Kalınlık	0.2
Şerit	1.0
Freze	0.07
Matkap	0.09
Katrak	0.002
Dreze	0.05
Bileme	0.2
Buz dolapları	7.5
Soğuk hava dolap ve vitrinleri	1.0
Çamaşır makinaları	4.8
Elektrik süpürgesi	6.0
Kuaför makinaları	2.4
Dikiş makinaları	62.1
Muhasebe Mk. yazan kasalar	0.07
Yazı ve hesap makinaları	8.2
Masa terazisi	33.8
El terazisi	0.2
Bascül	0.9
Kamyon bascülü	0.04

2. *TALEP VE ÜRETİM TAHMİNLERİ :*

a. Tablo : 221 de yurt içinde imal edilen veya edilecek olan makina alet ve donatımın talep ve üretim tutarları verilmiştir. İthal edilenler için gümrüklenmiş tutarlar, imal edilenler için fabrika satış fiyatları alınmıştır.

b. Yurt içinde imal edilecek makina ve donatım :

Tablo : 221 deki makina ve cihazların taleplerine imalât imkânlarına dair özetler aşağıda verilmiştir.

(1) İçten yanmalı motorlar :

İçten yanmalı motorlar silindir hacimlerine ve kullanılış yerlerine göre dört gruba ayrılmış ve ilgili kesimdeki gelişmelerin yarattığı talep gözönünde tutulmuştur. Tablo : 222 de içten yanmalı motor talebi tahminleri gösterilmiştir.

TABLO : 861 — Makina, alet ve donatım İmalât, talep ve İmalât satış tutarı

	İthalât 1959 - 1961 ortalama Bin $	Talep (Milyon TL.) 1962	1963	1967	İmalât (Milyon TL.) 1962	1963	1967
İçten yanmalı motorlar	4 400	57.0	61.0	306.0	1.5	4.5	290.0
Pompalar	1 577	5.3	5.9	10.1	3.0	4.3	9.1
Atelye tezgâhları	3 251	40.0	48.7	60.8	5.0	32.9	52.8
Haddo presler ve haddo silindiriert	307	4.0	10.0	13.0	1.5	5.0	6.5
Ağaç işleyen makinalar	402	10.0	13.9	18.4	4.0	11.6	15.3
Buhar kazanları	1 699	23.0	24.9	36.4	5.0	8.0	29.7
Hidrolik türbün	702	9.0	10.2	14.9	0.2	1.0	13.0
Vantilâtör ve aspiratörler	1 017	13.0	14.7	21.6	0.5	2.3	17.0
Hava ve gaz kompresöriert	555	6.4	7.2	10.5	—	—	8.5
Brülör ve otomatik ocakları	150	2.3	2.6	3.0	0.1	0.5	3.4
Sınai fırınlar	885	11.5	13.0	19.0	0.1	1.0	15.0
Püskürgeçler	519	4.7	7.6	11.1	5.0	7.6	11.1
Kaldırma ve taşıma makinaları	3 507	45.5	51.5	75.5	5.0	10.0	60.0
Yol inşaat ve maden makinaları	8 415	109.3	123.6	181.0	—	—	120.0
Bosin makinaları	651	5.5	60.0	75.0	3.0	12.0	27.5
Dokuma makinaları	9 428	80.0	64.0	104.0	1.0	10.0	60.0
Çelik Fb. ve dikilmhane ekipleri	776	10.1	11.4	16.7	1.0	2.0	8.0
Tezgâh takımları	362	4.7	5.3	7.7	—	—	7.0
İsa değiştirme cihazları	2 555	37.0	41.8	61.2	2.4	8.0	42.0
Yazı ve hesap makinaları	1 090	14.1	15.9	23.2	—	—	16.0
Maden ve toprak hazırlama	3 011	39.1	44.2	65.0	2.0	2.0	54.0
Valf ve vanalar	599	7.8	8.8	12.8	0.5	1.8	9.0
Transmisyon ve dişli kutuları	413	5.3	6.0	8.7	0.5	1.2	7.0
Sıvı ve gaz sayaçları	216	9.0	9.5	12.0	6.0	6.6	10.0
Tıp ve sağlık cihazları	1 361	20.0	23.0	40.0	—	1.0	32.0
Sulama ve yağmurlama tesisleri	—	1.0	4.0	50.0	—	—	50.0
Buzdolabı	30	65.0	77.9	139.4	60.0	77.9	139.4
Ekovat ve buzdolabı parçaları	1 351	17.9	20.8	37.7	—	5.0	37.7
Dikiş makinaları	3 619	45.0	49.2	55.7	25.0	44.8	51.2
Çamaşır makinaları	—	14.0	15.4	22.5	14.0	15.4	22.5
Başka yurt içi İmalât	6 665	227.0	269.4	393.0	100.0	115.0	340.0
TOPLAM	68 887	900.0	1120.0	1897.9	848.0	899.4	1629.7

TABLO : 222 — İçten yanmalı motor talebi (x)

(Bin adet)

Motor çeşidi	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)
Küçük hafif motorlar, silindir hacmi 0,1 - 1 Lt./silindir	17,6	18,8	30,7
Tuğlı motorları, silindir hacmi 0,2 - 1,5 Lt./Silindir	13,0	7,1	13,9
Sanayi tipi motorlar silindir hacmi 0,5 - 3 Lt./Silindir	9,0	9,7	13,3
Ağır motorlar 3 Lt./Silindirden büyük	—	0,3	0,3
GENEL TOPLAM	41,6	35,8	54,1

Bugün Türkiye'de yılda 300 gün 8 saat üzerinden 15 B. G. ne kadar güçte, yılda 30 1 yerli olmak üzere 900 dizel motor imal kapasitesi vardır. Ayrıca yurt içinde yapılan bazı parçalar ithal edilmiş olarak birleştirilerek tüm motor yapılmaktadır. Bununla dışında içten yanmalı motor ihtiyacı ithal yolu ile karşılanmaktadır.

İçten yanmalı motorların ham maddelerinin büyük kısmı yurt içinde vardır. Çok hassas olan ve özel imalât gerektiren bazı parçaların ithali gerekmektedir.

Ağır dizeller konusunda 1962 de imalâta başlamak üzere Devlet Demiryolları, Denizcilik Bankası ve Deniz Kuvvetlerinin tersane ve İzmirlerindeki artık kapasitesden yararlanılacaktır.

Ağır dizeller dışında kalan benzin ve dizel motorlarının birçok parçalarının imalinde de ilerliğine gidileceğinden ortalama bir tasa kurulmuş tasarıda durulacaktır.

(2) Pompa İmalâtı konuşu :

Pompa ihtiyacı tahminlerinde salma pompası esas alınmıştır. Tarım kredisi yükseldiği 1970 de erişilecek özgürlüğün motopomp sayısına varmak için gereken ihtiyaç, 9 yıllık en uzun motor ömürleri de gözönünde tutularak hesaplanmış ve Tablo : 223 de verilmiştir.

Bugün 15 kadar firma pompa imal etmektedir. Bu tesislerin genişletilmesiyle bütün ihtiyaç karşılanabilecektir.

TABLO : 223 — Salma Pompası İhtiyacı

Yıllar	Bin tane
1962	7,0
1963	7,5
1967	14,5

(x) Bu talebe mamaller içinde içten yanan motorlar da dâhildir.

(3) Atelye tezgâhları :

Atelye tezgâhları ihtiyacı, geçmiş devredeki gayrisâfi milli hasıla, yatırımlar ve atelye tezgâhları karşılaştırılarak bulunmuştur. Daha çok ithalâtın ikamesi esas alınmıştır.

Bugün çeşitli firmalar ve sanat okulları atelye tezgâhları imal etmektedir. Ayrıca büyük ve özel tezgâhlar ele alınacak ve Makina Kimya Endüstrisi Kurumu tarafından imal edilecektir.

Makina tezgâhları ihtiyacı Tablo : 224 de gösterilmiştir.

TABLO : 224 — Atelye Tezgâhları İhtiyacı

	1962 (1)	1963 (2)	Aded 1967 (3)
Torna	860	900	1 100
Plânya	60	65	75
Freze	90	100	160
Matkap	620	700	1 150

(4) Hadde ve presler - hadde silindirleri :

Hadde ve pres ihtiyacı tahminleri ithalât değerleri esas alınarak yapılmıştır. Sayıları, büyüklükleri uygulanacak projelere bağlı ve boyutları çok değişik olduğundan sayıca bir tahmine girişilmemiştir.

Çeşitli firmalar hadde ve presler ile bunların parçalarını imal etmektedir. Büyük ve özel tipleri, Makina Kimya Endüstrisi Kurumunca ele alınacaktır.

Hadde silindirleri imal edilmekte ise de niteliklerinin iyileştirilmesi gereklidir. Bunlar Makina Kimya Kurumu, Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Kurumunca ele alınacaktır.

(5) Ağaç işleyen makinalar :

Bu makinalara olan ihtiyaç, ormancılık kesiminde işlenecek ağaçların miktarına ait tahminlere göre bulunmuş ve Tablo : 225 de gösterilmiştir. Orman ürünlerinden bu şekilde işlenecek tomruğun yıllık artışı yüzde 5,4 dür.

Ağaç işleyen makinalar yurt içinde imal edilmektedir. Çok özel tipler dışındaki bütün ihtiyaç yerli olarak karşılanabilir.

TABLO : 225 — Ağaç işleyen tezgâh ihtiyacı (*)

(Tane)

	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)
Torna	40	42	55
Testere	840	900	1 180
Rende	850	900	1 170

(6) Besin makinaları :

Besin makinaları ihtiyacının tahmini, besin kesimindeki gelişmelere göre yapılmıştır.

Bazı besin makinaları ve tesisleri yerli yapılmaktadır. Çok özel tipte olanların dışında kalan makinaların yurt içinde imali ele alınacaktır.

(7) Dokuma sanayii makinaları :

Dokuma sanayii makinaları ihtiyacı tahmini için dokuma sanayiinin gelişmesiyle ilgili ihtiyaç esas alınmıştır.

Bazı tip tezgâh ve makinalar dâhilde imal edilmektedir. Diğerlerinin de imali ele alınacaktır.

(8) Buhar kazanları ve havagazı ocakları :

Bugün duman borulu kazanlar imal edilmektedir.

Yüksek basınçlı ve su borulu kazanlar çelik yapı, ızgara, depo ve başka parçalar yurt içinde yapılmalıdır. Tromel, yüksek basınçlı su pompaları, kolektif vanalar ve ölçü aletleri gibi yerli olarak imalleri güç olan parçalar ithal edilmeli ve tamamlayıcı yerli parçalarla birleştirilmelidir.

Bu işle uğraşan yabancı firmalarla işbirliği yapılabilir. Yurdumuzda havagazı ocağı sipariş üzerine yapılmıştır. Havagazı ocaklarıyla yüksek basınçlı buhar kazanlarının imali ele alınacaktır.

(9) Su türbinleri :

Su türbinleri yükseklik ve su verdisine bağlı olarak genellikle ayrı ayrı projeler gerektiren tesislerdir.

Küçük tipleri standartlaştırılabilir. Plân döneminde küçük ve orta büyüklükteki türbinlerin imali ele alınmıştır. Büyük türbinlerin bir çok kısımları yurt içinde yapılabilir.

Su kaynakları bakımından büyük imkânları olan Türkiye'de su türbinlerinin imali üzerinde önemle durulacaktır.

(*) İthalâtın yerini alacak tezgâh

(10) Vantilâtör ve aspiratörler :

Bugün çeşitli vantilâtör ve aspiratör tipleri imal edilmektedir. Eldeki tesislerle her tip cihaz yapılabilir. Ancak bunların projeleri üzerinde önemle durulacaktır.

(11) Hava ve gaz kompresörleri :

Hava ve gaz kompresörleri yurt içinde imal edilmemektedir. Önümüzdeki yıllarda bunlara olan talebin yükseleceği gözönünde tutularak en çok kullanılan tiplerin imali için yeni tesis kurulacaktır.

(12) Brülör ve otomatik ocaklar :

Kışın büyük şehirlerin havasının bozulmasının önüne geçmek için kaloriferlerde linyit yerine sıvı yakıtların kullanılması gerekeceğinden brolür ve otomatik ocaklara olan talep çok artacaktır. Bu büyük talebi karşılamak için bunların ilk plân döneminde imali ele alınacaktır.

(13) Sanayi ve lâboratuvarlar için fırınlar :

Bu tip fırınlar bugünkü tesislerimizle imal edilebilir. Ancak özel ayar cihazları ile ölçü aletlerinin ithali gereklidir.

(14) Pulverizatörler :

Tarımsal koruma için gerekli toz ve sıvı pulverizatörleri inşaat ve başka işlerde de kullanıldığından bunlara önemli talep vardır. Bazı çeşitleri yerli olarak imal edilmektedir. Öteki çeşitleri ele alınmalıdır.

(15) Kaldırma ve taşıma makinaları :

Bugün asansörler, konveyörler ve bazı kaldırma ve taşıma makinaları yurt içinde imal edilmektedir. Bunların ihtiyaç duyulan bütün çeşitleri yerli olarak imal edilmelidir.

(16) Yol inşaat ve maden makinaları :

Bu tip makinalarda önce montajla başlanıp, zamanla yerli parçaların oranını artırarak imalât esas alınmıştır.

Kurulacak motor sanayiinde yol inşaat ve maden makinalarının motorları da imal edilecektir.

(17) Çelik fabrikaları ve dökümhane donatımı :

Tav ocakları, yüksek fırınlar, kupol ocakları, kalıpları ile döküm makinaları sipariş üzerine yerli yapılmalıdır. Bütün ihtiyacın yerli olarak karşılanması yoluna gidilecektir.

(18) Tezgâh takımları :

Atelye tezgâhları ağaç ve benzeri işleme makinaları, takımları ve tezgâhları imal eden firmalarca ele alınmalıdır.

(19) Isı değişikliğini sağlıyan cihazlar :

Bu grupa giren cihazlar imal edilmektedir. Bazı ayarlayıcı aksam ve ölçü aletlerini ithal etmek gerektir.

(20) Yazı ve hesap makinaları :

Yazı ve hesap makinaları imaline bazı parçaları yurt içinde imal, ötekileri ithal edilerek montajla başlanabilir. Ancak plân dönemi sonunda belirli bir oranda yerli imalât yapılmış olmalıdır.

(21) Toprak, taş ve maden hazırlama makinaları :

Bu makinaların bir kısmı yurt içinde imal edilmektedir. Bazı özel tesisler için proje yapılması veya lisans satın alınması gereklidir.

(22) Valflar ve vanalar :

Düşük basınç valf ve vanaları imal edilmektedir. Özel ve yüksek basınç valf ve vanalarının imali ele alınmalıdır.

(23) Transmisyon ve dişli kutuları :

Birçok makina ve tesisde önemli rolleri olan transmisyon ve dişli kutuları dişli çarklarla birlikte ele alınmalıdır. Taşıtların ve tarım makinalarının yurt içinde imali bunlara geniş bir kullanılış alanı da açılacaktır.

(24) Sıvı ve havagazı sayaçları :

Özellikle su ve havagazı aboneleri çoğaldığı için bu tip sayaçlara ihtiyaç artmıştır. Su suyaçları imal edilmektedir. Havagazı sayaçları imali ele alınacaktır.

(25) Tıp ve sağlık cihazları :

Tablo : 221 de belirtilen talep, plân dönemi içinde hizmete girecek hastahaneler, dispanserler ile hizmette olanların eksikliklerinin tamamlanması için gerekli tıbba, dişçiliğe, cerrahiye ve veterinerliğe ait cihaz ve gereçlerdir. Bunlardan başka özel muayenehane ve hastahanelerin ihtiyaçları da gözönünde tutulmuştur.

Bu cihaz ve araçlar imal bakımından iki grupa ayrılmıştır. Birincisi tüm yerli yapılabilecek olanlardır. İkinci grup ise bazı parçaları ithal edilmek ve hatta başlangıçta yalnız montajla başlamak üzere imal edilebilecek olanlardır. Montajdan başlıyanların belli bir sürede, belli bir yerli imal oranına ulaşmaları gerekir.

Bu gün bir hastahanenin bütün gereç cihaz ve eşyasının yüzde 60 ı yurt içinde imal edilmektedir. Tablo : 221 de verilen talep şimdi imal edilemiyenler içindir.

(26) Sulama ve yağmurlama tesisleri :

Tarım kesiminde sulama için yağmurlama tesislerinin üzerinde önemle durulmuş ve 1970 yılında 25 000 setlik bir parka olan ihtiyaç belirtilmiştir. Bunu sağlamak için yılda 5000 setlik imalât kapasitesinde bir tesis kurulması gerektir.

(27) Buz dolabı ekovat ve parçaları :

Evlerde kullanılan buz dolabı ihtiyaç tahmini, ev elektrik abone sayısıyla aynı yıl mevcut buzdolabı talebi tahmininin karşılaştırılması ile yapılmıştır. Buzdolabı talebi tablo 226 da gösterilmiştir.

Yurdumuzda buzdolabı imali ve montajı yapılmaktadır. Bu konuda çalışmakta olan firmalar yurt ihtiyacını karşılamaktadır.

Buzdolabının, ithal edilmekte olan parçaları ele alınarak 1967 de yüzde 90 ının yurt içinde imali mümkündür. Bunun için gerekli tedbirler alınacaktır.

TABLO : 226 — Buzdolabı talebi tahmini — *Bin aded*

	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)
Ev buzdolabı	16,0	19,0	34,0
Ticarethane	1,6	1,9	3,4

(28) Dikiş makinası :

Özel teşebbüsün piyasa incelemelerinden alınmış dikiş makinası talebi tablo 227 de gösterilmiştir.

Halen ev ihtiyaçları için dikiş makinası imalâtı ve montajı yapılmaktadır. İthal edilen parçalar ve sanayi tipi dikiş makinaları da yurt içinde imal edilmelidir.

TABLO : 227 — Dikiş makinası talebi — *Bin aded*

	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)
Dikiş makinası talebi	50,0	56,0	64,0

(29) Çamaşır makinası :

Çamaşır makinası talebi tablo 228 de gösterilmiştir. Çeşitli firmalar çamaşır makinası imal etmektedir. İthal edilmekte olan bazı parçaların yerli olarak imali gerekir.

TABLO : 228 — Çamaşır makinası talebi — *Bin adet*

	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)
Çamaşır makinası	9,0	10,3	15,0

3. *DIŞ TİCARET*

Makina alet ve cihaz imalâtı dış ödeme ihtiyacı tablo 229 da gösterilmiştir.

TABLO : 229 — Makina alet ve cihaz imalâtı

	Dış ödeme ihtiyacı		*CIF Milyon TL.*		
	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)
Yatırım malı ithalâtı	120,0	110,0	105,0	60,0	240,0
Ham ve yardımcı madde ithalâtı	62,0	95,0	164,0	200,0	210,0
Toplam	182,0	205,0	269,0	260,0	450,0

4. *KATMA DEĞER*

Tarım makina ve donatım dışında kalan makine imalâtının katma değeri tablo 230 da gösterilmiştir.

TABLO : 230 — Makina imalâtı katma değeri (*) — *Milyon TL.*

	1962 (1)	1963 (2)	1964 (3)	1965 (4)	1966 (5)	1967 (6)
Katma değer	123,0	190,0	367,0	562,0	735,0	831,0

5. *YATIRIM*

Makina imalâtının ham dallarında artık kapasite vardır. Bunun kullanılması için gerekli yardımcı makina, donatım ile yeni kurulacak tesislere yapılacak yatırım 1 milyar 36 milyon 500 bin TL. dır. Bunun 650,0 milyon TL. dış ödemedir. 1967 yılı yatırımlarına ikinci plân döneminde imal edilecek yatırım mallarının hazırlığı için 300,0 milyon TL. eklenmiştir. Makina imalâtı yatırımları tablo 231 de gösterilmiştir.

TABLO : 231 — Makina imalâtı yatırımları — *Milyon TL.*

	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)	Toplam (6)
Yatırımlar	176,6	165,6	160,6	100,6	435,1	1038,5

(*) Elektrik makinaları ve tarım makinaları hariçtir.

6. *TEDBİRLER* :

a. Kurulu ve kurulacak sanayi, fazla kapasite yaratılmasına yol açan yeni yatırımlara karşı korunacaktır. Ancak fiyat ve nitelik bakımından doğabilecek uygunsuzlukları önlemek için düzenleyici ithalât yapılacaktır.

b. Yeterli bir nitelik ve maliyette imal edilen mallar, uygun bir süre içinde, dış mallarla rekabet edebilecek bir duruma gelinceye kadar ithalâta karşı korunacaktır. Yerli imalâtın kısa zamanda bu rekabet düzenine erişmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

c. Sanayiciye yol göstermek, gerekli bilgileri sağlamak, fiyat ve nitelik konularında yardım etmek üzere, Sanayi Bakanlığı, Teknik Üniversite ve okullar, Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları, Türk Standartlar Enstitüsü ve Türkiye Ticaret Odaları Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği arasında bir işbirliği yapılması sağlanmalıdır.

d. İmalâtçıların kendi mamulleri için gerekli garantileri verebilmelerini sağlayıcı ve kolaylaştırıcı tedbirler alınacaktır.

e. Projeye bağlı dış yardımların kullanılmasında yurt içindeki kapasitenin azami şekilde kullanılma imkânları araştırılacaktır. İhale yabancı firmalara yapılsa bile bu firmaların, Türkiye'de yapılabilecek kısımlarını yurtta imal ettirerek kullanmaları üzerinde durulacaktır.

f. Sanayi istatistikleri, daha geniş imalâtçı gruplarını kapsayacak ve daha geniş bilgi toplayacak şekilde hazırlanacaktır.

g. Kamu kesiminin ve özel teşebbüsün imalâtı hakkında ayrıntılı bilgiler ilgili kurumlarca yayınlanacaktır.

h. Küçük sanayiin her bakımdan gelişmesi ve büyük sanayi ile verimli bir işbirliği yapması için gerekli tedbirler alınacaktır.

i. Fazla kapasitenin kullanılması için aşağıdaki işler yapılacaktır :

(1) İktisadi Devlet Teşekkülleri yeniden düzenlenecektir.

(2) Fazla kapasitenin kullanılmasını mümkün kılacak yatırım ve projelere öncelik verilecektir.

j. Fabrika ve tesislerin yurt içinde imal edilebilecek bölümleri ithal edilmeyecektir. Bu bölümlerin yerli olarak yapımını sağlamak için aşağıdaki tedbirler alınacaktır :

(1) Projelerin ihalelerinde, anahtar teslimi, ihale de olsa, yurt içinde yeter nitelikte ve miktarda imal edilebildiği tesbit edilen kısımlar şartnamelerde belirtilecektir.

(2) İmalâtçı birlikleri yatırımları, ihaleleri izlemeli ve üyelerine yeterli bilgi vermelidir.

(3) İmalâtçılar yaptıkları veya imal edecekleri malları ilgililere duyurmak ve tanıtmak üzere gerekli işleri yapmalıdır.

ELEKTRİK MAKİNE CİHAZ VE MALZEMESİ İMALAT SANAYİİ

1. ANA İLKE VE METOT :

a. Bu kesime giren malzeme ve makineler yatırım mallarıdır. Bu malların gelişmekte olan bir ekonomi bakımından önemi üzerinde durulunca yurt içinde imallerine öncelik verilmesi zorunluğu belirir. Ancak bugünkü ve gelecekteki teknolojik seviye gözönüne alınarak büyük makinelerle hassas cihazların imali daha sonraki plân dönemlerine bırakılmıştır.

b. Talep tahmininde her malınkı için ayrı bir yol tutulmuştur.

(1) Elektrik motoru ihtiyacını tahminde sanayiin elektrik enerjisi tüketim tahminleri esas alınmıştır. Bu kadar tüketim için gerekecek motor gücü, kullanma saatleri de gözönünde tutularak hesaplanmıştır.

(2) Generatörler üç gruba ayrılarak incelenmiştir.

(a) Küçük generatörler, güçleri 15 Kw. en küçük olarak tanımlanmıştır. Bunların elektrik motorlarıyla birlikte imali düşünülmüştür.

(b) Orta büyüklükteki generatörler güçleri 15 Kw. ile 500 Kw. arasında olanlardır. Bunlara talep bugün sistemlere bağlı ve ilerde bağlanacak olan yerlerdeki grupların ihtiyaç yerlerine kaydırılmasıyla karşılanacaktır.

(c) Büyük generatörlere talep elektrik kesiminden alınmıştır.

(3) Transformatörlere olacak talep üç grup üzerinden yapılmıştır.

(a) Dağıtım şebekesi transformatörleri için toplam elektrik enerjisi ve en yüksek gücün dağıtımı için gerekli şebeke kapasitesi düşünülmüştür.

(b) Santral transformatörleri, yeni yapılacak veya genişletilecek santrallere ait bilgilere dayanılarak tahmin edilmiştir.

(c) İletim şebekesi transformatörlerini tahminde dağıtım transformatörü hesabındaki metot uygulanmıştır.

(4) Elektrik kabloları :

(a) Yüksek ve alçak gerilim kabloları : Önümüzdeki yıllarda, özellikle şehir içinde, yüksek gerilim hava hattı yayılabileceği düşünülmüştür. Yüksek gerilimli yeraltı kabloları transformatör başına 500 m., alçak gerilimli yeraltı kabloları için 400 m. kabul edilerek asgari kablo ihtiyacı bulunmuştur.

(b) Tesisat kabloları (NGA, NSH, NPA, NMH, NBU gibi) ihtiyacı ev, ticarethane, resmi daire ve sanayiin elektrik aboneleri artışından hesaplanmıştır.

(c) Telefon kabloso, şehir telefon şebekesi kapasitelerinde beklenen artışlar gözönünde bulundurularak tahmin edilmiştir.

(5) Elektrik sayaçları tahmini elektrik abonesi artışına göre yapılmıştır.

(6) Telekomünikasyon Sanayii : Telefon cihazları ve santralları imali tahmininde çalışan ve bekliyen abone toplamı ile gayrisâfi milli hasıla arasında yüksek bir bağlılık bulunmuştur. Gelir esnekliği de 1,87 dir. Ancak gerçek talep için PTT. plânlaması esasa alınmıştır.

(7) Geri kalan elektrik dağıtım ve iletim şebekesi cihazları (Disjonktör, seksiyoner, dağıtım ve kumanda tabloso, şalter, sigorta, sokak lâmbası, yüksek ve alçak gerilim kablo başlığı) konularında yapılan tahmin, transformatör istasyonu sayısı tahminiyle, bu enerjiyi ileten ve dağıtan şebeke için gerekli malzemenin hesaplarına dayanmaktadır.

(8) İç tesisat malzemesi : (Peşel ve bergman boru, sigorta, anahtar, duy, buat, klemens, priz, zil, buton, glop) tahminleri elektrik abonelerinde beklenen artışlara bakarak yapılmıştır.

(9) Dayanıklı tüketim malları ihtiyacının tahmininde çeşitli piyasa incelemelerinden ve ithalât rakamlarından yararlanılmıştır.

2. *BUGÜNKÜ DURUM :*

a. *Talep :*

Elektrik makine cihaz ve malzemeleri talebinin büyük bir kısmı ithalât ile karşılanmaktadır. İmal edilmekte olan transformatör, elektrik motoru ve öteki cihazlar içinde ithal mahi niteliğinde olanlar bulunduğundan, alınacak tedbirlerle sanayi önemli gelişmeler sağlayacaktır.

b. *Kapasite :*

1960 yılı kayıtlarına göre sanayi siciline kayıtlı kurumların kapasite durumları aşağıdadır (Tablo 232).

TABLO : 232 Elektrik makine ve malzemesi imal kapasitesi

Çeşidi	Kapasite	Birim
Elektrik motoru	10,0	Bin tane
Generatör	—	—
Transformatör (Takat) (400 tane 250 KVA lık Trafo)	100,0	KVA
Elektrik kabloları :		
Yüksek ve alçak gerilim kabloso	—	—
İç tesisat kabloso	66,1	Bin Km.
Asansör ve kaynak kabloso	0,3	Bin Km.

TABLO : 232 — (Devam)

Çeşidi	Kapasite	Birim
Telefon kablosu	—	—
Elektrik sayacı	—	—
Telekomünikasyon sanayi cihazları		
Verici radyo cihazları - telsizler	0,5	Bin tane
Elektrik dağıtım ve iletim şebekesi cihazları :		
Şalter	90,5	Bin tane
Elektrik tablosu	2,4	»
Sigorta	5,0	Bin tane
Sokak lâmbası	10,0	»
İç tesisat malzemesi :		
Elektrikli zil	360,0	Bin tane
Fişler, prizler	1725,0	»
Sigortalar	5,0	»
Bakalit elektrik malzemesi	4346,6	»
Peşel ve berkman boruları	15,7	Bin Km.
Dayanıklı tüketim malları :		
Redresör	1,4	Bin tane
Elektrik ütüsü	37,5	»
Elektrikli soba	50,0	»
Radyo	339,5	»
Pikap	41,0	»
Amplifikatör	3,1	»
Projektör	0,2	»
Elektrik ampulü	7 000,0	»
Floresans-Duy, armatin-balast	74,0	»
Elektrik süpürgesi	6,0	»
Vantilâtör	2,4	»
Elektrik ızgarası	44,2	»
Elektrik ocağı	57,0	»
Elektrikli semaver-cezve	38,5	»
Avize, abajur ve gece masa lâmbaları	105,3	»
Akümlâtör ve pilleri :		
Akümlâtörler	114,0	»
Telefon pili	150,0	»
Batarya	801,9	»
Muhtelif fener pili	14 550,0	»

3. *TALEP PROJEKSİYONLARI :*

Elektrik makina, cihaz ve malzemesi talebi Tablo 233 de gösterilmiştir.

TABLO : 333 — Elektrik makina ve malzemesi talebi

Çeşidi	Birim (1)	1962 (2)	1963 (3)	1967 (4)
Elektrik motoru	Bin tane	30,0	43,0	72,0
Güç transformatörü	» »	0,4	0,5	0,9
	Bin MVA	0,3	0,3	0,5
Başka transformatörler	Bin tane	240,0	250,0	305,0
Yüksek gerilim yeraltı kablosu	Km.	150,0	168,0	336,0
Alçak gerilim yeraltı kablosu	Km.	120,0	130,0	260,0
Telefon için iç tesisat ve kablo ihtiyacı	Bin Km.	4,0	23,4	24,0
Elektrik sayacı	Bin tane	144,5	155,0	177,0
Telefon	» »	5,0	62,0	62,0

TABLO : 334 — Elektrik dağıtım ve gerilim şebekesi malzeme ve cihazları

Çeşidi	Birim (1)	1962 (2)	1963 (3)	1967 (4)
Dia jonktör	Bin tane	0,3	0,4	0,6
Sekatyoner	» »	0,6	0,8	1,4
Dağıtım ve kumanda Th.	» »	0,2	0,5	0,7
Şalter	» »	2,8	3,2	5,3
Sigorta	» »	12,0	13,0	21,2
Sokak lâmbaları teçhizatı	» »	12,0	13,0	15,0
Y. gerilim kablo başlığı	» »	4,3	4,7	8,9
A. gerilim kablo başlığı	» »	0,8	0,9	1,5

TABLO : 335 — Elektrik iç tesisat malzemesi

Çeşidi	Birim (1)	1962 (2)	1963 (3)	1967 (4)
Peşpi veya bergman boru	Bin Km.	8,0	9,0	10,6
Sigorta	Bin tane	350,0	398,0	510,0
Anahtar	» »	900,0	1 050,0	1 240,0
Buat	» »	900,0	1 050,0	1 240,0
Duy	» »	900,0	1 050,0	1 240,0
Klemens	» »	900,0	1 050,0	1 240,0
Priz	» »	250,0	302,0	314,0
Zil	» »	70,0	75,0	85,0
Buton	» »	70,0	75,0	85,0
Glop	» »	70,0	75,0	85,0

TABLO : 336 — Dayanıklı tüketim malları

Çeşidi	Birim (1)	1962 (2)	1963 (3)	1967 (4)
Radyo	Bin tane	266,0	280,0	589,0
Elektrik ampulü	» »	13 700,0	14 700,0	19 450,0
Elektrik süpürgesi	» »	7,0	8,0	13,0
Elektrik ütüsü	» »	100,0	110,0	150,0
Traş makineleri	» »	25,0	27,0	40,0
Elektrik ocağı	» »	30,0	34,0	50,0
Vantilatör	Bin tane	8,0	8,5	12,0
Avize-abajur	» »	30,0	40,0	60,0
Floresans lâmba	» »	50,0	62,0	74,0
Elektrik ocağı	» »	17,0	20,0	32,0
Elektrik soba	» »	2,5	4,0	10,0
Elektrikli semaver, cezve	» »	3,0	4,0	8,0

4. *ÜRETİM PROJEKSİYONLARI :*

TABLO : 337 — Elektrik makineleri imalât fiatları
(Milyon TL.)

Çeşidi	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)
Elektrik motoru ve jeneratör	—	8,0	25,0
Güç transformatörü	1,6	14,0	26,0
Başka transformatörler	9,6	10,0	12,2
Yüksek ve alçak gerilim kabloları	—	—	28,1
Tesisat kabloları	28,4	46,8	6,0
Telefon ve telgraf kabloları	—	—	14,0
Elektrik sayacı	—	—	11,5
Telefon santralı	—	—	28,8
Telefon	—	—	6,4
Elektrik dağıtım ve iletim şebekesi malzemesi	10,0	11,9	24,3
Radyo	100,0	126,2	264,5
İç tesisat malzemesi ve ötekiler	30,0	35,0	53,0
TOPLAM	189,6	251,9	519,8

Yüksek ve alçak gerilim ile telefon ve telgraf kabloları, elektrik sayacı, telefon cihaz ve santralları imalâtı 1964 yılı içinde başlayacaktır.

5. *YATIRIMLAR :*

Elektrik makina, cihaz ve malzemeleri imali için yapılacak yatırım 244 milyon TL. dır. Bunun 81,8 milyon TL. sı dış ödemedir.

TABLO : 238 — Elektrik, cihaz ve malzemeleri imal yatırımları

(Milyon TL.)

Çeşidi	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)
Elektrik motoru	13,0	8,0	4,0	—	—
Trafo	10,0	5,0	—	—	10,0
Elektrik sayacı	6,0	4,0	—	—	—
Kablo	20,0	10,0	—	—	—
Telefon fabrikası	12,0	2,0	—	12,0	1,0
Elektrik şebekesi cihazları	15,0	15,0	—	—	10,0
Telefon kablosu	10,0	5,0	—	—	—
Ötekiler	10,0	15,0	12,0	10,0	25,0
Toplam	96,0	64,0	16,0	22,0	46,0
GENEL TOPLAM					244,0

6. *KATMA DEĞER* :

Tablo 239 da elektrik makina, cihaz ve malzemelerinin katma değeri görülmektedir.

TABLO : 239 — Katma değer

(Milyon TL.)

Çeşidi	1962 (1)	1963 (2)	1964 (3)	1965 (4)	1966 (5)	1967 (6)
Elektrik motoru	—	4,4	9,8	10,3	11,3	12,4
Güç transformatörleri	0,8	8,1	11,0	12,4	11,8	14,7
Öteki transformatörler	4,8	5,0	5,3	5,5	5,8	6,1
Yüksek ve alçak gerilim kablosu	—	—	10,2	10,9	14,9	19,4
Tesisat kablosu	21,0	25,9	26,3	27,8	28,8	26,5
Telefon ve telgraf kablosu	—	—	11,6	11,0	9,7	9,3
Elektrik sayacı	—	—	8,4	8,4	9,0	7,9
Telefon ve telefon santralları	—	—	37,0	37,0	38,3	30,1
Elektrik dağıtım ve iletim şebekesi	7,8	8,7	11,8	12,6	15,6	19,0
Radyo	15,0	20,0	35,0	50,0	68,0	95,0
İç tesisat malzemesi ve ötekiler	12,0	14,0	15,0	16,5	18,0	20,0
TOPLAM	61,4	86,1	181,4	202,4	231,2	260,4

7. *DIŞ TİCARET*:

Bu kesime giren makine, alet ve malzemelerin yatırım malı ithalâtı hammadde ithalâtı ve kesimde mamul yatırım malı ithalâtı yerini alan malların çeşitli yıllardaki tutarları Tablo : 240 da gösterilmiştir.

TABLO : 240 — Elektrik ve makina malzemeleri imalâtının dış ödeme dengesine etkisi

(CİF Milyon TL.)

	Yeni yatırımların yatırım malı ithalât talebi					Hammadde ithalâtı					Kesimde mamul yatırım malı ithalâtı yerini alan mallar				
	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)	1963 (6)	1964 (7)	1965 (8)	1966 (9)	1967 (10)	1963 (11)	1964 (12)	1965 (13)	1966 (14)	1967 (15)
Elektrik motoru ve jeneratör	6,0	4,0	2,0	—	—	1,3	2,9	3,5	3,8	4,2	6,0	14,0	16,6	18,2	19,2
Transformatör	3,0	2,0	—	—	3,0	1,5	1,6	1,8	1,9	2,1	7,0	7,3	7,8	10,0	14,0
Elektrik sayacı	2,0	1,0	—	—	—	—	0,3	0,6	0,6	0,6	—	3,8	7,7	7,8	7,0
Kablo	5,0	5,0	—	—	—	1,0	1,0	0,7	—	—	—	10,5	22,9	30,2	38,4
Telefon cihaz ve santralı	5,0	—	—	10,0	—	—	1,0	18,0	18,0	9,5	—	3,0	40,0	40,0	40,0
Telefon telgraf kablo	4,2	1,8	—	—	—	—	0,3	0,5	0,5	0,5	—	6,6	12,6	11,2	10,7
Elektrik şebekesi cihazları	1,0	0,4	—	—	0,4	0,2	1,0	1,0	1,0	2,0	1,5	4,7	5,7	6,8	8,0
Radyo	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	100,9	115,2	116,0	115,5	106,0	—	—	—	—	—
Elektrik cihazları	5,0	3,0	2,0	2,0	6,0	6,0	6,2	4,0	4,2	4,5	—	—	—	—	—
Toplam	34,2	20,2	7,0	15,0	12,4	110,9	129,5	146,1	145,5	129,4	14,5	49,9	113,3	124,2	137,3

8. *TEDBİRLER* :

a. Yurt içinden sağlanan hammadde ve yardımcı maddelerinin niteliklerini garanti edecek bir denetleme mekanizması ivedilikle kurulacaktır.

b. Gerek nitelik gerekse fiyat bakımından uygun olarak yurt içinde imal edilen makina, alet ve cihazların ithaline izin verilmiyecektir.

c. Yüksek güç ve voltajlı transformatörlerin imaline gidilecektir.

d. İmal edilecek elektrik, makina, alet ve cihazlarına ihraç yolları araştırılacaktır.

e. İptidai şartlar içinde bulunan deri ve lösele imalâtı ile ilgili kuruluşların islahına imkân sağlıyacak standart seri ve kaliteli imalâtı teşvik edici tedbirler alınacaktır.

TARIM ALETLERİ VE MAKİNALARI İMALÂT SANAYİİ

1. *ANA İLKELER, METOT VE HEDEFLER* :

Bugün yurdumuzda tarım hemen hemen ilkel metot ve araçlarla yapılmaktadır. Tarımsal verimi doğrudan doğruya etkileyen unsurlardan biri olan bu ilkelliğe bir son verilmelidir.

Başta traktör olmak üzere bütün tarım aletleri ve makineleri, bugünkü tekniğe göre çok incelik istemiyen, kaba, basit mamullerdir. Bu bakımdan, işletilmeyen kapasitemiz, imalât tecrübelerimizle bir araya getirilirse, traktör ve tarım donatımı yapmakta hiçbir güçlük çekilmiyecektir.

2. *BUGÜNKÜ DURUM (1960)*

1960 yılında eldeki traktör ve donatımlar Tablo : 241 de verilmiştir.

3. *TALEP* :

Talep tahminleri yapılırken, tarım sektörünün ihtiyacı ve tarımcıların yılda satınalabilecekleri miktarlar gözönünde tutulmuştur.

Özellikle gelecekteki traktör ve donatım ihtiyacı, ileri tarımın gerektirdiği traktör ve donatım ilişkisinden yürüterek bulunmuştur.

TABLO : 241 — 1960 yılında traktör ve donatım
(Bin tane)

MAMULLER	Sayı
— Traktör	42,1
— Traktör pulluk	47,1
— Traktör kültivatör	20,1
— Traktör Disk-Harrow	18,3
— Traktör tırmık	463,5 (*)
— Traktör merdane	3,1
— Traktör mibzer	8,3
— Traktör çapa makinesi	18,1
— Traktör biçer - döver	5,6
— Traktör harman makinası	2,5
— Selektör ve triyör	11,4
— Traktör treyler	25,4
— Hayvanla çekilir pulluk	1147,7
— Hayvanla çekilir buğuhat mibzeri	8,3
— Hayvanla çekilir pamuk mibzeri	11,1
— Hayvanla çekilir kültivatör	20,1
— Tınaz makinası	28,5
— Hayvanla çekilir orak makinası	24,2
— Mücadele makinaları	34,3

(*) Her türlü tırmık bu sayının içindedir.

TABLO : 212 — Traktör ve donatımları için talep

(Tutarları Milyon TL.)

	1963		1964		1965		1966		1967	
	Sayı	Tutar	Sayı	Tutar	Sayı	Tutar	Sayı	Tutar	Sayı	Tutar
Traktör	6 000	174,0	6 000	174,0	6 000	174,0	6 000	174,0	6 000	174,0
Traktör pulluğu	3 000	10,5	3 000	10,5	3 000	10,5	8 000	28,0	8 000	28,0
Traktör kültivatörü	2 000	5,0	2 000	5,0	2 000	5,0	2 000	5,0	2 000	5,0
Traktör diks harrow	—	—	—	—	1 400	4,2	1 400	4,2	1 400	4,2
Traktör tırmık	5 000	3,8	5 000	3,8	5 000	3,8	5 000	3,8	5 000	3,8
Traktör merdane	750	1,5	750	1,5	750	1,5	750	1,5	750	1,5
Traktör mıhner	1 700	4,3	1 700	4,3	1 700	4,3	1 700	4,3	1 700	4,3
Traktör çapa Mak.	1 300	1,3	1 300	1,3	1 300	1,3	1 300	1,3	1 300	1,3
Traktör biçer diğer	650	22,8	650	22,8	650	22,8	650	22,8	650	22,8
Traktör harman Mak.	1 500	13,5	1 500	13,5	1 500	13,5	1 500	13,5	1 500	13,5
Selektör	500	4,3	1 000	8,6	1 200	10,2	1 200	10,2	1 200	10,2
Traktör treyler	2 700	18,9	2 700	18,9	2 700	18,9	2 700	18,9	2 700	18,9
Hay. Çek. pulluk	20 000	5,0	20 000	5,0	30,000	7,5	35 000	8,7	45 000	11,3
» Hububat Mih.	13 000	31,2	13 000	31,2	13 000	31,2	13 000	31,2	13 000	31,2
» Pamuk Mih.	2 500	5,0	2 500	5,0	2 500	5,0	2 500	5,0	2 500	5,0
» Kültivatör	1 500	0,5	1 500	0,5	2 000	0,7	2 000	0,7	2 000	0,7
Tuzaz makinası	500	1,1	500	1,6	750	1,6	1 000	2,2	1 500	3,3
Hay. Çek. Orak makinası	500	3,1	750	3,1	500	3,1	500	3,1	500	3,1
Tırmık	20 000	10,0	20 000	10,0	30 000	15,0	35 000	17,4	45 000	22 6
Mücadele Mak.	—	7,0	—	7,0	—	7,0	—	7,0	—	7,0
Toplam		322,5		327,6		341,1		362,5		371,7
Endeks		1000		1013		1057		1124		1151

4. ÜRETİM HEDEFLERİ :

Bugünkü traktör ve donatımı ihtiyacımızın ancak yüzde 25 kadarı yerli olarak yapılmaktadır. Alınacak tedbirlerle talebin tamamının yurt içinden karşılanmasında hiçbir güçlük çekilmeyecektir.

Bütün kapasitenin kullanılacağı varsayımına göre tesbit edilen üretim hedefleri Tablo : 243 dedir.

TABLO : 243 — Üretim Hedefleri

(Milyon T. L.)

Yıllar	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)
Üretim (Milyon T. L.)	80,7	322,8	371,7
Endeks	100,0	400,0	460,6

Bu üretim hedeflerine ulaşmak için kullanılacak ham madde (Ve yarı mamuller) ve kurulacak tesislerin gerektirdiği yedek parça ithalât ihtiyacı Tablo : 244 dedir.

TABLO : 244 — Sektörün İthalât İhtiyacı

(Milyon T. L.)

	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)
Hammadde	31,6	126,5	42,2
Yedek parça v. b.	4,0	16,1	18,6

Yukarıdaki ithalât, ihtiyaçlar da düşünülerek bu sektörün sağlayacağı net ithalât ikamesi Tablo : 245 de gösterilmiştir.

TABLO : 245 — İthalât İkamesi

(Milyon T. L.)

	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)
İthalât ikamesi	135,1	139,1	201,0	221,7	265,9

Uygun dış pazar bulunmadığından bugün için ihracat düşünülmemektedir.

5. KATMA DEĞER :

Katma değerin hesabı için, mamullerin maliyet unsurları tesbit edilmiş ve birim mamulün yarattığı katma değer bulunmuştur.

Sektörde yaratılan katma değer Tablo : 246 da gösterilmiştir.

TABLO : 246 — Katma Değer

(Milyon T. L.)

	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)
Katma değer (Mil. T. L.)	30,7	122,9	164,9
Endeks	100	400	537

6. *YATIRIMLAR* :

Tarım aletleri ve makinaları imali için bugünkü kapasite yeterli olduğundan büyük yatırımlara ihtiyaç yoktur. Ancak kapasiteyi harekete getirebilmek için bazı küçük genişletmelere ihtiyaç olacaktır.

Sektördeki en önemli yatırım Minneapolis - Moline Türk Traktör Fabrikasının dökümhane inşaatı ve makina atelyesinin genişletilmesidir.

Yatırım tutarları aşağıda gösterilmiştir :

İç yatırım	10.000.000,—	T. L.
Dış yatırım	2.200.000,—	$
Toplam yatırım	29.854.000,—	T. L.

Bu yatırım 1964 yılı sonuna kadar gerçekleştirilecektir.

7. *TEDBİRLER* :

Üretim hedeflerine ulaşabilmek için aşağıdaki kurumlar arasında işbirliği sağlanacaktır.

— M. K. E. Kurumu

— Türkiye Şeker Fabrikaları A. O.

— Türkiye Zirai Donatım Kurumu Genel Müdürlüğü

— Minneapolis - Moline Türk Traktör ve Ziraat Makinaları A.Ş.

Bu kurumlar arasındaki işbirliği aşağıdaki kurulların çalışmalarıyla sağlanacaktır :

a. İş Programı Kurulu

İşbirliği yapan dört kurumun genel müdürlerinden meydana gelecektir. Her kurul, her kurumun yapacağı mamullerin çeşidini ve sayılarını tesbit edecek, her türlü aksaklığı giderici tedbirleri alacaktır.

b. Birleşik Mühendislik Kurulu,

İhtiyaca göre her kurumdan katılan teknik personelden kurulacaktır. Bunun görevi İş Programı Kurulunca tesbit edilen programı uygulamak olacaktır.

Ayrıca yukarıdaki dört kurum yeteri kadar bakım istasyonları kurmak ve ölü mevsimlerde kurslar açarak çiftçileri yetiştirmekle görevlendirilmelidir.

TAŞIT ONARIM VE İMALÂT SANAYİİ

1. *ANA İLKELER VE HEDEFLER :*

Taşıt, onarım ve imalât sanayii motorlu taşıtların cinslerine göre dört kısımda ele alınmıştır.

Gemi inşaat sanayii

Karayolu taşıtları imalât sanayii

Demiryolu taşıtları tamir ve imalât sanayii

Uçak tamir sanayii

Bu kısımlarda gözetilen başlıca hedefler şunlardır :

a. Gemi inşaatı yurt içinde yapılacaktır. Bunun için bugünkü tersanelerin kullanılmayan kapasitelerinden yararlanılacak ve eksikleri tamamlanacaktır.

b. Karayolları taşıtları sanayii montajdan başlayıp kademeli olarak yurt içinde imalâta kadar yükselecek şekilde geliştirilecektir.

c. Demiryolu araçları yurt içinde yapılacaktır. Türkiye'de imal edilemeyen parçalar ithal edilecektir.

d. Uçakların, tamamen yurt içinde onarımı sağlanacaktır. Bunun için mevcut jet uçak onarım atelyeleri geliştirilecek ve ihtiyaca göre yenileri de kurulacaktır.

GEMİ İNŞAAT SANAYİİ

1. *ANA İİLKELER VE GENEL METOT :*

Ticaret filosunun yük taşıma kapasitesi 1967 yılında taşınacak yüke göre fazladır. Bu durumda yaşlı gemilerin yenilenmesi ve modernleştirilmesi dışında plân döneminde başka talep olmıyacaktır.

Yolcu taşınmasında, yaşlı gemiler servisten çıksalar bile bugünkü kapasite yeterlidir : Fakat özel ihtiyaçların ve gelişme imkânlarının gerektirdiği yatırımların gerçekleşmesinde zaruret vardır.

İhtiyacımız olan gemilerin yurt içinde yapılması, tersanelerin teknik bakımdan yeterli olması, maliyetlerin düşüklüğü ve gemi ithalinin büyük miktarda dış ödeme gerektirmesi bakımlarından uygun bulunmuştur.

Bunun için ekonomimizin ihtiyaçları ihmal edilmemek şartıyla gemi ithalinin kayıtlanması ve 1963 - 1965 yılları arasında tersanelerin eksikliklerinin tamamlanması ile bu arada ihtiyacın çok fazla olduğu araba vapuru, yüzer kreyn, şehir hattı gemileri ile bazı şileplerin inşasının ele alınması ve 1965 yılından sonra da tesislerin tam kapasite ile çalışarak gemi ıntiyacının tamamının yurt içinde imal ve monte edilerek karşılanması esas tutulmuştur. 1965 de servise girecek Demir ve Çelik Fabrikaları mamulleri ile de ham madde ithalâtı önemli miktarda ikame edilmiş olacaktır. Yurt içinde yapılmayan bazı parçaların ithali gerekecektir.

2. *BUGÜNGÜ DURUM :*

a. Tablo : 247 de tezgâh, kapasite, kuruluş alanı ve işgücü aynı olan eşdeğer yabancı tersanelerin işleyebilecekleri çelik miktarları ile Türkiye'deki tersanelerin 1960 yılında işledikleri çelik miktarı karşılaştırılması yapılmıştır. Kapasitenin yüzde 20 kadarı kullanılmış buna rağmen gemi ithalâtı yapılmıştır.

TABLO : 247 — Tersanelerin işlenebilecek çelik miktarına göre kapasitesi

(Ton)

Tersanenin adı	Kapasite Bugünkü tamir ve inşaat (1)	Kapasite Yeni inşaata elverişli (2)	Eşdeğer bir tersanenin işliyebileceği çelik (3)	İşlediği çelik (4)	İştigal yüzdesi (4) : (3) % (5)
Haliç	3 000	1 500	10 000	2 170	21,7
Hasköy	1 000	600	1 000	1 036	103,6
Camialtı	6 000	6 000	6 000	2 000	33,6
İstinye	1 500	800	4 500	288	6,8
Gölcük (yardımcı kaynak)	7 635	7 635	20 000	920	4,6
Taşkızak	4 500	3 300	7 800	—	—
Hususi sektör	1 300	1 200	2 200	—	—
Toplam	24 935	21 035	51 500		

b. İnşaat :

Tablo : 248 de 1960 - 1962 yıllarında tersanelerde inşa edilmiş gemiler görülmektedir.

TABLO : 248 — Türk tersanelerinde inşa edilen gemiler

Yıl	Tersanenin Adı	İsmi	İnşa edilen geminin Cinsi
1960	Haliç	Hürriyet	Araba vapuru
	Haliç	4 aded muhtelif	Motor ve mavna
	Camialtı	Abidin Daver	6 500 tonluk şilep
	Hasköy	Beykoz	Şehir hatı
	Hasköy	46 aded muhtelif motor	Bot, şat v. b.
1961	Haliç	Asfalt II	1 836 Ton
	Haliç	5 aded muhtelif	Romorkör
	Camialtı	Camialtı I	Şehir hattı
	Hasköy	Hasköy	Şehir hattı
1962	Camialtı	Yüzer havuz	18 000 Ton
	Camialtı	Camialtı II	Şehir hattı
	Haliç	4 aded muhtelif	Römorkör, duba
	Haliç	Orhan Erdener	Araba vapuru
	İstinye	Maltepe	Şehir hattı

3. *TALEP PROJEKSİYONU :*

Tablo : 249 da 25 yıllık ömrünü doldurarak servisten çıkacak gemi tonajı görülmektedir.

TABLO : 249 — Servisten çıkacak yük gemisi tonajı

Yıllar	Servisten çıkacak Bin DW Ton
1962	60
1963	70
1964	60
1965	25
1966	35
1967	25
1968	40
1969	50
1970	80
Toplam	445

4. *ÜRETİM PROJEKSİYONLARI :*

Servisten çıkacak gemilerin yenilenmesi gemi taşıma kapasitesi fazlalığı sebebiyle 1965 yılına kadar geniş ölçüde yapılmıyacak, bu süre içinde tersanelerin genişletilmesi ele alınacaktır. 1965 yılından sonra daha büyük ölçüde çalışma esas alınmıştır. İnşaat programı Tablo : 250 de verilmiştir.

TABLO : 250 — Gemi İnşaat Programı

(İnşaata başlayış tarihlerine göre)

	1963	1964	1965	1966	1967
10 000 DWT şilep	—	—	1	1	2
6 000 DWT	—	—	1	2	3
3 500 DWT	1	1	1	1	2
1 000 DWT	1	1	2	2	2
Araba vapuru	3	3	2	1	1
Deniz otobüsü	1	1	—	—	—
Yüzer kreyn	2	1	—	—	—
Römorkör	4	4	2	—	—
Motorlu leyter	1	1	—	—	—
Liman su gemisi	1	—	—	—	—
Liman tankeri	1	—	—	—	—
Feribot	1	—	—	—	—
Dalgıç motoru	1	—	—	—	—

Not : Gemi inşaatı uzun hazırlık ve inşa sürecine ihtiyaç gösterdiği için tabloya 1967 yılından sonraki değerler de alınmıştır.

Tablo : 251 de bu programla inşa edilecek araçların üretim değeri görülmektedir.

TABLO : 251 — Gemi inşaat değeri

(Milyon TL.)

	1963	1964	1965	1966	1967
Bedeli	35,1	49,8	73,8	70,0	90,0

Bu inşaatın gerçekleşmesi için 1963 ve 1964 de 20 şer milyon TL. 1965 de ve 1966 da 35 er milyon TL. 1967 de 75,0 milyon TL. kredi temini gerekmektedir.

5. YATIRIM :

Tersanelerin eksiklerinin tamamlanması ve programın gerçekleştirilmesi için gerekli yatırım 34,4 milyon TL. dır. Bunun 7 milyon TL. lık kısmı dış ödemedir. Bu yatırımın 1963 ve 1964 yıllarında yapılması zaruridir ve yaklaşık olarak yüzde 40 ı 1963 de yüzde 60 ı 1964 de tamamlanacaktır.

Bu yatırımların yıllara dağılışı Tablo : 252 de gösterilmiştir.

TABLO : 252 — Gemi inşa yatırımları

(Milyon TL.)

	1963	1964	1965	1966	1967
İdame Y. ve yeni yatırım	13,8	20,6	—	—	—

6. DIŞ TİCARET :

TABLO : 253 — Gemi inşa ve onarım yatırım malı ile ham yardımcı madde ithalâtı

(Milyon T. L.)

	1963	1964	1965	1966	1967
Yatırım malı	2,0	5,0	—	—	—
Ham ve yardımcı maddeler ithali	11,0	25,9	20,3	16,1	20,3
Karşılanmıyan talep ithalâtı	4,0	—	—	—	—
TOPLAM	17,0	30,9	20,3	16,1	20,3

7. KATMA DEĞER :

TABLO : 254 — Gemi inşa ve onarım katma değeri

(Milyon T. L.)

	1963	1964	1965	1966	1967
Katma değer	19,2	19,1	32,8	43,1	55,7

8. *TEDBİRLER :*

a. Gemi ithalâtı durdurulacaktır. Ancak gemilerin yurt içinde yapılamayan parçaları ile ekonomik bakımdan zaruri olan ve fakat memleketimizde yapılamıyan özel tip gemiler ve tankerler ithal edilecektir.

b. Gemi İnşaat Kurumu kurulacaktır. Bu kurum kuruluncaya kadar ilgili kurumların katılmasıyla kurulacak koordinasyon komisyonu gemi inşaatı işini yönetecektir.

c. Armatörlere, yurt içinde yapılacak gemileri satın almaları için inşaattan başlamak üzere kredi sağlayacak mekanizma kurulacaktır.

d. Kayıt ve sınıflandırma müesseselerinin kabul edeceği gemi inşaat kontrol sistemi kurulacaktır.

KARAYOLU TAŞITLARI İMALÂT SANAYİİ

1. *ANA İLKELER VE GENEL METOT :*

a. Kamyon : Bugün için kamyon kapasiteleri karayolu ile taşınacak yüke göre çok yüksek olup, bu sahada yıkıcı bir rekabet vardır. İthalâtın libere edilmiş bulunması da büyük miktarda dövizin dışarı gitmesini doğurmaktadır. Bu sebeple kamyonların ütilizasyon oranının 1965 yılında, 1960 yılına göre 1,2 katı olması ve daha sonra bu oranı bozmamak için parka eklenmesi gerekli kamyon kapasitesi ve sayısı hesaplanmıştır. 20 yıllık âzami ömür içinde hurdaya ayrılacaklar da gözönüne alınmıştır.

Kamyon ihtiyacının karşılanması için, komple kamyon ithalinin durdurulması, her yıl artan oranlarda yerli imalât yapılması ve 1967 yılına kadar yerli imalât oranının tesbit ve ilân edilecek bir nispete kadar yükseltilmesi ve bunun kademeli olarak yapılması ile, kamyon kapasitesinin ütilizasyonunun düşmemesini sağlayacak tedbirler alınması esas tutulmuştur.

b. Otobüs : Yolcu taşıma artışından başka yurt içi turizmin artışı gözönüne alınmış ve otobüslerin 1960 yılında ve yaz aylarında tam kapasiteye yakın çalıştığı görülerek parkın yılda yüzde 10 oranında artacağı kabul edilmiştir. 20 yıllık âzami ömür içinde her yıl çeşitli oranlarda hurdaya ayrılacak otobüs sayısının yenilenmesi de dikkate alınmıştır.

Otobüs ihtiyacının karşılanması için yurt içinde imal ve montaj esası kabul edilmiştir. Yeter tecrübeye sahip karoseri imal sanayiinin geliştirilmesi de gözönünde tutularak yurt içinde imal edilecek parça ve aksam oranının 1967 de tesbit ve ilân edilecek bir orana kadar yükseltilmesi ve bunu kademeli olarak sağlıyacak tedbirler alınmasının gerekliliği kabul edilmiştir.

c. Otomobil : Binek otomobili daha çok lüks bir dayanıklı tüketim malı olduğundan plân döneminde yurt içinde imal edilen kısımların yüzdesi belirli bir değere yükselmedikçe talebin en az sayıda karşılanması esas alınmıştır. Bunun için parkın artışının, 1953 - 1959 dönemi yıllık ortalama artışı ile ilk plân dönemi sonuna kadar devam edeceği, sonra daha yüksek seviyede gelişeceği kabul edilmiştir.

2. *BUGÜNKÜ DURUM :*

1961 yılında 8 saat ve 300 günlük çalışma ile monte edilebilecek taşıt sayıları aşağıda gösterilmiştir. Kamyonda yerli ilâve oranları yüzde 37 ye, binek otomobilinde yüzde 25 e kadar yükselmiştir.

TABLO : 255 — Kapasite ve üretim :

	Kapasite (Bin aded) (1)	1960 üretimi (Bin aded) (2)
Kamyon-kamyonet	10,8	2,2
Otobüs-minibüs	1,4	—
Jeep ve binek otomobili	8,5	1,7
TOPLAM	20,7	3,9

Kapasitenin yaklaşık olarak yüzde 20 si kullanılmıştır.

3. *TALEP PROJEKSİYONLARI :*

Tablo 256 ve 257 de verilen taşıt ihtiyacı talepleri en az miktarlardır. Araçların imalinde yerli aksamın oranı belirli bir değeri geçmedikçe bu miktarlardan çok sayıda aracın gerek imalât ve gerekse ithalât yoluyla piyasaya arzedilmesi önlenecektir. Ayrıca bu sınırlı durum sebebiyle doğacak tekelin aşırı kârlar yaratmasını önlemek üzere gerekli tedbirler alınacaktır.

TABLO : 256 — Karayolları taşıtları ihtiyacı :

(Bin aded)

	1962	1963	1964	1965	1966	1967
Kamyon-kamyonet	5,0	2,0	2,5	3,0	8,9	9,6
Otobüs ve minibüs	2,1	2,2	2,4	2,6	2,7	3,0
Jeep ve binek otomobili	5,9	6,4	6,9	7,1	7,5	8,0

TABLO : 257 — Karayolları taşıtları parkının gelişmesi

(Bin aded)

	1962	1963	1967
Kamyon-kamyonet	63,1	61,1	67,6
Otobüs ve minibüs	13,3	14,6	21,4
Jeep ve binek otomobili	50,6	53,3	65,3

4. *ÜRETİM PROJEKSİYONLARI :*

Tablo 256 da verilen talep değerlerinin yurt içinde imal ve monte edildiğine göre fabrika satış fiyatları aşağıdaki gibi olacaktır.

TABLO : 258 — Kara taşıtları imalâtı satış tutarı

(Milyon TL.)

	1962	1963	1967
Kamyon	65,0	106,3	468,9
Otobüs	5,0	50,0	270,1
Jeep	39,0	67,6	78,0
TOPLAM	109,0	223,9	817,0

5. *YATIRIMLAR :*

Karayolları ulaştırma araçları ve karoseri imali ile bugünkü tesislerin geliştirilmesi için 197 milyon sabit tesis yatırımı yapılması gereklidir. Bunun 133 milyon TL. dış ödemedir. Yıllara göre yatırım ve döner sermayenin dağılışı tablo 259 da görülmektedir.

TABLO : 259 — Yatırım ve döner sermaye

(Milyon TL.)

	1963	1964	1965	1966	1967
Yeni yatırımlar	20	55	62	40	20

6. *DIŞ TİCARET :*

TABLO : 260 — Yatırım malı, ham ve yardımcı madde ithalâtı

(Milyon TL.)

	1963	1964	1965	1966	1967
Yatırım ithalâtı	13,0	40,0	40,0	25,0	15,0
Ham ve yardımcı madde ithalâtı	257,5	206,6	165,5	175,0	170,0
TOPLAM	270,5	246,6	205,5	200,0	185,0

7. *KATMA DEĞER :*

Tablo 261 de Karayolları ulaştırma araçları imal ve montajının katma değeri görülmektedir.

TABLO : 261 — *Karayolları ulaştırma araçları imalâtı katma değeri*

(*Milyon TL*)

	1962	1963	1967
Kamyon ve kamyonet	27,0	42,3	311,9
Otobüs ve minibüs	1,7	15,0	180,0
Jeep	12,6	25,8	46,0
TOPLAM	41,3	83,1	537,9

a. Bu sahada mevcut kapasitenin tam olarak kullanılmasını ve yerli sanayiin gelişmesini sağlamak üzere kamyon ithali durdurulacaktır. Ancak tekel yaratılmaması için veya ciddi lüzum halinde düzenleyici ithalâta izin verilebilir.

b. Gerekli olan hallerde binek otomobili bedelleri ithalden çıkarılabilecektir.

c. Sadece ucuz ve hafif binek otomobilinin ithaline müsaade edilecektir.

d. Mevcut karoseri sanayiinin emniyetle kullanma standartlarına uygun imalât yapması sağlanacaktır. Karoserili otobüs ithali durdurulacaktır. Ancak turistik bölge sahibi müesseselere Türkiye ile dış memleketler arasında çalışmak kaydiyle karoserili otobüs ithaline izni verilecektir.

e. Otobüs ve otomobilin yurt içinde imal ve montajı yapılabilecek miktarının ithali durdurulacaktır.

f. İmal ve montaj yapanlara döviz tahsisi, tâyin edilecek programdaki yerli imalât oranlarını gerçekleştiren firmalara yapılacaktır.

g. Yerlerine yerlileri ikame edilinceye kadar gerekli yedek parça ithaline devam edilecektir.

h. Kamyon montajı ve imali yapan firmalara 1963 de 2 bin, 1964 de 2,5 bin, 1965 de 3 bin aded kamyon imal ve montaj yapabilecekleri şekilde döviz tahsisi yapılacaktır.

i. Kredili satışlar için sicilli rehin sistemi uygulanacaktır.

j. Askeri yardımdan gelen kamyonların da montajı ve bir kısmı yerli aksamının yurt içinde yapılması imkânları üzerinde önemle durulacaktır.

DEMİRYOLU TAŞITLARI ONARIM VE İMALAT SANAYİİ

1. *BUGÜNKÜ DURUM* :

TCDD. bugün elinde bulunan lokomotif ve vagonları ile 1967 yılı trafiğini taşıyabilecektir. Bu durumda, plân döneminde yalnız 35 yaşın üzerinde olan lokomotiflerin servisten çıkarılarak, yerlerine daha büyük iş yapabilecek dizel ve elektrik lokomotiflerinin servise konulması gerekmektedir.

Bugün için demiryolu taşıtlarının bakımları ve ara onarımları TCDD İdaresine ait demiryolu fabrikalarında, lokomotif ve vagon revizörlüklerinde yapılmaktadır.

— Lokomotiflerin bakım ve ara onarımları 46 aded depoda,

— Vagonların küçük hasar ve arızaları 30 kadar sundurmada yapılmaktadır.

— Ayrıca 11 aded revizörlük atelyesi vardır.

— Taşıtların büyük revizyonları ve yenilenmeleri 4 fabrikada yapılır. Bu fabrikaların onarım ve imal kapasiteleri toplamı Tablo : 262 de görülmektedir.

2. *TALEP PROJEKSİYONLARI* :

a. TCDD nın bugünkü lokomotif parkı,

874 buharlı

67 dizel

3 elektrikli lokomotif

65 motorlu tren ve vagon

30 elektrikli diziden teşekkül etmektedir.

TABLO : 262 — TCDD fabrikalarının yıllık onarım ve imal kapasiteleri

İşin cinsi	Birim	Kapasite 8 saat 300 gün
1. *Onarımlar* :		
Buhar lokomotifi	Aded	600
Yolcu vagonu	»	2 400
Yük vagonu	»	16 000
Büyük mototren	»	244
2. *İmalât* :		
Yolcu vagonu	»	50
Yük vagonu	»	1000
Çelik konstrüksiyon	Ton	3 000
Muhtelif takım	»	80
Bariyer imali	Aded	50
Vagon kantarı baskül	»	50
Lâstik malzeme	Ton	30
Pik dökümü	»	15 000
Çelik döküm	»	350
Pirinç döküm	»	1 200
Travers, sabote, enjekte	Aded	300 000
Demiryol makası	Takım	350
Somun, civata, perçin	Ton	1 000
Lokomotif ve vagon yedekleri	»	İhtiyaca göre
3. *Kereste kurutma* :		
Çam ağacı	M³.	10 000
Sert ağaçlar	M³.	6 000

Bu lokomotiflerden 307 tanesi 1967 ye kadar 35 yıllık teknik ömrünü doldurmuş olacaktır. Bunların hepsi servisten alınırsa yerlerine daha büyük iş yapabilecek 179 modern lokomotif konulmalıdır.

b. 1961 yılı sonu itibariyle vagon parkı :

15 886 Yük
1 234 Yolcu vagonundan müteşekkildir. Bu parkın
4 634 Yük
407 Banliyö
38 Anahat vagonu 1967 yılına kadar teknik ömrünü doldurmuş bulunacak ve değiştirilmeleri gerekecektir.

Parka yeni ilâve edilecek vagon, lokomotiflerin yerlerini alacaklarından daha büyük kapasitede olacakları, böylece 1967 yılına kadar meydana gelecek ilâve trafiğin karşılanacağı kabul edilmiştir.

3. *ÜRETİM PROJEKSİYONLARI* :

a. Onarımlar :

(1) Buharlı lokomotifler : Park içindeki buharlı lokomotif sayısı azalacağından onarım kapasitesi ilâvesi gerekmemektedir. Bu lokomotifler yalnızca Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde çalışacağından bu kesimdeki buharlı lokomotif onarım kapasitesini artırmak gerekir Bunun için, Eskişehir fabrikasında yalnız buharlı lokomotif onarımında kullanılan kısımların Sivas'a götürülmesi yetecektir. Önemli bir yatırıma ihtiyaç olmayacaktır.

(2) Dizel lokomotifleri onarımı : Bugün için yalnız Ankara fabrikasında dizel lokomotif ve motorları onarımı yapılmaktadır.

İlerde dizel lokomotifi parkındaki gelişmeler karşısında bu atelyenin onarım kapasitesinin 150 lokomotiflik olması gerekir.

(3) Elektrik lokomotifleri onarımı : Bu lokomotifler Eskişehir'de kurulacak olan dizel ve elektrikli lokomotif imal fabrikasında onarılmalı ve bunun için gerekli kapasite de kurulmalıdır.

(4) Yük ve yolcu vagonu onarımı : Bu vagonların onarımı için yeter kapasite vardır.

b. Yeni imalât :

(1) Dizel lokomotifleri imalâtı : Birinci 5 yıllık dönemde dizelli lokomotif ihtiyacımız 83 tane olup, bunun ilk 33 tanesinin ithalât finansmanı sağlanmak üzeredir. Bu lokomotifler yurdun şartlarına uygun tipte seçilmeli, ayrıca geri kalanının yurtta aynı tipte imali için gerekli imalât izni de birlikte alınmalıdır.

Dizel motoru gemi dizelleri ile birlikte etüt edilmiştir ve yurt içinde imali plânlanmıştır.

Dizel lokomotiflerinin dizel motoru dışında kalan parçalarının büyük kısmı bugünkü tesislerde imal edilebilir.

Eskişehir'de buharlı lokomotif onarımından boşalan yerde, eldeki tesislerden de yararlanılarak bir dizel lokomotif imal ve montaj fabrikası kurulacaktır. Kapasitesi yılda 30 lokomotif olmalıdır.

(2) Elektrikli lokomotifler imalâtı : Elektrikli lokomotifle dizelli lokomotif arasındaki benzerlik sebebiyle her iki tip birlikte düşünülmüştür. Eskişehir'de dizel lokomotif fabrikasında imal ve montajı yapılabilir.

Gerek elektrikli ve gerekse dizelli lokomotiflerin imalâtı, seçilecek tipe, detaylı etüdlere bağlıdır. Şimdiye kadar yapılan ön projelerde lokomotiflerin bütün çelik konstrüksiyonu ve saç aksamının eldeki imkânlarla yapılması mümkün görülmektedir. Yurt içinde imal edilinceye kadar öbür aksamın ithal edilmesi gerektir. Program ilerledikçe yurtta

yapılması iktisadi olan kısımların imali sağlanmalıdır. Öbür sanayi kurumlarıyla işbirliği yapılmalıdır.

(3) Yük vagonu Yurtta yılda 1 000 yük vagonu imal edilebilecek kapasite vardır. Bu 1967 ye kadar olan ihtiyacı karşılayacaktır. İlâve edilecek bazı tezgâhlarla bugün ithal edilmekte olan koşum takımları ve fren aksamının büyük kısmının yurt içinde imal imkânı sağlanacaktır.

(4) Yolcu vagonu : Çeşitli cinsten 250 yolcu vagonuna olan ihtiyaç bugünkü kapasite ile karşılanamaz. Bu bakımdan Adapazarı fabrikası imalât kapasitesinin bir kat daha arttırılması gereklidir.

4. *İMALÂT DEĞERİ* :

Demiryolu taşıtlarının imalât değeri Tablo : 263 de gösterilmiştir.

TABLO : 263 — Demiryolu taşıtları imalât değeri

(Milyon TL.)

	1963	1967
Dizel lokomotifi	—	95,0
Elektrikli lokomotif	—	23,0
Yük vagonu	40,5	60,3
Yolcu vagonu	15,0	35,6
Yol malzemesi	27,6	27,6
TOPLAM	83,1	241,5

5. *YATIRIMLAR* :

Tablo : 264 de Demiryolu taşıtları imal ve onarımı için yapılması gerekli yatırımlar görülmektedir.

TABLO : 264 — Demiryolu taşıtları imali yatırımları

(Milyon TL.)

	1963	1964	1965	1966	1967
Sıvas Fb. genişletilmesi	9,2	5,8	3,5	1,5	—
Eskişehir Fb. genişletilmesi	—	34,7	25,3	—	—
Adapazarı Fb. genişletilmesi	11,0	4,9	—	—	—
Fabrikalarda tamamlama yatırımları	7,0	2,0	2,0	2,0	2,0
TOPLAM	27,2	47,4	30,8	3,5	2,0

6. *DIŞ TİCARET* :

Gerekli ithalât Tablo : 265 de gösterilmiştir.

TABLO : 265 — Demiryolu taşıt imalâtı için gerekli ithalât

(Milyon TL.)

	1963	1964	1965	1966	1967
Yatırım ithalâtı	12,9	13,2	9,2	1,2	1,2
Yardımcı madde ve ham madde ithalâtı	24,0	24,0	46,0	59,0	83,0
Karşılanmayan talep	25,0	24,3	25,0	—	—
TOPLAM	61,9	61,5	80,2	60,2	84,2

7. *KATMA DEĞER :*

Demiryol taşıtları imali sanayii TCDD na ait olduğu için taşıtlar maliyet fiyatına satılmaktadır. İşçilik ve amortismandan teşekkül etmiş katma değer Tablo : 266 da gösterilmiştir.

TABLO : 266 — Katma değer

(Milyon TL.)

	1963	1967
İmalât katma değeri	35,5	95,0
Onarım katma değeri	55,0	55,0
TOPLAM	90,5	150,0

8. *TEDBİRLER :*

a. Bugünkü fabrikaların yönetim ve teknik bakımdan yeniden düzenlenmesi yapılacaktır.

b. Önce montaj ile başlıyarak dizel ve elektrik lokomotif imalâtı yurtta kademeli olarak hızla yükseltilecektir. Bugünkü sanayi ile koordinasyon sağlanacaktır.

c. Komple vagon ithali durdurulmalı, lokomotif ithalinin durdurulması imkânları üzerinde de durulmalıdır.

UÇAK ONARIM SANAYİİ

1. *BUGÜNKÜ DURUM :*

Bugün elde bulunan onarım atelyeleri ile her türlü pistonlu uçakların bakım ve onarımı yapılmakta, fakat bu tiplerin yerini almakta olan jet uçaklarının motor, bakım ve onarımları yapılamamakta; bu iş için motorlar başka ülkelere gönderilmektedir. Bunun için harcanan dövizin tasarrufu bakımından bir onarım atelyesine ihtiyaç vardır

2. *TALEP PROJEKSİYONU :*

Bugünkü durumda sadece Türk Hava Kuvvetleri ve THY nın elindeki jet malzemesinin revizyonu bir jet uçak ve motoru bakım ve onarım üssünü besliyebilecek durumdadır. Ayrıca bu üs bir milletlerarası hava alanı yanına kurulursa, alana gelen ve arızalananlarla komşu ülkelerin uçaklarının da onarımı yapılabilir.

Bu durumda en az talep olarak tesbit edilen imkânlar Tablo : 267 ye çıkarılmıştır.

TABLO : 267 — Yıllık jet uçağı onarımı talebi

(Sayı)

	Uçak	Motor	Aksesuar
Yerli	3,9	153	5 690
Yabancı	1,1	55	3 960
TOPLAM	5,0	208	9 650

3. *ÜRETİM PROJEKSİYONLARI :*

Kurulacak jet onarım ve bakım üssünün kuruluşu 3 yıl sürecektir ve 1966 da servise girecektir. Toplam gelirler Tablo : 268 deki gibi olacaktır.

TABLO : 268 — Jet onarım ve bakım üssünün gelirleri
(Milyon TL.)

	1966	1967
Toplam gelir	22,9	35,7

4. *YATIRIMLAR* :

Onarım ve bakım atelyesi yatırımları Tablo : 269 daki gelişimi göterecektir.

TABLO : 269 — Yatırımlar
(Milyon TL.)

	1963	1964	1965	Toplam
Toplam yatırım	25,0	28,1	27,0	80,1

5. *DIŞ TİCARET* :

Gerekli ithalât Tablo : 270 de verilmiştir.

TABLO : 270 — İthalât
(Milyon TL.)

	1963	1964	1965	1966	1967
Yatırım malı ithalâtı	13,0	25,0	24,9	—	—
Yardımcı tamir malzemesi	—	—	—	0,6	1,3
Karşılanmayan talep	21,4	21,4	21,4	—	—
TOPLAM	34,4	46,4	46,3	0,6	1,3

İkame edilen ithalât 1966 yılından başlıyarak 21,4 milyon TL. dır. Ayrıca 6,8 milyon TL. da yabancı uçakların onarımından döviz sağlanacaktır.

6. *KATMA DEĞER* :

Katma değer Tablo 271 de verilmiştir.

TABLO : 271 — Katma değer
(Milyon TL.)

	1966	1967
Katma değer	18,3	24,5

KÜÇÜK SANAYİ VE EL SANATLARI

1. *ANA İLKELER VE METOT* :

Bugün yurdumuzun dört bucağında, küçük işyerleri halinde geniş er tutan el sanatları, el tezgâhlarıyla imalât yapan çok sayıda küçük anayi vardır.

El sanatları ve küçük sanayiin bütün sanayiimizdeki yeri iyice be- rtilmemiş; tanımlaması, üretim imkânları için kesin bir araştırma ve ayım yapılmamıştır. Özelliklerini gözönüne alarak bu sanayi için şöyle ir tanımlama yapılabilir.

a. *El sanatları* :

Tüketim maddeleri, süs ve hediyelik eşya yapan, işçileri ailedeki işilerle bazı durumlarda çok az sayıda çıraklar olan, makine ve ser- nayeden çok el emeğinin geçtiği ve sahibinin üretime doğrudan doğruya atıldığı sanat koludur.

Küçük sanatlar ve el sanatlarının kuruluş yerleri köylere kadar ımekte ve çalışma çok zaman sahibinin evinde yapılmaktadır. Sermaye e kredi imkânları yok denecek kadar azdır. Üretimleri genellikle sipa- iş üzerinedir. Stok imkânları sınırlıdır. Teknik bilgileri çok kere gele- eksel bilgi ve görgüye dayanmaktadır.

b. *Küçük sanayi* :

İmalât sanayii içerisinde işyeri büyüklüğü, sermayeleri ve çalıştır- ığı işçilerin sayısı, kulandığı «muharrik kuvvet» in miktarına göre, belli sayıların altında kalan ve büyük bir yer tutan sanayi, karekter bakımın- lan küçük sanayi olarak ayırt edilmektedir.

Bu konuda yurdumuz için istatistiki değerlendirmede 10 dan daha az işçi çalıştıran veya 10 beygir gücünden küçük «muharrik kuvvet» kul- anan iş yerleri sınıflandırılmasından yararlanılmıştır.

Bu özellikler, küçük sanayii tam belirtmiyorsa da yurdumuzdaki imalât sanayii içerisindeki yerini tesbit bakımından kabul edilmiştir.

Küçük sanayiin ayırımı ne şekilde yapılırsa yapılsın el sanatlarına benzer özellikleri vardır. Bu özellikler şunlardır :

(1) İş yeri küçüktür. Kuruluş yerleri rasgele dağılmıştır. Bir sa- nayi bölgesi veya çarşısında toplanmamıştır.

(2) İş sahibi işletmenin bütün sorumluluğunu üzerine almıştır. Üretime emeğiyle katılır. Yanında 1 ya da bir kaç usta, 2-3 çırak kullanır.

(3) Genellikle atelyesinde 1-2 tezgâh vardır. Esas üretim aracı el emeğidir.

(4) Sipariş üzerine imalât yapar. Çoğu zaman ithal sıkıntısı çekilen malları imal eder. Zamanla imalât cinsini değiştirir. İmalâtı, nitelik bakımından standartlara uygun olmadığı gibi bir nitelik kontrolü da yapılmamaktadır.

(5) İşyeri ve işçi sayısı bakımından sanayi içerisinde geniş yer tutmasına rağmen, toplam üretimi bu ölçüde geniş değildir.

(6) İşçi başına üretim değeri büyük sanayie göre düşüktür.

(7) Kuruluş ve pazar incelemeleri yapılmadığından en küçük değişikliklerin etkisi altında kalırlar.

(8) Sınırlı sermaye ile kurulduklarından, imalâtını stok yapmak zorunda kalırsa, kapanmak durumuna düşerler.

(9) Teşkilâtları yoktur. Teknik bilgiden yoksundurlar.

2. *BUGÜNKÜ DURUM :*

a. *Küçük sanayi :*

Bu özellikleri bulunan küçük sanayiin, imalât sanayii içerisindeki yeri, çeşitli istatistiki bilgilerden çıkarılarak Tablo : 272 de gösterilmiştir.

Tablo : 272 nin incelenmesinden, küçük sanayiin bugünkü durumu hakkında şu sonuçlar çıkmaktadır.

(1) İşyeri sayısı bakımından bütün imalât sanayiinin, yüzde 80 - yüzde 99 u küçük sanayi karakterindedir. Besin, mobilye ve döşeme, elektrik makineleri sanayiinde küçük işyerlerinde artış, ötekilerinde ise bir azalma olmaktadır.

(2) Çalıştırılan işçi sayısı aynı sanayi dalı içerisindeki işçi sayısına göre, işyerleri sayısı kadar büyük yer tutmamaktadır. Örneğin, besin sanayiinde işyerleri sayısı yüzde 90 a kadar çıktığı halde, çalıştırdığı işçi sayısı yüzde 59 dur. Dokuma sanayiinde yüzde 80 işyeri sayısına karşı, işçi sayısı yüzde 47 dir. Makine sanayiinde yüzde 83 işyerine karşı işçi sayısı yüzde 38 dir.

Giyim eşyası, mobilya, döşeme, deri mamulleri ve madeni eşya sanayii ise ortalama 2-3 işçi çalıştıran ufak işletmeler halindedir. Besin, taş toprak, makine, elektrik makineleri sanayileri ise ortalama 4-8 işçi çalıştıran işletmeler halindedir.

(3) Üretim değerleri bakımından, işyerleri sayısının yüksekliğine rağmen, bir kısım sanayi dallarında, sanayiin toplam üretiminde önemli bir yeri yoktur. Giyim eşyası, mobilya ve döşeme, deri mamulleri madeni eşya sanayiinde ise, küçük işletmeler, üretimin yüzde 67 - yüzde 91 ini

yapmaktadırlar. Bir çok sanayi kolunda üretime katılma yüzde 50 nin altında olup besin sanayiinde yüzde 19 a, dokuma sanayiinde yüzde 20 ye kadar düşmektedir.

(4) 1959 yılındaki değerler gözönüne alınınca, katma değer bakımından giyim eşyası, mobilya, döşeme, deri mamulleri, madeni eşya sanayii yüzde 65 ile yüzde 86 arasında bu oran makine ve dokumada en azından yüzde 20 yüzde 40 arasında değişmektedir.

(5) Aynı sanayi dalında işçi başına yıllık üretimler karşılaştırıldığında, durum küçük işyerinin aleyhine 1/3, 1/2 ve 1/1 arasında değişmektedir.

Üretim değerleri bakımından küçük sanayiin, tüketim malları sanayii ile ara mallar sanayiinde önemli bir yeri olduğu görülür. Yatırım malları, sanayi bakımından yalnız madeni eşya imalâtı sanayiinde önemli rol oynadığı, öbürlerinde de daha büyük işyerlerinin üretimde esas unsur olduğu görülmektedir.

b. *El sanatları* :

İmalât sanayii içerisindeki küçük sanayiin yanında yurdun her yerine dağılmış olarak ev ve el sanatları vardır. Bu sanatlar bölge bakımından dağınık bir haldedirler. Özellik taşıyan bazı ilkel maddeler ve gelenek haline gelmiş sanatlar bazı bölgelerde vardır. Üretimleri bakımından bazı önemli bölgeler şunlardır :

Bursa, bıçak ve kilimler, Kütahya, çini eşya, oya işleri, basit dokuma; Gaziantep ve Beypazarı bakır işleri; Sivas, Trabzon, Beypazarı, gümüş işleri, halı ve kilim; Erzurum, kuyumculuk, Oltu taşı mamulleri; Konya ve Adapazarı tahta işleri; Eskişehir lüle taşı mamulleri; Kırşehir, Hacıbektaş mamulleri, halı ve kilim; Maraş oya ve yazma; Siirt kilim v. s. Bu sanatlardan hemen ele alınması yararlı olanlar, işledikleri hammaddelere göre şöyle sıralanabilirler: Lif, ağaç, saz, toprak, taş, mineral, maden, post ve deriyi hammadde olarak kullananlar.

3. *KÜÇÜK SANAYİ POLİTİKASI* :

Küçük sanayi, yurdumuzda geniş bir alana dağılmış olması ve sermaye ile makinadan çok el emeğine dayanması bakımından, istihdama etkisi gözönüne alınarak büyük sanayiin yardımcısı ve tamamlayıcısı olarak aşağıdaki şartlar gerçekleştiği sürece bu şartları sağlayıcı tedbirlerle desteklenecektir.

a. Küçük sanayi ve el sanatları mamullerinin nitelik ve fiyat bakımından büyük sanayi ve ithal malları ile karşılaştırılabilir tarzda üretimde bulunması. Bu arada, geleneksel Türk halıcılığının ve el sanatlarının geliştirilmesi için dış pazarlarda sürümünün teşvik edilmesi,

TABLO : 272 — İmalât sanayiinde küçük sanayiin yeri

SEKTÖR	Yıllar	İş yeri sayısı %	İşçi payı sayısı %	İmalât değeri %	Katma değer %	Bir işçi başına üretim: 10 Kiş. az veya 10 HP den az işçi T. L./işçi	Bir işçi başına üretim: 10 Kiş. Faz. veya 10 HP den faz'a işçi T. L./işçi
Gıda Sanayii	1950	71	32	17	—	13 350	30 000
	1956	82	54	29	—	14 800	43 000
	1959	93	59	32	41	18 940	60 000
Giyim Eşya Sanayii	1950	99	86	81	—	6 050	9 700
	1956	99	94	90	—	10 300	17 000
	1959	99	96	99	86	8 800	20 000
Mobilya Döşeme Sanayii	1950	97	84	87	—	7 550	5 800
	1956	98	93	99	—	10 600	15 000
	1959	99	92	78	79	6 600	23 000
Deri Mamulleri Sanayii	1950	97	85	81	—	13 900	18 000
	1956	85	91	82	—	19 000	40 000
	1959	97	77	51	64	10 550	54 000
Taştoprak Cam Sanayii	1950	92	42	35	—	4 750	6 350
	1956	89	66	39	—	3 900	1 200
	1959	91,5	64	24	26	3 250	10 500
Madeni Eşya Sanayii	1950	98	54	76	—	5 700	7 500
	1956	98,5	71	72	—	14 000	14 000
	1959	98,5	73	67	65	15 000	20 000
Makina Sanayii	1950	89,5	50	50	—	7 000	7 000
	1956	90	61	53	—	11 500	16 000
	1959	83	43	38	21	15 000	18 000
Elektrik makinalar sanayii	1950	89	90	40	—	500	6 000
	1956	94	67	34	—	7 700	29 000
	1959	94	69	54	54	25 000	33 000
Taşıma Araçları Sanayii	1950	93.5	41	30	—	2 500	3 900
	1956	94.5	56	43	—	5 000	8 700
	1959	83	66	58	50	7 200	10 300
Dokuma Sanayii	1959	80	47	26	25	11 000	27 500

Not : Mevcut bilgilerden çıkarılmıştır. Değerlerde % 10 - % 15 hata payı olabilir

b. El ve ev sanatlarının turistik ve hediyelik eşya olarak ihraç edilebilecek şekilde üretimde bulunabilmesi,

c. Büyük sanayi artık mallarının işlenerek değerlendirilmesi veya mamul yarı mamul maddeleri kullanmak yoluyla sanayi kolundaki kullanılamayan kapasiteye kullanma imkânı yaratması,

d. Tüketim malları ithalâtının yerini alabilecek şekilde fiyat ve nitelik bakımından üretim yapılması,

e. Köy çevrelerinde hammadde kaynaklarının yanında kurulacak sanat kolları ile tarım ürünlerinin mahallinde kısmen veya tamamen işlenmesi ve böylece hammaddeleri yarı mamul hale getirerek tarımdaki kullanılmayan işgücünün değerlendirilmesi,

f. El ve ev sanatlarının tarımcı nüfusun bulunduğu yerde gelir sağlıyarak dengesiz şehir gelişmesini önlemesi.

4. *TEDBİRLER :*

a. Yurdumuzda dağınık bir durumda bulunan küçük sanayi ve el sanatlarının plânlı bir çalışmayla gelişmesini sağlamak için bu sanayi kollarının finansman, kredi, teşkilâtlanma, kooperatif kurma ve hammadde, donatım, iç ve dış pazarların bulunması mevzuatı ve kalite kontrol işlerinde yol gösterecek ve yardım edecek bir merkezi kuruluşa ihtiyaç vardır.

Bu kuruluşla bu konularla ilgili araştırmaları yapmak, bugün çeşitli bakanlıkların ilgilendiği konuları tek elde toplamak, küçük sanayi ve el sanatlarında uygulanacak politikayı yürütmek, bu sanayi kolunun istenilen şekilde gelişimine yardım etmek mümkün olacaktır.

b. Küçük sanayie bugün kredi veren tek kurum Halk Bankasıdır Bu bankanın küçük sanayie verdiği kredi iyi işlememektedir. Esnaf Kefaletleri Kooperatifleri aracılığıyle verilen bu kredinin faizi yüzde 22 yi bulmaktadır.

Küçük sanayiin kredi ihtiyacının giderilmesi için Halk Bankasının kredi fonu genişletilecek ve kredi maliyetinin azaltıcı tedbirlerle faiz oranı düşürülecektir. Kredilerin, tesislerin genişletilmesi, ham madde ve makina sağlanması, mamul madde stoklarında istenilen şekilde kullanılması sağlanacaktır.

c. Dağınık ve ayrı çalışan küçük sanayiin şehir plânlamalarında sanayi bölgelerinde toplanması sağlanacaktır.

d. Küçük sanayii destekleyecek kredi ve başka yardımlarda, küçük sanayiin kooperatifler şeklinde birleşmeleri gözönüne alınacaktır.

e. Atelye açmanın, kendi başına ve usta olarak bir sanatı yapmanın şartları açık olarak tesbit edilecektir.

f. Küçük sanayi ve el sanatları mensupları bu kurum eliyle aracılardan kurtarılacaktır.

g. Çıraklık müessesesi müeyyideler konarak yeniden düzenlenecektir.

h. Sanat okulları programlarına el sanatları ile ilgili konular ek lenecek ve büyük merkezler dışındaki köy eğitiminde bölgenin el sanat ları gözönüne alınarak kurslar düzenlenecektir.

Küçük sanayi ile ilgili çeşitli kursların (Çıraklar ve yetişkinler için kurslar, gezici köy kursları, hızlandırılmış kısa süreli ve iş başında ye tiştirme kursları) çalışmaları aynı yönde düzenlenecek, desteklenecektir

i. Küçük sanayii ve el sanatları mamullerinin iç ve dış pazarlarda tanıtılması için iç ve dış fuarlara katılınacak ve kataloglar düzenlene cektir.

j. İhraç imkânı olan el sanatları turistik eşya ve hediyelik eşya ların tescil ve gümrük işlemlerindeki zorluklar giderilecektir.

k. Ciddi olmayan atelyelerin haksız rekabetinin önlenmesi için nitelik kontrol kurumları kurulacak ve her türlü mamul standartları tes bit ve ilân edilecek, bu standartlara uyulmaması halinde cezai müeyyi deler süratle ve etkili şekilde uygulanacaktır.

l. Küçük sanayicilerle küçük sanayi mamulleri satanların ayırt edilmesine, kolaylıkların doğrudan doğruya üretici küçük sanayicilere tanınmasına dikkat edilecektir.

m. Kurulacak kurum yardımıyle, Devlet kesimi ve büyük sa nayiin, birleşmiş küçük sanayie sipariş vermesi sağlanacaktır.

n. Bölgesel özelliği olan dokuma, taş işleme, halıcılık, duvar çi niciliği gibi küçük sanatların geliştirilmesi için gerekli tedbirler alına caktır.

İNŞAAT

1. *ANA İLKELER VE METOT* :

İnşaat sektörü, bir yatırımın yapı kısmına ait faaliyetlerin tümüdür. Yapının fikir halinde ortaya çıkışı etüd ve proje safhası, yapı malzemesinin ve proje esaslarının kullanılması ve fiziki bir varlık olan yapının inşa ve tamamlanmasıyla ilgili bu faaliyetler, özel sektör ve resmi sektör olmak üzere iki ana grupta toplanır. Özel inşaat sektörü çoğunlukla konut, ticari ve sınai yapılarda, resmi sektör ise kamu hizmeti olarak bütün yapı gruplarında faaliyet göstermektedir. Bu faaliyet, yapının fikir halinde ortaya çıkışında, etüd ve proje hizmetlerini içine aldığı gibi yapının finansmanı ve yaptırılmasını da kapsamaktadır. Ancak özel teşebbüs ile doğrudan doğruya temas, yapının yaptırılması safhasında olur. Belli proje ve sözleşme esaslarına göre söz konusu yapıyı, ilgili resmi müessese, istekli inşaat firmaları arasında eksiltmeye çıkarır ve inşaatın yapılmasını firmaya verir, yapının proje ve sözleşme esaslarına uygun yapılmasını kontrol eder. Ancak son yıllarda bazı resmi müesseselerin inşaatı kendileri yapmak şeklinde teşkilâtlandığı da görülmektedir. Kısa zamanda, büyük makina ve donatım sağlanmasını gerektiren işlerde, özel inşaat firmalarının hazırlanmasını ve fiyat teklifinde piyasa şartlarının düzenlenmesini sağlamak bakımından başvurulan bu usule emanet inşaat yapma usulü denmektedir.

İnşaat sektörüne giren yapıları aşağıdaki 7 grup halinde özetlemek mümkündür.

a. *Sosyal yapılar* :

(1) Konutlar
(2) Sağlık tesisleri
(3) Otel ve iş hanları
(4) Öğretim tesisleri
(5) İdare ve hizmet binaları
(6) Gümrük binaları
(7) Ceza evleri

b. Su yapıları

c. Tarım yapıları

d. Enerji yapıları

e. Endüstriyel yapılar

f. Ulaştırma yapıları

g. Tarihi eserleri koruma ve sanat yapıları.

Hemen her resmi müessese ve teşekkül, bir inşaat müdürlüğü kurarak bünyesindeki diğer sektörlerin belirttiği yapı ihtiyacını karşılamakla görevlendirildiği için bu sektörde dağınık bir durum vardır. Bunun sonucu olarak aynı yapı grupu ile uğraşan çeşitli teşekküllerde farklı standart ve maliyet meydana gelmiştir. İnşaat sektöründe standart ve maliyetler bakımından birliğin sağlanması, plân dönemindeki yatırımların yaratacağı malzeme, teknik kadro, iş süresi, işçi istihdamı seviyelerine ait limitlerin tâyini, bu limitlerin tutulabilmesi bakımından alınması gereken ve yatırımların her 1 Tl. sına düşen yapı hacminin âzami olmasını sağlıyan tedbirlerin gösterilmesi, inşaat sektörü için hedef olarak alınmıştır.

Bu amaçla, sektörde faaliyet gösteren 33 resmi müesseseye ait 1950 - 1960 dönemi içinde yıllara göre kaç bin M², sosyal yapı, kaç bin hektar sulama alanı kaç Km. yol, vs. olmak üzere inşaat yapıldığı tesbit olunmuş ve bunların milyon Tl. değeri bulunarak müesseselerin ayrı ayrı yıllar itibariyle 1950 - 1960 arasındaki yapı varlığı elde edilmiştir. Yapılan bu tesbitlerde, inşaatların mali karşılığı olarak, bir yapıyı tesis ettirmek için mütaahhide yapılan ödemeler veya emaneten yapılan giderler gözönüne alınmış, inşaatın bünyesine girmeyen kadro ve personel ücret ve yolukları, kira ve amortismanlar, akaryakıt ve servis, bakım ve idame masrafları, makine ve donatım satın alma bedelleri, proje ve etüd hizmetleri ile kamulaştırma harcamaları dikkate alınmamıştır. Mutlak inşaat yatırımı adını alan bu yatırım serileri resmi inşaatlara ait olup özel sektör çoğunlukla konut tipinde sosyal yapı, ya da ticari veya endüstriyel yapılar inşa ettiği için envanter özetine alınması sağlanamamış, fakat hesap yoluyla bu yatırımların sınırlarını kestirmek mümkün görülmüştür.

2. *BUGÜNKÜ DURUM :*

Geçmiş yıllarda resmi yatırımların yapı gruplarına göre yüzde dağılımı Tablo : 273 gösterilmiştir.

Resmi inşaat yatırımına ait ana inşaat malzemesi sarfiyatını hesaplamak için her müessesenin tesis ettiği yapılara ait genel ortalamayı temsil eden modeller üzerinde çalışılmış ve modellerin birim boyutlarına düşen malzeme karakteristikleri bulunmuş, fiziki envanter bu karakteristiklerle çarpılarak envanter karşılığı malzeme sarfiyatları elde edilmiştir. Elde edilen sonuca göre (1960 fiyatları ile) her 100 Tl. lık mutlak inşaat yatırımda 45 Kg. çimento, 48 Kg. demir, 45 aded tuğla, 11.8 dsm³ mamul kereste, 1 dsm² pencere camı bulunmaktadır.

Özel sektöre ait bilgiler elde bulunmamakla beraber, çimento tüketimi istatistiklerini kullanarak, özel sektör ile resmi sektör arasındaki çimento tüketimi oranından yararlanılacağı düşünülmüştür. Bir bakıma

inşaat teknolojisinde başka malzeme sarfiyatına ait kalemleri, çimento tüketimi ile ilgili görmek mümkün olduğundan, böyle bir varsayım özel sektördeki yapı malzemesi talep seviyelerinin hesabına imkân vermiştir. Ancak özel sektörde, profil demiri ana inşa malzemesi olarak kullanılmadığından, bu varsayımın dışında bırakılmış, ayrıca hesap edilmiştir.

TABLO : 273 Resmi inşaat yatırımları dağılımı (Yüzde olarak)

Yıllar	Sosyal yapılar	Su ve tarım yapıları	Enerji yapıları	Endüstri yapıları	Ulaştırma yapıları
1950	13.5	10.3	8.5	25.0	43 0
1951	15.0	17.9	6.9	6.4	53 5
1952	10.1	19.0	12.5	7.8	49 0
1953	11.6	21.3	9.5	9.0	48.0
1954	13.2	19.8	17.8	11.8	43.5
1955	11.5	9.1	18.5	12.8	47.5
1956	6.95	8.5	31.5	12.3	41.5
1957	8.7	11.1	26.8	6.7	47.0
1958	13.7	18.0	18.5	9.8	38.8
1959	12.4	11.9	16.8	4.8	54.0
1960	13.6	15.0	14.0	11.0	47.8

İnşaat yapmak amacı ile kurulmuş resmî teşekkül ve müesseselerde her milyon Tl. lık mutlak inşaat yatırımına 3,65 yürütücü iş gücü personeli düşmektedir. Bunun 0,63 ü inşaat mühendisi ve mimar, 0,11 makine ve elektrik mühendisi 0,60 teknik ve desinatör, 0,52 si sürveyan ve formen 1,76 sı idareci ve teknik olmıyan personel, 0,03 ü başka mühendislerdir. Bu duruma göre 1 milyon Tl. lık inşaat yatırımında :

Mühendisler	0,75
2 nci derecede teknik elemanlar	1,14
Teknik olmıyan idari personel	1,76

1 Tl. lık mutlak inşaat yatırımından genel ortalama olarak 0,26 Tl. lık inşaat malzemesi, 0,53 Tl. lık işçilik, 0,07 Tl. akaryakıt, 0,14 Tl. lık teknik hizmet, diğer gider ve kazanç hissesi vardır. Yatırım seviyesinin de işkenlik göstermesi, inşaat sektöründe standart ve teknolojik kıstasları zorlayan bir duruma sebep olmaktadır. Kapasitenin üstünde yatırım yapılması halinde, meslekle ve teknik kıstaslarla ilgili olmıyan zümreler inşaat sektöründe iş sahasına girmektedir. Ayrıca teknik eleman sıkıntısı da meydana geldiğinden bir yandan ücretler artmakta öte yandan teknik sorumlulukta azalmalar olmakta, personel hareketi fazla ücrete doğru yönelerek mevzuat dolayısı ile duruma uyabilen ve uymıyan müesseseler arasında maliyet, kalite, termin farkları doğmaktadır. Başlangıçta gözönüne alınan yatırım seviyeleri, bu farklar dolayısiyle sonuç olarak kapasitenin müsaade ettiği seviyeye inmektedir.

Kapasitenin altında yatırım yapılması halinde, işçi ücretleri düşmekte, meydana gelen boş kapasite dolayısiyle faiz ve idame giderleri ile amortisman külfetleri artmakta, rekabet sisteminin rasyonel olma-

yışı fazla tenzilât yapılmasına yol açtığından, sektöre yabancı olan teşebbüs sahiplerine iş imkânı tanımakta, sonuç olarak kalite, maliyet ve termin farkları doğmaktadır. İnşaat sektöründe kapasite ile yatırım hacmi arasında belirli bir dengenin sağlanması gerekmektedir.

İnşaat sektöründe halen ikinci derecede teknik elaman ihtiyacı kendini önemle duyurmaktadır. Bu ihtiyacı karşılamak üzere yüksek mühendis ve mühendislerin, tekniker ve formen gibi çalışmaları zorunluğu vardır. Bu zorunluk ciddi işgücü kaybı doğurduğu kadar, teknik gelişmeyi engellemekte, rasyonel ve ekonomik yöntemlerin teknolojiye girmesini güç hale getirmektedir. Bugün sektörde mesleki olarak teknik gelişme eğilimi yerine, bir ünvan yarışması vardır. Bunun sonucu olarak alt kademe ihtiyacı artarak devam etmektedir. Resmi sektörde genel olarak teknik hizmetlerin karşılığında tek ölçü birimi ücret olarak ifade edilmekte, ücret birimi ise, süre cinsinden ifade edildiğinden, verimli çalışma, liyakat, buluş kabiliyeti gibi özellikler ölçüsüz kalmaktadır. Bu gün ayrıca teknik personel için ilerleme imkânı idari mevkiye geçmeden mümkün olmaktadır. Kadroya bağlı terfi sistemi teknik gelişme ile tam bir çelişme halindedir.

İnşaat yapmak ve yaptırmak amacı ile kurulmuş resmi müessese ve teşekküller bütün teknik hizmetlerin hepsini bünyesinde toplamakta, kadro genişletmekte, genel masraflar artmaktadır. 1950 - 1960 yılları arasında, personel, kira, faiz, akaryakıt gibi genel masraflar oranı aşağıda gösterilmiştir.

Genel masrafların yüzde 15 in üstünde oluşu, inşaatta verimliliği önemli derecede düşürücü bir rol oynamaktadır.

1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
0.47	0.40	0.32	0.25	0.18	0.14	0.15	0.22	0.30	0.32	0.35

Aynı yapı tipinde çeşitli teknik şartname ve kıstasların uygulanması halini de bugün standardizasyonu güçleştirici ve verimliliği azaltıcı bir engel saymak gerekmektedir.

İhalelerin 2490 sayılı Artırma Eksiltme ve İhale Kanununa göre yapılmasının da sektörde maliyeti artırıcı, kaliteyi düşürücü ve inşaat süresini uzatıcı etkileri vardır. Bu kanunun ilgili maddesi en çok eksiltme yapan teklif sahibini seçtiği veya maddenin bu anlayışla uygulanması bir alışkanlık haline geldiği için, fazla indirim veya en ucuz teklif işlerin sürüncemede kalmasına, hukuki anlaşmazlıkların doğmasına, ucuz teklif gibi görünüp pahalıya mal edilmesine sebep olmaktadır. Fazla indirim, keşif hatalarından da faydalanarak çoğunlukla hukuki anlaşmazlıkla kazanç sağlıyacak gayriciddi firmaların ciddilerin yerini almasına sebebiyet vermektedir.

İnşaatlarda çoğunlukla hukuki anlaşmazlıkların doğması, iş bitmiş olduğu halde, işletmeye açılmasına engel olacak konuların ortaya çıkması, inşaat sektöründe yatırım hacmini önemli derecede daralt-

maktadır. Bu durum sözleşme ve şartnamelerde idare ile firmaların sorumluluk derecelerin âdil esaslar içinde açık olarak belirtilmemiş olmasından doğmaktadır.

Resmi inşaat sektöründe iş yaptırma ve fiyat tesbit etme mekanizması, fiyat analizi cetvellerine dayanmaktadır. Ekonomi sağlıyan, hız artıran malzeme ve usuller bu cetvellere geç ve güç işlenebildiğinden hatta son on yıl içinde teknolojinin gelişmesine göre bu cetveller değişmediğinden, ağır ve pahalı inşaat sistemi halen devam etmektedir. Yeni yapı malzemesi ve usullerin yeterli piyasa denemesinden sonra sözleşme ve analizlere girmesi gereklidir.

3. *TALEP PROJEKSİYONLARI :*

Plân döneminde yüzde 7 kalkınma hızının gerçekleşebilmesi için yapılacak yatırımın gerektireceği ana inşaat malzemesi talep projeksiyonları Tablo : 274 de gösterilmiştir.

TABLO : 274 — Ana inşaat malzemesi talep projeksiyonu

Malzeme	Birim	1963	1964	1965	1966	1967
Çimento	Bin ton	2425.0	2769.0	3036.0	3334.0	3593.0
Mamul kereste	Bin M³	646.0	735.0	810.0	885.0	945.0
Tuğla	Milyon tane	250.0	282.0	317.0	338.0	355.0
İnşaat demiri	Bin ton	295.0	340.0	375.0	420.0	455.0
Toprak kazısı	Milyon M³	61,5	69,5	76,5	84,5	88,5

4. *YATIRIMLAR :*

Yukarıdaki projeksiyona göre beş yıllık plân devresinde inşaat sektöründe yapılacak yatırımlar, toplam yatırımlarla karşılaştırılarak Tablo : 275 de gösterilmiştir.

TABLO : 275 — İnşaat yatırımları

(Milyon TL.)

Yıllar	Toplam yatırım	İnşaat yatırımı (*)
1962	8526.0	5403
1963	9504.7	6063
1964	10812.6	6947
1965	11958.6	7669
1966	13119.2	8313
1967	14240.8	8983

İnşaat sektöründe bugünkü organizasyon değişmediği ve şartlar aynı kaldığı takdirde, sektörün kapasitesi bu yatırımları gerçekleştirmeğe elverişli değildir. Oysa inşaat sektörü, plân döneminde Tablo : 547 de belirtilen yatırım seviyelerini gerçekleştirmek zorunda kalacağından kapasite artırıcı tedbirlerin ivedilikle alınması gerekli olacaktır. Tablo 274 ve 275 e göre üretim araçları genişleyeceğinden Tablo : 274 deki

(*) *Genel giderler dâhil, makina donatım hariçtir.*

miktarlar harcanmadığı takdirde, stok birikmelerine sebep olacaktır. Yurdumuzda Tablo : 275 de belirtilen toprak kazısını yapacak kapasitede kazı makine ve donatımı vardır. Bir yandan plânda belirtilen yatırım hacminin kullanılması öte yandan ana inşaat malzemesinde stok birikmeleri olmaması için aşağıdaki tedbirlerin alınması gereklidir.

5. *TEDBİRLER :*

a. Resmi inşaat sektöründe genel idare harcamaları azaltılacaktır.

b. Maliyet muhasebesi uygulanmasına başlanacaktır.

c. Asgari idari personel kullanılacak, her milyon T. L. lık yatırımda 1,76 idari personel; 0,75 teknik personel hissesi tersine çevrilecektir.

d. Teknik hizmetlerin verimliliğini artıran aşağıdaki tedbirler alınacaktır.

(1) Yüksek mühendis, mühendis, teknikeri, formen dağılımı aşağıya doğru artış kaydetmesi gerektiğinden, belli seviyede tekniker yetiştirmek için kurulan okullar kuruluş amaç ve standardını değiştirmeyecek, mesleki gelişim sonraki kademedeki öğrenime imkân verecek, buna engel olan mevzuat değiştirilecektir.

(2) Teknik gelişme imkânlarının sınırlı oluşu, teknik personelde fazla ücret eğilimi doğurduğundan ve bugünkü mevzuat idari mevkie geçmeden teknik alanda ilerlemeye müsait olmadığından bu sistem değiştirilecek teknik unvan sistemi ihdas olunacaktır.

(3) Teknik hizmetlerin tümünü resmi müessese ve teşekküllerin kendi bünyesinde toplaması şart olmadığından, gittikçe genişleyen ve üretkenliği düşüren teorik ve şematik kadro ihtiyaçları tesbitinden kaçınılacak, serbest teknik büroların ve müşavirlik bürolarının gelişmesi desteklenecektir.

e. Bütün resmi müessese ve teşekküllerin uyacağı modern inşaat tekniği ve anlayışına uygun, inşaatın en salim ve süratli metotlarla sağlam ve en iyi kalitede yapımını sağlayacak, idarelerle iş yapanların karşılıklı haklarını koruyacak, tip sözleşme, genel şartname, genel teknik şartname ve bunlara mümasil şartname ve standartlar tanzim ve tesbit edilecektir.

Bu cümleden olarak bütün imar müdürlüklerinin uygulayacakları imar yönetmeliğine ait müşterek esaslar hazırlanacak, ayrıca bütün resmi müessese ve teşekküllerin uygulayacağı bir koruyucu bakım ve onarım yönetmeliği hazırlanacaktır.

f. 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu bir an önce değiştirilecektir. Bu kanunun yapılmasında Hazine menfaati ile hizmetin en iyi bir şekilde ve süratle ifası gözönünde tutulacaktır.

g. Tatbikat projeleri hazır olmadan ve inşaata uygulanacak başlıca malzeme cinsleri tesbit edilmeden inşaat ihalesi emanet usuliyle dahi olsa yapılmayacaktır.

h. Bir işin geç, pahalı, anlaşmazlıkla bitirilmesinde idarenin hakhlık ilkelerinden ayrılıp ayrılmadığı konusu kontrol edilecek ayrıca firmalar için ciddi şekilde takip edilen sicil fişleri tutularak, hukuki anlaşmazlık kanalı ile kazanç yoluna giden firmalara iş verilmiyecektir.

Bu maksatla bir inşaat mütaahhitleri odası kurulacaktır.

j. İktisadi Devlet Teşekküllerinin bünyesinde kurulmuş resmi inşaat şirketlerinin, piyasa şartları altında iş görmesi sağlanacak zararların müessese tarafından kapatılması sistemine engel olunacaktır.

k. Devletin sosyal ve hizmet binaları, inşaatın yapılacağı bölgenin özelliği gözönünde bulundurularak tek bir standartta yapılacak, bunların proje işleri tek elde toplanacaktır.

ı. Sigorta mevzuatı inşaat sektörünün bünyesine uygun olarak düzenlenecektir.

ENERJİ

GENEL ENERJİ DURUMU

1. ANA İLKELER VE METOT :

a. Türkiye'de ticari olmayan yakıtlar (Odun, tezek, tarım artıkları, normalin üstünde kullanılmaktadır. İktisadi ve toplumsal zararlara yol açan bu durumun önüne geçmek ve halka ucuz ve sağlığa uygun yakıt sağlamak, çoktandır gerçekleştirilmeye çalışılan bir amaçtır

Bu plân döneminde Türkiye'de yalnız klâsik enerji kaynaklarının geliştirileceği gözönüne alınmıştır.

Ana ilke, yurdumuzun enerji kaynaklarını en uygun yolda kullanarak enerji üretim maliyetini en aza indirmektedir.

b. Çeşitli yakıtlara olan talep iki yoldan hesaplanmıştır :

(1) Her yakıtın geçmişteki talep eğilimi ve birincil enerji kaynaklarına gelecekte olacak talep gözönünde tutulmuştur.

(2) Birincil enerji kaynaklarından yürüyerek geçmiş yılların genel enerji tüketimi hesaplanmış, elde edilen eğilime göre gelecekteki toplam talep bulunmuştur. (1) de hesaplanan birincil enerji kaynaklarına olan talep değeri denetlenmiştir.

(3) Birincil enerji kaynaklarının en iyi kullanışa doğru yöneltilmesi için başlangıç tedbirleri alınmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

2. *BUGÜNKÜ DURUM :*

Bugün yurdumuzda 4 ü ticari (Kömür, linyit, petrol ürünleri ve hidrolik enerji) ve 3 ü ticari olmayan (Odun, tezek ve tarım artıkları) 7 türlü yakıt kullanılmaktadır. Ticari birincil enerji kaynaklarının durumu istatistiklerle tesbit edilmiştir. Ticari olmayanlar ise 1961 yılında yapılan araştırmalarla tesbit edilmiştir.

TABLO : 276 — Birincil enerji kaynaklarımızın durumu

Birincil enerji kaynağı	Kapasite (Rezerv) (1 Milyon Ton) (1 Milyar Kwh)	1961 de kullanılan		
		Miktar (1 Milyon Ton) (1 Milyar Kwh)	Taş kömürü eş değeri Bin ton	Toplama orantısı %
Taş kömürü	1,500	4	4 000	20,0
Linyit	0,847	3	1 620	8,2
Petrol ürünleri	(*)	1,65	2 508	12,6
Fuel-Oil	(**)	0,25	410	2,1
Hidrolik enerji (Yıllık)	53,0	1,3	650	3,3
Odun		13,1	5 764	29,0
Tezek ve tarım artıkları (Yıllık)	17,500	14,0	4 900	24,8
Toplam			19 852	100,0

Tablo : 276 dan görüldüğü gibi Türkiye'de kullanılan enerjinin yüzde 54 ü ticari olmayan kaynaklardan sağlanmaktadır. Bu durum milli ekonomimize büyük kayıplara mal olmakta, daha verimli yerlerde ve şekillerde kullanılabilecek olan odun ve hayvan artıklarının yakılmasına sebep olmaktadır. Bu maddelere başka alanlarda olan ihtiyaç ise, yerlerini başka maddelerin alması, kaynakların aşırı zorlanması veya ithalât ile karşılanmaktadır.

Türkiye'de enerji tüketimi 1950 den 1960 a kadar yılda ortalama yüzde 4,3 artış göstermiştir.

TABLO : 277 — Türkiye'de enerji tüketimi
(Taş kömürü eşdeğeri olarak)

Yıllar	Toplam tüketim		Nüfus başına kullanılan enerji (Kg.)	Evlerde kullanılan enerji Milyon ton	Yıllık ortalama artış
	Milyon Ton	Yıllık ortalama artış (%)			
1950	12 664	—	605	8,9	—
1955	15 558	4,2	647	10,6	2,5
1960	19 296	4,4	694	12,6	2,5
1961	19 852	2,9	694	12,8	1,5

(*) Türkiye'nin rafineri kapasitesi 4,7 milyon ton ham petrol işleyebilecek durumdadır.

(**) Bir rafineri ürünü olan sıvı petrol gazı (LPG) yurdumuzda çok yeni olarak kullanılmaya başladığından 1961 yılındaki değeri çok küçüktür. İlerde tam olarak kullanıldığında dahi dengedeki yeri gene çok küçük olacağından genel enerji dengesinde ihmal edilmiştir.

3. *TALEP :*

Milli gelirde 1950 - 1960 döneminde yüzde 5,4 lük bir artma sağlan mış olduğuna göre enerji tüketiminde gelir esnekliğinin 0,8 olduğu gö rülmektedir. Gelecekte de oranın aynı kalacağı kabul edilerek meydan gelecek talep Tablo : 278 de verilmiştir.

TABLO : 278 — Enerji talebi (Taşkömürü milyon ton eşdeğeri)

	1963	1967	1977
Evlerde kullanılan enerji	13,6	15,4	20,6
Toplam enerji talebi	21,7	27,0	46,6

Evlerde kullanılan yakıtlar için geçmişteki eğilim biraz artırılara talep hesaplanmıştır. Böylece sanayide kullanılan enerjideki artış yüzde 9,4 olacağı kabul edilmektedir. Geçmiş 10 yılın yıllık ortalam artışı yüzde 5 ti.

Bu artışa göre kullanılacak enerji Tablo : 279 da gösterilmiştir.

TABLO : 279 — Adam başına enerji tüketimi

Yıl	Adam başına enerji tüketimi taş kömürü eşdeğeri (Kg.)
1963	715
1967	800
1977	1 050

4. *ÜRETİM HEDEFLERİ :*

Bu talebin karşılanmasında birincil ticari enerji kaynaklarında mümkün olduğu kadar çok yararlanma hedef olarak alınmaktadır.

Tezeğin ve orman ürünlerinin yakıt olarak kullanılmasının önün geçilmesi gerekmektedir. Ne kadar sıkı ve etkin tedbirler alınırsa alın sın, çok eski alışkanlıklara ve iktisadi nedenlere dayanan bu durum kı sürede değiştirilemez. Bu bakımdan plân döneminde alınacak tedbirler kullanılan odun ve tezek miktarının sabit kalacağı, başka enerji kay naklarının gelişmesiyle odun ve tezeğin enerji kaynakları arasında nispi yerinin azalacağı ve ancak 1967 den sonra sadece nispet bakımı dan değil miktar itibariyle de düşmeğe başlıyacağı kabul olunmuştur.

Petroldan başka bütün enerji ihtiyaçları tamamen yurt içinde sağlanmaktadır. Her ne kadar petrol aramaları umut vericiyse de, bugü ihtiyacımızın ancak yüzde 20 si yurt içinde elde edilmektedir. Petr ürünleri ihtiyacının geriye kalanı ham petrol ithali ile karşılanacaktır.

TABLO : 280 *Birincil enerji kaynaklarının kullanılışı (%)*

	1963	1967	1977
Taşkömürü	19,2	17,4	15,0
Linyit	9,5	11,6	20,0
Petrol ürünleri	12,9	14,8	20,5
Fuel - Oil	3,5	11,1	21,0
Hidrolik enerji	4,1	4,2	8,5
Odun	28,3	22,3	10,0
Tezek	22,5	18,6	5,0
TOPLAM	100,0	100,0	100,0

5. *ENERJİ POLİTİKASI :*

a. İlk bölümdeki ana ilkeye uyarak ticari yakıtlar, iktisadi şekilde işletilen birincil enerji kaynaklarından üretilen yakıtların maliyetini ve rezerv durumunu yankılandıran fiyatlarla arz edilecektir. Böylece enerji kaynaklarının kullanılışı yurt ekonomisine uygun olacaktır

b. Enerji türlerinin fiyatları, maliyet ve yurdumuzda bulunabilme durumuna göre ayarlanacaktır. Ayrıca bu fiyatlar, enerjinin teknik bakımdan en uygun yerde kullanılmasını sağlıyacak ve ileri tekniklere özendirecek şekilde tesbit edilecektir.

c. Tüketenlerin yüksek verimli araçlar kullanması ile enerji tasarrufu teşvik edilecektir

6. *TEDBİRLER :*

a. Fırınlar, hamamlar, kireç ve tuğla ocaklarının odun ve tezek yerine öteki yakıtları ve askeri kurumlar dâhil bütün resmi kurumların yalnız ticari yakıtları kullanmaları gerekirse bütçe tedbirleriyle sağlanacaktır.

b. Yaygın bir eğitim ve tanıtma programıyla ilgililerin bilgileri artırılacaktır.

c. Yurdumuzdaki bütün linyit yataklarının kapasite, üretim nitelikleri ve gerekli yatırım tutarlarını belirtecek ivedi ve kapsayıcı bir inceleme yapılacaktır.

d. Yurdun çeşitli yerlerinde yapılan ve kullanılan her türlü ısıtma ve pişirme araçları iyice incelenecektir.

(1) Çiftçilerin kendilerince yapılabilecek ve şimdiye kadar kullanılana göre yüzde 50 yakıt tasarrufunu sağlıyabilecek ucuz tipler geliştirilecektir.

(2) Bütün soba yapan firmalar, şehirde oturanlar için iktisadi linyit sobaları yapmağa özendirilecek ve bu husus bütün yapıcıların işbirliği ile incelenecektir.

e. Beş yılda mümkün olduğu kadar çok şehir ve köy evine yukarıda işaret edilen tipte sobalar kurulması için tedbirler alınacaktır.

f. Kömür ve linyit yakan sobalarda bu gibi yakıtları tutuşturmak için turbdan ya da tarım artıklarından yararlanılacaktır. Bunları zift ve ucuz kimyasal maddelerle karıştırarak elde edilecek tutuşturucu maddeler bugün bu amaçla kullanılan odunun yerini geniş ölçüde tutacaktır.

g. Şehir ve kasabalardaki kalorifer ocaklarında kömür, linyit ve fuel - oil'in uygun olarak yakılmamasından meydana gelen sağlığa zararlı duman, toz, kurum vs. nin azaltılması ve hatta yok edilmesini sağlıyacak kanuni tedbirler alınacaktır.

(1) Şehirlerde taşkömürü - linyit koku kullanılacaktır.

(2) Kalorifer kazanlarında en uygun yakıt kullanılması için tedbirler alınacaktır.

h. Tarım merkezi olan yerlerde Devlet çiftlikleri yakınlarında biogaz tesislerinin kurulması denenecektir.

KOK KÖMÜRÜ, HAVAGAZI

1. *ANA İLKELER VE METOT :*

a. Özellikle şehirlerde, halka ekonomik ve sıhhi yakıt sağlanmasına ulaşılmak istenen hedeftir.

b. Talep projeksiyonları geçmişteki eğilime bakarak ve gelecekte ulaşılmak istenen amaca göre düzeltme yapılarak hazırlanmıştır.

2. *BUGÜNKÜ DURUM :*

Yurdumuzda kok kömürü yalnız taş kömüründen elde edilmektedir, dağıtıma bağlıdır ve Türkiye Kömür Satış ve Tevzi Müessesesince dağıtılmaktadır.

Kok, Demir ve Çelik Sanayii ile havagazı fabrikalarında elde edilmektedir. Demir ve Çelik Sanayiinde kullanılandan başka 450 bin ton kok, başka sanayi kollarına ve evlere dağıtılmaktadır.

Havagazı tesisleri yalnız İstanbul, İzmir ve Ankara'da bulunmaktadır.

Evlerde yakılan linyit kömürleri şehirlerin havasını kirlettiğinden bunu önleyici tedbirler alınmalıdır.

TABLO : 281 — 1960 durumu

	Üretim	Kapasite
Kok kömürü	740 000 Ton	762 500 Ton
Havagazı	97 Milyon M³	113,5 Milyon M³

TALEP TAHMİNLERİ :

Çeşitli ikincil yakıtlara olacak talep Tablo : 282 de verilmiştir.

TABLO : 282 — Talep tahminleri

	Birim	1962	1963	1967
Kok kömürü				
Ev ihtiyacı	(Bin ton)	450	475	860
Metalurji ihtiyacı	(Bin ton)	350	500	1 000
Havagazı	(Milyon M³)	108	130	242
LP Gazı	(Bin ton)	10	11	16

4. ÜRETİM HEDEFLERİ :

Yeni kurulacak fabrikalarla talep karşılanacaktır. Metalürjik kok ihtiyacı, demir - çelik fabrikaları ile birlikte kurulmuş olan kok fabrikalarından karşılanmaktadır. Metalürjik kok aynı kurum tarafından üretilip kullanıldığı için bir gelir hesabı yapılmamıştır.

TABLO : 283 — Üretim tahminleri

(Milyon TL.)

	1962	1963	1967	Endeks 1962 = 100
Üretim geliri	70.0	87.1	141,7	202

Havagazı fabrikalarında yüzde 40 kadar linyit kullanılması sağlanacaktır.

5. YATIRIMLAR :

Yurdun kok ihtiyacını karşılamak üzere, bazı şehirlerimizde yeni kok ve havagazı fabrikaları kurulması ve büyük şehirlerimizdekilerin genişletilmesi bu plân döneminde ele alınacaktır.

Bu tesisleri gerçekleştirmek üzere 150 milyon Tl. sı yatırım yapılacaktır. Ayrıca 29 milyon Tl. lık bir yatırım LP gazı üretimi ve dağıtımına ayrılacaktır.

6. DIŞ TİCARET ETKİSİ :

Bu sanayiin sadece yatırım malı ithalât ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç 35,3 milyon Tl. tutmaktadır.

TABLO : 284 — Yatırımlar

(Milyon TL.)

	1963	1964	1965	1966	1967
Toplam	30	30	44.8	43.5	30
Dış para	4,5	4,5	17,3	4,5	4,5

7. KATMA DEĞER :

Bu kesimdeki çalışmaların sağlayacağı katma değer Tablo : 285 de verilmiştir.

TABLO : 285 — Katma değer

(Milyon TL.)

	1963	1964	1965	1966	1967
Katma değer	38,5	41,0	47,8	54,7	63,5

ELEKTRİK

1. *ANA İLKE VE METOT :*

a. Yurdumuzun hidrolik enerji potansiyeli büyüktür. Kullanılabilir hidrolik potansiyel yılda 53 milyar kwh olarak hesaplanmaktadır. Bu enerjiden bugün pek az yararlanılmaktadır. Bu konuda izlenen ilkeler şunlardır :

(1) Boş yere akıp giden bu büyük enerji kaynağından daha çok yararlanmak,

(2) Elektrik enerjisinden daha çok yararlanmak,

(3) Yurdumuzdaki elektrik tesislerinin daha ekonomik işletilmesini sağlamak,

b. Talep tahminleri geçmişteki eğilimle ekonomideki gelişmeler gözönüne alınarak yapılmıştır.

2. *BUGÜNKÜ DURUM :*

Türkiye'de bugün nüfusun yüzde 30,5 i elektrikten yararlanmaktadır. 67 il merkezinde 420 ilce ve bucakta, 182 köyde elektrik tesisatı vardır. Yurdumuzda iki büyük enterkonnekte sistem, birkaç bölgesel sistem kurulmuştur, geri kalan yerler dizel santralları ile beslenmektedir.

TABLO : 286 — 1961 durumu

	Üretim		Kurulu kapasite	
	Güç MW	Enerji Mil. Kwh.	Güç MW	Enerji Mil. Kwh.
Kuzey Batı Anadolu sistemi	378	1 888	506	2 840
Batı Anadolu sistemi	71	321	200	715
Çukurova sistemi	35	160	51	237
TÜRKİYE TOPLAMI	684	3 050	1 260	4 900

Bu üretim çeşitli birinçil enerji kaynakları kullanılarak elde edilmiştir.

TABLO : 287 — Elektrik üretiminin birinçil enerji kaynaklarına bölünüşü

(Milyon Kwh.)

	Üretim	Kapasite
HİDROLİK		
Biriktirmeli	1 073	1 374
Akarsu	203	388
TERMİK		
Kömür	1 486	2 700
Akaryakıt	245	420
Ötekiler	43	12
TOPLAM	3 050	4 894

Elektrik iletim ve dağıtımı, 2000 Km. lik yüksek gerilimli hat 3312 Km. lik orta gerilimli hat 10.850 Km. lik alçak gerilimli şebeke ile yapılmaktadır.

Kendi elektriğini üretenlerin dışında kalan elektrik tesisleri, çoğunla Devlet kesimince kurulup işletilmektedir. Pek küçük kısmı ise özel kesime aittir.

3. TALEP TAHMİNLERİ :

Geçmiş on yılık dönemde elektrik üretimi, yılda ortalama olarak yüzde 11,6 lık bir artış göstermiştir. Gelecekte bu artışın yüzde 13 olacağı hesaplanmıştır.

TABLO : 288 — Elektrik enerji talep tahminleri

Enerji (Milyon Kwh.)

	Kuz. Batı sistemi		Batı sistemi		Çukurova sistemi		Antalya sistemi		Sistem		Toplam	
Yıllar	Güç MW	En.	Güç MW	En.	Güç MW	En.	Güç MW	En.	Güç MW	En.	Güç MW	En.
1962	445	2360	76	353	40	182	22	109	178	546	766	35[illegible]
1963	510	2663	90	423	45	207	23	157	187	561	855	40[illegible]
1967	800	4200	157	768	100	456	32	192	292	923	1381	65[illegible]

Sistemlerdeki artışların daha hızlı olmasının başlıca nedeni sistemlerin beslendikleri alanların yıldan yıla genişlemesidir.

4. *ÜRETİM HEDEFLERİ :*

Tablo 288 de gösterilen ihtiyaçlar, kesintisiz ve en ucuz şekilde karşılanacaktır.

TABLO : 289 — Üretim geliri

(Milyon TL.)

Yıllar	Üretim geliri
1962	568,0
1963	642,0
1967	1 046,0

5. *YATIRIMLAR :*

Elektrik kesiminde yeni santrallar, enerji, iletim ve dağıtım hatlarının ve dağıtım şebekelerinin kurulması ve eskilerinin bakım ve genişletilmesi için 4956 milyon TL. lık yatırım yapılacaktır. Yatırımlar Tablo 290 da gösterilmiştir.

Bu plân döneminde yapılacak işlere ilâve olarak yapılacak yeni işler şunlardır :

TABLO : 290 — Yatırımlar

(Milyon TL.)

YATIRIM	TOPLAM		1963		1964		1965		1966		1967	
	Dış	Toplam	Dış	Toplam	Dış	Toplam	Dış	Toplam	Dış	Toplam	Dış	Toplam
a. Araştırma	—	75,0	—	12,0	—	13,0	—	14,0	—	16,0	—	20,0
b. Bakım	29,5	94,0	4,5	15,0	5,0	16,0	5,5	18,0	6,5	20,0	8,0	25,0
c. Bitmemiş santrallar	57,2	135,0	30,0	77,1	27,2	57,9	—	—	—	—	—	—
Bitmemiş hatlar	122,5	299,5	69,2	165,6	30,3	74,3	12,3	33,0	10,7	26,6	—	—
Bitmemiş şebekeler	21,9	136,8	18,1	101,9	3,8	34,9	—	—	—	—	—	—
d. Yeni işler santrallar	1060,3	2423,6	136,1	233,6	219,7	453,0	268,0	604,5	186,5	534,5	250,0	598,0
Yeni işler hatlar	562,2	1211,8	16,2	36,2	38,8	90,9	93,1	213,6	210,9	442,9	203,2	428,2
Yeni işler şebekeler	51,4	580,0	3,0	35,0	7,3	80,0	11,5	130,0	13,3	150,0	16,3	185,0
TOPLAM	1905,0	4955,7	277,1	676,4	332,1	820,0	390,4	1013,1	427,9	1190,0	477,5	1256,2

a. Fırat Nehri üzerinde 980 M². gücünde ve 4,5 milyar Kwh. yıllık enerji üretim kapasitesinde Keban Hidroelektrik Santrah da dâhil olmak üzere 1900 MW lık hidrolik ve termik santrallar yapılacaktır.

b. Yüksek gerilimli şebekeye plân döneminde 9 bin Km. hat eklenecektir.

c. Enterkonnekte şebeke ve küçük bölge sistemlerine yeniden 530 şehir ve kasaba girecektir.

d. Yeniden pek çok kasaba ve köyler elektriğe kavuşturulacaktır.

6. *DIŞ TİCARET ETKİSİ* :

Elektrik kesiminin yalnız yatırım malı ithalâtı vardır. Bunlar Tablo: 290 da gösterilmiştir.

7. *KATMA DEĞER* :

TABLO : 291 — Katma değer

(Milyon TL.)

	1962	1963	1967
Katma değer	394,0	452,0	740,0

8. *ALINACAK TEDBİRLER* :

a. Elektrik işleri bir elden yöneltilecektir. Türkiye Elektrik Kurumu hemen kurulacak, bütün tesisler bu Kuruma bağlanacaktır.

b. Etüd ve proje işleri hızlandırılacak, standart projeler hazırlanacaktır.

c. Elektrikten alınan vergiler basitleştirilecektir.

d. Sistemlere bağlı yerlerde bulunan ve bugün çalıştırılmayan santrallar Türkiye Elektrik Kurumuna verilecektir. Uygun olanlar işletilecek, sistem içinde çalışamıyacak olanlar yeni elektriklendirilecek yerlere aktarılacaktır.

e. İşe başlamadan önce, sistemlere bağlanacak yerlerle bir anlaşma yapılarak, o yer sisteme bağlanır bağlanmaz eski santralların alınıp başka yere götürülme imkânı sağlanacaktır.

f. Elektrik tesislerinde kullanılan gereçler standartlaştırılarak yedek parkı küçültülecektir.

ULAŞTIRMA

GENEL ULAŞTIRMA DURUMU

1. ANA İLKELER :

a. Çeşitli ulaştırma sistemleri arasında seçim yaparken ekonomik hareket için gerekli şartları yerine getirerek artan yolcu, yük ve haber trafiğini karşılamak.

b. Fazla kapasite yaratmamak ve eldeki kapasiteden tam yararlanmak

c. Hizmetleri iyileştirmek, maliyetleri düşürmek.

d. Ulaştırma işlerini ulusal ekonomiye en uygun şekilde yürütmek.

Bugün taşıma sisteminde artık kapasite, haberleşmede ise büyük kapasite darlığı vardır. Yurdumuzdaki ana yol şebekesi potansiyel ihtiyaca yakın bir derecede geliştirilmiş iken bu şebekeyi besleyeci ve daha çok sosyal amaçlı il ve köy yolları ihtiyacı karşılamaktan uzaktır. Karayollarının fiziki standardları memleket şartlarına uygun değildir. Demiryollarımızın yapımı eski tekniğe dayanmaktadır. Bunların yol boylarında ileri işletmeciliğin gerektirdiği düzeltmeler yapılmamıştır. Demiryolları, bundan böyle yurdumuzun şartlarına uygun standard ve teknikle yapılacaktır.

Millî ekonomi hiç gözönüne alınmadan bir tarife sistemi uygulandığından taşıma sistemleri arasında büyük rekabet vardır. Bu durumu önleyecek ve halkı istediği taşıma aracını seçmede serbest bırakacak, aynı zamanda ulusal ekonomiye en yararlı olacak bir tarife politikası uygulanacaktır.

Bu plânda ana ilkeleri belirtilen ulaştırma politikası, taşıma ekonomisinin gerektirdiği envanter, trafik haritası ve maliyet muhasebesi konularında bilgilerimizin gelişmesiyle, plân döneminde daha kesin ve ayrıntılı bir duruma getirilecektir.

Haberleşmede, posta işlerinde, sistemin esnekliğinden ötürü bir aksaklık yoktur. Telgraf şebekesi de yeterlidir. Telefon şebekesi ise her bakımdan ihtiyacı karşılamaktan uzaktır. Telefon şebekeleri yurdun ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde geliştirilecektir. Radyo istasyonları bütün yurtta iyi bir dinleme sağlayacak şekilde geliştirilecektir. Televizyon konusu teknoloji ve

maliyetlerdeki değişmelere göre ekonomimizi zorlamıyacak şekilde ele alınabilir.

2. *KATMA DEĞER :*

Ulaştırma işlerinin yaratacağı katma değer Tablo : 292 de verilmiştir.

TABLO : 292 — Ulaştırmanın katma değeri

(Milyon TL.)

	1962 (1)	1963 (2)	1967 (3)	Endeks 1962 = 100 (4)
Taşıma	1650,0	1900,7	2659,4	161,1
Limanlar ve İskeleler	47,3	48,4	54,3	114,7
Haberleşme	350,0	369,0	659.0	188,3
Toplam	2047,3	2318,1	3372,7	164,7

3. *YATIRIMLAR :*

Ulaştırma kesiminde yapılacak yatırımlar Tablo : 293 de gösterilmiştir.

TABLO : 293 — Ulaştırma yatırımları

(Milyon TL.)

	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)	Toplam (6)
Yol yatırımları	707,0	702,2	793,6	902,5	1092,7	4198,0
Taşıtlar	158,2	347,8	420,7	686,7	850,1	2463,5
Taşıma toplam	865,2	1050,0	1214,3	1589,2	1942,8	6661,5
Limanlar ve İskeleler	150,6	60,3	38,3	16,8	28,3	294,3
Hava alanları	27,7	22,3	22,3	22,2	22,2	116,7
Haberleşme	237,5	211,8	202,2	190,0	165,4	1006,9
Radyo	17,0	11,5	5,2	33,7	12,6	80,0
Toplam	1298,0	1355,9	1482,3	1851,9	2171,0	8159,4

TAŞIMA

1. *ANA İLKELER - METOT VE HEDEFLER :*

a. *Ana ilkeler :*

(1) Bugün çok karışık ve sahipsiz bir durumda olan taşıma politikas tek bir elden yönetmek

(2) Taşıma işlerini ekonomik kurallara uygun ve ekonomik sınır içinde uygulamak üzere

(a) Uzak taşımaları demiryolu ve denizyoluyla yapmak.

(b) Karayolu, demiryolu ve denizyolu taşımalarını besleyici ve mamlayıcı kısa mesafe taşıt örgütü kurmak.

(3) Bütün taşıma sistemlerini aynı şart ve yükümlere bağlamak.

b. *Metot :*

(1) Plân dönemi içinde taşımaların göstereceği gelişme son on yıl eğilime ve ekonomide beklenen değişmelere bakılarak tahmin edilmiş Buna göre yolcu taşıma yılda yüzde 7,7 yük taşıma ise yüzde 8,8 bir ora artacaktır.

(2) Toplam artışın çeşitli taşıma sistemlerine bölünüşünde, taş sistemlerinin ayrı ayrı eğilimleri kadar taşıma ihtiyacının ekonomik sınır içinde karşılanması gereği de hesaba katılmıştır.

(3) Şimdiye kadar pek dağınık ve düzensiz bir şekilde yürütülü olan taşıma işlerinin, taşıma ekonomisinin ilkelerine göre düzenlene kabul edilmiştir. Her taşıma sisteminin toplam taşımadaki payı, sisten arasında yüküm eşitliğinin gerçekleştirileceği varsayımına göre tahmin e miştir. Burada sistemlerin ekonomik üstünlükleri ve kapasite durumları gözönünde tutulmuştur.

c. *Hedefler :*

(1) Bir yandan ulusal ekonomik gelişmenin gerektirdiği yük taşı larını hiçbir tıkanıklığa meydan vermeden karşılamak, öte yandan d güvenli, rahat ve ekonomik yolculuk imkânlarını sağlamak,

(2) Sistemler arası sistem için yıkıcı rekabete son vererek taşıtları toplum ve ulusal ekonomi yararına uygun olarak kullanmak,

(3) Ekonomik ölçülere göre ihtiyaçların üstünde sayılabilecek geometrik standardlardan sakınmak, bir yandan Devlet yolları şebekesini tamamlamaya çalışırken, il ve köy yollarına önem vererek, kısa bir sürede köy ve kasabaları yola kavuşturmak,

(4) Demiryollarımızın iktisadi olarak çalışabileceği ortamı hazırlamak, bu taşıtları, ekonomiye yük olmamaları için yalnız iktisadi olan hatlarda işletmek,

(5) Daha modern ve genç teknelerle dış ticaret mallarımızın en az yarısını taşımak, uluslararası sularda yabancı bandıralı gemilerle rekabet edebilir bir deniz ticaret filosu yaratmak,

(6) Hava alanlarının güvenlik araçlarını artırmak, yakın dış ülkelere verimli hava ulaştırması sağlamak.

2. *BUGÜNKÜ DURUM :*

Taşıma kesiminde Devlet ile özel teşebbüs birlikte iş görmektedir. Kara yolunda küçük özel teşebbüsler demiryolu ve hava yolunda yalnız Devlet, deniz yolunda ise hem Devlet, hem de özel teşebbüs çalışmaktadır.

a. Son on yıl içinde taşıma hizmetleri büyük değişikliklere uğramıştır. En büyük artış karayolu ulaştırmasında olmuştur. Öyleki 1950 yılında toplam taşımalarda karayollarının payı, yolcu ve yük taşıma sırasıyla yüzde 46 ve yüzde 17 iken bu oranlar 1960 da yüzde 67 ve yüzde 37 ye yükselmiştir. Bugünkü durumuyla karayolu taşımaları ekonomik sınırları aşmış bulunmaktadır.

TABLO : 294 — Trafik durumu

Taşıma sistemi	Yolcu taşıma Milyon yolcu, X Km. (1)	Yük taşıma Milyon Ton X Km. (2)
Karayolu	11 727	3 927
Demiryolu	3 810	3 710
Denizyolu		
— Kabotaj hattı	465 (*)	1 600
— Dış hatlar (**)		13 200
Havayolu	152	15
Toplam	16 154	22 452

(*) Dış hatlar yolcu taşıma bunun içindedir.
(**) Dış ticaretimizin gerektirdiği yük taşımalar alınmıştır.

b. Bugünkü sabit tesislerimiz :

Karayolu toplam	Km.		48 172
Devlet yolu	»	23 969 (***)	—
İl ve köy yolları	»	24 203	—
Demiryolu toplam	»		9 301
Hat uzunluğu	»	7 881	—
Çift ve İkincil hatlar	»	1 420	—

c. Taşıma kesiminde kapasite imkân nispetinde hem taşıtlar hem de yollar bakımından hesap edilmiştir.

(1) Yollar bakımından kapasite :

Karayolu : (a) 70 642 606 000 Yolcu - Km.
(b) 33 096 260 000 Ton - Km.

Demiryolu : 73 000 000 000 Hamton - Km.

(2) Taşıtlar bakımından kapasite :

Karayolu : (a) 14 662 860 000 Yolcu - Km.
(b) 9 337 200 000 Ton - Km.

Demiryolu : 13 860 000 000 Birim - Km.

Denizyolu : (a) 2 418 293 280 Yolcu - Km.
(b) 9 131 000 000 Ton - Km. (Kabotaj)
(c) 40 410 709 240 Ton - Km. (Dış)

Havayolu : (a) 721 751 000 Yolcu - Km.
(b) 2 137 000 Ton - Km.

3. *TALEP :*

a. Toplam taşıma talebinin tahmini daha önce belirtilen ölçülere göre yapılmıştır. Çeşitli taşıma kolaylıklarına olacak taleplerin tahmininde son on yıllık eğilime bakılmamıştır. Özellikle karayolu ve demiryolu tahminlerinde karayolunu ekonomik sınırlar içinde geliştirecek bazı tedbirlerin alınacağı kabul edilmiştir.

b. Deniz yoluyla dış hatlarda taşıma yurt içi taşımalardan ayrılmıştır. Eldeki bilgiler yalnız dış ticaretimizle ilgili dış taşımaların tahminine yeterlidir.

(***) Her mevsim geçit veren yollardır. Yalnız her mevsim geçit sağlanabilmesi için bazı kesimlerde kar yığılmalarının önlenmesi gerekir. Bu iş gerekli her yolda yapılmamaktadır.

TABLO : 295 — Yolcu taşıma tahminleri

(Milyon yolcu X Km.)

Yıllar	Karayolu	İndeks	Demiryolu	İndeks	Denizyolu	İndeks	Havayolu	İndeks	Toplam	İndeks
1962	12 590,9	100,0	4 166,5	100,0	470,0	100,0	169,9	100,0	17 397,3	100,0
1963	13 463,9	106,9	4 605,6	110,5	477,0	101,4	190,4	112,0	18 736,9	107,7
1967	17 489,4	138,9	6 912,8	165,9	510,0	108,5	300,0	176,5	25 212,2	144,9

TABLO : 296 — Yük taşıma

(Milyon ton Km.)

Yıllar	Karayolu	İndeks	Demiryolu	İndeks	Denizyolu	İndeks	Toplam	İndeks
1962	4 319,8	100,0	4 091,9	100,0	1 680,0	100,0	10 051,17	100,0
1963	4 751,8	110,0	5 076,1	125,2	1 764,0	105,0	11 591,9	115,3
1967	6 957,1	161,0	7 147,9	176,4	2 144,1	127,6	16 249,1	161,6

4. YATIRIMLAR :

TABLO : 297 — Yol yatırımları (1) Demiryolu yatırımları

	1963		1964		1965		1966		1967		Genel toplam	
	Dış	Toplam	Dış	Toplam	Dış	Toplam	Dış	Toplam	Dış	Toplam	Dış	Toplam
Bakım ve yatırımları	30,0	100,2	30,0	120,4	28,0	150,6	33,0	251,4	37,0	283,4	158,0	906,0
Bitmemiş işler	8,0	42,8	10,6	18,8	9,6	18,9	13,0	6,7	—	—	28,2	87,2
Yeni işler	—	16,5	13,9	23,0	13,5	54,0	15,1	73,7	—	229,5	86,6	396,7
TOPLAM	38,0	159,5	54,5	162,2	51,1	223,5	61,1	331,8	37,0	512,9	272,8	1389,9

(2) Karayolu yol yatırımları

	1963	1964	1965	1966	1967	Toplam
Araştırma yatırımları	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0	100,0
Bakım yatırımları	87,9	135,7	158,7	150,8	165,8	693,9
Bitmemiş işler	131,4	23,0	23,1	—	—	177,5
Büyük onarım	21,3	23,9	24,4	34,1	39,1	142,8
Yeni işler	286,9	337,4	348,9	365,8	354,9	1693,9
TOPLAM	547,5	540,0	570,1	570,7	579,8	2808,1

(3) Karayolları ve demiryolları yol yatırımları

(Milyon TL.)

	1963	1964	1965	1966	1967	Genel toplam
Demiryolu	159,5	162,2	223,5	331,8	512,9	1 389,9
Karayolu	547,5	540,0	570,1	570,7	579,8	2 808,1
TOPLAM	707,0	702,2	793,6	902,5	1 092,7	4 198,0

TABLO : 298 — Taşıt yatırımları

(Milyon TL.)

	1963	1964	1965	1966	1967	Toplam
Karayolu	50,0	200,0	220,0	467,2	546,2	1 483,4 (*)
Demiryolu	77,6	105,8	129,9	149,5	213,9	676,7
Denizyolu	30,6	42,0	70,8	70,0	90,0	303,4
Havayolu	—	—	—	—	—	—
TOPLAM	158,2	347,8	420,7	686,7	850,1	2 463,5

(*) Yurdun karayolu taşıt ihtiyacı 2 milyar 678,8 milyon TL. sıdır. Gelişme masrafları ve yatırımlar içinde projeye girmiş taşıtlar bulunduğundan burada yalnız 1 milyar 584,4 milyon TL. lık kısmı gösterilmiştir.

5. KATMA DEĞER :

TABLO : 299 — Taşıma kesimi katma değeri

(Milyon TL.)

Yıllar	Karayolu	İndeks	Demiryolu	İndeks	Denizyolu (Kabotaj)	İndeks	Denizyolu (Dış)	İndeks	Havayolu	İndeks	Toplam	İndeks
1962	977,9	100,0	348,9	100,0	— 3,7	100,0	286,6	100,0	40,3	100,0	1 650,0	100,0
1963	1 060,6	108,4	437,7	125,4	— 2,4	135,1	359,7	125,5	45,1	111,9	1 900,7	115,1
1967	1 466,2	149,9	615,9	176,5	0,3	208,1	503,9	175,9	71,1	176,4	2 659,4	161,1

c. Havayolu ile yük taşıması toplam taşımalar içinde çok önemsiz olduğundan inceleme dışı bırakılmıştır.

6. *TEDBİRLER :*

a. Bütün kesimde işler bir elden yürütülecektir.

(1) Ulaştırma Bakanlığı, taşıma şebekesinin kuruluş prensiplerini ve tarife konularını içine alan taşıma politikasını yürütecek bir duruma getirilecektir.

(2) Yol ağının kurulmasında, işletmede ve tarifede tutarlı bir ulaştırma politikasının tesbitini yapacak ve tatbikını takip edecek bir Bakanlıklararası Yüksek Ulaştırma Kurulu kurulacaktır.

b. Taşıma kesimi taşıma ekonomisi kurallarına uygun bir şekilde yürütülecektir. Demiryolu taşıması uzun mesafede ve yüksek trafik yoğunluğunun bulunduğu hatlarda verimli olmaktadır. Uzak mesafelerde ve trafik yoğunluğu yüksek olan hatlarda daha çok demiryolu taşımasını teşvik edici şartlar hazırlanacaktır. Demiryolu işletmeciliğinde iktisadilik ve verimliliği arttırıcı tedbirler alınacaktır. Ayrıca taşıma sistemleri arasında mallara göre de ayırım yapılacaktır.

c. (1) Karayollarından yararlananların karayolu şebekesinin bakım giderleri ile amortismanına makul bir nispette katılmaları prensip olarak benimsenecektir.

(2) Taşıma politikasında ahenkli bir vergi düzeni sağlanacaktır.

d. Gerek demiryollarında ve gerekse karayollarında yollar yurdun ihtiyaçlarına uygun olarak ve yeni gelişmelerden yararlanarak yapılacaktır.

(1) Şimdiyedek özellikle karayolu yapımında yaratılacak kapasitenin trafiği artırması beklenmiştir. Bunun doğru olmadığı sonuçlarıyla ortadadır. Bundan sonra yatırımlar talebin gelişmesine uygun yönde ve standardda yapılacaktır.

(2) Bugünkü karayollarımızın fiziki standardları kötü, geometrik standarları ise ihtiyaçtan yüksektir. Bundan böyle fiziki standardlar yükseltilecek, geometrik standardlar da yurt ihtiyaçlarına göre tâyin edilecektir.

(3) Bir başka yere yolla bağlanmamış kasabalar verimli trafik yoğunluğu bulunsun bulunmasın yola kavuşturulacaktır.

(4) Demiryolu yapımından sadece yapım bakımından ekonomik olma özelliği gözönünde tutulmayacak, işletmenin iktisadiliği de araştırılacaktır.

(5) Demiryolunda tekniğe uygun varyant düzeltmeleriyle standardlar yükseltilecektir.

(6) Yapımcı kuruluşlar yapım programlarının hazırlanmasında ve bunların gerçekleştirilmesinde işletmeci kuruluşların ihtiyaçlarını gözönünde tutacaklardır.

(7) İl - köy ve orman yolları yapımı önümüzdeki programın ağırlık noktasıdır. İl özel idareleri il yollarının yapımına uygun bir şekilde iştirak edeceklerdir.

Bu yolların yapımı Karayolları Genel Müdürlüğünde toplanacaktır. Orman yollarının da Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından yapılması konusu incelenecektir. Bu takdirde Orman İdaresi bu yolların masraflarını karşılayacaktır.

(8) Bütün taşıma sistemlerinde araştırmalara özellikle trafik incelemelerine hız verilecektir.

(9) Turizmin gelişmesine imkân verecek karayollarının yapılmasına öncelik verilecektir.

e. Karayolu taşımalarını düzenleyen yönetmelik, tüzük ve yasaları uygulamakla sorumlu kuruluşlar çok çeşitlidir. Bu yüzden karayolu taşımaları memleket ekonomisi yararına işlememektedir. Gerek bugünkü hükümleri daha etkin bir şekilde uygulamak, gerekse plânı gerektirdiği karayolu politikasını izlemek üzere bir Karayolu Taşıma İdaresi kurulacaktır.

f. Bölgelere ve mevsimlere göre olan dalgalanmaları küçük kapasitelerle karşılayabilmek için işletme tedbirleri alınacak ve uygulanacaktır.

g. Kamu taşıma kurumlarına tarifelerin tesbiti tarife anlaşmaları yapılması, indirimler v. s. konularda tam yetki tanınacaktır. Bunların bağlı olduğu bakanlıklar yalnız genel politikayı tesbit edecektir.

h. Karayolu taşıtları standardlaştırılacak ve yedek parça çeşitliliği azaltılacaktır. Yüksek güçlü taşıtlar yalnız kamyon ve otobüs kullanılacak, binekler küçük güçlü halk tipi taşıtlar olacaktır.

LİMANLAR VE İSKELELER

Bugünkü limanlardan yalnız büyük limanlar incelenmiştir. Bunlar Haydarpaşa, Derince, Mersin, İskenderun, Samsun, İstanbul, İzmir, Trabzon limanlarıdır. İlk beş liman TCDD. son üç liman Denizcilik Bankasınca işletilmektedir. Bu limanların seçilmesindeki nedenler şunlardır.

Bu limanlar toplam yükleme - boşaltma hacminin yüzde 62,6 sını karşılamaktadır.

Arka bölgeleri bütün yurdu kapsamaktadır.

Bütün İthalât ve İhracat bu limanlardan yapılmaktadır.

1. BUGÜNKÜ DURUM :

a. İncelenen limanların 1960 yılı yükleme boşaltma sonuçları aşağıdadır.

TABLO : 300 — 1960 yılı yükleme boşaltma sonuçları

(Bin ton)

Limanlar	1960 (1)	1950 - 1960 ortalaması (*) (2)
İstanbul	1 800	1 926
Haydarpaşa	825	863
İzmir	674	734
Samsun	376	346
Mersin	387	353
Derince	338	297
İskenderun	1 255	1 152
Trabzon	170	144
TOPLAM	5 825	5 815

b. Limanların kapasiteleri, tesisler ve donatım kadar çalışan vardiye sayısına da bağlıdır. Limanlarda her biri 8 saat olmak üzere 3 vardiya ile çalışılabilir. İkinci ve üçüncü vardiyaların verimi genel olarak birinci vardiyanın veriminden düşüktür. Tablo : 301 de 8 saatlik bir vardiyaya göre yıllık kapasiteler görülmektedir.

TABLO : 301 — Limanların yıllık kapasiteleri (1962)

(Bin ton)

İstanbul	2 190
Haydarpaşa	2 310
İzmir	1 095
Samsun	996
Mersin	1 104
Derince	952
İskenderun	2 205
Trabzon	548
TOPLAM	11 400

2. TALEP :

İthalât - ihracat hacmi ve kabotaj yük taşıma eğilimine göre bulunan talep Tablo : 302 de görülmektedir.

TABLO : 302 — Talep

	1962		1963		1967	
	Bin ton (1)	İn. (2)	Bin ton (3)	İn. (4)	Bin ton (5)	İn. (6)
İstanbul	2251	100	2280	101,2	2556	113,5
Haydarpaşa	1006	100	1019	101,2	1143	113,6
İzmir	855	100	866	101,2	971	113,5
Samsun	400	100	406	101,5	455	113,7
Mersin	411	100	416	101,2	468	113,8
Derince	346	100	351	101,9	393	113,5
İskenderun	1342	100	1359	101,2	1524	113,5
Trabzon	162	100	164	101,2	184	113,5
TOPLAM	6773	100	6861	101,2	7694	113,5

3. YATIRIMLAR :

Kapasite ve talep tablolarından anlaşıldığı gibi limanlarda kapasite artırıcı yatırımlara ihtiyaç yoktur. Her ne kadar İstanbul limanında bir kapa-

(*) İstanbul, İzmir, Trabzon limanları için verilen rakamlar 1953 - 1960 ortalamalarıdır.

site eksikliği görülüyorsa da, bu Haydarpaşa limanında karşılanabilir. Kaldı ki, bu kapasiteler bir vardiyaya göre hesaplanmıştır.

Bununla birlikte aşağıdaki yatırımların yapılması gerekir.

TABLO : 303 — Liman ve iskele yatırımları

(Milyon TL.)

	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)	Toplam (6)
Bitmemiş işler	113,2	27,3	15,0	—	—	155,5
Donatım yatırımları	5,2	6,6	6,5	7,2	17,2	42,7
Yeni işler :						
a) Barınak iskeleleri	30,2	24,4	14,8	8,6	10,1	88,1
b) Turizm için küçük iskeleler	2,0	2,0	2,0	1,0	1,0	8,0
TOPLAM	150,6	60,3	38,3	16,8	28,3	294,3

4. *KATMA DEĞER :*

Limanların toplam katma değerleri Tablo : 304 dedir.

TABLO : 304 — Katma değer

(Milyon TL.)

	Katma değer (1)	İndeks (2)
1962 yılı	47,3	100,0
1963 »	48,4	102,3
1967 »	54,3	114,7

5. *TEDBİRLER :*

a. Limanlar tek elde toplanacaktır.

b. İstanbul'dan Anadolu'ya gönderilecek mallarda daha çok Haydarpaşa limanının kullanılması için gerekli tedbirler alınacaktır.

c. Serbest bölge veya limanlar.

Transit ticaretinin gelişmesinde mühim rolü olan serbest bölge veya liman konusu üzerinde durularak müsait liman şehirlerimizde tesisine matuf çalışmalar yapılmalıdır.

HAVA ALANLARI

1. *BUGÜNKÜ DURUM :*

Son zamanlara kadar Hava Ulaştırması çeşitli özellikte 29 hava alanı üzerinde yapılmaktadır. 1962 yılında bazı değişikliklerle, çalışan hava alanları sayısı 26 ya indirilmiştir. Bu hava alanlarının bazıları askerîdir. 2 hava alanı uluslararası trafiğe açıktır.

1962 yılında trafiğe açık hava alanlarının 1960 yılı uçuş sonuçları ve kapasiteleri Tablo : 305 de verilmiştir.

TABLO : 305 — Hava alanlarının durumu (*)

Uçaklar	Elverişli hava alanı (1)	Çalışan hava alanı (2)	Fiili kapasite (3)	Çalışılan günlere göre kapasite (4)	Kullanma oranı (5)
DC-3	24	24	22752	245877	% 9,25
F-27	16	7	6411	228448	% 2,8
Viscount	10	5	5374	146942	% 3,65
DC-7	3	2	2664	74460	% 3,57
Caravelle	3	2	2226	74460	% 2,98
Boeing 707	3	2	2408	74460	% 3,23

2. *TALEP :*

Hava trafiği plân döneminde yıllık yüzde 15,4 bir hızla artacaktır. Bu artış karşısında bile alanlardaki artık kapasitenin plân döneminde de sürüp gideceği görülmektedir.

3. *YATIRIMLAR :*

Alanların kapasitesi ihtiyaçtan fazladır. Yeni kapasite yaratıcı yatırımlara ihtiyaç yoktur. Ancak başlanmış işler tamamlanacak ve gerekli donatım yatırımları yapılacaktır.

(*) Yalova ve Kayseri hava alanları dâhil değildir.

TABLO : 306 — Hava alanları yatırımları

(Milyon TL.)

	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)	Toplam (6)
Bitmemiş işler	5,4	—	—	—	—	5,4
Yeni yatırımlar	22,28	22,28	22,28	22,28	22,28	111,4
TOPLAM	27,68	22,28	22,28	22,28	22,28	116,8

Hepsi de Devletçe yapılacak olan bu yatırımların 70 milyon TL. lık yatırım malı ithaline ihtiyacı vardır.

4. *TEDBİRLER :*

a. Hava alanlarını yapan ve işleten birbirinden ayrı iki kurum olan Hava Alanları ve Akaryakıt Tesisleri İnşaat Reisliği ve Devlet Hava Meydanları İşletme Genel Müdürlüğü arasında personel fazlalığını ve teşkilât şişkinliğini önleyecek şekilde işbirliği yapılacaktır.

b. Sivil ve askeri iki hava alanı bulunan yerlerde, trafiğe elverişliliği de gözönünde tutularak, bunlardan biri hava ulaştırması için seçilecek ve kullanılacaktır. Bakım ve geliştirme harcamaları yalnız bu seçilen alana yapılacaktır. (Askeri zaruretler bu hükmün dışındadır.)

c. Hava alanlarının güvenlik donatımı arattırılacaktır.

HABERLEŞME

1. *ANA İLKELER VE METOT :*

a. Haberleşme kesiminin yatırım yönünden en önemli dalı telefon işletmesidir. Telgraf ve posta işletmeciliği çalışma usullerinin aksaklığı dışında bir tıkanıklık göstermemektedir.

b. Posta ve telgraf işletmeleri kapasitelerinde talep artışlarını karşılayacak bir esneklik bulunduğundan ayrıca ele alınmamışlardır.

c. Bu iki işletmede haberleşmenin çabuk, güvenilir ve niteli olmasını sağlayıcı yatırımlar düşünülmüştür.

d. Telefon İhtiyacı geçmişteki eğilime ve birikmiş talebe göre hesaplanmıştır.

2. *BUGÜNKÜ DURUM :*

a. Haberleşme trafiği :

Haberleşme işleri yalnız Devlet kesimince yürütülmektedir.

(1) Posta İşletmesi

1960 yılı posta işletmesi sonuçları aşağıdadır.

TABLO : 307 — 1960 yılı posta işletmesi sonuçları

	Bin tane
Yurtiçi mektup postası	227 723
Yurtdışı » »	16 668
Adli bildirimler	50 278
Paket postası	3 436
Havale	10 670
Ödemeli	471

(2) Telgraf İşletmesi

TABLO : 308 — 1960 yılı Telgraf İşletmesi sonuçları

(Bin tane)

Toplam	Yurtiçi telgraf	Yurtdışı telgraf		
		Gelen	Giden	Toplam
10 737	9 908	403	426	829

(3) Telefon İşletmesi

TABLO : 309 — 1960 yılı telefon trafiği

Şehiriçi Bin tane	Şehirler arası Bin tane	Uluslararası Gelen Dakika	Uluslararası Çıkan Dakika	Uluslararası Toplam Dakika	Abone sayısı Tane
268233	12551	345000	632000	977000	183000

b. Kapasite :

(1) Posta İşletmesi

Posta işletmesi kapasite bakımından bütün ihtiyacı karşılayacak durumdadır.

(2) Telgraf İşletmesi

Telgraf işletmeciliği bakımından yalnız fiziki kapasite verilebilmektedir.

TABLO : 310 — Telgraf hatları uzunluğu

Genel yol baraj (Km.)	Tek demir yol (Km.)	Zamandaş yol (Km.)	Toplam (2+3) (Km.)	Kuranportör kanalı (Km.)	Telgraf hatları Top. Uz. (4+5) Km.	Kuranportör kanal sayısı Aded
32700	36102	28194	64206	1129,2	37738	326

(3) Telefon İşletmesi

TABLO : 311 — Telefon kapasitesi (1960)

(Aded)

Santral kapasiteleri: Otomatik	Yarı otomatik	Manyetolu	Toplam	Şebeke kapasitesi
152100	6 600	41 488	200 188	287 000

TABLO : 312 — Telefon çevrimleri uzunluğu (1960)

Bakır çevrim Km. (1)	Demir çevrim Km. (2)	Toplam (1+2) Km. (3)	Kuranportör kanalı Km. (4)	Telefon çevrimler (3+4) Km. (5)	Kuranportör kanalı Aded (6)
28030	9595	37625	152344	189969	431

3. TALEP :

Haberleşme bakımından önemli olan ve tıkanıklık gösteren telefon işletmeciliğidir. Tablo : 313 de telefon talebi ve talep karşılama tahminleri görülmektedir.

TABLO : 313 — Santral talebi ve karşılama durumu

(Bin tane)

Yıllar/Talep ve arz (1)	Santral kapasitesi (2)	İndeks (3)	Şebeke kapasitesi (4)	İndeks (5)	Çalışan abone (6)	İndeks (7)	Bekleyen abone (8)	İndeks (9)
1962	215	100,0	310	100,0	192	100,0	183	100,0
1963	278	129,3	419	135,1	197	102,6	191	104,8
1967	508	236,2	672	211,9	400	208,3	100	54,6

4. *YATIRIMLAR :*

a. Haberleşme kesiminde beş yılda yapılacak yatırım tutarı Tablo : 314 de gösterilmiştir. Bu yatırımlarla yeniden 421 yer şebekeye bağlanacak, şehir içi şebekesi olan 547 yerde şebekeler düzeltilecek ve yeniden 100 yerde şehir içi şebekesi kurulacaktır.

TABLO : 314 — Yatırımlar

(Milyon TL.)

Yıllar	Dış	Toplam
1963	165	237,5
1964	147	211,8
1965	142	202,2
1966	114	190,0
1967	83	165,4
Toplam	651	1 006,9

b. Haberleşme kesiminde yatırımlar otofinansman yoluyla yapılacaktır.

5. *KATMA DEĞER :*

Haberleşme kesiminin yarattığı katma değer Tablo : 315 de görülmektedir.

TABLO : 315 — Katma değer

(Milyon TL.)

Yıllar	Katma değer
1962	350
1963	369
1964	451
1965	523
1966	571
1967	659

6. *TEDBİRLER :*

a. Yeni telefon abonelerinden tesis masraflarına karşılık olmak üzere bir ilk bedel alınacaktır.

b. Şehir içi konuşmalara çift terimli tarife uygulanacaktır.

c. Kişiler arasında telefon aktarılmasına son verilecek, çeşitli sebeplerle telefon aboneliğinden çıkanlar telefonlarını PTT İdaresine geri vereceklerdir.

d. Zorunlu bir sebep olmadıkça ekonomik olmayan yeni şubeler açılmasından kaçınılacak, iş hacminin az olduğu yerlerde ihtiyaçlar acenteler veya bayiliklerle karşılanacaktır.

RADYO

1. *ANA İLKELER VE METOT :*

Radyo eğitim ve ulusal bütünlüğün sağlanması konusunda etkili bir araçtır. Radyo istasyonlarının kurulması bir toplumsal ihtiyacın karşılanması yönünden ele alınmıştır.

2. *BUGÜNKÜ DURUM :*

Bugünkü radyo istasyonları Tablo : 316 da gösterilmiştir.

TABLO : 316 — Bugünkü radyo istasyonları

Yeri	Gücü Kw	Tipi
Ankara	2X120	Uzun Dalga Memleket Radyosu
İstanbul	150	Orta Dalga Bölge Radyosu
İstanbul	2	» » İl Radyosu
Ankara	2	» » » »
İzmir	2	» » » »
Adana	2	» » » »
Antalya	2	» » » »
Gaziantep	2	» » » »
Kars	2	» » » »
Erzurum	1	Kısa Dalga » »
Ankara	100	Kısa Dalga Dış Yayın Radyosu
Ankara	20	» » » » »

Ayrıca Van ve İzmir'de Toprak Mahsulleri Ofisinden alınan 300 W. lık kısa dalga verici istasyonu bulunmaktadır. İzmir verici İl Radyosunun programını yayınlamaktadır. Diyarbakır ve İskenderun'da T. M. Ofisinin çalıştırdığı 300 W. lık kısa dalga vericilerinden günün muayyen saatlerinde radyo yayını yapılmaktadır. Yurtta mevcut radyo alıcılarının sayısı 1 426 500 dür.

3. *YATIRIMLAR :*

Türkiye radyolarının yayınları yurdun her yerinden ve yurt dışından dinlenememektedir. Yurdun her yerinden ve yurt dışına iyi bir dinleme sağlamak için, çeşitli bölgelerde 100 Kw. veya daha fazla güçte 4 veya 5 yeni verici istasyonun daha kurulması gerekmektedir. Bu gaye ile plân döneminde 80 milyon TL. lık yatırım yapılacaktır.

HİZMETLER

KAMU HİZMETLERİ

1. *ANA İLKELER VE METOT :*

Hızlı ve dengeli bir kalkınma için iktisadi konular yanında kamu hizmetlerinin de ayrıca ele alınması gerekmektedir. Sosyal gruplar ve bölgelere göre bugünkü dengesizliklerin giderilmesi ve sosyal refahın yükseltilmesi için kamu hizmetleri yatırımları eldeki kaynaklara ve bunların dağıtılması da en uygun bir öncelik sırasına göre yapılacaktır.

Kamu hizmetlerinin geliştirilmesi Kalkınma Planının amaçlarından biridir. Bu konuda gözönünde tutulacak başlıca ilkeler şunlardır :

a. Halka götürülecek hizmetlerin seviyesi yükseltilecektir.

b. Yurttaşların kamu hizmetlerinden yararlanmalarında fırsat eşitliğine öncelik verilecektir. Böylece sosyal adalet ilkeleri gerçekleşmiş olacaktır.

c. Çeşitli hizmetlerin bölgeler arasında dağılımındaki dengesizlikler düzeltilecektir.

d. Çok dağınık ve küçük birimler halinde olan köy topluluklarının hizmetlerden en verimli şekilde yararlanabilmesi için hizmet dağılımı yerleşme birimlerinin gelişmesini sağlayacak şekilde düzenlenecektir.

e. Halkın hizmetlere gönüllü katılma isteği teşvik edilecek ve değerlendirilecektir.

f. Kamu kurumları ile halkın temas ve işbirliğinin gelişmesi ve daha verimli duruma gelmesi sağlanacaktır.

2. *KAMU HİZMETLERİNİN GENEL OLARAK BUGÜNKÜ DURUMU :*

Bugün Türkiye'de kamu hizmetlerinde, hizmetin niteliği yönünden yetersizlik ve dağılışı yönünden de büyük dengesizlikler görülmektedir.

a. Çeşitli ekonomik, sosyal, ulaştırma ve belediye hizmetleri bakımından illerin durumunu gösteren birleşik bir endeks yapılmıştır. Türkiye ortalaması 100 kabul edildiğinde 67 il bu ortalamaya göre 18 ile 258 indeks değerleri arasında dağılmaktadır. Bu durum, hizmetlerin dağılışı bakımından bugünkü büyük dengesizlikleri açıkça göstermektedir. Endeks değerleri Türkiye ortalamasının üstünde olan illerin bölgelere dağılışı Tablo : 317 de görülmektedir.

TABLO : 317 — Endeks değerleri Türkiye ortalamasının üstünde olan illerin nüfusları ve bölge ve Türkiye nüfusuna oranları

(Milyon olarak)

İllerin bulunduğu bölge	Bölge nüfusu (1)	Bölgede Türkiye ortalamasının üstünde olan illerin nüfusu (2)	Bölge nüfusuna oranı % (2) : (1) (3)	Türkiye nüfusuna oranı % (4) : (1) (4)
Marmara	5,2	2,2	42,6	8,0
Ege	2,9	1,1	36,5	3,8
Karadeniz	5,6	0,6	10,1	2,0
Akdeniz	2,9	1,2	41,7	4,3
İç Anadolu	6,4	1,7	26,7	6,1
Doğu Anadolu	3,0	0	0	0
Güney Doğu Anadolu	1,7	0	0	0
Türkiye toplamı	27,7	6,8	24,3	24,3

b. Hizmetlerin dağılışında etkisi olan unsurlardan biri de yerleşme birimlerinin çok dağınık olmasıdır. Bu dağınıklık hem Türkiye ölçüsünde, hem de yerleşme birimlerinin geliştirilmesiyle birlikte düşünülmelidir. Yapılan son çalışmalarda, küçük yerleşme birimleri sayısında önemli bir artış olduğu görülmüştür. Bu durum hizmetlerin ve hizmetlerle ilgili yapıların bütün bu birimlere götürülmesi için katlanılması gerekli maliyeti imkân sınırlarının ötesine çıkarmaktadır. Bu ise, sosyal adalet ilkelerine uygun, niteliği yüksek ve yerleşme birimlerini birleştirici bir hizmet dağılışını gerektirmektedir.

c. Bu konuda önemli başka bir mesele de yerleşmenin sürekli olmayışı sebebiyle yerleşme noktalarının devamlı değişikliklere uğramasıdır. Duruma açıklık ve süreklilik getirecek bir politikanın güdülmesi gerekmektedir.

d. Hizmetlerden faydalanmada imkânları olanların harcamalara katılması sağlanamamaktadır.

e. Kamu hizmetleriyle ilgili tesislerin bakımında büyük bir ihmal görülmektedir. Her bakımdan önemli israflara sebep olan bu durumun önlenmesi şarttır.

KAMU HİZMETLERİNİN BÖLÜMLERİ

Çeşitli kamu hizmetleri aşağıdaki alt bölümlerde incelenmiştir.

1. EĞİTİM :

Eğitim konusu, niteliği yüksek işgücü yetiştirme ve istihdam meselesi ile birlikte «İnsan Gücü, İstihdam ve Eğitim» bölümünde ele alınmıştır.

2. TOPLUM KALKINMASI :

Köylere götürülen hizmetlerin ve ilgili köylerde yapılacak yatırımların köy kalkınmasını bir bütün olarak ele alan toplum kalkınması programları çerçevesi içinde yürütülmesi konusu «Toplum Kalkınması» bölümünde ele alınmıştır.

3. SAĞLIK :

a. Ana ilkeler ve metot :

(1) Sağlık programında ana ilke halkın sağlık seviyesini yükseltmektir. Bu amaçla Plânda halk sağlığı (Koruyucu hekimlik) hizmetlerinin geliştirilmesine öncelik verilmiştir. Bu hizmetler çevre sağlığı şartlarının düzeltilmesi, halkın sağlık konusunda eğitilmesi, bulaşıcı hastalıkların yok edilmesi, beslenme şartlarının geliştirilmesi ve nüfus plânlaması gibi konulardır. Tedavi hekimliği hizmetleri ise koruyucu hekimlik çalışmalarını tamamlayan bir unsur olarak ve bu ölçüde ele alınmıştır. Hasta bakımı hizmetlerinde az sayıda nüfusun faydalandığı ve pahalı bir hizmet olan hastanecilik yerine, evde ve ayakta tedaviyi sağlayan ve küçük topluluklara kadar yayılan bir sağlık teşkilâtının kurulmasına öncelik verilmiştir.

(2) Sağlık personelinin sayıca yetersiz oluşu, sağlık hedeflerine ancak uzun sürede ulaşılmasına imkân vermektedir. Bu sebeple sağlık plânı bugün mevcut ve ilerde yetiştirilecek olan personeli çeşitli hizmetlerde en verimli şekilde kullanan ve hedeflere 15 yılda ulaşan programlar halinde düzenlenmiştir. Bu programların yürütülmesi için gerekli sağlık personeli sayısı ve yatırım miktarı, her programın birim kuruluşu için tesbit edilmiş olan standardlara dayanılarak hesaplanmıştır.

b. *Durum :*

(1) HASTALIKLAR :

En çok ölüme sebep olan hastalık kalb hastalıkları, çeşitli çocuk hastalıkları, tüberküloz ve başka bulaşıçı hastalıklardır. Bazı bölgelerde trahom, cüzam ve kancalı kurt yaygın bir durumdadır. Sıtma hemen hemen yok edilmiş gibidir.

(2) HALK SAĞLIĞI HİZMETLERİ :

Halk sağlığı şartlarının ve hizmetlerinin bugünkü seviyesi düşüktür. Bu seviye bölgeler arasında büyük farklılaşmalar göstermektedir. Ayrıca bu hizmetlerin görülmesinde birlikte çalışması gereken çeşitli kamu kuruluşları arasında işbirliği de zayıftır. Halk sağlığı hizmetleri arasında bulaşıcı hastalıklarla yapılan savaşın oldukça başarılı olduğu söylenebilir.

(3) SAĞLIK KURUMLARI :

(a) Sağlık okulları ve bitirenlerin sayısı Tablo : 318 de görülmektedir.

TABLO : 318 — Sağlık okulları ve bitirenler

Okul	Sayı (1)	Yıllık bitiren sayısı (2)
Hıfzıssıhha Okulu	1	100 (*)
Tıp Fakültesi	3	400
Diş Hekimi Okulu	1	50
Eczacı Okulu	2	50
Yüksek Hemşire Okulu	4	30
Sağlık Koleji	15 (**)	350
Köy Ebe Okulu	14 (***)	350

(b) Sağlık kurumları arasında önemli yeri olan sağlık lâboratuvarlarının sayısı ve niteliği yetersizdir. Özellikle bu hizmet sahasında personel yetmezliği çok önemli bir sorundur.

(c) 1961 de hasta yatak sayısı, askerî hastaneler dâhil 62 bin kadardır. Bu duruma göre 10 bin kişiye 21 yatak düşmektedir. Yatak sayısının yetersizliği yanında, bugünkü yatakların yüzde 30 u çeşitli sebeplerle kullanılamamakta ve kullanılan yataklardan da tam olarak yararlanılamamaktadır. Bunun yanında yatakların iller arasında dağılımı da dengeli değildir. Bu durum Tablo : 319 da gösterilmiştir.

(*) 1965 yılı bitiren sayısı.

(**) Yenişehir Sağlık Kolejinin 5 ayrı bölümü ayrı okul olarak hesaplanmıştır.

(***) Sekiz okulun son sınıfları ayrı şehirdedir.

TABLO : 319 — Yatakların iller arasında dağılışı

Yatak oranı	İl sayısı
(On binde) 1 — 5	15
6 — 10	34
11 — 15	13
16 — 20	1
21 +	4

NOT : Askeri hastaneler tablonun dışındadır.

(4) SAĞLIK PERSONELİ :

Türkiye'de hekim, diş hekimi, eczacı ve diğer yardımcı sağlık personeli sayısı çok azdır. Bunların bölgeler ve hizmetler arasında dağılımı da çok dengesizdir. Bu durum Tablo : 320 - 321 de görülmektedir. Hizmetler arasındaki dengesizlik tedavi hekimliği kadrolarının tam dolu olmasına karşılık, koruyucu hekimlik kadrolarının yüzde 40 ının boş olması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

TABLO : 320 — Çalışan sağlık personeli sayısı (1961)

Personel	Sayı
Hekim	6.900
Hemşire ve yardımcısı	2.050
Sağlık memuru	3.040
Ebe	3.140

TABLO : 321 — Hekimlerin iller arasında dağılımı, (1962)

İl	Hekim başına nüfus
İstanbul	635
Gelişmiş 15 il	2.600
Diğer 51 il	9.400

Bir başka dengesizlik örneği de, çalışan hekimlerin yarısından çoğunun mütehassıs veya ihtısas yapmakta olan asistan oluşudur.

Sağlık personeli açığının en büyük olduğu grup yardımcı sağlık personeli grupudur. Bu durumun kötülüğü, Sağlık Bakanlığı hastanelerinde bir hemşireye 37 yatak düşmesiyle ortaya çıkmaktadır. Hastanecilik hizmetlerinin tam olarak görüldüğü ülkelerde bu oran hemşire başına 2,5 yataktır.

NOT : Gelişmiş 15 il, İzmir, Manisa, Aydın, Muğla, Antalya, Adana, İçel, Hatay, Gaziantep, Bursa, Kocaeli, Zonguldak, Ankara, Sakarya, Eskişehir'dir.

(5) SAĞLIK TEŞKİLÂTI :

Koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerini gören başlıca teşkilât Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığıdır. Ancak öbür Bakanlıklar, İktisadi Devlet Teşekkülleri, İşçi Sigortaları Kurumu, mahallî idareler ve özel sektör çoğunlukla tedavi edici hizmetlere dağınık bir şekilde katılmaktadır. Halk sağlığı konusunda, çeşitli kamu kuruluşları, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının çalışmalarını tamamlamaktadırlar. Ancak bu çalışma da işbirliği azlığı dolayısıyla verimsizdir.

c. *Sağlık hedefleri :*

(1) Personel yetiştirilmesi, köylere kadar yayılan iyi bir sağlık teşkilâtı kurulması çevre sağlık şartlarının düzeltilmesi, halkın sağlık eğitimi, bulaşıcı hastalıklarla savaş ve bunların yok edilmesi, ana - çocuk sağlığı, ruh sağlığı, sağlık lâboratuvarlarının geliştirilmesi, okul sağlığı, nüfus plânlaması, beslenme ve tedavi kurumlarının kurulması ve işletilmesi ile sağlık donatım ve gereçlerinin depo, onarım ve bakım işlerinin yürütülmesi ele alınacak sağlık meseleleridir. Bu meselelerin çözümlenmesi için yürütülecek olan programlar şunlardır.

(a) Personel yetiştirme programı :

Bu program okulların öğretmen, bina ve gereç ihtiyaçlarının giderilmesini ve onbeş yılda teşkilâtın en çok ihtiyaç duyacağı elemanların sağlanmasını hedef tutmaktadır.

(b) Sağlık hizmetlerinin görülmesi ile ilgili program :

Sağlık hizmetleri teşkilâtının birinci basamağı koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerini halkın ayağına götüren ve ortalama 7 bin nüfusu içine alan Sağlık Ocakları programıdır. İkinci basamağı, ortalama 50 bin nüfusu kavrayan Sağlık Merkezi Bölgelerinin kurulması meydana getirmektedir. Bu seviyede hastane, çeşitli dispanser ve koruyucu hekimlik üniteleri yer almaktadır. Üçüncü basamak, sadece idari bir görev taşıyan İl Sağlık Müdürlükleridir. Dördüncü basamakta, program, Türkiye'yi 16 bölgeye ayırmakta ve bu bölgelerde büyük bölge hastaneleri, sağlık okulları, bölge lâboratuvarları depo ve tamirhanelerin kurulmasını sağlamaktadır. Bunun yanında Sağlık Bakanlığı Merkez Teşkilâtı da bu programları en iyi şekilde yürütecek ve sağlık hizmetlerinin bir elden idaresini sağlayacak bir yönde yeniden teşkilâtlandırılacaktır.

(c) Bulaşıcı hastalıklarla savaş programları :

(1) Sıtmanın yok edilmesi programı :

Sıtmanın yok edilmesi çalışmaları bugünkü plân çerçevesi içinde devam edecektir.

(ii) Verem Savaş Programı :

Bu programın esası vereme hassas kitleyi muntazam olarak aşılayacak, erken teşhis ve evde tedaviyi mümkün kılacak bir teşkilâtın kurulmasıdır.

(iii) Trahom Savaş Programı :

Bu program çevre sağlık şartlarını düzeltmek halka sağlık eğitimi vermek gibi halk sağlığı hizmetlerine ek olarak hastaların tedavisini de hedef tutmaktadır. Sağlık ocak teşkilâtı kurulmamış ve trahom oranının yüksek olduğu yerlerde bu hizmet özel bir teşkilât tarafından yürütülecektir.

(iv) Cüzam Savaş Programı :

Türkiye'de cüzamın yok edilmesi en çok on yıl sürecek bir çalışmayı gerekmektedir. Program, sağlık ocağı kurulmayan ve cüzamın endemik olduğu yerlerde hastaları bulmak ve tedavi etmek için özel bir teşkilât kurulmasını hedef tutmaktadır .

(v) Frengi, zührevi hastalıklar ve diğer bulaşıcı hastalıklarla savaş sağlık ocakları, sağlık merkezlerindeki dispanserler ve hastaneler tarafından yürütülecektir.

(d) Ana - Çocuk Sağlığı Programı :

Ana - çocuk sağlığı ve özellikle çocuk sağlığı, genel sağlık hizmetlerinin ayrılmaz bir parçasıdır ve bu sebeple sağlık ocaklarının en önemli hizmetleri ana ve çocuk sağlığını geliştirmek olacaktır. Doğum ve çocuk bakım evleri de bu hizmete katılacaklardır.

(e) Sağlık Lâboratuvarları Programı :

Bu program bugünkü enstitüleri geliştirmeyi ve 15 yılda bütün bölge merkezlerinde bir lâboratuvar olacak şekilde yeni enstitüler kurulmasını hedef tutmaktadır.

(f) İşçi Sağlığı Programı :

Bu program, 10 bin den fazla işçi olan şehirlerde özel işçi sağlığı dispanserleri kurulmasını sağlıyacaktır.

(g) Depo-Bakım ve Onarım İşleri Programı :

Bu programın hedefi, bölge merkezlerinde depolar kurarak sağlık kurumlarının ihtiyaçlarını sürekli olarak karşılamak, satın almayı ucuza mal etmek bakım ve onarım işlerini düzene sokmak maliyeti düşürecek tedbirleri almak ve standardizasyonu sağlamaktır.

(h) Yatakli Tedavi Kurumları Programı :

Bu program bugünkü kurumların hizmetlerinin geliştirilmesini ve 1967 yılında yatak sayısının on bin nüfus için 23 e ve 1977 de on bin nüfus için 25 e çıkarılmasını hedef tutmaktadır.

(2) Sağlık programlarının gerçekleştireceği hedeflerin plân yıllarına göre gelişmesi Tablo : 322 de görülmektedir.

TABLO : 322 — Sağlık programları gelişmesi

Program	1962	1963	1967	1977
Sağlık Ocağı	—	300	1 500	4 500
Sıtma Eradikasyon Şubesi	328	328	328	328
Veremle savaş :				
— BCG Retest Ekibi	3	5	10	10
— BCG Aşı Ekbi	70	80	100	100
— Dispanser	104	104	118	168
Gezici Tedavi Ekibi	—	15	75	155
Trahom Savaş Tabipliği	35	60	60	60
Cüzzâm Savaş Dispanseri	8	10	17	17
Hıfzıssıhha Enstitüsü	3	3	5	16
İşçi Sağlığı Merkezi	—	—	31	46
Depo ve tamirhaneler	—	2	8	16
Yataklı tedavi müesseseleri (Yatak sayısı)				
— Sağlık Bakanlığı	33 500	34 800	40 000	95 000
— İşçi Sigortaları Kurumu	3 200	3 200	5 500	—
— Diğer kamu kuruluşları (*)	21 000	21 500	23 000	—
— Özel Sektör	4 400	5 200	9 000	18 000
Yatak sayısı toplamı	62 100	64 700	77 500	113 000
Sağlık Bakanlığı Teşkilâtı				
— İller Grupu	—	3	16	16
— İl Sağlık Müdürlüğü	67	67	67	67
— Sağlık Merkezi	—	50	250	530
Sağlık okulları :				
— Halk Sağlığı Akademisi	1	1	1	1
— Yüksek Hemşire Okulu	4	4	4	10
— Sağlık Kolejleri (**)	15	15	21	31
— Köy Ebe Okulu (***)	14	14	20	20
— Tıp Fakültesi	3	3	8	8
— Diş Hekim Okulu	1	3	8	8
— Eczacı Okulu	2	2	2	2
— Hastane İdarecisi Okulu	—	1	1	1
— Diyet Okulu	—	1	1	1
— Ev Ekonomisti Okulu	1	2	6	16

(*) *Askeri hastaneler dâhil.*
(**) *11 okul içinde 15 bağımsız bölüm vardır.*
(***) *8 okulun son sınıfları ayrı şehirlerdedir.*

d. Yatırımlar :

(1) Toplam sağlık yatırımları ve bunların sağlık programları arasında dağılışı Tablo : 323 de görülmektedir.

TABLO : 323 — Sağlık yatırımları

(Milyon TL.)

PROGRAMLAR	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)	Toplam (6)
Sağlık ocakları	50,3	50,3	50,3	70,3	70,3	291,5
Halk sağlığı hiz.	11,9	12,5	10,6	12,6	9,3	56,9
Yatak'lı tedavi kurumları	119,3	146,3	191,3	166,3	138,3	761,5
İdari teşkilât ve diğer	19,0	21,0	26,0	71,0	100,0	237,0
TOPLAM	200,5	230,1	278,2	320,2	317,9	1346,9

(2) Sağlık hizmetlerinin görülmesi için beş yıl süresince yapılacak cari gelişme giderleri Tablo : 324 de görülmektedir.

TABLO : 324 — Cari gelişme giderleri

(Milyon TL.)

PROGRAMLAR	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)	Toplam (6)
Sağlık ocakları	50,5	101,0	151,5	202,0	252,5	757,0
Halk sağ. hizmet.	74,2	86,2	98,8	106,0	118,5	483,7
Yatak'lı tedavi müessseleri	456,4	473,8	494,2	524,6	551,0	2500,0
İdari teşkilât ve diğer	45,0	75,1	102,3	137,4	167,5	527,3
TOPLAM	626,1	736,1	846,8	970,0	1089,5	4268,0

(3) Sağlık harcamalarının gerektireceği dış para miktarı Tablo : 325 de gösterilmiştir.

TABLO : 325 — Sağlıkta dış para talebi

(Milyon TL.)

YILLAR	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)	Toplam (6)
Dış para	70,0	90,0	110,0	120,0	110,0	500,0

NOT : Cari gelişme giderleri içinde, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı dışındaki bütün kamu kuruluşlar harcamaları da yer almıştır.

e. Tedbirler :

(1) GENEL TEDBİRLER :

Sağlık hizmetlerinin bütünüyle daha iyi görülebilmesi için alınması gereken tedbirler şunlardır :

(a) Teşkilâtlanma ile ilgili tedbirler :

(ı) Kamu sektörüne ait sağlık hizmetleri - Millî Savunma Bakanlığı'nın özel mahiyetteki bazı hizmetleri - hariç bir elden yürütülecektir. Bu sağlanıncaya kadar yakın işbirliğini gerçekleştirecek tedbirler alınacaktır.

(ıı) Özel bir durumu olan yer ve topluluklarda, durumun gerektireceği özel sağlık kurumları kurulacaktır.

(ıı) Hizmetin görülmesinde yetki ve sorumluluk en alt basamaklara kadar yayılacaktır.

(b) Personel durumu ile ilgili tedbirler :

(ı) Her seviyedeki sağlık eğitiminde toplum hekimliğine daha geniş yer verilmelidir.

(ıı) Sağlık personelinin meslek içinde ve Türkiye'de çalışmasını sağlayacak idari ve malî tedbirler üzerinde durulacaktır.

(ıı) Sağlık personelinin hizmetler ve bölgeler arasında dağılımının daha dengeli olmasını sağlayacak tedbirler alınacaktır.

(c) Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi ile ilgili kanunun uygulanması için her çeşit tedbirler alınacaktır.

(2) ÖZEL TEDBİRLER :

Programların yürütülmesi için çeşitli hizmet sahalarında alınması gereken özel tedbirler şunlardır :

(a) Halk sağlığı hizmetlerinin görülmesi ile ilgili tedbirler:

(ı) Hıfzıssıhha Okulu, halk sağlığı konusu ile ilgili araştırma ve eğitim yapan bir kurum haline getirilecektir.

(ıı) Çevre sağlığı şartlarının geliştirilmesi, halkın sağlık konusunda eğitilmesi, nüfus plânlaması ve beslenme gibi konularda Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile ilgili diğer kamu kuruluşları arasında işbirliği sağlayacak tedbirler alınacaktır.

(ıı) Çevre sağlığı hizmetlerinin yürütülmesi ancak halkın büyük ölçüde bu hizmete katılmasıyla mümkün olabilir. Bu sebeple halkın hizmete katılmasını sağlayacak tedbirler esas olarak toplum kalkınması programları çerçevesi içinde ele alınacaktır.

(ıv) Bakteriolojik üretimlerde kullanmak üzere bir hazır vasat ve araçlar sanayii kurulacaktır.

(v) Tarım, Millî Savunma ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarının ayrı ayrı yaptıkları aşı ve serum üretimi bir elde toplanacaktır.

(b) Yataklı tedavi kurumları ile ilgili tedbirler.

(ı) Hizmetlerin tek elden idaresi sağlanıncaya kadar kamu kuruluşları kendi hastanelerini yapmakta devam edecektir. Ancak, yeniden yapılacak yataklı sağlık kurumlarının bir sağlık sitesi halinde ve mümkün olan her halde aynı arsa üzerinde yapılmasına çalışılacaktır.

(ıı) Kamu kuruluşları birbirlerine ait yataklı kurumlardan karşılıklı olarak faydalanmak suretiyle yatakları daha iyi kullanmak için tedbirler almalıdırlar.

(ıı) Kamu sektöründe optimum büyüklüğün altında az yataklı sağlık kurumlarından kaçınılacaktır.

(ıv) Özel sektörün hastane kurmak teşebbüsünü teşvik edecek tedbirler alınacaktır.

(v) Hastanelerin döner sermayeli kurumlar haline getirilmesi imkânları araştırılacaktır.

(c) Sıtma savaşı ve eradikasyonunda, eradikasyonu imkânsız hale koyacak gecikmeler sıtma savaşının sonsuz olarak devamına sebep olabileceğinden sıtma eradikasyonu programı eksiksiz olarak uygulanacaktır.

(d) İlâç sanayi ile ilgili tedbirler :

(ı) Yerli ilâç sanayi teşvik edilecektir.

(ıı) İlâç sanayiinde ruhsatların kötüye kullanılmasına imkân verilmeyecek ve bu konu mevzuat kanalıyla düzenlenecektir.

(ıı) İlâç fiyatları konusunda Sağlık Bakanlığı'nın denetleme yetkisi titizlikle kullanılacaktır.

(ıv) İlâç kontrol hizmeti sıkı olarak yürütülecek ve Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü, bu amaçla derhal takviye edilecektir.

(e) Sağlık sigortasının kurulabilmesi için gerekli çalışmalara öncelikle başlanacaktır.

4. DİĞER KAMU HİZMETLERİ :

a. İçme suyu :

(1) Durum :

Yurdumuzda 1004 belediye vardır. Bunlardan 554 ü 3 binden yukarı nüfuslu olup, içme suyu yönünden İller Bankasının görev alanına girmektedir. Bunun dışında kalan ve sayısı 60 bin kadar olan köy ve mahallenin içme suyu tesislerinin yapılması ile Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü görevlidir. Ayrıca büyük şehirlerin içme suyu işleri kendi belediyeleri yoluyla yürütülmektedir.

1961 sonuna göre nüfusu 3 binden fazla olan belediyelerden içme suyu tesisi yapılmış veya inşaatları devam etmekte olan kasaba ve şehir sayısı 454 dür. 1961 sonunda bugünkü köy ve mahallelerden 28 bin 193 ünün içme suyu olduğu tesbit edilmiştir.

İçme suyu tesisleri hiç olmuyan veya yetersiz oldukları için yeniden ele alınması gereken şehir ve kasaba sayısı 546 dır. Suyu son derece yetersiz veya kısa bir süre sonra daha kötü bir duruma gelecek yerleşme birimleri bugünkünün yüzde 50 si kadardır. Buna göre içme suyu tesisleri öncelikle yapılması gereken nüfus 9.5 milyonu bulmaktadır.

TABLO : 326 — Devlet su işleri bölgelerine göre sulu köy ve susuz köy sayısı

(1961 sonu)

BÖLGELER	Toplam köy ve mahalle sayısı (1)	Suyu olan köy ve mahalle sayısı (2)	Susuz veya suyu yetersiz köy ve mahalle sayısı (3)
I BÖLGE : Balıkesir, Bursa, Çanakkale, İstanbul, Kocaeli	3 562	1 470	2 092
II. BÖLGE : Aydın, Denizli, İzmir, Manisa, Muğla, Uşak	4 403	2 577	1 826
III. BÖLGE : Bilecik, Bolu, Eskişehir, Kütahya, Sakarya	3 709	1 900	1 809
IV. BÖLGE : Afyon, Konya, Niğde	1 834	998	836
V. BÖLGE : Ankara, Çankırı, Çorum, Kastamonu, Zonguldak	10 459	4 972	5 487
VI. BÖLGE : Adana, Gaziantep, Hatay, İçel, Maraş	4 501	1 338	3 163
VII. BÖLGE : Amasya, Giresun, Ordu, Samsun, Sinop, Tokat	7 011	3 632	3 379
VIII. BÖLGE : Ağrı, Artvin, Erzincan, Erzurum, Gümüşane, Kars, Rize, Trabzon	7 920	4 144	3 776
IX. BÖLGE : Adıyaman, Bingöl, Elâzığ, Malatya, Tunceli	5 076	2 429	2 647
X. BÖLGE : Bitlis, Diyarbakır, Hakâri, Mardin, Muş, Siirt, Urfa, Van	6 296	2 224	4 072

BÖLGELER	Toplam köy ve mahalle sayısı (1)	Suyu olan köy ve mahalle sayısı (2)	Susuz veya suyu yetersiz köy ve mahalle sayısı (3)
XI. BÖLGE :			
Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	729	90	639
XII. BÖLGE :			
Kayseri, Kırşehir, Nevşehir, Sivas, Yozgat	2 919	1 905	1 014
XIII. BÖLGE :			
Antalya, Burdur, Isparta	1 013	514	499
TOPLAM	59 432	28 193	31 239

TABLO : 327 — Şehir ve kasabaların içme suyu durumu

DURUM	Şehir ve kasaba sayısı
İçme suyu olan şehir ve kasabalar	406
İnşaatı devam etmekte olan şehir ve kasabalar	80
İçme suyu olmayan şehir ve kasabalar	100
Yeniden ele alınacak şehir ve kasabalar	418
TOPLAM	1 004

(2) İçme suyu programları ile ilgili hedefler ve yatırımlar :

3 binden fazla nüfuslu yerleşme birimlerinin içme suyu tesisleri için gerekli yatırım, belediyelerden borçlanma kabiliyeti olanlar arasından, ihtiyacın şiddetine, faydalanacak nüfus sayısına ve su tesisleri ve projeleri durumuna göre hesaplanmıştır.

Köy topluluklarına götürülecek içme suyu için gerekli yatırımlar, suya olan ihtiyaç nisbeti, nüfus, maliyet, gönüllü halk katılmasının teşviki gibi kriterlere göre bir öncelik sırası içinde gittikçe artan bir şekilde yapılacaktır.

Büyük şehirlerde başlanmış işlerin devam ettirilmesi için toplam olarak 400 milyon TL. lık yatırım düşünülmüştür.

TABLO : 328 — İçme suyu yatırımları

(Milyon TL.)

PROGRAMLAR	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)	Toplam (6)
Köy içme suyu	60	70	80	145	210	565
100 binden az nüfuslu şehirler	60	70	95	120	130	475
100-200 bin nüfuslu şehirler	30	35	40	45	50	200
200 binden fazla nüfuslu şehirler	60	60	75	90	90	375
T O P L A M	210	235	290	400	480	1615

(3) TEDBİRLER :

(a) İçme suyunun sağlanması ile ilgili çalışmalar çeşitli kıstaslarla ayrı kuruluşlarca yürütülmektedir. Bu çalışmaların teknik yapısı dolayısıyla bir elde toplanması faydalı olacaktır. Böylece, kıt olan teknik personelden de daha iyi yararlanılacaktır.

(b) İçme suyu tesislerinin maliyetini bir kaç katına çıkaracak kadar dağınık olan yerleşme birimleriyle ilgili bir inceleme yapılarak, yatırımların verimliliği sağlanacaktır.

(c) İçme suyu tesisleri için maliyeti düşürücü araştırma ve tedbirlerin alınmasına öncelik verilecektir.

b. Harita, Tapu, Kadastro, İmar Plânı :

(1) DURUM :

Türkiye'nin yüzde 90 ına yakın bir kısmının 1/25 000 ölçekli haritaları bitirilmiştir. Şehir ve kasabalarımızdan 716 sının haritası vardır. Haritası olmayan veya yeniden yaptırılması gereken şehir ve kasaba sayısı 288 dir.

Yurdumuzda bugüne kadar 800 bin parselin kadastrosu bitirilmiştir. 2613 sayılı kanun hükümlerine uygun olarak 70 şehir ve kasabada yapılmış bu çalışmalardan başka 5602 sayılı kanun hükümlerine göre 53 700 Km² lik bir alanın da kadastrosu bitirilmiş bulunmaktadır.

1961 sonuna kadar imar plânları yaptırılmış ve halen yatırılmakta olan şehir ve kasabaların sayısı 824 dür. İmar plânı olmayan veya yeniden yaptırılması gereken şehir ve kasaba sayısı 361 dir.

(2) HEDEFLER :

Yurdumuzda en büyük kadastral harita isteğinin 1/5 000 ölçekli olduğu tesbit edilmiştir. 1982 yılında bu tip harita talebi toplam 483 bin Km² dir. Bu çalışma 1982 yılında bitirilecektir. Ancak bu alandaki teknik gelişmelerden yararlanılarak bu çalışmanın daha kısa bir sürede bitirilmesi imkânları üzerinde önemle durulacaktır.

TABLO : 329 — Kamu kesimi 1/5000 ölçekli harita talebi (Km²)

	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)
TOPLAM	22 878	19 113	21 364	24 378	24 863

TABLO : 330 — Harita ile ilgili yıllık ortalama talep (Km²)

Hava fotoğrafları	15 000 — 25 000
Ölçek büyütme	35 000 — 60 000
Foto - Harita	500 — 1 000
Topoğr. şehir Har.	200

Arazi kadastrosu çalışmaları için ele alınması gerekli alanın 560 000 Km² şehir kadastrosu yapılması gereken parsel sayısının da 2.7 milyon olduğu tahmin edilmektedir..

Şehir ve kasabaların 288 inin bugünkü durumunu gösteren haritasının yapılması gerekmektedir.

İlk beş yıllık devrede 361 şehir ve kasabanın imar plânları ele alınacaktır.

TABLO : 331 — 1/5 000 ölçekli harita yapımı programı

(Km²)

Yıllar	Haritası yapılacak alan
1963	12 000
1964	20 000
1965	21 200
1966	22 500
1967	23 800
Toplam	99 500
1968-72 Toplam	137 500
1973-77 »	135 000
1978-82 »	110 000
GENEL TOPLAM	482 000

Şehir kadastrosu yıllık kapasitesinin 150000 parsele çıkacağı düşünülmüştür. Şehir kadastrosu bu hızla 20 yılda bitirilebilecektir. Ancak teknik gelişmeler gözönünde tutularak bu sürenin kısaltılması imkânları araştırılacaktır.

(3) YATIRIMLAR :

İlk beş yıl için topoğrafik ve kadastral haritalar ile arazi kadastrosu ihtiyacı, Devlet dairelerinin uzun süreli taleplerine göre tesbit edilmiştir.

Bu alandaki hedeflerin ilgili teşkilâtların envanterlerine ve çalışma programlarına dayanılarak, memleketin bütünü için 15 yıllık görüngeyi de aşan bir süre içinde gerçekleşeceği düşünülmüştür. İlk beş yıllık yatırımlar bu çalışmaları yürütecek teşkilâtların bugünkü gereç ve işgücü imkânları gözönünde tutularak hesaplanmıştır.

Şehir ve kasabaların harita işleri için ilk 5 yıllık yatırımlar şimdiye kadar yapılan programlı işler ve projelere göre hesaplanmıştır.

Şehir ve kasabaların bugünkü imar plânı durumları ile belediye teşkilâtlarının beklenen gelişmeleri ve bu işleri görecek kapasite dikkate alınarak 1963 - 1967 imar plânı yatırımları tahmin edilmiştir.

TABLO : 332 — Harita, tapu-kadastro ve imar plânı yatırımları

(Bin TL.)

PROGRAMLAR	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)	Toplam (6)
Şehir - Kasaba haritaları	5500	5500	5500	5500	5500	27500
Tapu - Kadastro	16150	12750	9250	9350	9650	57150
İmar plânı	3800	5300	3000	3000	3000	18100
TOPLAM	25450	23550	17750	17850	18150	102750

(4) TEDBİRLER :

(a) Kadastro haritalarının yapılmasında sür'at sağlamak için fotogrametri metoduna geçilmesi ve kıymetlendirme kapasitesini tam kullanabilmek için havaî nirengi metodunun kullanılması sağlanacaktır. Elektronik hesap makinası ile çalışmaların hızlandırılmasına öncelik verilecektir.

(b) Aynı konu ve aynı alanlardaki çalışmalarda işbirliği sağlamak üzere kadastro, harita ve imar plânları ile ilgili bir plânlama ve işbirliği kurulu yetkilendirilecektir.

(c) Çalışmaları yürütecek teknik ve yüksek nitelikte işgücünün yetiştirilmesine önem verilecek, arazide çalışma süreleri uzatılacaktır.

(d) Kadastro ile ilgili hukuki mevzuat günün gereklerine uygun olarak yeniden düzenlenecektir.

c. Temizlik ve Kanalizasyon :

(1) DURUM :

Belediye kaynaklarının çok sınırlı oluşu ve teknik yetersizlikler, belediye hizmetlerini nitelik ve nicelik yönünden çok verimsiz kılmaktadır. Bir çok belediyenin temizlik işleri yatırım ve harcamaları bulunmamaktadır. Çevre sağlığı şartlarının geliştirilmesinde en önemli konulardan biri, temizlik işlerinin tam olarak görülmesidir.

Kanalizasyon konusunda, yurdumuzdaki bütün belediyelerin bu tesislerin yapımına geçmesini uzun süreli bir problem olarak ele almak gereklidir. İstanbul Ankara gibi en büyük şehirlerimizde dahi kanalizasyon tesisleri şehirlerin ancak bazı semtlerini içine almaktadır. Ancak bir kanalizasyon tesisinin yapılması ve gerektiği şekilde işliyebilmesi için, hektar başına en az 0.25 lt/saniye kapasitede şehir suyu kullanılması gerekmektedir. 1957 yılında bu kıstaslara uygun 150 şehir ve kasaba vardı Bunlardan ivedilikle ele alınması gereken 60 ının tesis maliyeti 1 milyar 150 milyon TL. olarak tahmin edilmiştir. Yalnız İstanbul şehrinin kanalizasyon şebekesi yatırım ihtiyacı 2,5 milyar TL. olarak hesaplanmıştır.

(2) YATIRIMLAR :

Temizlik işleri yatırımlarının, son beş yıllık temizlik işleri yatırımları ortalamasının iki katı olması gerektiği kabul edilmiş ve her yıl 20 belediye kurulacağı düşünülerek toplam yatırım hesaplanmıştır.

Kanalizasyon konusundaki yatırımlar belediye kaynaklarındaki artış gözönünde tutularak 5 yıllık Plân dönemi sonunda düşünülecektir Bu konudaki projelerin hazırlanmasına hemen başlanacaktır. Plân döneminde kirli suların zararsız hale getirilmesi ile ilgili yatırımlara mahalli idarelerce 20 milyon TL. harcanacaktır.

(3) TEDBİRLER :

(a) Belediyelerin, genellikle, programlı, uzun süreli işlere ve yatırımlara ayıracak ödenekleri yetersizdir. Bu sebeple bu hizmetlerin gerektirdiği tesislerin kurulması ve işletilmesi sırasında halkın gönüllü katılması teşvik edilecektir.

(b) Halka temizlik ve sağlık işlerinde görevler veren mevzuat sıkı bir şekilde uygulanacak ve bu konuda gerekli araştırmalar yapılacaktır.

(c) Bu tip hizmetler için gerekli tesis ve gereçlerin standardizasyonu gibi tedbirlere önem vererek maliyet düşürücü yollara gidilecektir.

(d) Belediye hizmetleri tesisleri için niteliği yüksek revizyon ve bakım ekipleri meydana getirecek ve bu ekiplerin hizmet içi eğitimle genişletilmesine çalışılacaktır.

d. İdare binaları :

(1) DURUM :

İl ve ilce hükümet konakları gibi çeşitli idare binalarının, kamu hizmetlerini halka yaklaştırmada ve kamu otoritelerinin halkla temas ve işbirliğini sağlamada büyük etkileri vardır.

Yurdumuzda hükümet konaklarının çoğu eski ve yıkık binalardan meydana gelmekte ve çeşitli mahallî daireler, illerde bir araya toplanmaktadır.

(2) YATIRIMLAR :

Sosyal önemi olan tevkif ve ceza evlerinin öncelikle ele alınacağı Plân döneminde bu konuda 110 milyon TL. lık yatırım yapılacaktır.

Az gelişmiş bölgelere öncelik verilerek yapılacak hükümet konaklarına ve diğer resmi binalara 100 milyon TL. yatırım yapılacaktır. Ayrıca hizmetin görulmesini güçleştirici çok yıkık ve dağınık veya yüksek kiralı binalarda çalışmayı gerektiren durumların düzeltilmesi için 80 milyon TL. lık yatırım yapılması kararlaştırılmıştır.

e. Belediye hizmetleri ve başka hizmetler :

(1) DURUM :

Elektrik ve havagazı dağıtımı enerji bölümünde; otobüs işletmeleri ve yollar ulaştırma bolumunde; mezbaha ve soğuk hava depolar gıda bölümünde ele alınmış bulunmaktadır. Gerek bu hizmetlere ve gerekse içme suyu, kanalizasyon, kütüphane, çarşı, hamam gibi tesisler ile şehircilik konusundaki çalışmalara belediyelerimiz yeteri kadar yatırım yapmamaktadırlar. Bu tip hizmetler belediyelerce geliştirilmesi gerekli konulardır. Ancak bu yönde belediyelere genel bütçeden bir süre için yardım yapılmakla beraber asıl hedef olarak belediyelerin öz kaynaklarının geliştirilmesi ve bu arada ödünç alma imkânlarının gerçekleşebilir bir seviyeye getirilmesi ve tesis harcamalarına halkın gönüllü katılma imkânlarını gözönünde bulundurmak gerekmektedir.

(2) YATIRIMLAR :

Diğer bölümlerde ele alınmış hizmetler dışında kalan belediye hizmetlerinin geliştirilmesi ve niteliğin yükseltilmesi için Plân Döneminde 40 milyon TL. yatırım yapılması düşünülmüştür.

Ayrıca son zamanlarda gittikçe artan bir şekilde ticaret hizmetleri yatırımlarına gidildiği de görülmektedir. Ticaret hizmetlerinde özel sektörün de yatırım yapacağı beklenmektedir. Bugünkü kapasiteden yararlanmaya ilâve olarak bu bölüme özel sektörün toplam olarak 500 milyon TL. yatırım yapacağı tahmin edilmiştir.

Öte yandan başka kamu hizmetleri ile ilgili bazı alt yapı yatırımları için 1 milyar 265 milyon TL. ayrılması gerekmektedir.

Kamu hizmetleri içinde ele alınan alt bölümlerde yapılacak toplam yatırımlar ve bunların gerektireceği dış para talebi Tablo : 333 ve 334 de görülmektedir.

TABLO : 333 — Kamu hizmetleri yatırımları

(Milyon TL.)

PROGRAMLAR	1963	1964	1965	1966	1967	Toplam
İçme suyu	210,0	235,0	290,0	400,0	480,0	1615,0
Harita, Tapu-Kadastro, imar plânı	25,45	23,55	17,75	17,85	18,15	102,75
Temizlik, kanalizasyon	18,0	18,0	26,0	32,0	36,0	130,0
Belediye hizmetleri	8,0	8,0	10,0	16,5	20,65	63,15
İdare binaları	26,0	25,0	30,0	84,0	125,0	290,0
Sosyal hizmetler	5,6	4,2	4,0	7,0	9,0	29,8
Ticari hizmetler	60,0	25,0	60,0	130,0	195,2	470,2
Kamu hizmetleri için bazı enfrastrüktür yatırımları	227,95	87,35	199,25	342,65	407,8	1265,0
Toplam	581,0	426,1	637,0	1030,0	1291,8	3965,9

TABLO : 334 — Hizmetler yatırımları dış ödemeleri

(Milyon TL.)

PROGRAMLAR	1963	1964	1965	1966	1967	Toplam
İçme suyu	25,0	27,5	33,0	38,5	42,0	166,0
Harita, Tapu-Kadastro, imar plânı	25,45	23,55	17,75	17,85	18,15	102,75
Temizlik, kanalizasyon	3,6	3,6	5,2	6,4	7,2	26,0
Belediye hizmetleri	1,6	1,6	2,0	3,3	4,13	12,63
Ticari hizmetler	6,0	2,5	6,0	13,0	19,52	47,02
Toplam	61,65	58,75	63,95	79,05	91,0	354,4

SOSYAL HİZMETLER

1. *ANA İLKELER VE METOT :*

Sosyal hizmetler programının amacı, çeşitli çevrelerde ortaya çıkan sosyal düzensizlik ve bozuklukların giderilmesidir. Bu amaç, Devletin ve onunla işbirliği yapacak olan çeşitli gönüllü kuruluşların çalışmalariyle sağlanacaktır.

2. *DURUM :*

Sosyal hizmet çalışmaları çeşitli gönüllü kuruluşlarla kamu kuruluşları tarafından dağınık ve programsız olarak yürütülmektedir. Bu konuda yetişmiş eleman sayısı da yetersizdir.

3. *HEDEFLER :*

Nüfus plânlaması programının uygulanmanna yardım, şehirlerin varlıksız mahallelerinde ortaya çıkan meselelerin çözülmesine yardım, yaşlıların bakımı, sakatların işe alıştırılması ve suçluların mahkûmiyet sonrası işe alıştırılmaları ve benzeri sosyal meseleler toplum ve kişi refahının sağlanması için ele alınacaktır.

Korunmaya muhtaç çocukların bakımı ve yetiştirilmeleri, çocuk suçluluğunun önlenmesi, intibaksız çocuklar ve geri zekâlı çocuklar meselesinin çözümü, çocuk emeğinin kötüye kullanılmasının önlenmesi, çocuk refahının sağlanması amaç alınacaktır.

4. *YATIRIMLAR :*

Bu amacı gerçekleştirmek üzere yapılacak yatırımlar Tablo : 335 de gösterilmiştir.

5. *TEDBİRLER :*

a. Sosyal hizmetler esas itibariyle gönüllü kuruluşlar ile yürütülecek bir hizmet olduğu için bu kuruluşların birbirleri ile ve kamu otoriteleriyle işbirliğini sağlamak üzere il seviyesinde «Koordinasyon Kurulları» kurulacaktır. Bu alanda çalışan teşekküllerin âmme kaynakları kullanmaları ye-

rine gönüllü tasarrufları âzamileştirmeleri ve bunu en uygun şekillerde kullanacak hale getirmeleri için gerekli tedbirler alınacaktır. Kamu kaynakları öncelikle gönüllü tasarrufları harakete geçirmekte başarı gösterenlere verilecektir.

b. Sosyal hizmetlere konu olan hizmetlerin ve fonların tek elden işbirliği içinde yürütülmesi için «Sosyal Hizmetler Kurumu» kurulacaktır.

c. Sosyal hizmetler alanında yetişmiş personel olmadığından, personel yetiştirilmesine önem verilecek ve kurulmuş bulunan Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu geliştirilecektir.

d. Memur ve işçi dışında kalan yurttaşlar için sosyal sigorta kurulması ile ilgili imkânlar araştırılacaktır.

e. Cezaevlerinden tahliye edilenlerin işsiz kalarak tekrar suç işlemelerine mâni olmak amaciyle bunlara iş sağlamak için patronaj teşkilâtının kurulması konusunda gerekli tedbirler alınacaktır.

TABLO : 335 — Yatırımlar

(Bin TL.)

Yatırım giderleri	1963	1964	1965	1966	1967	Toplam
BİNALAR						
a. Korunmaya muhtaç çocuklar	1 600	1 000	700	1 700	3 000	8 000
b. Yaşlılara bakım evleri	1 400	700	700	1 400	1 400	5 600
c. Rehabilitasyon merkezleri	800	1 000	1 200	1 500	1 500	6 000
Ara toplam	3 800	2 700	2 600	4 600	5 900	19 600
DONATIM VE GEREÇ						
a. Korunmaya muhtaç çocuklar	700	500	300	800	1 500	3 800
b. Yaşlılara bakım evleri	600	300	300	600	600	2 400
c. Rehabilitasyon merkezleri	500	700	800	1 000	1 000	4 000
Ara toplam	1 800	1 500	1 400	2 400	3 100	10 200
TOPLAM YATIRIM GİDERLERİ	5 600	4 200	4 000	7 000	9 000	29 800

TURİZM

1. ANA İLKELER, HEDEFLER VE METOT :

a. Türkiye, bugün yabancı ülkelerde yükselen gelir seviyelerine paralel olarak gelişen turizmden, ödeme bilânçosu açığının kapatılmasında geniş öçlüde yararlanmak zorundadır. Yurdumuzun tabii ve tarihi imkânları bunu gerçekleştirmeye elverişlidir. Yabancı ülkelerde gelişen bir turizm hareketi ve gittikçe Türkiye'ye doğru kayan bir talep mevcuttur. Turizmin geliştirilmesinde ana ilke bu potansiyeli kısa zamanda yurdumuza çekebilmek ve bunun için de gerekli yatırımları yapmaktır. Yapılacak yatırımlarda geceleme yerleri tesislerine olduğu kadar propoganda işlerine, hizmet tesislerine ve hatıra eşyası sanayiine de büyük önem verilecektir.

b. Turizmde talep, geçmişte yurdumuza gelen turist sayısının gösterdiği eyilimin alınacak tedbirlerle düzeltilmesi yolu ile tahmin edilmiştir.

c. Bugün turistler yurdumuzda ortalama olarak dört gün kalmakta ve 60 dolâr bırakmaktadırlar. Plân dönemi sonunda ortalama 6 gün kalmalarının ve 100 dolâr bırakmalarının sağlanabileceği kabul edilmiştir.

d. Önümüzdeki beş yılda kaynakların sınırlı olması sebebiyle yurdun turizme elverişli bölgelerden ancak bir kısmının geliştirilmesi mümkün olacaktır. Bu bakımdan semeresiz bir dağınıklığın önlenmesi için çalışmalar turist çekme kabiliyeti yüksek olan ve kısa zamanda netice alınabilecek bölgelere teksif edilecektir. Bunun dışında turizm yönünden gelişmiş ve gelişmekte olan bazı merkezler de ele alınacaktır.

2. BUGÜNKÜ DURUM :

a. 1961 yılında Türkiye'ye 129 bin turist gelmiş ve 7,5 milyon dolâr döviz bırakmışlardır.

b. Turistlere 1961 yılında sağlanan geceleme imkânları ve buralarda bir yılda kalanların sayısı Tablo : 336 da gösterilmiştir. Tabloda gösterilen geceleme imkânları toplamının ancak yüzde 30 u dışardan gelen turistlere arz edilebilir durumdadır. Geriye kalanları iç turistler ve iş adamları kullanmaktadır.

TABLO : 336 — Bölgelere göre geceleme imkânları ve kalanların sayısı (1961)

Bölgenin adı	Otel adedi (1)	Oda adedi (2)	Yatak adedi (3)	Bir yılda kalanların toplamı (4)
Marmara	114	3 545	6 886	526 506
Ege	34	1 214	2 068	331 605
Antalya	7	193	408	33 425
Çukurova - Hatay	22	644	1 111	121 415
İç Anadolu	76	3 115	4 947	499 471
Doğu Karadeniz	5	178	265	26 000
Genel toplam	258	8 889	15 685	1 538 422

3. *TALEP PROJEKSİYONU VE YATIRIMLAR :*

a. Son on yılda belirli bir çaba gösterilmediği halde yılda yüzde 12 artan turist sayısının, önümüzdeki yıllarda yapılacak yatırımlar ve geniş propaganda çalışmalarıyla yılda yüzde 20 artabileceği kabul edilmiştir. Bu artışlar Tablo : 237 de, 1967 yılında yaratacakları yatak ihtiyacı da Tablo : 338 de, gösterilmiştir.

TABLO : 337 — Turist sayısı 1962, 1963, 1967

	1962 Aded	1963 Aded	1967 Aded	İndeks 1962 = 100
Turist sayısı	166 000	200 000	415 000	250

TABLO : 338 — Turist için 1967 de yatak ihtiyacı

(Bin aded)

	Toplam yatak ihtiyacı	Yeni yatak ihtiyacı
(a) Toplam (b+c+d+e)	24,9	20,2
(b) Marmara	10,1	8,0
(c) Ege	7,3	6,7
(d) Antalya	3,8	1,7
(e) Diğer	3,7	1,8

b. 1963 - 1967 döneminde turizmdeki yatırımlara önem verilecek ve yurdumuzda bu sanayiin hızla gelişmesini sağlamak için gerekli temel harcamalar yapılacaktır. Bu arada reklâm ve propaganda harcamalarına da büyük önem verilecektir. Tablo : 339 da yapılacak yatırımlar ile propaganda harcamaları gösterilmiştir.

c. Turizmle ilgili projelerden önemlileri şöylece sıralanabilir :

(1) Tatil köyleri ve kamplarının kurulması,

(2) Turizmle ilgili bazı deneme projeleri,

(3) Millî parklar kurulması,

(4) Balkanlar, Yunanistan, İtalya ve İsrail ile yurdumuz arasında her çeşit ulaştırma imkânlarının artırılması,

(5) «Hac yolu» adlı turistik yolun tamamlanması.

TABLO : 339 — Turizm yatırımları ve propaganda harcamaları (1963 - 1967)

(Milyon TL.)

	Toplam yatırım (1)	1963 (2)	1964 (3)	1965 (4)	1966 (5)	1967 (6)
(a) Oteller	380.5	73.0	67.5	73.0	78.5	88.5
(b) Moteller	45.2	6.0	6.2	9.0	10.5	13.5
(c) Pansiyonlar	7.6	0.8	1.0	1.5	2.0	2.3
(d) Lokanta ve eğlence yerleri	46.4	5.6	7.3	9.2	11.3	13.0
(e) Tatil köyleri ve kamplar	74.5	9.0	13.0	17.5	16.0	19.0
(f) Plâjlar	10.8	1.6	1.8	2.1	2.4	2.9
(g) Sağlık turizmi	55.5	11.1	11.1	11.1	11.1	11.1
(h) Turistik değerler	124.1	23.9	24.8	25.8	26.3	23.3
(i) Avcılık	1.0	0.5	0.5	—	—	—
(j) Hâtıra eşyası	15.0	2.5	3.0	3.0	3.0	3.5
(k) Eğitim	22.5	4.5	4.5	4.5	4.5	4.5
(l) İdame	43.9	7.0	7.5	8.0	10.0	11.4
(m) Toplam	827.0	145.5	148.2	164.7	175.6	193.0
(n) Propaganda harcamaları	150.0	30.0	30.0	30.0	30.0	30.0

4. *GELİR VE YARATILAN KATMA DEĞER :*

Turizmin Birinci Beş Yıllık Plân döneminde sağlıyacağı döviz ve millî gelirde yaratacağı değer Tablo : 340 da gösterilmiştir.

TABLO : 340 — Turizm gelirleri ve yaratılan katma değer

Yıllar	Her turistin bıraktığı $ (1)	Turizm geliri Milyon dolâr En az (2)	Katma değer Milyon TL. En çok (3)
1962	60	10.0	76.2
1963	65	13.0	99.4
1967	100	41,5	325,0

5. *TEDBİRLER :*

a. Turist çekmek üzere Türkiye'nin çok iyi propagandası yapılmalıdır. Bu propaganda bu konuda tecrübeli yabancı reklâm müesseseleri ile işbirliği yapılarak sağlanacaktır. Ayrıca gereken ülkelerde bir «Turist Eğilimleri Araştırması» ve turizmle ilgili görülecek diğer araştırmalar yaptırılacaktır. Buna paralel olarak dış turizmin gelişmesi bakımından öncülük görevi olan iç turizmin de geliştirilmesi teşvik edilecektir.

b. Türkiye'nin bütün turizm işlerini gerekli yetki ve imkânlarla düzenli olarak yürütmek üzere, bir teşkilât en kısa zamanda kurulacaktır.

c. Şehir ve kasabalarda turizm ile ilgili kurum ve kuruluşların katıldığı bir «Turizmi Geliştirme Kurulu» kurulması teşvik edilecektir. Bu kurul, o çevrenin turizm gelişmesini plânlıyacak, proje yapılmasını teşvik ve yapılan işleri kontrol edecektir. Bu kurulların çevredeki kaynakları harekete getirmekte başarı gösterdiği yerlere Devlet desteklemesinde her bakımdan öncelik tanınacaktır.

d. Turistlerin yurdumuzda kalmalarını kolaylaştırıcı tedbirler alınacak, özellikle gümrük ve kambıyo işlemleri basitleştirilecek, danışma büroları açılacak, turistlerin gezi ve dinlenmelerini kolaylaştırıcı hizmetler düzenlenecektir.

e. Turizm Bankasının bünyesi ıslâh edilecek, dayanak ve imkânları süratle geliştirilerek turistik tesislere yeterli ve turizm sanayiinin gereklerine uygun krediler vermesi sağlanacaktır.

f. Yasa ve tüzüklerin turizmin gelişmesini engelleyen hükümleri değiştirilecektir.

g. Yurdumuzda belli zamanlarda ve yerlerde festivaller ile ikinci beş yıllık plân döneminde bir olimpiyat tertiplenmesi için gerekli inceleme ve araştırmalar yapılacaktır.

h. Turizm personeli eğitimine öncelik verilecektir.

i. Yeni yapılacak turizme elverişli otel ve motellere bir süre için bina vergisinden muafiyet tanınması imkânları araştırılacaktır.

j. Kamu kesimindeki dinlenme kamplarından turistlerin faydalanma imkânları aranacaktır.

k. Eğitim ve halk eğitim programlarında bölgedeki turistik eserlerin tanıtılması ve benimsetilmesi hususları gözönünde tutulacaktır.

l. Turistik tesislerin kurulduğu yerlerde turistlerin ihtiyaçlarını karşılıyacak yiyecek, içecek ve hatıra eşyasının mahalli gayretlerle üretimi ve satışa arzı desteklenip düzenlenecektir.

m. Turizme ve turistik maksatlarla geliştirilmeğe elverişli tabiat değerlerinin kullanılışını tâyin etmek ve bu gibi yerlerde spekülâsyona mâni olmak için ilgili makamlara gerekli yetkileri veren kanuni hükümler getirilecektir.

KONUT

1. *ANA İLKELER VE METOT* :

a. *Ana ilkeler* :

(1) Konut yatırımlarına yapılan harcamaları toplam yatırımın yüzde 20 sinden daha çok artırmadan, tedbirler alarak, aynı yatırımla daha çok konutun yapımını sağlamak.

(2) Lüks konut yapımının kısılması ve sağlık bakımından sakıncası olmayan en ucuz halk konutu tipinin seçilmesiyle daha çok sayıda konutun yapımını ve daha geniş bir kütlenin barındırılmasını sağlamak.

(3) Sahiplerinin oturacakları evlerle birlikte, düşük kiralı halk konutları yaparak kiranın özellikle dar gelirli ailelerin imkânlarını zorlayıcı etkisini azaltmak.

(4) Her türlü arsa alım - satım oyunlarını önleyici tedbirlerle, ev yaptırmak isteyenlerin uygun fiyatlarla arsa edinmesini sağlamak.

(5) Gecekonduları, içinde oturanlara konut bulmadan yıkmamak. Herşeyden önce bu gecekonduların arsa mülkiyeti problemini çözmek, kamu hizmetlerini tamamlayarak durumlarını düzeltmek, ancak çok kötü olanlarını içinde yaşayanların konut ihtiyacını karşılamak suretiyle ortadan kaldırmak.

b. *Metot* :

Konut talep projeksiyonları ve yatırımları geçmiş eğilime bakarak hesaplanmamıştır. Konut yatırımlarının bugünkü seviyesinin üstüne çıkarılmaması bir ilke olarak kabul edilmiştir. Buna göre yatırımların, gayrisâfi millî hasıla içinde yüzde 3,6, genel yatırım hacmi içinde yüzde 20 olacağı düşünülmüştür. Bu suretle konut yatırımı yılda ortalama yüzde 7 artış olacaktır. Bu yatırımların önemli kısmının halk konutu yapımına gitmesiyle ihtiyaçlar karşılanabilecektir.

2. *BUGÜNKÜ DURUM* : *(1960)*

1960 yılı konut yatırımları Tablo : 341 de gösterilmiştir.

TABLO : 341 — 1960 yılı konut yatırımları

Yatırım Milyon TL.	G.S.M.H. Milyon TL.	Genel yatırım	Yapı yatırımı Milyon TL.	Konut yatırımı G.S.M.H. %	Konut yatırımı Genel yatırım %	Konut yatırımı İnşaat yatırımı %
1 812	48 345	7 779	4 904	3,74	23,30	37

Şehirlerdeki oturulabilir konut sayısı	1 175 000 birim
Gecekondu sayısı	240 000 birim
Köylerdeki konut sayısı	2 000 000 birim

Şehir konutlarının ortalama yüzde 36 sı kiralık olup, yüzde 64 ünde sahipleri oturmaktadır. Şehirlerde aile gelirlerinin yüzde 37 si kiraya gitmektedir. Köy konutlarının ortalama yüzde 96 sında sahipleri oturmakta, yüzde 4 ü kiraya verilmektedir.

Şehirlerde oda başına ortalama	2,17 kişi
Köylerde oda başına ortalama	2,70 kişi
Türkiye'de oda başına ortalama	2,52 kişi

düşmektedir.

Şehir konutlarının oda durumu Tablo : 342 de gösterilmiş olup konut başına düşen aile ortalaması 5.1 kişidir.

TABLO : 342 — Şehir konutlarında oda durumu

Oda sayılarına göre konutlar	Konut toplamının yüzdesi olarak
Tek odalılar	27,4
İki odalılar	36,4
Üç odalılar	19,0
Üçten çok odalılar	7,2

Şehir konutlarının yüzde 41 inin barındırma şartları iyi, yüzde 33 ünün orta, yüzde 26 sının ise kötüdür. Ankara'da oturanların yüzde 45 i İstanbul'dakilerin yüzde 21 i, İzmir'dekilerin yüzde 18 i gecekondularda yaşamaktadırlar.

1960 yılında şehirlerimizde 56 227 birim konut yapılmıştır. Bunun 32 595 i ev, 23 632 i apartman dairesidir. Bu nüfusun her 1 000 kişisine 2 konut yapıldığını gösterir. Bu rakam başka ülkelerde 3 ve 7 arasında değişir. Köylerde yapılan evler ise 60 bin tahmin edilmektedir.

1960 da büyük şehirlerimizde yapılan ortalama apartman dairesi büyüklüğü Ankara'da 123 M^2, İstanbul'da 95 M^2, Adana ve Bursa'da 120 M^2, Izmir'de 97 M^2 dir. Türkiye için ortalama ev büyüklüğü 97 M2, apartman dairesi büyüklüğü 76 M^2 dir.

Arsa bedeli bina maliyetinin yüzde 20 ile yüzde 50 si arasında değişmektedir. Yapı maliyetleri Devlet kesiminde yapılan konutlar için 450 TL/M^2, dir. Şehirlerde, kalorifersiz apartman 320 TL/M^2, kaloriferli apartman 380 TL/M^2, kasabalarda kârgir yapılar 250 TL/M^2, ahşap evler 175 TL/M^2 dir. Kövlerdeki yapı maliyeti ise 80 - 90 TL/M^2 dir.

1960 yılında konut kredilerinin toplamı 633 milyon TL. olup genel kredi hacminin yüzde 6,61 dir.

3. *TALEP PROJEKSİYONLARI :*

TABLO : 343 — Şehirlerimizde konut ihtiyacı tahminleri

(Düzeltilmiş birimleri)

Yıllar	Nüfus artışından doğacak ihtiyaç	Kullanılmaz hale gelenlerin yenilenmesinden doğacak ihtiyaç	Afet ve kamulaştırmadan doğacak ihtiyaç	Gecekondu yıkımından doğacak ihtiyaç	Toplam ihtiyaç
1962	91 367	10 726	4 700	12 000	118 793
1963	95 936	16 089	4 700	12 000	128 725
1967	116 611	37 541	4 700	12 000	170 852
1975	172 286	37 541	4 700	12 000	226 527

TABLO : 344 — Köylerimizde konut ihtiyacının tahmini

Yıllar	Nüfus artışından	Yenilemeden	Afetlerden	Kalabalığın giderilmesinden	Toplam
1962	71 600	20 650	2 000	10 734	104 984
1963	73 100	20 650	2 000	10 734	106 484
1967	79 800	20 650	2 000	10 734	113 184
1975	95 800	20 650	2 000	10 734	129 184

4. *KATMA DEĞER HESAPLARI :*

Konutlarda katma değer, ister sahibi otursun ister kiraya verilsin, evin günün kira tutarları üzerinden sağlıyacağı gelir ile bina ve arazi vergilerinin toplamı olarak alınmıştır. Kiralar ortalama olarak, şehirler için 141 TL/ay, köyler için 60 TL/Yıl dır. Konut sayılarının projeksiyonunda bugünkü[illegible]ler, bu süre içinde yeniden yapılacaklar ile eskivecekler de gözönünde tu[illegible]ştur. Vergiler, milli gelir ve vergiler arasındaki bağıntı yoluyla bu[illegible]ur.

TABLO : 345 — Katma değer hesabı

(Bin TL.)

Yıllar	Şehir konutları geliri	Köy konutları geliri	vergi	Toplam
1962	1 988 100	120 000	90 000	2 198 100
1963	2 153 230	123 600	93 000	2 369 830
1967	2 944 277	138 000	117 000	3 199 277

5. *YATIRIMLAR :*

Konut yapımı olduğu gibi, hep daha geniş olsun daha lüks olsun şeklinde sürüp giderse ihtiyacı karşılamak için bu işe bugün ayrılandan daha çok para ayırmak gerekir. Bugünkü konut yatırımı yılda 2 milyar TL. civarındadır. Bugünkü şartlarla ihtiyacın karşılanması ancak bugünkü yatırımın yüzde 70 artırılmasıyla mümkün olur; bu ise öteki sektörlere gerekli ve yeterli yatırımın yapılmaması sonucunu verir. Yani öteki sektörlerin gelişmesi engellenmiş, başka bir deyimle kaynaklar kötü kullanılmış olur.

Bu bakımdan konut yatırımları genel yatırım hacminin yüzde 20 si kadar tutulmuştur. Bu oran yatırımların sektörler arasında dağılımında en yüksek seviyeyi ifade etmektedir. Halk tipi evlerin yapımı yoluyla yatırımı artırmadan şimdiden yüzde 60 - 80 kadar fazla sayıda konut yapılacaktır Bu yatırımlar Tablo : 346 da gösterilmiştir.

Bu hesapta maliyetler 1960 fiyatlarına göre bulunmuştur. Halk konutuna ayrılacak yatırım olarak yalnız İşçi Sigortaları, Emlâk Kredi Bankası ve benzeri kamu kurumlarının verdiği krediler, kamu sektörünce yapılacak konut harcamaları ve gecekondu yapımında kullanılan kaynaklar düşünülmüştür.

6. *MESELELER VE TEDBİRLER :*

a. *Meseleler :*

Konut yapımının bugünkü yürüyüşüyle elde edilen konut birimleri nitelik ve sayı bakımından ihtiyacı karşılamaktan uzaktır. Bunun nedenleri şunlardır.

(1) İnceleme ve araştırmaların yetersizliği,

(2) Standartların yokluğu,

(3) İyi düşünülmüş bir arsa, yapım, kira ve barındırma politikasının bulunmayışı,

(4) Yatırımların çoklukla lüks konutlara yönelmesi ve bunu önleyici tedbirlerin alınmaması.

Bu böyle giderse ihtiyaçlar hiçbir zaman karşılanamayacak, şehirlerde gecekondular artacak, aile gelirlerinin önemli bir kısmı kiraya gidecektir. Ayrıca lüks konut ve gecekondular ayrışması toplumsal dengesizliklere sebep olacaktır.

Yapılacak yatırımla bugünkü konut ölçüleriyle ihtiyacı karşılamak mümkün olmayacaktır. İhtiyacı karşılayacak kadar yatırım yapmak yoluna gidilirse, aslında çok yüksek olan konut yatırım hacmi daha kabararak kaynakların kötü kullanılışına yol açacaktır. Kaldı ki kaynaklarımızın bu kadar büyük bir kısmını bu alana ayıramayız.

b. *Tedbirler:*

(1) YATIRIMLAR VE KREDİLER:

(a) Konut yatırımlarının toplamı yıllık genel yatırım hacminin yüzde 20 sini geçmiyecektir. Bunun için özel sektör yatırımları vergi politikası ile düzenlenecek ve kamu kaynakları ve krediler plânda gösterilen şekilde halk konutuna ayrılacaktır.

(b) Her bölge için, maliyetleri incelenmiş ekonomik standartlı, sağlık bakımından sakıncası olmayan halk konutu tipleri araştırılacak ve bulunacaktır.

(c) Kamu sektörü konut yatırımları bu tip konutlara yapılacak; her türlü konut kredileriyle vergi muafiyeti ve başka kolaylıklar bu tip konutlara tanınacaktır.

(d) Lüks konut yapımına hiçbir türlü konut kredisi verilmeyecek, ayrıca ek vergiler konacaktır.

(e) Hazırlanacak konut yasası, konut politikasını belirleyecek, uygulamanın denetleme yollarını ortaya koyacaktır. Halk konutu yapımında belediyelerin yürürlükteki yetkilerinin iyileşebilmesi için gerekli yardımlar yapılacaktır.

(f) Kredi verileceklere arsa sağlanmasında da kolaylıklar gösterilecektir.

(g) Kooperatifler şeklinde toplu konut yapacaklara öncelik tanınacak, sosyal konut standartlı kiralık konut yapanlara da kredi verilecektir.

(h) Kendi oturmaları için ev yapanlara verilen ucuz kredilerin kötüye kullanılmaları önlenecektir.

(2) Araştırma:

(a) Konut politikasının yürütülmesinden sorumlu bakanlık, halk konutu yapımında kredilere kadar, her türlü araştırmaları yaptıracaktır.

(b) Konut işlerinde doğru yargılara varılabilmesi için kesinlikle elde edilmemiş olan bilgiler tamamlanacaktır. Konut sayımı, ihtiyacı, standartları ve malzeme standartları ile ilgili çalışmalar bitirilecektir.

(c) Gecekonduların ve köy evlerinin durumlarını kesinlikle tespit için gerekli araştırmalar yapılacaktır.

(3) ARSA:

(a) İmar plânlarında bina yapılması öngörülmüş arsaların inşaat yapılmaksızın uzun müddet bekletilmesini önleyici tedbirlere ihtiyaç vardır. Arsalar rayiç değerler üzerinden vergilendirilmelidir.

Arsa değerlerinde zamanla meydana gelen gerçek artışların alım - satım sırasında vergilendirilmesi hususu üzerinde durulacaktır. Arsaların bulunduğu mahalle götürülen kamu hizmetlerinin maliyetlerine arsa sahipleri arsalarının rayiç değerleri oranı üzerinden katılmalıdırlar.

(b) Belediyeler ellerindeki arsaları öncelikle, halk tipi konut yapanlara şartlı satış yoluyla ayıracak ve arsanın el değiştirmesini önleyecektir.

(c) Belediyelerin, gerektiğinde düzenleme satışları yapabilmeleri için ellerinde daha çok arsa bulundurulması sağlanacaktır.

(d) Belediye imar plânı sınırlarına bitişik alanların imar plânı hazırlanacak ve belediye kontrolü altına alınacaktır. İmar ve İskân Bakanlığının belediye imar plânları tatbikatını ve gerektiğinde imar plânları dışındaki yerleşmeleri denetlemesi sağlanacaktır. İnşaatta şehir estetiğinin gözönünde tutulmasını sağlayacak imkânlar araştırılacaktır.

(e) Mevcut gecekondoluların en önemli meselesi başkalarının arsaları üzerine kurulmuş olmalarıdır. İyileştirilmesi kararlaştırılan alanlarda bulunan gecekondularda mülkiyet meselesi plân hedeflerine, mülkiyet hakkının korunması ve toplum yararının gözetilmesi esaslarına göre halledilecektir.

(f) Belediyelerin imkânları sınırlı olduğundan, arsa işlerini düzenleyen bir merkezî kurumun belediyelere yardımcı olarak kurulması sağlanacaktır.

(g) Arsa problemlerinde belediyelerin ve başka idarelerin iş görebilmelerini sağlamak için, yürürlükteki yasalarda değişiklik yapılacaktır. En önemli olarak, arsa işlerinin düzenlenmesi için 1580 sayılı kanunun belediyelere verdiği görevler asli görevler arasına alınacak, 2490 sayılı kanunun kira konusu ile ilgili hükümleri değiştirilecek 6785, 7367, 6188 sayılı kanunlar günün gereklerine uygun hale getirilecek ve bu şekilde uygulanacaktır.

(4) Gecekondu:

(a) Yapılmış olanların iyileştirilmesi

(i) Gecekondu çevrelerinin haritaları yapılacaktır. Araştırmalar yapılarak, arsaların mülkiyet ve kamu hizmetleri durumları ile gecekondulardan hiç oturulamayacak veya çok sıkışık olanlar tespit edilecektir.

(ii) Belediyeler en ivedi olan su, kanalizasyon ve yol gibi kamu tesislerini yapacak, buna gecekondu sahiplerinin çeşitli şekillerde ve elverdiği ölçüde katılmaları teşvik edilecektir.

(iii) Hiç oturulamayacak durumda olanlar, barınakların (d) bendinde yazılı usule göre bir konut sahibi olması sağlandıktan sonra yıkılacaktır.

(iv) İyileştirilecek durumda olanlara kredi veya ayni yardım yapılacaktır.

(b) Yeniden gecekondu yapımının önlenmesi

(i) Şehirlere göçün şehirlerde yaratılacak iş imkânları ile dengeli olmasını sağlayacak iktisadî ve toplumsal tedbirler alınacaktır.

(ii) Şehirlerde gecekonduya geçişi önlemek için, ucuz arsa sağlanacak, ucuz kiralık veya sahibinin oturacağı halk konutu yapımı arttırılacaktır.

(iii) Az gelirli yurttaşların konut yapımı, proje, teknik yardım, elverdiği kadar kendi evini yapana yardım yoluyla desteklenecektir.

(iv) Yürürlükteki yasalar, arsa işleri ve konut yapımı bakımından işler hale getirilecektir.

(c) Gecekonduların kaldırılması için 5 yıllık plân döneminde düşünülen yatırımlar:

Bu yatırımlar aşağıdaki amaçlarla kullanılacaktır:

(i) Araştırma giderlerinin karşılanması.

(ii) Yapılmış gecekonduların iyileştirilmesi.

(iii) Konutların iyileştirilmesi için gerekli malzeme yardımı ve teknik yardım.

(iv) Kamu teşislerinin yaptırılması.

(v) Arsa sağlama ve kendi evini yapana yardım yoluyla çekirdek konut yapılması.

(d) Yeniden gecekondu yapılmasını önlemek amacıyla asayal meskenler yapılabilir. Kendi evini yapana teknik yardım, arsa sağlama, kamu teşisleri, kredi sağlama ve malzeme yardımı yapılır.

TABLO : 317 — Gecekondu yatırımlarını yıllara göre dökümü

(Bin TL.)

	1963	1964	1965	1966	1967
Araştırma	3400	3000	3000	3000	3000
Kamu teşisleri yapılması	3000	9000	9000	9000	9000
Teknik ve malzeme yardımı	6750	6750	6750	6750	6750
Arsa sağlama ve kendi evini yapana yardım yoluyla eğitilerin iyileştirilmesi	30600	30600	30600	30600	30600
Halk konutuna paralel olarak kendi evini yapana yardım yoluyla gecekondu yapımının önlenmesi	60000	78000	96000	114000	132000
TOPLAM	103750	127350	145350	163350	181350
Ortadan kaldırılacak gecekondu sayısı	3600	3600	3600	3600	3600
Yeniden gecekondu yapılmasını önlemek için yapılacak birim konut sayısı	10000	13000	16000	19000	22000

Bu yatırımlar ve Tablo: 366 daki yatırımlar halk konutu yatırımları içerisinde düşünülmüştür.

(e) Köylerde kendi evini yapana yardım sisteminin kurulması ve maliyeti

Köylerde konutlar, genel olarak, köylünün kendisince yapıldığından ve toplu bir halde bulunduklarından, aşağıda tanımlanan sistem uygulanabilir.

Köy konutlarının iyileştirilmesi için uygulanabilecek sistem kendi evini yapana yardım sistemidir. Bu sistemin ilkesi, içinde yaşadığı konutun şartları kötü olan ve evlerini kendileri yapmak isteyen topluluklara sağlık nakımından sakıncasız, tekniğe uygun ve ucuz olarak topluca konut yapmaya dayanır. Bunun için boş kalan insangücü ve kaynaklardan yararlanıldığı gibi o toplulukça sağlanamıyan hususlarda Devlet yardım eder. Devlet yardımı kooperatif kurulmasını teşvik edecek şekilde kullanılır.

Sistemin genel olarak dört devresi vardır:

(i) Araştırma

(ii) Öğretim ve uygulama çalışmaları

(iii) Malzeme yardımı

(iv) Kredi yardımı

TABLO : 348 — Köylerde kendi evini yapana yardım yatırımları (*)

(Bin TL.)

	1963	1964	1965	1966	1967	
Araştırma	3000	4000	6000	7000	10552	1972 köyde yüzde 5 örnekleme ile harita ve hava fotoğrafı
Öğretim	76	313	1136	2130	25504	500 köyde
Uygulama	90	410	1960	3240	5094	770 köyde
Malzeme ve kredi yardımı	75	6750	16500	27000	42450	623 köyde
Toplam	3241	11473	25616	39370	61646	

f. KİRA :

Konut yapımı bugünkü gibi gider, lüks konuta önem verilirse kira problemi çözülemez. Ancak kanuni sarlamalarla görünüşte bir kira kararlılığı sağlanabilir. Oyse, kira mesaimi, esas olarak düşük kiralı halk konutu yapımını artırmakla çözülebilir.

(*) Tablo 348 da yönlerden köy konutları yatırımları çerçevesinde düşünülmüştür.

Kira politikasının esasları şunlardır:

a. Halk konutu yapımına ayrılacak yatırımlarla düşük maliyetli, düşük kiralı konut yapımını artırmak.

b. Lüks konut yapımını kısıcı tedbirler almak.

c. Uzun sürede plânın konut hedeflerinin gerçekleşmesiyle makûl ölçüler içinde halledilecek olan kira meselesinin yasalarla düzenlenmesi gereken bir süre için kiracıyı ve mülk sahibini konut politikasının hedeflerine uygun olarak koruyacak bir kira politikası uygulanacaktır.

Bu arada:

(1) Kira değerlendirme ölçüleri yeniden tespit edilecek, eski ve yeni konutlar için aynı kira değerlendirme ölçüleri uygulanacak ve yeni konutlarda kiranın yerleşme izni ile birlikte tespit ve ilânı sağlanacaktır.

(2) Kira sözleşmelerinin yazılı olarak yapılması sağlanacak ve sözleşmeler kontrol edilecektir.

(3) Görevle ilgili zorunluluklar ve belli sosyal amaçlar dışında kamu sektöründe kiraya verilen meskenlerde kira genel ölçülere göre tespit edilecektir.

TABLO : 346 — Genel yatırım hacminin yüzde yirmisi olarak konut yatırımları

(Milyon TL.)

Tıllar	Köy konut yatırımları	Özel sektör şehir konut yatırımları	Şehirlerde halk tipi konut yatırımları	Köy ve şehir konut yatırımları Toplam	Şehirlerde normal konut birim sayısı	Şehirlerde yapılabilecek halk tipi birim sayısı	Şehirlerde yaratılabilecek toplam konut birim sayısı
1963	228,0	1 267,0	590,0	2 085,0	60 345	35 160	95 505
1964	230,0	1 409,0	590,0	2 229,0	67 741	35 160	102 900
1965	238,0	1 562,0	590,0	2 390,0	75 074	35 160	110 235
1966	242,0	1 727,0	625,0	2 594,0	83 640	37 250	120 890
1967	247,0	1 902,0	669,0	2 818,0	92 067	39 600	131 670

BÖLÜM VII

İNSANGÜCÜ, İSTİHDAM, EĞİTİM VE ARAŞTIRMA

1. *ANA İLKELER VE METOT*

a. Ana ilkeler

Eğitim, istenilen bir yaşama düzenine ulaşmak çabası olan kalkınmanın en etkili araçlarından biridir. Ulaştırmak istenen düzenin değerlerini yerleştirmek, toplumu bu hedefe yöneltecek kişi ve grup davranışlarını yaratmak buna engel olabilecek değer ve davranışları değiştirmek eğitim yoluyla olur. Eğitim aynı zamanda kalkınma çabasının gerçekleşmesi için gerekli nitelikte ve sayıda elemanların yetiştirilmesinde de başlıca yoldur. Bunların yanında eğitim, toplumun yaratıcı gücünü ve verimini artıran, toplumda kişilere kabiliyetlerine göre yetişme imkânı sağlıyacak sosyal adalet ve fırsat eşitliği ilkelerini gerçekleştiren en etkili araçtır. Ayrıca eğitim insanlara, doğal ve toplumsal çevrelerini tanımak, bilinçli hareket etmek imkânlarını veren, refah ve mutluluklarını arturan en önemli sosyal hizmettir.

Bütün bu unsurları gözönünde bulunduran Kalkınma Planında toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve Türk toplumunun ihtiyaç, ve şartlarına uygun insan yetiştirilmesi büyük bir öncelik almaktadır.

Eğitim konusu, eğitimin sosyal hedefleri yanında kalkınma hedeflerine ulaşmak bakımından bu dönemde yapılacak işlerin gerçekleşebilmesi için gerekli nitelikte ve sayıda eleman yetiştirilmesi açısından da ele alındığından, istihdam konusu ile birlikte incelenmektedir. Çünkü çeşitli sektörlerde çalışması gerekli insan sayısı ile bu toplam sayısının fonksiyon tiplerine bölünmesi ve bunları yetiştirecek eğitim sistemi arasında yakın bir ilgi vardır.

Bu bakımdan birbirine olan yakın ilgisi gözönünde tutularak insangücü, istihdam ve eğitim konuları bir arada ve birbirine bağlı olarak ele alınmıştır. Burada çeşitli alanlarda çalışacak toplam işgücünün hangi nitelikte elemanlardan meydana geleceği konusu üzerinde durulmuş, böylece eğitim kurumlarının yetiştireceği insan sayısı, bunların niteliklerile ilgili hedefler tesbit edilmiştir.

Kalkınma Planında, bu çerçeve içinde ele alınan eğitim politikasının uygulanmasında gözönünde tutulacak başlıca ilkeler şunlardır:

(1) Eğitim sistemimiz toplumdaki çeşitli görevlerin yurttaşlar arasında kabilivetlerine göre dağıtılmasını sağlıyacak bir şekilde düzenlenecektir. Bu amaçla, durumları ne olursa olsun kabiliyetli olanlar bütün eğitim imkânlarından yararlanacaklardır. Boylece toplumda hem sosyal adalet, hem de fırsat eşitliği ilkeleri gerçekleştirilecektir. Öte yandan çeşitli hizmetler de, en kabiliyetli ve yeterli kişiler yoluyla yürütüleceğinden, hizmet verimli ve seviyeli olacaktır. Bunu sağlamak için alınması gerekli tedbirler eğitim programları içinde yer almaktadır. İhtiyaçlara göre tespit edilmiş öğrenim kapasitesinden fazla talep olan her durumda çeşitli okullara girişte, yeterliğe dayanan, seçme usulleri uygulanacaktır.

Gelir durumu elverişli olmayan başarılı öğrencilerin yükselmesine imkân verecek geniş bir burs sistemi kurulacaktır.

Eğitimde yatay ve dikey geçişler yeterlik ve istidatların doğru olarak tesbitine dayalı bir mekanizma içinde işletilecektir. Bunun yanında belli bir meslek adamı yetiştirmeyi amaç bilen okulları bitirenlerin üst okullara geçişini mümkün kılmak için yetiştiği meslek alanında gerektiği kadar hizmet görerek iş alanının kazandıracağı imkân ve iktidarlardan yararlanması sağlanacaktır.

(2) Eğitim sistemimiz, Türk toplumunun ihtiyaçlarına ve şartlarına uygun insanların yetiştirilmesine doğru yönelecektir. Eğitim plânında teknik öğretime verilen önem, bunun başlıca belirtisidir. Eğitim esaslarının tesbitinde de bu ilkeye uygunluk gözönünde tutulacaktır.

İlk öğretimde ise, önümüzdeki onbeş yıl içinde okul çağındaki nüfusun her birine okul imkânları sağlamak, bir toplumsal hedef olarak alınmıştır.

(3) İlk öğretim dışındaki eğitim kurumlarında yurttaşların kendileri için yapılan harcamaları belli ölçülerde ve imkânları olduğu zaman ödemeleri sağlanacaktır. Her kademedeki eğitim kurumlarında seçmelerin kabiliyete göre yapılması ve imkânları olmayanlara geniş bir burs sistemi ile yükselme yollarının açık tutulması üzerinde titizlikle durularak bunun eğitimin temel ilkelerine uygun bir şekilde uygulanması sağlanacaktır. Bu konudaki tatbikata eğitimin yüksek kademelerinden başlanacak ve bu tedrici olarak gerekli ve mumkun olan diğer dallara yayılacaktır.

(4) Eğitim hedeflerine ulaşmak, çok önemli bir hamleyi gerektirmektedir. Bu konuda gerekli ve elverişli alanlarda yapılacak yatırımlara halkın katılma isteği değerlendirilecek, başlangıçta büyük bir önem gösteren her basamakta öğretmen ihtiyacının karşılanması için gerekli bütün tedbirler alınacaktır.

İstihdam bakımından hedef aşağıdaki noktalarda toplanmaktadır.

(a) İşsizlik meselesini çözmek,

(b) Çalışanların meslekî seviyelerini yükseltmek,

(c) Her basamakta yeterliliğe dayanan bir çalıştırma politikasiyla yetişenleri yerinde kullanmak ve sağlam bir sosyal hareketlilik yaratmak,

(d) Çalışan nüfusun çeşitli meslek gruplarına bölünüşündeki dengesizlikleri ortadan kaldırmak ve daha dengeli bir dağılış sağlamaktır.

b. *Genel metot*

Türkiye'nin işgücü durumunun tespiti ve ileri yıllarda çeşitli eleman tiplerine doğacak ihtiyacın hesaplanmasıyla ilgili çalışmalar, aşağıda belirtilen çerçeve içinde yapılmıştır.

Türkiye'nin işgücü durumu başlıca tarım, sanayi ve hizmetler ana kesimleriyle sanayiin alt kesimleri olan inşaat, maden çıkarma ve imalât sanayiinde incelenmiştir.

Toplam işgücünün önce sektörler bakımından şimdiki durumu, yani sayımı yapılmıştır. Toplam işgücü, aynı zamanda çeşitli mesleklerin doldurdukları fonksiyonlara göre sınıflandırılmıştır. Böylece elemanların niteliklerine ve işteki fonksiyonlarına göre yedili bir sınıflandırma elde edilmiş ve bütün meslekler bu bölümlere yerleştirilmiştir.

İşgücünün bugünkü durumu tespit edildikten sonra 15 yıllık perspektif içinde, özellikle Beş Yıllık Plân dönemi için sektörler bakımından ve toplam işgücünün fonksiyonel bölümlerine göre projeksiyonlar yapılmıştır. Bu projeksiyonlara esas olarak geçmiş on yıllık, üretim - istihdam dizilerine göre bulunan üretime bağlı işgücü esneklik katsayıları kullanılmıştır. Üretim artışına bağlı olarak yapılan projeksiyonlarda kullanılan bu esnekliklerde teknolojik gelişmeye bağlı olarak ortaya çıkacak prodüktivite artışı ve plânlı ekonominin getireceği yapı değişikliği gözönünde tutularak bazı düzeltmeler yapılmıştır.

Çeşitli sektörlerde çalışan toplam işgücünün projeksiyonları yapıldıktan sonra işgücünün fonksiyonel bölüm projeksiyonlarına geçilmiştir. Burada gözönünde tutulan başlıca unsurlar işgücünün bugünkü dağılışının bozukluğu ve bunun ileri yıllarda meslekler ve meslek grupları arasındaki teknik ilişkilere göre işgücü strüktrünün düzeltilmesidir. Bütün bu hesaplamalarda sektör çalışmalariyla proje tahlillerinden çıkan ihtiyaçlar da gözönünde tutulmuştur.

İktisadi gelişmenin çeşitli fonksiyonel bölümlere göre ileri yıllarda doğuracağı ihtiyaç tespit edildikten sonra, bu ihtiyacın karşılanma yollarına geçilmiştir.

Eğitim kurumları işgücüne başlıca arz mekanizması olarak kabul edilmiştir. Çeşitli eğitim kurumları, tiplerine göre 9 bölüme toplanmış, bunlarla karşıladıkları kabul edilen fonksiyonel bölümler arasında bir paralellik kurulmuştur.

Bundan sonraki devrede, bu eğitim bölümlerinin şimdiki kapasite ve durumları incelenmiş, ihtiyaç duyulan sayıda eleman sağlayabilmeleri için gerekli kapasite artışları ile maliyet hesapları yapılmıştır.

Eğitim sistemini hemen etkileyebilmek imkânsız olduğundan insangücü ve eğitim plânlarının en az onbeş yıllık bir dönem için hazırlanması gerekmektedir.

İnsangücüne arz kaynağı olarak eğitim kurumları yanında sanayi içinde eğitim üzerinde önemle durulmuş, sanayi içinde eğitimin şimdiki durumu ve geliştirilme imkânları araştırılmıştır.

2. İŞGÜCÜNDE BUGÜNKÜ DURUM:

a. Üç ana sektörde ve sanayiin alt sektörlerinde 1961 deki toplam işgücü aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

1961 yılındaki durum, 1955 nüfus sayımında 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun iktisadi faaliyetler kollarına göre bölümünden ve 1960 nüfus sayımı yüzde 1 örnekleme sonuçlarından yararlanarak hesaplanmıştır. Sonuçlar sanayi sicillerinden ve başka kaynaklardan elde edilen sonuçlarla karşılaştırılmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

TABLO : 349 — Üç ana sektörde çalışan nüfus

1961 Sektörler	(Bin olarak) Çalışan nüfus
Tarım (*)	9 800
Sanayii	1 180
Hizmetler	1 570
TOPLAM	12 550

TABLO : 350 — Sanayide çalışan nüfusun alt sektörlere göre bölümü, 1961

1961 Sektörler	(Bin olarak) Çalışan nüfus
Maden çıkarma	70
İmalât	850
İnşaat	260
TOPLAM	1 180

b. *Sanayi ve hizmetler sektöründe fonksiyonel bölümler.*

Sanayi ve hizmetler sektöründe çalışan işgücünün fonksiyonel bölümlere göre dağılışı aşağıdaki tabloda görülmektedir. Bu dağılış, 1955 nüfus sayımından «Son Haftadaki Meslek ve İktisadi Faaliyet Kollarına göre 15 ve Yukarı Yaştaki Nüfus» tablosundan ve 1960 sayımının yüzde 1 örnekleme sonuçlarından yararlanarak hesaplanmıştır. Sonuçlar, Devlet Plânlama Teşkilâtınca yapılan İş Basında Eğitim Anketi ve İktisadi Devlet Teşekkülleriyle ilgili anket sonuçları, Özel İhtisas Komisyonları çalışmaları ve mesleki teşekküllerin verdiği bilgilerle kontrol edilerek gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

(*) Tarımda çalışan nüfus içinde en yüksek çalışma oranındaki işsiz sayısı yoktur.

e. *Tarım Sektörü :*

Tarım sektöründeki işgücünün niteliği farklı olduğu için bu sektörde fonksiyonel bölümler incelenmemiştir.

Tarım sektöründe çalışan toplam işgücü ile tarımda kullanılan toprağın şimdiki teknoloji ile işlenebilmesi ve ötür faaliyetlerin görülmesi için gerekli işgücü arasındaki ilişkiye göre tarım sektöründe bulunan fakat çalışması gerekli olmayan nüfus hesaplanmıştır (Tablo 352)

TABLO : 351 — Sanayiin alt sektörleri ve hizmetler sektöründe fonksiyonel bölümler. (1961)

(Bin.)

Fonksiyonel bölümler	Maden çıkarma (1)	İmalât (2)	İnşaat (3)	Hizmetler (4)	Toplam (5)
1. İdareci ve müteşebbisler	1.0	8.2	1.3	60.5	71.0
2. Mesleki personel	0.6	4.2	5.2	61.0	71.0
3. Teknisyen	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
4. Alt kademe memurlar statüsü ile ilgili meslekler	3.3	20.2	6.8	479.7	510.0
5. Ustabaşı	8.2	17.0	7.8	14.0	47.0
6. Yetişkin işçi	29.0	317.0	109.0	202.0	657.0
7. Sıra işçisi	26.6	476.6	130.8	634.0	1 268.0
TOPLAM	70.0	850.0	260.0	1 570.0	2 750.0

TABLO : 352 — Tarım sektöründe çalışmasına gerekli olmayan nüfusun en çok ve en az olduğu oranlara göre dağılımı

(Bin.)

Yıllar	Temmuz	Ocak
1955	600	7 400
1960	800	8 300

TABLO : 353 — Çalışan nüfusun ana sektörlere bölünüşümü

(Milyon.)

Sektörler	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1972	1977
Tarım	9.96	10.00	10.14	10.20	10.42	10.58	10.68	11.10
Sanayi	1.25	1.34	1.44	1.54	1.65	1.77	2.56	3.09
Hizmetler	1.63	1.78	1.94	2.12	2.31	2.52	3.64	5.05
TOPLAM	12.74	13.12	13.52	13.94	14.38	14.83	16.88	19.20

NOT : 1962 için Temmuz ayında gizli işsiz tahmini 1 milyondur.

TABLO : 354 — Çalışan nüfusun ana sektörlerde yüzde dağılımı

(%)

Sektörler	1962	1967	1972	1977
Tarım	77.4	71.1	64.4	58.1
Sanayi	9.8	11.9	14.0	15.6
Hizmetler	12.8	17.0	21.6	26.3

TABLO : 355 — Sanayide çalışan nüfusun alt sektörlere göre bölünümü

(Bin)

Sektörler	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1972	1977
Maden çıkarma	70	74	78	81	85	89	110	131
İmalât	880	933	990	1048	1110	1177	1470	1754
İnşaat	300	333	372	411	455	504	780	1103
TOPLAM	1250	1340	1440	1540	1650	1770	2360	2990

3. *İŞGÜCÜNDE VE İŞGÜCÜNÜN FONKSİYONEL BÖLÜMÜNDE BEKLENEN GELİŞMELER*

a. *Ana sektörlerde ve sanayiinin alt sektörlerinde işgücü projeksiyonları :*

Geçmiş yıllardaki üretim - istihdam dizilerine bağlı olarak bulunan, üretime bağlı işgücü esneklik katsayısıyla üretim artışına dayanarak sanayi ve hizmetler sektöründe ileri yıllarda hizmette kullanılabilecek toplam işgücü hesaplanmıştır. Sanayi içinde görülen inşaatla ilgili istihdam, yatırım hedeflerine ve yatırım içinde inşaatın yeri hakkındaki tahminlere göre ve inşaatta çalışması gerekli insan sayısı ile ilgili katsayılara dayanılarak doğrudan doğruya hesaplanmıştır.

Tarım sektöründe çalışacak işgücü, tarım sektörü çalışmalarında tespit edilmiştir. (Tablo : 353 - 354)

b. *Sanayii ve hizmetlerde fonksiyonel bölümler :*

İleriki yıllarda fonksiyonel bölümler, ek ihtiyaçlar ve gelecekte daha dengeli bir dağılım için gerekli ihtiyaç ve meslekler arası bazı teknik ilişkiler görönünde tutularak hesaplanmıştır. Bazı özel meslek grupları plânın gerçekleşmesini daha çok etkilediği için ayrı ayrı incelenmiştir. (Tablo : 356)

Bugün çalışan nüfusun çeşitli fonksiyonlar arasında dağılışında bir çok dengesizlikler vardır. Mühendis - teknisyen, yüksek seviyede ve yardımcı sağlık personeli oranları yetişmiş elemanlardan yeterliklerine göre yararlanmaya imkân vermeyecek kadar bozuktur. Bu bakımdan bir yandan en az ihtiyaçların karşılanması düşünülürken öbür yandan bu dengesizliğin düzeltilmesi için gerekli ek ihtiyaç hesaplanmış ve hedeflerin tespitinde buna göre hareket edilmiştir.

TABLO : 356 — Sanayi ve Hizmetlerde İşgücünün fonksiyonel bölünümü, (1962 - 1977)

(Bin)

Fonksiyonel bölümler	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1972	1977
1. İdareci ve müteşebbisler	73.0	77.0	81.0	88.0	97.0	106.0	143.0	194.0
2. Mesleki personel (Toplam)	73.0	78.5	83.0	91.0	102.0	114.0	190.0	277.0
Mühendis	12.0	13.0	14.0	15.0	16.0	17.0	32.0	56.0
Sağlık personeli	10.0	10.0	10.0	11.0	11.0	12.0	15.0	24.0
Öğretmen	22.0	24.5	27.0	30.0	39.0	47.0	85.0	106.0
Diğer	29.0	31.0	32.0	35.0	37.0	38.0	58.0	91.0
3. Teknisyen (Toplam)	142.0	151.5	165.0	177.0	194.0	213.0	348.0	570.0
Teknisyen	20.0	23.0	25.0	27.0	30.0	33.0	74.0	148.0
Yardımcı sağlık personeli	10.0	10.0	11.0	11.0	15.0	20.0	35.0	65.0
Öğretmen (İlk)	50.0	54.5	59.0	63.0	67.0	71.0	106.0	154.0
Diğer	62.0	64.0	70.0	76.0	82.0	89.0	133.0	205.0
4. Alt kademe memurlar ve satışla ilgili meslekler	530.0	580.0	635.0	695.0	765.0	840.0	1.245.0	1.730.0
5. Ustabaşı	50.0	55.0	60.0	66.0	73.0	81.0	142.0	270.0
6. Yetişkin işçi	656.0	740.0	790.0	850.0	960.0	1.000.0	1.540.0	2.570.0
7. Sıra işçisi	1.326.0	1.438.0	1.562.0	1.693.0	1.810.0	1.940.0	2.354.0	2.439.0
TOPLAM	2.850.0	3.120.0	3.376.0	3.660.0	3.962.0	4.294.0	5.990.0	8.040.0

4. EĞİTİMDE BUGÜNKÜ DURUM:

Çeşitli okullarda öğrenci ve öğretmen durumu ile toplam öğrencinin okul çağındaki nüfusa oranı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

TABLO : 227 — Eğitim durumu (1961)

(Bin)

Okullar	Okul çağındaki nüfus (1)	Toplam öğrenci sayısı (2)	Öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranı % (3)	Öğretmen sayısı (4)	Öğrenci öğretmen oranı (5)
İlk Öğretim	4 513.0	3 160.0	70	67.9	46
Mesleki ve teknik ortaokullar	1 [illegible]6.0	66.4	4	8.0	14
Ortaokullar		233.0	19	5.2	64
Mesleki ve teknik liseler	1 500.0	46.5	3	8.0	14
Liseler		96.0	6	2.8	34
Teknik Yüksek Öğretim	1 516.0	10.0	1	1.3	8
Genel Yüksek Öğretim		51.0	3	2.8	19

Türkiye'de bugüne kadar eğitim genel olarak önemli bir konu sayılmış ve bu alanda oldukça büyük harcamalar yapılmıştır. Bundan başka çeşitli sistemler ve eğitim usulleri denenmiştir. Fakat eğitim sistemine bir bütün olarak bakılmayıp eğitimin uzun süreli bir çerçeve içinde ve plânlı olarak ele alınmayışı ve eğitim teşkilâtındaki dağınıklık bütün bu çabaların ve harcamaların yeterince verimli olmasını önlemiş ve eğitim sisteminde çeşitli dengesizlikler ortaya çıkmıştır. Bu dengesizlikleri aşağıdaki noktalarda özetlemek mümkündür.

a. Eğitimle, iktisadî ve toplumsal yapı ve faaliyetlerdeki ihtiyaçlar arasında bir ilgi kurulmadığından bazı alanlarda önemli boşluklar, bazılarında ise fazlalıklar ortaya çıkmıştır. İşgücünün çeşitli görevlere bölümündeki dengesizlik bunun sonuçlarından biridir:

b. Çeşitli eğitim kurumları, dalları ve kademeleri arasında düzenli bir irtibat kurulamayışı, eğitimde yatay ve dikey geçislerde eksiklikler ve boşluklar meydana getirmiştir. Yine bu sebeple kademeler arasında kapasite bakımından dengesizlik ortaya çıkmıştır.

c. Eğitim teşkilâtının gelişmelere uyan düzenli bir şekilde ayarlanamaması eğitim usulü ile ilgili dengesizliklere yol açmıştır. Bunların en önemlisi, öğretmen arzının yetersizliğinden doğmaktadır. Bunun sonucu olarak öğrenci öğretmen oranlarında önemli bir boşluk olmuştur. Bir

çok dallarda sayı, nitelik ve meslek çeşidi bakımından büyük bir öğretmen açığı vardır. Eğitim yöneticisi yetiştirilmemesi ve Bakanlıklarla eğitim kurumları arasında gerekli işbirliğinin kurulmaması da önemli bir konudur.

d. Eğitim ile yetişenlerin çalışma alanlarındaki gerekli nitelikleri arasında yeter bir bağlılık kurulamayışı eğitimin esaslarında görülen önemli aksaklıklardandır. Birçok elemanın yetiştirildikleri alan dışında çalışma durumunda kalmaları oldukça büyük bir israf sebebidir. Eğitim kurumları ile eleman kullanan kurumlar arasındaki işbirliği eksikliğinin bundaki etkisi büyüktür.

e. Denenmiş ve denenmekte olan çeşitli eğitim düzen ve yönetmenlerinin başarı derecelerinin değerlendirilmesi yoluna gidilmemiş olması, bu yönde atılacak adımların saptanmasında ışık tutacak bilgilerin elde edilmesine engel olmuş ve bu konudaki kararların sağlam esaslardan yoksun kişisel tercihlere göre alınmasına yol açmıştır. Bunun eğitim düzeninde ortaya çıkardığı kararsızlık çok yıpratıcı sonuçlar vermiştir.

f. Eğitim çeşitli dallarında, seçme usullerinin kabiliyetlere bağlı olmamasındaki aksaklıklar ve çeşitli gelir grupları ile bölgeler arasında eğitim imkânlarından yararlanma bakımından eşitsizlikler, eğitimin sosyal adalete ve toplum çıkarlarına uygun bir sosyal hareketlilik etkeni olma niteliğini kaybettirmiştir.

Yüksek kabiliyetli fakat düşük gelirli olanların yükselmesinde başlıca araç olan burs sisteminde bir gelişme olmamıştır.

Eğitimden yararlananların eğitim harcamalarına göre katılmayışı parasız eğitimin gerçekten ihtiyacı olanlara sağlanması önlendiği gibi eğitim harcamalarının daha yüksek bir seviyeye çıkmasına da engel olmuştur.

5. *KALKINMANIN TOPLUMSAL VE İKTİSADİ AMAÇLARINI GERÇEKLEŞTİRECEK EĞİTİM HEDEFLERİ:*

a. *Eğitim kurumları:*

İşgücünde ihtiyaç duyulan çeşitli tip elemanları karşılayan başlıca mekanizma olarak eğitim kurumları düşünülmüştür. Bu kurumların şimdiki kapasite ve durumlarına ek olarak ihtiyaç duyulan mezun, yeni kayıt, ek kapasite ve öğretmen sayıları hesaplanmıştır.

İktisadi gelişmenin doğuracağı işgücü ihtiyaçlarının ve tespit edilen toplumsal hedeflerin gerçekleşmesi için çeşitli eğitim bölümlerinde bulunması gereken toplam öğrenci sayıları Tablo 358 de gösterilmiştir.

Tablo 358 de belirtilen bu eğitim hedeflerinin gerçekleşmesiyle Türkiye'de okul çağında nüfus ile okuyan nüfus oranları ve çeşitli eğitim seviyelerinde meslekî, teknik ve genel eğitim oranları Tablo 359 ve 360 da görülmektedir.

TABLO : 518 — Çeşitli eğitim bölümlerinde öğrenci sayısı

(Bin)

Eğitim bölümleri	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1972	1977	Endeks (1962 = 100) 1967	1972	1977
İlkokul	3367	3567	3859	4141	4432	4736	5992	6821	141	178	202
Ortaokul	387	387	401	426	455	480	595	641	124	153	166
Liseler	86	96	96	97	102	107	168	304	112	195	317
Lise seviyesinde teknik okullar	15	17	20	25	30	42	92	126	280	613	840
Mesleki liseler (Öğretmen okulları dâhil)	36	43	53	66	74	91	116	152	225	322	425
Teknik yüksek öğretim	10	11	13	15	20	27	64	84	270	640	840
Genel Yüksek Öğretim	51	52	55	57	57	61	116	143	119	227	280

NOT : İşbaşında eğitim ve çeşitli kurslar bu tablada gösterilmemiştir. İlgili bölümde bu konuda bilgi vardır.

TABLO : 519 — Okul çağındaki nüfus ve çeşitli eğitim bölümlerinde okuyanların oranı

(Bin)

	İLK EĞİTİM			ORTAOKUL			LİSE SEVİYESİNDE OKULLAR: Lise			Mesleki lise		Lise seviyesindeki tek.		YÜKSEK ÖĞRENİM: Teknik yüksek öğrenim			Genel yüksek öğrenim		
Yıllar	Okul çağında nüfus 7-12	Toplam öğrenci	Nüfusa oranı %	Okul çağında nüfus 13-15	Toplam öğrenci	Nüfusa oranı %	Okul çağında nüfus 16-18	Toplam öğrenci	Nüfusa oranı %	Toplam öğrenci	Nüfusa oranı %	Toplam öğrenci	Nüfusa oranı %	Okul çağında nüfus 19-22	Toplam öğrenci	Nüfusa oranı %	Toplam öğrenci	Nüfusa oranı %
1963	4880	3567	73	1965	387	19.1	1875	96	5.7	43	2.6	17	1.0	1880	11	0.6	52	2.7
1964	5030	3859	76	2080	401	19.1	1770	96	5.4	53	2.9	20	1.1	1940	13	0.7	55	2.8
1965	5150	4141	80	2200	427	19.0	1870	97	5.2	66	3.5	25	1.3	2040	15	0.7	57	2.7
1966	5270	4432	84	2300	455	19.7	1970	102	5.2	74	3.8	30	1.5	2150	20	0.9	57	2.6
1967	5390	4736	87	2390	480	20.0	2075	107	5.2	81	3.9	42	1.9	2275	27	1.2	61	2.7
1972	5990	5990	100	2715	595	21.9	2530	168	6.7	116	4.6	92	3.6	2880	64	2.2	116	3.9
1977	6820	6820	100	3000	641	20.1	2800	304	7.3	152	5.5	126	4.5	3450	84	2.4	143	4.1

TABLO : 360 — Lise seviyesinde ve yüksek öğrenimde genel öğretim mesleki ve teknik öğretim oranı

(Bin)

Yıllar	Toplam lise seviyesi öğrencisi (1)	Genel % (2)	Mesleki % (3)	Teknik % (4)	Toplam yüksek öğrenim öğrencisi (5)	Teknik % (6)	Sosyal ve genel % (7)
1963	153	62	28	11	65	17	83
1964	161	59	32	12	66	19	81
1965	178	54	30	14	73	21	80
1966	197	51	36	15	77	26	74
1967	221	49	37	19	86	31	73
1972	376	45	31	24	180	36	64
1977	483	42	32	26	227	37	63

b. *Sanayi içinde eğitim :*

İktisadi gelişme, özellikle sanayi kesimlerinde kısa bir zamanda çok sayıda ve yetişkin işçi gibi teknik elemanlara ihtiyaç doğurmaktadır. Bu elemanların, mali imkânları ve zaman azlığı bakımından okullarda yetişmesine imkân yoktur. Bu sebepten sanayi içinde eğitimi sistemli bir şekilde geliştirmek gerekmektedir.

Sanayi içinde yetişmesi gerekli ustabaşı ve yetişkin işçi tipinde elemanı sayısı Tablo 361 de gösterilmiştir.

TABLO : 361 — Sanayi içinde yetişmesi gerekli elemanın sayısı

Yıllar	Ustabaşı	Yetişkin İşçi
1963	3 500	35 000
1964	3 500	35 000
1965	4 200	41 000
1966	4 900	48 000
1967	5 600	55 000
1968 — 1972	40 000	260 000
1973 — 1977	80 000	600 000

6. *YATIRIMLAR :*

a. *Eğitim kurumları :*

Çeşitli eğitim bölümlerinde öğrenci artışlarına karşılayabilmek için gerekli yatırım, öğrenci başına yatırım maliyetine göre hesaplanmıştır.

Yeni yatırım ve bugünkü binaların onarımı için gerekli yatırımlar Tablo 362 de gösterilmiştir.

b. *Sanayi içinde eğitim :*

(1) *Mesleki eğitim merkezleri :*

Bu merkezlerde, işletmelerde ve çeşitli üretim kollarında işgücü vasfını yükseltmek üzere teknik ve mesleki kalifikasyonu olanları özellikle ele alarak montör ve ustabaşı yetiştirilecektir.

TABLO : 341 — Eğitim yatırımları *(Milyon TL.)*

Eğitim bölümleri	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)	1963 - 1967 Toplam (6)
İlk Öğretim	260,0	320,0	307,0	333,0	355,0	1 575,0
Orta Okullar	42,0	129,0	109,0	84,0	133,0	497,0
Liseler	36,0	28,0	28,0	56,0	36,0	184,0
Sağlık Okulları	27,0	30,0	30,0	15,0	5,0	107,0
Ticaret Liseleri	5,0	14,0	6,0	6,0	7,0	38,0
Tarım Teknisyen Okulları	16,0	16,0	16,0	42,0	251,0	341,0
Erkek Teknik Öğretime bağlı lise ve seviyesinde okullar	40,0	39,0	36,0	63,0	99,0	277,0
İlk Öğretmen Okulları	65,0	30,0	89,0	26,0	18,0	228,0
Eğitim Enstitüleri	15,0	32,0	11,0	—	—	58,0
Erkek Teknik Öğretmen Okulları	8,5	23,0	—	—	—	31,5
Yüksek Teknik Öğretim	36,00	36,0	73,0	86,0	106,0	337,0
Yüksek Genel Öğrenim	46,5	35,0	35,0	55,0	63,0	234,5
İşbaşında Eğitim	7,0	5,5	7,5	6,5	5,0	31,5
Araştırma Kurumları	7,0	22,0	22,0	24,0	24,0	99,0
Diğer Eğitim Yatırımları (*)	49,0	22,5	35,5	39,5	31,0	187,5
T O P L A M	660,0	783,0	795,0	836,0	1 153,0	4 227,0

(*) Burada Kız Teknik Öğretim tesislerinin yemlenmesi, Kız Teknik Öğretmen Okulu ile Geçici Köy Kursu Öğretmen Okulu Mektupla Eğitim Merkezi, M. E. B. Basımevi, din öğretimi, kütüphaneler, yurtlar ve diğer Millî Eğitim Yatırımları göstermiştir.

TABLO : 362 — Çeşitli eğitim sektörlerinin yıllık dış para ihtiyacı

(Milyon TL.)

Yıllar	İlk, orta, lise ve diğer okullar		Lise seviyesinde teknik okullar		Teknik Yüksek Öğrenim		Genel yüksek Öğrenim		Toplam		Genel toplam
	Yat. (1)	Cari (2)	Yat. (3)	Cari (4)	Yat. (5)	Cari (6)	Yat. (7)	Cari (8)	Yat. (9)	Cari (10)	(11)
1963	6	3	20	—	7	4	14	5	47	12	59
1964	5	3	14	—	11	4	9	5	39	12	51
1965	4	3	20	—	16	5	8	6	48	14	62
1966	4	4	20	—	19	6	14	6	67	16	83
1967	4	4	20	—	21	8	14	7	69	19	88
Toplam	23	17	114	—	74	27	59	29	270	73	343

Mesleki Eğitim Merkezleri Projesine göre 1961 yılına kadar çeşitli iş kollarında 114 şube faaliyete geçecek 6 şar aylık kurslarla gittikçe artan sayıda eleman yetiştirilecektir. 1968 yılından itibaren bu merkezlerde yetiştirilecek eleman sayısı yıkla 3 300 olacaktır.

Bu merkezlerin ilk beş yılda yetiştireceği eleman, yatırım ve işletme giderleri Tablo 364 de gösterilmiştir.

TABLO : 364 — Mesleki eğitim merkezlerinde yetiştirilecek eleman ve yapılacak harcamalar

(Bin)

Yıllar	Yetiştirilecek elemanlar	Yatırım giderleri
1963	360	7 000
1964	945	8 500
1965	1 530	7 500
1966	2 190	6 500
1967	2 175	8 000
Toplam	7 740	31 500

(2) İşletmelerde eğitim :

Tablo 361 de sanayi içinde yetişmesi gerekli elemanların çoğunluğunun elverişli fabrika ve işyerlerinde açılabilecek standart kurslar yoluyla yetiştirilecekleri düşünülmüştür. Bu kursların maliyetinin toplam olarak 40 milyon TL. sı civarında olacağı tahmin edilmiştir.

3. *MESELELER VE ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER :*

a. *İstihdam ve işsizlik :*

Nüfus artış hızı çok yüksek olduğu için Türkiye'de işgücü arzı çok büyük olmaktadır. İşgücü arzı ile yaratılan istihdam arasındaki fark, tarımda belli işlerin gerektiğinden çok insan tarafından yapılması yani gizli işsizlik şeklinde, tarım dışında ise iş bulamama yani açık işsizlik şeklinde ortaya çıkmaktadır. Belli bir doyma noktasından sonra tarımdaki işgücü fazlalığı da açık işsizlik halinde belirmektedir. Tarım nüfusunun geçmişteki artış hızına göre geleceği düşünülerek onbeş yıl içinde ortaya çıkacak işsizlik tahminleri Tablo 365 de gösterilmiştir.

TABLO : 365 — İstihdam ve işsizlik

(Milyon kişi)

	1962 (1)	1963 (2)	1964 (3)	1965 (4)	1966 (5)	1967 (6)	1972 (7)	1977 (8)
15-64 yaş grupu	15,7	16,1	16,5	16,9	17,5	18,0	20,9	24,2
İşgücü arzı	14,2	14,4	14,7	15,0	15,8	17,7	17,0	19,9
Yaratılacak istihdam	12,7	13,1	13,5	13,9	14,4	14,8	16,8	19,2
İşsizlik	1,5	1,3	1,2	1,1	0,9	0,9	0,8	0,7

Tablo 365, özel tedbirler alınmadığı takdirde işsizlik meselesinin tamamen çözülmeyeceğini ortaya çıkarmaktadır. Buradaki işsizliğin çeşitli ölçülerde tarımda gizli işsizlik veya tarım dışında açık işsizlik olarak ortaya çıkması mümkündür. Tarımdaki işsizliğin başlıca etkisi bu sektörde üretilen malların geniş ölçüde sektör içinde tüketimine yol açması ve tarımda adam başına gelirin düşmesine sebep olmasıdır. Bunun, tüketimi sektör içinde bırakmak yoluyla para ekonomisine geçişi önleyici bir etkisi de vardır. Bundan başka, aslında yeterince besin maddesi tüketen bu kimseler sektör dışında gelir yarattıkları zaman besin maddeleri talebinin çok arttırmadan toplam üretimin artmasına sebep olabilir. Meselenin çözümü, esas bakımdan tarım dışı sektörlerdeki çalışma hacmini arttırarak bu alandaki istihdamın tarımdaki fazla nüfusu emmesini sağlamakla mümkün olur. Ancak tabloda da görüldüğü gibi yüzde 7 lik kalkınma hızının sanayi ve hizmetlerde yaratacağı istihdam sektörler arası istihdam dağılışını istenilen bir şekilde gerçekleştirecek durumda değildir. Bu bakımdan özel tedbirler alınmadığı takdirde tarımda işsizliğin süreceğini kabul etmek zarureti vardır.

Hızlı bir şehirleşmenin tarım dışı sektörlerde ortaya çıkardığı işgücü arzı ile buralarda yaratılan istihdam arasındaki ayırım açık işsizlik halinde ortaya çıkar. Dengesiz bir şehirleşmenin ekonomik ve sosyal maliyeti çok yüksektir. Bundan doğan mesken ve öbür alt yapı yatırımları ihtiyacının karşılanması imkânların üstündedir. Şehirlerdeki açık işsizlik, gerek kişiler gerek toplum için ıstıraplı sonuçlar doğurabilir.

Bu meselenin çözüm yolları aşağıda gösterilmiştir.

(1) Artan işgücünün şehirlere ölçüsüz bir şekilde akınını önlemek için tarım bölgelerinde emeğin değerlendirilmesi esasına dayanan tarım dışı çalışmaların geniş ölçüde arttırılması.

Beş Yıllık Plânda gerçekleştirilmesi önerilen Toplum Kalkınması Programının başlıca amaçlarından biri budur.

(2) Plân içinde istihdam yaratıcı projelerin ve sektörlerin öncelikle ele alınması.

Kesimlerle ilgili çalışmalar ve proje seçilmesiyle ilgi olarak tespit edilen ölçüler bunu sağlıyacak şekilde düşünülmüştür. Ancak sanayideki teknolojik gelişme işgücünden tasarruf yönündedir. Milletlerarası rekabet konusu olan sektörlerde işgücü yoğunluğuyla maliyetler arasındaki ilişki ve belli işlerin belli zaman ölçüleri içinde ve belli bir kalitede yapılması zorunluğundan doğan teknik sınırlamalar bu şekilde ortaya çıkacak istihdam artışını sınırlamaktadır. Plân içinde maliyeti etkilemeden, istenilen zaman ve nitelikte üretim yapabilecek işgücü yoğunluğuna dayanan sektörlere ve projelere öncelik verilmektedir. Hizmetlerde görülen istihdam artışı bu sektördeki prodüktivite artışının düşük olacağı varsayımından doğmaktadır.

NOT: İşgücü arzı, 15-64 yaş grupunda çalışmak isteyenler için yapılan tahminlere göre hesaplanmıştır. Öğrenciler, askerler, hasta ve sakatlar ve hapisler ve ev kadınlarının çalışmayacak bölümü bu tahminlerin dışında tutulmuştur.

(3) Belli alanlarda özellikle inşaat sektöründe işgücü yoğunluğuna dayanan bir teknilojik kalkınma imkânları üzerinde önemle durulması.

İnşaat sektörüyle ilgili olarak bu konu incelenmektedir. İncelemenin ortaya çıkaracağı sonuçlara göre alınması gerekli tedbirlerle, bu sektördeki istihdamın artırılması mümkün görülmektedir.

(4) İstihdam politikasının bir başka yönü de işgücü fazlasının işgücü kıtlığı çeken Batı Avrupa ülkelerine ihracıdır. Ancak, Türkiye işgücü fazlalığı olan fakat niteliği yüksek işgücü konusunda kıtlık çeken bir ülkedir. İşgücü ihracının niteliği yüksek işgücü halinde olması bu kıtlığı arttırabilir. Bu sakıncanın önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması şarttır.

(5) Meselenin uzun süreli çözüm yolu, yaratılacak istihdam imkânlarıyla dengeli bir işgücü artışını sağlıyacak nüfus artışı hızına ulaşmak için gerekli nüfus politikasının uygulanmasıdır. Bu konu plânın nüfusla ilgili bölümünde belirtilmiştir.

(6) Bütün bu tedbirlerin istihdam meselesinin yeter ölçüde çözümleyemediği görüldüğü takdirde 2 nci ve 3 üncü plân dönemleri için daha yüksek bir kalkınma hızını hedef kabul etmek, üzerinde durulması gereken çözüm yollarından biridir.

b. *Teknik yardım*

Teknik yardım programları bir bütün olarak ve kalkınma plânının ihtiyaçları gözönünde tutularak hazırlanmaktadır. Burada üzerinde durulan husus teknik yardımın stratejik noktalarda tesbit edilen yüksek seviyede eleman açığının kapatılması ve önemli alanlarda hızla eleman yetiştirme için etkili bir araç olarak kullanılabilmesidir. Bunu sağlamak için teknik yardım programlarıyla plânın hazırlanmasında bir paralellik kurulmuş ve teknik yardım programları plân dönemi başında hızla yapılması gereken araştırma, proje hazırlama ve özellikle yeni geliştirilen sektörlerde yüksek seviyede danışman sağlama ve eleman yetiştirme üzerinde durulmuştur.

Teknik yardım programlanması, bu konuda dış temaslarla görevli Maliye ve Dışişleri Bakanlığı ile Devlet Plânlama Teşkilâtının temsil edildikleri bir komitece hazırlanmaktadır. Komite, çeşitli sektörlerdeki kurumların taleplerini, plânlama için yapılan insangücü ve sektör çalışmalarını inceleyerek kalkınma plânı ihtiyaçlarına uygun teknik yardım programları hazırlamakla görevlidir.

Plânın ilk yıllarındaki ihtiyaçları karşılamak üzere iki yıllık bir teknik yardım programı hazırlanmıştır. Bundan sonra üç yıllık bir ikinci program hazırlanacaktır.

Teknik yardım programlarının uygulanmasına da büyük önem verilmektedir. Getirilecek yabancı uzmanların ve yetişmek üzere gönderilecek elemanların seçimi ve bunların yaptıkları çalışmaların denetlenmesi ve değerlendirilmesi üzerinde dikkatle durulmaktadır.

c. *Personel kullanma:*

Devlet elindeki teknik elemanların kullanılmasında dikkatli davranılacak ve her tip elemanın kendi alanında çalışması sağlanacaktır. Bununla ilgili olarak çeşitli kurumlardaki elemanların tam kapasite ile kullanılması için gerekli esnekliği sağlayacak bir personel düzeni kurulacaktır. Bu arada ordudaki elemanlardan mümkün olan hallerde yararlanma yolları araştırılacaktır.

d. *Eğitim:*

Kalkınma plânlarının ortaya çıkaracağı niteliği yüksek işgücü ihtiyacının karşılanmasında başlıca kaynak eğitim kurumlarıdır. Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi plânlı dönemde iktisadi sektörlerde istenen büyümenin sağlanabilmesi için gerekli işgücü bazı teknik ilişkilere bağlı olarak tahmin edilmiştir. Hesaplanan bu işgücü ihtiyaçlarıyla eğitim kurumlarının 1962 kapasiteleri karşılaştırılınca eğitim kurumlarına verilmesi gerekli yön ve kapasite artışını sağlamak için alınacak tedbirler ortaya çıkmaktadır. Burada en önemli mesele eğitim hizmetleriyle görevli teşkilâtın bu hizmetleri görebilecek bir duruma getirilmesidir.

(1) *Eğitimle ilgili genel mesele ve tedbirler:*

(a) *Eğitim politikası:*

(i) Devletin ekonomik, sosyal ve politik tercihleri ışığında millî eğitimin Devlet ölçüsünde uygulanacak amaç ve ilkelerini tespit ve bunların uygulanması konusunda bünyesinde teşkilâtlı eğitime yer veren ve eğitimle ilgili plânlama yapan kurumlar arasında sıkı bir işbirliği sağlanacaktır.

(ii) Eğitimin her kademesinin toplumun en kabiliyetli elemanlarına açık tutulmasını sağlamak için yeterlik esasına dayanan seçme usulleri uygulanacaktır.

Eğitim imkânlarından bütün vatandaşların hakkıyla istifadesini temin maksadıyla çeşitli bölgelerdeki okulların eğitim ve öğrenim seviyelerinin eşit hale getirilmesine çalışılacaktır. Öte yandan her dereceden gece öğretimi yapan eğitim müesseseleri kurulması imkânları üzerinde durulacaktır.

(iii) Plân devresinde kabiliyetli fakat imkânları sınırlı gençlerin yetişebilmesi için eğitimin her kademesinde burs imkânları geniş ölçüde arttırılacaktır.

(iv) Çeşitli meslek okulları belli bir süre içinde, ilgili bakanlık ve dairelerle işbirliği ile yürütülmek üzere, Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde toplanacaktır. Ancak eğitim ile hizmetin birbirinden ayrılamıyacağı, alanlarda (Tarım, sağlık ve millî savunma eğitimi gibi) eğitim hizmetleri bakanlıklarca yürütülecektir.

(b) *Plân hedefleri:*

Çeşitli eğitim bölümlerindeki gelişme, tablolarda belirtilen yönde yapılacaktır. Böylece orta öğretim çağındaki gençlerin büyük bir bölümü tek-

nik ve meslekî eğitime yöneltilecektir. Bu amacın gerçekleşmesi için Teknik Öğretim, çıraklıktan teknisyenliğe kadar bütünüyle sanayi ile bağlantılı, onun imkân ve ihtiyaçlariyle uyuşan bir sistem olarak kurulmalı ve işletilmelidir.

Öğretmen yetiştiren kurumların gelişmelerine öncelik verilecek, bunların gelişmeleri plânda belirtilen sayıların gösterdiği yön ve çapta olacaktır. Bu kurumların yurdun imkân ve ihtiyaçlarına uyan bir sistem içinde kurulmasına dikkat edilmelidir.

Plânda lise ve orta okulların temel görevlerinin üst okulları besleme olduğu, kabul edilmiştir. Buna göre, bu temel okulu bitirenlerin üst okullara gidebilmelerini sağlayacak geniş tedbirlere başvurularak bu seviyeye kadar yükseltilebilmiş bu öğrencilerden en çok fayda elde edilmelidir.

(c) Yatırım maliyeti :

Çeşitli derecelerdeki okulların ilk yatırım ve donatım tesis maliyeti çok yüksektir. Bu yüzden maliyet düşürücü tedbirlere öncelik verilecektir

Çeşitli bölgelerin ve eğitim kademelerinin özelliklerine göre en elverişli okul tipi ve okulların standardizasyonuyla ilgili konularda her türlü araştırma yapıp karar alabilecek yetkili bir organ kurulacaktır.

Ayrıca gerekli ve elverişli alanlarda halkın inşaata katılma isteği değerlendirilecektir.

Okul inşaat süresinin kesin zorunluluk dışında bir inşaat mevsimi içinde bitirilmesi için gerekli bütün mali ve hukuki tedbirler alınacaktır.

(d) Verim :

Ortaokullar ve liseler ile genel yüksek öğretim gibi bazı eğitim bölümlerinde verim çok düşüktür.

Çeşitli eğitim kurumlarında verimin çok düşük olmasına sebep olan belirli unsurlar hızla giderilecektir.

(e) Öğretmen - öğrenci oranları :

Bir öğretmen başına düşen öğrenci sayısı oldukça yüksektir. Bu aynı zamanda verime de tesir eden başlıca sebeptir. Bu durumu düzeltmek için öğretmen yetiştiren okullara öncelik vermekle birlikte bu yolda alınacak en önemli tedbirlerden biri, öğretmen olacak nitelikte yetişmiş olanların bu mesleğe geçmesini önleyen mali ve hukuki engellerin giderilmesi üzerinbu mesleğe geçmesini önleyen mali ve hukuki engellerin kaldırılması suretiyle öğretmenlik meslekinin cazip hale getirilmesidir. Bununla ilgili olarak ek ders ücretleride artırılacaktır.

(f) Okul programları :

Çeşitli basamaklardaki okulları bitirenlerin yetiştirilme amaçlarına uygun olarak yetiştirilip yetiştirilmedikleri konusunda araştırmalar yapı-

larak, bunun ışığında bir yandan gereken tedbirler alınmalı, öte yandan da Türkiye'deki eğitim kurumlarının öğretim programları çağımızdaki modern teknolojinin ve yurdumuzun şartlarına uygun bir duruma getirilmesine çalışılmalıdır.

(2) Çeşitli eğitim bölümleri ile ilgili özel mesele ve tedbirler:

(a) İlköğretim:

222 sayılı İlk Öğretim Kanununun hedefi ve bu hedefe varmak için konan metod ve ilkeler bazı hükümleri bakımından yurdun mali, iktisadi ve sosyal yapısına uymadığından bu yönde geçmiş tecrübelerin ışığında ciddi ve köklü bir düzelmeye derhal geçilecektir.

(i) İlkokul proje etüdleri yapılarak bölge şartlarına göre farklılaştırılmış standardizasyon ve halkın gönüllü katılmasının teşvikiyle maliyet düşürücü tedbirler alınacaktır.

(ii) Köylerin nüfusu, sosyal ve ekonomik yapıları ve kültürel gelenek ve seviyeleri gibi unsurlar incelenerek okulun çapı ve öğretmenin yetişmesi ve seviyesi dengeli bir şekilde tâyin edilecek ve bunun ışığında tedbirler alınacaktır.

(iii) Çok yüksek olan öğretmen - öğrenci oranını düşürmek için, ilk yıllardan başlayarak geçici öğretmen vekili kullanabilme imkânları araştırılacaktır. Örneğin ilk iki yıl lise ve lise derecesindeki okulları bitirenlerin fazlasını bu işte kullanmak mümkün olabilir.

(b) Ortaokullar:

(i) Öğretmen açığının kapatılmasına öncelik verilecektir. Gerektiğinde alışılmış kurallar dışında öğretmen bulma yolları aranmalıdır.

(c) Liseler:

(i) Liselerde büyük olan öğretmen açığının ilk beş yılda kapanabilmesi için malî, idari ve sosyal tedbirler alınacaktır. Üniversiteyi bitirenlerin bu alanda kullanılabilmesi sağlanacaktır.

(ii) Liseleri, öğretmenleri tam kapasite ile çalıştırılacak optimum lise büyüklüğünde toplamaya doğru tedbirler alınacaktır.

(d) Lise seviyesindeki teknik okullar:

Bu okulları bitirenler çeşitli kademedeki teknik personelin yetki ve sorumlulukları kanunlarla teminat altına alınmalıdır. Bu tedbir, teknik öğretimin mânevi kalkınmasının temel şartıdır.

(e) Yüksek Teknik Öğretmen Okulları:

(i) Bu okulları bitirip meslekten ayrılanların yeniden mesleğe dönmesini sağlıyacak tedbirler alınacaktır.

(ii) Okulu bitirenlere seviyelerine uygun ünvanlar ve malî imkânlar verilecektir.

(f) Yüksek öğrenim:

Tarım ve sağlık okullarının müfredat programlarının tesbit ve kültür derslerinin denetiminde Millî Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılacaktır.

(i) Öğretim süresi ve tesislerden, öğretim üylerinden geniş ölçüde yararlanmak konuları üzerinde durulmalıdır. Yüksek öğrenimde öğretim üyesi yetiştirilmesi konusu sürat ve önemle ele alınmalıdır. Öğretim muhtevasını ve usullerini öğretim amaçlarına ve yetişenlerden çalışma alanlarında beklenen hizmet ve vasıflara uygun bir şekilde islah etmek gereklidir.

(ii) Yüksek öğrenimde, öğretim yanında araştırma fonksiyonuna da öncelik verilmesi gerekmektedir. Çeşitli alanlarda elde edilen araştırma sonuçlarının uygulayıcılara veya ulusal kültüre mal edilmesini sağlayıcı çeşitli seviyede yayımlara şimdiki ölçülerin çok üstünde yer verilmelidir.

(iii) Öğrencilerin yetişme seviyelerini yükseltecek lojman, beslenme ve beşeri ilişkilerle ilgili şartlar hızla düzeltilmelidir.

(g) Tarım eğitimi:

Tarım sektörünün özelliği gözönünde tutularak bu sektörde gerek yayım servisi, gerek öbür hizmetler için ihtiyaç duyulan elemanların Tarım Bakanlığınca yetiştirilmesi gerekmektedir. Tarım sektöründe beklenen gelişmelerin gerçekleşmesi, geniş ölçüde tarım eğitiminin gerekli sayıda ve nitelikte eleman yetiştirmedeki başarısına ve halkın tarım konusunda eğitilmesine bağlıdır. Bu konu «Toplum Kalkınması» programında da ele alınmıştır. Bunun yanında tarım konusuna özel bir yer verilmesi gereklidir. Bu bölgelerde eğitimle görevlendirileceklerin uygun metodlarla yetiştirilmesi şarttır.

(h) Sağlık eğitimi:

Orta ve alt derecede sağlık personeli, hizmet içinde (Özellikle hastanelerde) yetiştirilmelidir. Bu bakımdan sağlık eğitiminin Sağlık Bakanlığınca yürütülmesi uygundur. (Ordu sağlık assubayları hariç.) Sağlık alanında meslek okullarına kaynak olabilecek Millî Eğitim Bakanlığına bağlı bazı okullarda seçimlik dersler yoluyla bir yöneltme eğitimi verilmesi düşünülmelidir.

(i) Kız Teknik Öğretim:

Türkiye'de bütün kademelerde genel, meslek ve teknik okullar kadın erkek bütün yurttaşlara tam bir eşitlikle açık bulunduğundan Kız Teknik Öğretim bunun dışında kalan eğitim amaçlarına yönelmelidir. Bu amaçlar iki ana bölümde toplanmıştır.

Bunlardan birincisi, halen kız teknik öğretimine genellikle hâkim olan ve kadını, bir ev kadını olarak değerlendirmeyi ve geliştirmeyi amaç edinen çalışmalardır. Bu çalışmalar, özellikle kadının eğitim imkânlarından yoksun olduğu ve Kız Teknik Öğretim kurumlarının bunu sağlayabileceği geri kalmış bölgelerde yoğunlaştırılmalıdır.

İkincisi ise, özellikle kadınları yapılarına uygun mesleklere hazırlama konusudur. Kız teknik öğretimde öğretim programları, öğretim dalları ve okul strüktürleri bu yönde geliştirilmeli ve değiştirilmelidir. Bu çalışmalarda yurdumuzun sosyal, iktisadi ve kültürel yapı ve geleceğinin ihtiyaç ve imkânları dikkatle gözönünde bulundurulmalıdır.

(j) Halk eğitimi:

Kalkınma plânında da özel bir yer verilen halk eğitimi konusu, toplum kalkınması bölümünde incelenmiştir.

(k) Kitaplıklar:

Eğitimin ayrılmaz bir parçası olan kitaplıklar için gerekli harcamalar eğitimin diğer harcamaları ile birlikte düşünülmüştür. Kitaplıkların eğitim hedeflerine ve ihtiyaçlara en uygun bir şekilde kurulup yürütülmesi ile ilgili gerekli bütün tedbirler alınacaktır.

(l) Batı sanatının yurd'da Türk sanatının da dünyada tanıtılması, plâstik ve fonetik sanatlar alnında eleman yetiştirilmesi amaçlarının gerçekleşmesi için güzel sanatlara önem verilecektir.

(m) Güzel sanatların her bölümünde Devlet, sanat armağanları konulacaktır.

(n) Devlet opera ve tiyatroları çalışmalarını daha geniş çevrelere yararlı kılacak, bölge tiyatroları kurulacak, sanat değeri ve toplum eğitimine faydaları tesbit edilen özel tiyatrolar teşvik edilecektir.

Din eğitimi:

(o) Diyanet İşleri Başkanlığının çalışmalarını halkımızın bugünkü ve yarınkı ihtiyaçlarını karşılayacak yeterliğe ve verimli gelişmeye kavuşturabilmek, aydın din adamları yetiştirmek ve bunları lâyık oldukları refah seviyesine ulaştırmak için mümkün olan tedbirler alınacaktır.

d. Sanayi içinde eğitim:

(1) BUGÜNKÜ DURUM:

100 den çok işçi çalıştıran işletmelerde örnekleme yoluyla yapılan anket sonucunda kanuni mecburiyete rağmen iş başında eğitim kurslarının yeterli olmadığı ortaya çıkmıştır.

Bunun başlıca nedenleri, gerek yöneticiler gerek işçiler arasında sanayide eğitim düşüncesinin yerleşmiş olmaması, işgücü devrinin yüksek olması, fiziki ve mali zorluklardır. Ayrıca iş başında eğitim kurslarının açılmasını zorunlu kılan 3457 sayılı Çalışma Kanunu tam olarak uygulanmamaktadır.

1963 - 1967 plân döneminde sanayi içinde eğitim hedeflerinin gerçekleşebilmesi için, sanayide eğitimin daha iyi bir şekilde teşkilâtlanması ve bazı özel tedbirlerin alınması gerekmektedir. Alınması gerekli özel tedbirler aşağıdaki noktalarda toplanmaktadır:

(a) Sanayi içinde eğitimin ihmal edilemiyecek bir unsur olduğu gözönünde tutularak, bu düşüncenin sanayide yerleşmesi ve geliştirilmesiyle ilgili her türlü tedbirlerin alınması gerekmektedir .

(b) Yetişkin işçi, ustabaşı ve teknisiyen kademelerinde fonksiyonlar tanımlanmalı ve bu fonksiyonların gerektirdiği eğitim usulleri araştırılmalıdır. Bu konu Sanayi ve Çalışma Bakanlıkları ve sendikalarca koordine edilmelidir.

(c) Çeşitli eğitim kurs ve merkezlerini bitirecek elemanlarını nitelikleri, kendilerine verilecek belgelerle tanınmalı, ücretler de aynı ölçülere göre tespit edilmelidir.

(d) Çeşitli sanayi dallarında, iş başında eğitim kursları Türkiye ölçüsünde standard bir hale getirilmelidir.

(e) Niteliği yüksek sanayi işçiliğinin önemi çeşitli yollarla halka belirtilmeli, bunun sosyal değeri yükseltilmelidir.

(f) İşletmelerde açılacak kurslarda eğiticilik yapacak kalifiye monitörlerin bulunmadığı gözönünde tutularak, montör yetiştirecek programlara öncelik verilecektir.

(g) Bugün yürürlükte olan ve işletmelerde işbaşında eğitim kurslarının açılmasını zorunlu kılan 3457 sayılı Çalışma Kanununun tam uygulanmamasının nedenleriyle ilgili araştırmalar yapılarak gerekli tedbirler alınmalıdır.

(2) Sanayi içinde eğitimin aşağıdaki iki şekilde teşkilâtlanması düşünülmüştür.

(a) Meslekî eğitim merkezleri :

Montör ve ustabaşı yetiştirmek üzere meslekî eğitim merkezleri kurulacaktır. Bunların donatımında Devlet elinde bulunan ve kullanılmayan malzeme ve makinelerden faydalanılacaktır.

(b) İşletmelerde açılacak kurslar :

Sanayiin çeşitli dallarında en elverişli işletmelerde, işbaşında eğitim kursları açılmalıdır.

Şimdiye kadar kanuni zorunluktan dolayı işbaşında eğitim programları yürütülen işletmelerdeki programlar incelenerek daha geniş ölçüde birleştirilip teşkilâtlandırılmalıdır.

İşbaşında eğitim kursları Sanayi Bakanlığınca koordine edilmelidir. Ancak kursların sanayiin her dalında Türkiye ölçüsünde standart olmasına özellikle dikkat edilmelidir.

İktisadi Devlet Teşekküllerinden çok sayıda eleman yetiştirmenin elverişli bir yol olduğu gözönünde tutularak kursların, özel sektörün de katılmasıyla özel sektörü de besleyebilecek şekilde organize edilmesi düşünülmüştür.

(c) Orduda eğitim :

İşgücüne arz kaynağı olarak, özellikle yetişkin işçi ve ustabaşı tipinde elemanlar için orduda eğitim de düşünülmeli, orduda eğitimin daha verimli bir hale getirilmesi sağlanmalıdır.

ARAŞTIRMA

1. ANA İLKELER VE METOD:

İnsan zekâ ve idrakinin yeni gerçeklere ve yarışlara ulaşma çabası olan araştırmaya, Kalkınma Plânında özel ve önemli bir yer verilmiştir.

Bir bütün olarak araştırma, endüstriyel, teknolojik, iktisadi ve sosyal konularda gelişmeyi destekliyen ve hızlandıran en önemli unsurlardandır. Kalkınmanın kapsadığı her alanda çeşitli problemlerin Türkiye'ye uygun çözüm yollarının en doğru, en verimli ve en çabuk sonuçlanacak şekilde bulunması araştırma yoluyla sağlanacaktır.

Genel olarak araştırmalar temel ve uygulamalı olmak üzere iki kola ayrılmaktadır. Temel araştırmaların uluslararası mahiyette olması ve ilgililerin bu alanda kolayca yardımlaşabilmesi, gelişmekte olan ülkelerde tatbiki araştırmalara öncelik verme imkânını sağlamıştır. Bu yüzden birinci beş yıllık plânda temel araştırmalara, tatbiki araştırmaları sağlayıcı ve geliştirici bir yön verilmesi ilkesi kabul edilmiştir.

Plânda araştırma ile ilgili çalışmalarda önce yurdumuzda her alanda araştırma çalışmalarının bugünkü durumu incelenmiş ve buna bağlı olarak önümüzdeki yıllarda araştırmaya bütünü ile verilecek yön tâyin edilmiştir.

Araştırma konusu başlıca yüksek öğrenim kurumlarıyla, kamu sektöründe ele alınmıştır. Özel sektörde, araştırma konusu ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi elde edilmemiştir.

Devlet sektöründeki araştırma çalışmalarının anket yoluyla envanteri çıkarılmış ve personel durumu ile harcamaları tespit edilmiştir.

Yüksek öğrenim kurumlarının öğretim ve araştırma gibi iki ayrı amacı olduğu düşünülerek, araştırmaya ait harcamalar, daha ayrıntılı bilgi olmadığından söz konusu kurumların bütçelerindeki ilgili ödenekler, yoluyla çıkarılmıştır.

Ayrıca çeşitli kurumlardan gelen araştırma ön tasarıları beş yıllık plân dönemi içinde araştırmaya ayrılan yer gözönünde tutularak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın yüksek öğrenimde geliştirilmesi, özel sektörde teşvik edilmesi ve Devlet sektöründe daha verimli hale getirilmesi ve geliştirilmesi ile ilgili meseleler incelenmiş ve gerekli tedbirler alınmıştır.

2. BUGÜNKÜ DURUM:

a. Araştırma personeli:

(1) Kamu sektörü:

Bakanlıklar ve İktisadi Devlet Teşekküllerinde çalışan araştırma, inceleme ve arama konuları ile ilgili personeli, gönderilen soru kâğıtları sonuçlarına dayanılarak konularına ve eğitim derecelerine göre Tablo 366 da gösterilmiştir.

TABLO: 366 — Kamu sektöründe araştırma personeli, (1961)

(Kişi)

Konular Eğitim durumu	Teknik	Tarım	Tabii ve tıp ilimleri	Sosyal ilimler	Toplam
Yüksek eğitim görmüş araştırma personeli	277	662	138	173	1250
Yardımcı personel	332	200	30	102	664
TOPLAM	609	862	168	275	1914

(2) YÜKSEK ÖĞRENİM KURUMLARI:

Üniversitelerin ve başka yüksek öğrenim kurumlarının öğretim yanında iki ayrı amacından birinin de araştırma olduğu düşünülerek Türkiye'de Yükzek Öğrenim Kurumlarındaki öğretim üyelerinin zamanlarının bir kısmını araştırmaya ayıracakları kabul edilmiştir. Böylece yüksek öğrenim kurumlarında araştırmayla uğraşabilecek eleman sayısı yani öğretim üyeleri 3750 kadardır.

b. ARAŞTIRMA GİDERLERİ:

(1) Kamu sektörü:

Bakanlıklar ve İktisadi Devlet Teşekküllerine gönderilen soru kâğıtları sonuçlarına dayanarak kamu sektöründe 1961 yılı araştırma giderleri Tablo 367 de gösterilmektedir.

TABLO: 367 — Devlet sektöründe araştırma giderleri (1961)

(Milyon TL.)

Bölümler	Giderler
Sosyal bilimler araştırmaları	27,1
Tarım araştırmaları	33,3
Bayındırlık araştırmaları	11,8
Sağlık araştırmaları	0,8
Maden elektrik araştırmaları	46,0
Diğer	1,0
TOPLAM	120,0

(2) Yüksek öğrenim kurumları :

Yüksek öğrenim kurumlarında araştırma giderleri bir bütün olarak bütçelerinden çıkarılmıştır. Bu kurumlarda bulunan öğretim üyelerinin aylıklarının belirli bir kısmı ile enstitü giderleri ve bütçelerde araştırma ve incelemeye verilen bölüm, yüksek öğrenim kurumlarının araştırmaya ayırdıkları giderler olarak kabul edilmiştir. Bu miktar 59 milyon TL. kadardır.

3. *ARAŞTIRMA HEDEFLERİ VE GİDERLER :*

Beş yıllık plân dönemi içinde Türkiye'de araştırmanın alacağı yönün tâyininde bu konudaki hazırlık çalışmalarından ve çeşitli kurumlardan gelen projelerden yararlanılmıştır.

a. ARAŞTIRMA PERSONELİ :

(1) Kamu Sektörü :

Çeşitli kurumların gönderdiği tasarılara dayanılarak Birinci Beş Yıllık Plân döneminde araştırma personeli ihtiyacı konulara ve eğitim derecelerine göre Tablo 368 de gösterilmiştir.

TABLO : 368 — Araştırma personeli ihtiyacı (1963 - 1967) (Kişi)

Eğitim durumu	Teknik (1)	Tarım (2)	Tabii bilimler ve tıp (3)	Sosyal bilimler (4)	Meslek grupları belirtilmeyen (5)	Toplam (6)
Yüksek Eğitim görmüş araştırma personeli	442	162	519	252	527	1902
Yardımcı personel	70	2	44	100	1212	1428
TOPLAM	512	164	563	352	1739	3330

(2) Yüksek öğrenim kurumları :

Yüksek öğrenim kurumlarında araştırma personeli artışının, yüksek öğrenim kurumlarının kadroları ile aynı oranda genişleyeceği düşünülmüştür.

b. ARAŞTIRMA GİDERLERİ :

(1) Kamu sektörü :

Kamu sektöründe gönderilen tasarılara göre tespit edilen araştırma giderleri Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında iki bölümde toplanmıştır. Çeşitli sektörleri doğrudan doğruya ilgilendiren araştırmalar ilgili sektörlerde, öbürleri ise araştırma bölümünde gösterilmiştir.

Tablo 369 da Birinci Beş Yıllık Plân Döneminde kamu sektöründe yapılacak araştırma giderleri toplu olarak görülmektedir.

TABLO : 369 — Beş yıllık araştırma giderleri

(Milyon TL.)

Araştırma bölümleri	Giderler
Bilimsel ve teknolojik genel araştırmalar	170,0
İktisadi, sosyal, idari ve plânlama araştırmaları	225,6
Sektör programlarında belirtilen araştırma giderleri	746,4
TOPLAM	1 142,0

(2) Yüksek öğrenim kurumları :

Beş Yıllık Plân Dönemi içinde yüksek öğrenim kurumlarında araştırma giderlerinin 310 milyon TL. olacağı hesaplanmıştır.

ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ MESELE VE TEDBİRLER

Türkiye'de araştırma çalışmalarının geliştirilmesi ile ilgili çeşitli tedbirler aşağıdaki 4 noktada toplanmaktadır.

1. ARAŞTIRMA İÇİN GEREKLİ ORTAMIN YARATILMASI :

Türkiye'de araştırmanın yeri ve değeri, buna en fazla ihtiyaç duyulan çevrelerde dahi gerektirdiği kadar anlaşılmamıştır. Oysa, bu konudaki bütün davranışların temeli böyle bir anlayışın yaratılmasıdır. Bu bakımdan alınacak tedbirler şunlardır :

a. Bilim adamları ve araştırıcıların seçimlerinde ve kendilerine bu unvanların verilişinde son derece titiz davranarak bu çevrelerin en yetkililerinden meydana gelmesi sağlanacaktır.

b. Bu çevrelere gerekli maddi imkânlar verilecektir.

c. Bu çevrelerin elde ettikleri bulgu ve kanılar bütün kaygu ve ön yargılardan üstün tutularak araştırma hürriyeti ve araştırmaya saygı esasına dayanan mânevi ortam kurulacaktır.

2. ARAŞTIRMANIN TEŞKİLÂTLANMASI :

Araştırma çalışmalarının geliştirilmesi ile ilgili olarak ele alınacak en önemli mesele, bugün çok dağınık durumda olan araştırma organı ve çalışmalarını düzenleyici işbirliğine sokucu ve teşvik edici bir düzenin bulunmamasıdır. Bunun için Türkiye'de sosyal ve müspet bilimler alanlariyle teknolojide yapılacak her çeşit araştırma konusunda politikaya yön vermek ve işbirliğini sağlamak üzere gerekli tedbirler alınacaktır.

Tabii bilimlerde temel ve uygulamalı araştırmaları teşkilâtlandırmak, bunlar arasında işbirliğini sağlamak ve araştırma yapmayı teşvik etmek üzere bir Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurulu kurulacaktır. Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurulu araştırmaların plân hedeflerini gerçekleştirecek alanlara yönelmesinde ve buna göre öncelik almasında yardımcı olacaktır.

Ayrıca, özellikle uzun süreli Devlet plânlaması için gerekli araştırmalara öncelik verecek olan bir Sosyal ve İktisadi Araştırma Enstitüsü kurulacaktır.

3. *PERSONEL YETİŞTİRME*.

Araştırma çalışmalarının gelişmemiş olmasının en önemli sebeplerinden birisi de, gereken sayı ve sevivede araştırıcı personelin yetiştirilmemiş olmasıdır. Araştırma personeli yetiştirilmesi uzun zamanı gerektirdiğinden derhal ve geniş ölçüde personel yetiştirilmesine başlanacaktır.

Bu amaçla bütün alanlarda en yüksek seviyede ve mümkün olduğu kadar çok sayıda personelin yurt dışında yetiştirilmesi ile ilgili tedbirler alınacaktır. Bu bakımdan dış yardım ve burslardan geniş ölçüde faydalanılacaktır.

Yardımcı araştırma personeli yurt dışına gönderileceklerin eğitimlerinin yurt içinde en uygun yerlerde sağlanması, için burs ve parasız yatılı imkânlardan yararlanılacaktır. Bundan başka yüksek öğretim hedeflerinin gerçekleşmesi için gerekli öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere plân döneminde 3000 kadar yüksek öğretim yapmış elemanın müsabaka ile seçilerek yurt dışında yetiştirilmesi sağlanacaktır.

4. *KURULUŞ VE DONATIM*:

a. Kuruluş ve donatım yatırımlarına başlanması ve bitirilmesi, personel yetiştirilmesi ile ayarlı hale getirilecektir.

b. İç ve dış temel bilimsel yayınların kolay ve bolca bulunabileceği kitaplıklar öncelikle kurulacaktır.

c. En yeni bilimsel gelişmeleri yayan her çeşit yayım ve seminer çalışmaları ve milletlerarası toplantılar tutanaklarının zaman kaybetmeden getirilerek ilgililere duyurulması sağlanacaktır.

d. Araştırma seviyesinin yükseltilmesi amacıyla seviyeli bilim yayınlarının dilimize çevrilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

BÖLÜM VIII

BÖLGE PLÂNLAMASI VE KALKINMASI

1. *ANA İLKELER VE METOT :*

Kalkınma için yapılan millî plân çalışmaları esas bakımından çeşitli kesimler ve çalışma kollarına bağlıdır Bu çalışmalarla bunlara dayanılarak girişilecek uygulamanın, bölgelere dağılış bakımından yapılacak incelemelerle tamamlanması gereklidir. Konunun bölgeler açısından ele alınacak unsurlarla tamamlanması çok amaçlı bir bölge plânlamasıyla mümkündür. Bu plân, kalkınmanın bölgeler arası dengesizlikleri önleyici bir yönde olmasını, aşırı şehirleşme ve nüfus problemlerinin çözülmesini, kamu hizmetlerinin gelir dağılışını düzeltici bir şekilde dağıtılmasını, potansiyel kaynakları olan bölgelerin düzenli bir şekilde gelişmesini sağlıyacaktır.

Bölge plânlamasının tamamlayıcılık faktörünü de içine alarak hesaplanan gelir artışını en çoğa çıkarıcı bir yönü olduğu gibi, gelir dağılışını düzeltici bir yönü de vardır. Plân hazırlanmasında bu iki yönüyle ele alınan ve «Plân Hedefleri ve Stratejisi» nde belirtilen bölge ilkeleri sürekli olarak gözününde tutulmuş, bölgeler konusundaki çalışmalardan geniş ölçüde yararlanılmıştır. Meselenin özelliği bakımından, uzun süreli plânda yalnız bölge politikası esasları ve hedefleriyle çeşitli çalışmaların bölgelerarası dağılışında uygulanan ana ölçüler belirtilmiştir. Bu konudaki ayrıntılı programlarla tasarıların düzenlenmesi yıllık programlarda ele alınacaktır.

a. *Bölge politikasının hedefleri :*

(1) Nüfusu, kaynaklar ve iktisadi çalışmalarla orantılı olarak dağıtarak daha dengeli bir gelir dağılışı sağlamak üzere yatırımların yapılmasında ve coğrafi dağılımından bölgelerarası dengeli bir kalkınmanın esaslarını gözonünde bulundurmak;

(2) En yüksek iktisadi ve sosyal üretkenliğin elde edileceği büyüme noktalarına kaynakların öncelikle ve geniş ölçüde ayrılması yoluyla genel verimlilik derecesini yükseltmek;

(3) Plân Hedefleri ve Stratejisinde de belirtildiği gibi, bölge politikasının hedefleri, «bölgelerarası dengesizlikleri gidermek ve geri kalmış bölgelerin daha hızla kalkınmalarını sağlamak» şeklinde özetlenebilir.

b. Bölge plânlama politikasına iki açıdan bakılabilir :

(1) Kaynakları ve çalışmaları millî ölçüde ve dikey olarak ele alan kesim çalışmalarının, yatırımların ve hizmetlerin coğrafi dağılışında bölge hedeflerini ve faktörlerini gözönünde tutan bir görüşle tamamlanmasını sağlıyan bir bölge politikası.

Burada millî plân esas bakımından kesim çalışmalarına göre hazırlanır. Bunun yanı sıra bölgelerin çeşitli bakımlardan durumunu tesbit eden çalışmalar yapılır. Kesim programların hazırlanması, tasarıların seçilmesi harcamaların dağılışı devrelerinde bölgelerin durumuna, bölge politikasının iktisadi ve toplumsal hedeflerine göre gerekli düzenlemeler yapılır. İktisadi hedefler tasarıların seçilmesinde, kuruluş yerlerinin tâyininde ve bazı tamamlayıcı alt yapı yatırımların tesbitinde, yerleşme meselesinin bir bütün olarak ele alınması ve böylece toplam verimliliğin en çoğa çıkarılması yoluyla gerçekleşir.

Sosyal hedefler ise, gelir dağılışındaki büyük ayrımları düzeltmek amacıyla değişik kuruluş yerleri olabilecek tasarıların seçilmesinde ve özellikle kamu hizmetlerinin bölgelere dağılışında, geliri ve hizmetlerden yararlanmayı eşitleştirici yöndeki ölçülere göre hareket edilmekle gerçekleşir. Böylece kesim irdelemelerinin ve tasarı çalışmalarının her devresinde bölge öğeleri millî plânı tamamlamış olmaktadır.

Bu metodla hem gelir artışı en çoğa çıkarılmakta hem de sosyal hedeflere en az fedakârlıkla ulaşılabilmektedir.

Mesele plânın hazırlanmasında esas olarak bu açıdan ele alınmıştır.

(2) Bölge plânlamasının başka bir şekli de, bütün bölgeleri kapsayan ayrıntılı çalışmalara dayanan plânlama şeklidir. Bu tip çalışmada, bölge kaynakları ve bölgede yapılacak çalışma düzenli bir bütün olarak ele alınır ve uygulamada da bu çerçeve içinde hareket edilir.

Ancak, burada millî kalkınma plânlarıyla bölge programları arasındaki ilişkilerin özelliği üzerinde durmak gerekir.

Plânlama, bir topluluğun bütün kaynaklarının, bunların artırılması ve tüketilmesi bakımından bir arada düşünülmesini gerektirir. Bu bakımdan millî plânlarla bölge plânlarının, millî kaynakların kullanılışına etkisi yönünden birbirinden ayrı ölçülerle hareket eden iki karar mekanizması haline gelmesi, rasyonel hareket etme imkânlarını ortadan kaldırmaya varabilir. Bu yüzden kaynakların kullanılışına etkisi bakımından bölge plânlarını, millî plânı ve bu plân içindeki yargıları tamamlayıcı bir unsur olarak kabul etmek gerekir.

Bölge plânlaması bu açıdan, millî plânlamanın içinde yer alır ve onun ayrılmaz bir parçasıdır.

Bölge incelemeleri, kaynakların ve meselelerin daha iyi bilinmesine, yatırım yargılarında tamamlayıcılık unsurlarının ve tâli yatırımlar konusunda ele alınmasına imkân vererek millî plân çalışmalarının daha sağlam esaslara dayanmasına yardım ederler. Bölge çalışmalarının, plâna esas olacak tasarıların ve programların hazırlanmasında büyük bir faydası vardır.

Bölge plânlamasının, millî plânların hazırlığındaki fonksiyonu yanında, plânların uygulanma dönemindeki önemli rolünü de belirtmek gerekir.

Plânların ve programların uygulanmasında çeşitli yürütücü organlar arasında bölge ölçüsünde sağlanacak işbirliğinin başarıda büyük etkisi olacaktır. Meselelerin bölge seviyesinde ve bir arada düşünülmesinin ve bu şekilde hareket edilmesinin plân uygulanmasına önemli bazı yeni unsurlar getireceği de kesindir. Bunların en önemlisi bölge ölçüsünde düzenli bir toprak kullanılışının mümkün olmasıdır. Bundan başka bölgesel uygulamanın milli ölçüde hesaba katılamayacak bazı enerjileri harekete geçirmek gibi bir etkisi olabileceğini de hatırda tutmak gerekir.

Plân hazırlıklarının başlangıcından beri kesim çalışmalarına parelel olarak bölge incelemeleri üzerinde de durulmuş ve bunlardan mümkün olan ölçüde yararlanılmıştır. Ne varki, kapsayıcı ve ayrıntılı bölge plânlaması, gerekli teşkilâtlanma ve araştırmalardan ötürü ancak uzun sürede gerçekleşebilecek bir konudur. Şimdiye kadar yapılan çalışmalar uzun süreli işlerin ilkelerini ve gelişme yönünü tesbit bakımından çok yararlı olmuştur. Burada üzerinde durulan başlıca konu, bölge plânlarının milli plânla olan bağlılığını ve bütünlüğünü sağlamak işidir.

İçinde bulunduğumuz başlangıç döneminde mesele üç açıdan ele alınmıştır.

(1) Potansiyel gelişme bölgeleri :

Bu durumda olan bölgelerde ayrıntılı envanter çalışmaları yapılacak ve bu çalışmalarda milli plândaki kesim sınıflamaları ve tanımlamaları kullanılacaktır.

Çeşitli kesimlerin bölgeler bakımdan kıyaslanması sonucu üstünlük gösteren kesimler tesbit edilecektir. Plânın genel esasları gereğince geliştirilmesi gereken ve tesbit edilmiş bir üstünlüğü olan kesimler bölge kalkınmasının hareket noktaları olacak ve başlıca tasarılar bu kesimlerde hazırlanacaktır. Böylece bölgelerin kendine yeter birimler olması gibi bir görüşün sakıncaları önlenmiş, ekonominin bütünü içindeki fonksiyonları öncelikle ele alınmış olacaktır.

Bölgenin üstün ve başta gelen kesimleriyle ilgili tasarıların milli plânın ihtiyaçları ile bağdaştırılmasından sonraki devrede plân hedeflerine uygun geniş bir bölge yatırım programı hazırlanacaktır. Plânlama çalışmaları zamanında, bölge kalkınması için tamamlayıcı tasarılar ve tâli yatırım tasarıları da gözönünde tutulur. Ve bölge programlarına konur.

Bölgenin sosyal meseleleri ile idari ve başka tedbirler de incelenecektir. Çünkü çeşitli bakanlık, daire ve kurumların yatırım ve türlü ödemelerinde, merkezde, olduğu kadar, bölgeler ölçüsünde de iş ve görüş birliğinin sağlanması büyük önem taşımaktadır. Bunun, araştırmaların sonuçlandırılması, kesim plânlamasından ve plânların uygulanmasından verimli sonuçlar alınması bakımlarından yararı açıktır.

(2) Geri kalmış bölgeler :

İktisadi ve sosyal bakımdan geri kalmış bölgeler, aynı ilkeler gözönünde tutularak incelenmektedir. Ancak kamu hizmetlerinin dağıtımından yarar-

lanmada eşitlik ilkesine göre bu bölgelere öncelik verilmektedir. Geri kalmış bölgelerdeki umutlandırıcı kesimlerin seçiminde bu bölgelerin yurdun başka bölgeleriyle kıyaslanması sonucunda göstereceği üstünlüğe ek olarak, bölgede bu durumda olan alanların azlığı yüzünden bölge içinde bir sıralamaya gitme ve belli ölçülerde buna göre hareket etme ilkesi benimsenmiştir. Boylece belli bir kesimin seçilmesi, maliyeti ölçüsüz derecede artırmıyacak, belli sınırlar içinde kalınacağından, verimlilikten en az fedakârlık ilkesine yer verilmiş olacaktır.

(3) Büyük şehir bölgeleri : (Metropoliten bölge)

Nüfusun ve iktisadi çalışmaların aşırı derecede toplandığı ve bunun sonucu olarak bir çok sosyal, iktisadi ve fiziki meseleleri olan büyük şehir bölgelerimizle ilgili, çalışmalar, bölge politikasının bir başka yönüdür. Bu bölgelerin dolaylarında yeni çekim ve büyüme merkezleri, sanayi yaratarak nüfusun ve iktisadi çalışmaların daha dengeli bir şekilde dağıtımını sağlıyacak araçlar araştırılmalıdır.

Bunlardan başka, bazı büyük sınai tasarıların bulunduğu veya yapılmasının kararlaştırıldığı sınai komplekslerle ilgili çalışmalarda geniş çaptaki yatırım tasarılarının bölge üzerindeki etkileriyle, beklenen sonuçların ortadan kaldırılması imkânları araştırılmakta, ayrıca tâli yatırım imkânları da incelenmektedir.

Bölge plânlaması uygulamasının şu üç yönünü birbirinden kesinlikle ayırmak mümkün olmadığından, belli bir bölge için bunların birden çoğuna başvurulacaktır. Uygulanacak bölge plânlama politikasının çok amaclı ve şumullü bir bölge plânlaması olması sonucunu veren faktörlerden biri de budur.

2. *DURUM :*

Yapılmış ve yapılmakta olan çalışmalar :

a. *Merkezde :*

Bölge plânlaması hem dünyada hem yurdumuzda çok yeni bir konudur. Bunun için bu ilk hamle devresinde teorik çerçevenin geliştirilmesine ve bu konuda elde bulunan yeterli personelden ve bir kaç bölgede girişilen deneme çalışmalarından yararlanmaya çalışılmıştır.

Merkezdeki çalışmaların en önemlisi, çeşitli bölgelerin iktisadi ve sosyal durumlarını gösteren bazı verilerin yardımı ile yapılan indeksleme çalışmalarıdır. Yatırımların yapılmasında ve hizmetlerin dağıtılmasında bölgelere öncelikler tanımayı ve böylece çeşitli bölgeler arasında bir seçme yapmayı mümkün kılmak üzere iller, iktisadi çalışmalar hacmi sosyal hizmetler seviyesi, ulaştırma ve haberleşme durumu ve belediye hizmetleri bakımından, belli indeksler den yararlanarak bir sıralamaya bağlanmış ve Türkiye ortalamalarına göre değerlendirilmiştir. İllerin indeks değerlerine göre coğrafi bölgeler halinde gruplandırılması sonucunda, bölgeler iktisadi ve sosyal seviyelerine göre sıralanmıştır.

Sosyal hedeflerde de belirtildiği gibi, plânın kamu hizmetlerinin dağıtımındaki hedefi, çeşitli grupların ve bölgelerin bu hizmetlerden eşit olarak yararlanmasıdır. Bu hedeflerin gerçekleşmesi için sağlık, eğitim ve başka hizmetlerin dağıtımında bölge sıralanması bir ölçü olarak kullanılacak ve bu husus yıllık programların hazırlanmasında dikkatle ele alınacaktır. Çeşitli yatırım tasarılarının coğrafi dağılımında da bölge çalışmalarının sonunda ortaya çıkan iktisadi ve sosyal ölçüler uygulanmaktadır. Bu hususlar da özellikle yıllık programlarda ayrıntılı olarak belirtilecektir.

b. *Bölgelerde :*

(1) Bölgelerde yapılan çalışmalara, geri kalmış bir bölge olarak büyük bir öncelikle ele alınan Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da başlanmıştır. Bu çalışmalar bölgedeki tecrübeli kimselerin katılmasıyla merkezde ele alınmış, sıkı ve çeşitli temaslarla bölgedeki durumla karşılaştırılmıştır.

Bu bölge dışında bulunan geri kalmış yerlerde de, aynı kıstaslar ve usuller uygulanacaktır.

Geri kalmış bölgelerin gelişmesiyle ilgili başka tedbirler üzerinde de ayrıca durulmaktadır.

Bu arada geri kalmış bölgelerdeki programların uygulanmasını takip etmek ve işbirliğini sağlamak üzere Bakanlıklararası bir kurul teşkil edilecektir.

Devlet hizmetlerinin verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamak üzere geri kalmış bölgelere yeterli sayıda ve nitelikte memur gönderilmesini mümkün kılacak ve buralardaki memurlara özel imkânlar tanıyacak bir personel politikası uygulanacaktır.

Bütün bu çalışmaların sonuçları ayrıntılı program, tasarı ve politikaları halinde yıllık programlarda belirtilecektir.

Bölgedeki madenlerin değerlendirilmesini sağlamak bakımından da önemli olan Keban Barajı Projesi süratle gerçekleştirilecektir. Ekonominin bütünü bakımından önemli ihtiyaçları karşılayacak olan bu projenin Doğu ve Güneydoğu Bölgesinin kalkınması bakımından büyük bir rolü olacaktır.

(2) Antalya Bölgesi bir potansiyel gelişme bölgesi olarak ele alınmıştır. Türk Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Özel Fonu arasında yapılan anlaşmaya göre, bölge, Akdeniz bölgelerinden biri olarak seçilmiştir. Tasarı, Devlet Plânlama Teşkilâtı ile FAO ca yerli ve yabancı uzmanların işbirliği ile yürütülmektedir. Bu tasarı, bölgenin millî plân çerçevesi içinde plânlanmasını sağlıyacak bir yatırım öncesi bölge araştırmasıdır.

Antalya Bölgesinde yapılan çalışmalar sırasında envanter safhası bitirilmiş ve tesbit edilen gelişme imkânları ve elde edilen sonuçlardan yurt ölçüsündeki kesim çalışmalarında yararlanılmıştır.

(3) Doğu Marmara Bölgesi Plânlaması çalışmaları daha çok İstanbul büyük şehir bölgesinin iktisadi ve sosyal meselelerine çözüm yolu bulmak, yeni gelişme merkezleri tesbit ederek aşırı şehirleşme ve merkezileşmenin yükünü hafifletmek amacını gütmektedir.

(4) Zonguldak, büyük bir sanayi tasarısının gerçekleştirildiği bir bölge özelliğinden ötürü ele alınmıştır. Büyük çapta yatırım tasarılarının ortaya çıkaracağı meseleleler bugünden tedbir alınmasını gerektirmektedir. Ereğli'de kurulacak ikinci demir ve çelik sanayiinin yaratacağı meseleler de bölge açısından incelenmektedir.

Bölgeler konusunda şimdiye kadar yapılan çalışmalar kılavuz çalışlar niteliğini taşımaktadır. Bundan böyle bu çalışmaların yapıldığı bölgelerin sayısı artırılacak ve daha ayrıntılı bir bölge plânlaması hedefine ulaşılacaktır.

3. *TEŞKİLÂT, MESELELER VE TEDBİRLER :*

Bölge kalkınma ve plânlamasıyla ilgili çalışmaların gerçekleştirilmesi, hem merkezde hem de bölgelerde ihtiyaca elverişli teşkilât ve yetkili personelin bulunmasını gerektirmektedir. Varılacak en son amaç her bölgede araştırma takımları kurmak yoluyla ilerde genel plân çerçevesine uygun bölge programları hazırlamak ve bunların uygulanması bakımından gerekli idari teşkilâtlanmayı sağlamaktır.

Geri kalmış bölgelerin kalkınmasında, özel kesimin rolünü artırmak ve bu bölgelerde özel kesimin faaliyetini desteklemek gayesi ile geri kalmış bölgelere vergi kolaylıkları sağlanacaktır.

Plân hazırlığı safhasında bölge çalışmaları, plânda bütün millî kaynakların bir arada düşünülmesi ve rasyonel bir şekilde kullanılması gereğine uygun olarak yapılacaktır. Bunun için kesim ve bölge araştırma ve irdelemeleri aynı plânlama vetiresinin birbirini tamamlayıcı unsur ve araçları olarak düşünülecektir.

Plânların uygulanma safhasında özellikle toprak kullanılışı plânlamasında, bölge seviyesindeki çalışmalar etkili bir iş ve görüş birliği içinde yürütülecektir. Bölge plânlaması, bölgelerden gelen bilgileri de içine alan millî plân kararlarını, toprağı kullanma plânlamasını ve kaynakların bölgede plân hedeflerine en uygun şekilde kullanılmasını uygulayacak bir plânlama şeklidir.

Gerek bölge araştırmaları gerek yukarıdaki tanımlamaya göre bölge plânlaması, yetişmiş eleman azlığı ve ayrıntılı bilgi toplama zorunluğu yüzünden ancak uzun sürede etkili bir şekilde gerçekleştirilebilecek bir iştir.

Bölge araştırmaları için eleman yetiştirme ve buna paralel olarak takımlar kurma işi bir programa bağlı olarak yürütülmektedir.

Bölge plânlaması çalışmalarının uygulanmasına geçişten önce yurtta yapılan bu tip çalışmaların bir iş ve görüş birliği içinde yürütülmesi, israfı ve ilerde görev ve sorumluluklarda çıkabilecek uyuşmazlıkları önliyecektir.

BÖLÜM IX

UYGULAMA POLİTİKASI

UYGULAMA POLİTİKASININ TEMELLERİ :

Plân hedeflerinin gerçekleşmesini sağlamak üzere iktisadi bünveye şekil verecek politika tedbirleri iki ayrı bölümde incelenmiştir. Toplumun sosyal, iktisadi ve idari yapısını meydana getiren kuruluşlarla ilgili temel düzenlemeler Plânın kuruluşla ilgili meseleler bölümünde açıklanmıştır. Bu bölümdeyse iktisadi faaliyete kısa sürede yön verecek politikanın esasları açıklanacaktır.

Devlet, iktisadi faaliyetin gelişmesini yakından izyelerek, tutarlı ve esnek bir iktisadi politika çerçevesinde, yetkilerini ve elindeki araçları kullanacak, mevcut kaynaklarla Plânın gerekleri arasındaki dengeyi kurmak için, iktisadi değişkenler üzerinde gereken ayarlamaları yapacaktır. İcra politikasının teferruatı yıllık programlarda belirtilecektir. Plânın muhtelif bölümlerinde, o bölümle doğrudan doğruya ilgili tedbir ve tavsiyeler belirtilmiştir. Bu kısımdaysa ekonominin bütün kesimlerini etkileyecek makro ekonomik değerlerle ilgili tedbir ve tavsiyeler açıklanacaktır. Başka bölümlerde belirtilen tedbir ve tavsiyeler, burada ana hatları açıklanacak uygulama politikasının genel çerçevesi içinde ele alınmıştır.

İcra politikasının temelleri, makro ekonomik değerler arasında plân bedeflerinin gerektirdiği dengeyi kurmak ve fiyat mekanizmasının tahsis fonksiyonunu tamamlayıcı şekilde özel tedbirler almaktır.

Gelişen bir ekonomi, yüksek bir kalkınma hızıyla tutarlı dinamik bir genel denge kurmak zorundadır. Bu, tüketim harcamalarının, artan yatırım hacmini sağlayacak belirli sınırlar içinde tutulmasını ve başta emek fazlası olmak üzere ekonomideki kullanılmayan üretim kapasitesinin yarattığı reel tasarruf potansiyelinin harekete geçirilmesini gerektirmektedir. Bu konulalarda gerekli tedbirler alınacaktır.

Bunun dışında alınacak tedbirler, kaynakların harcamalar arasında dağılımıyla ilgili olacaktır. Fiyatlar yerine kararların esas olduğu bütçe içi harcamalar dışında, kaynakların çeşitli harcamalara ayrılmasını fiyat mekanizması ayarlıyacaktır. Ancak fiyat mekanizmasının bu fonksiyonunu gereğiyle görebilmesi için düzenleyici tedbirler alınacak ve kıt üretim kaynaklarının ve gelirlerin, plânda belirtilen iktisadi ve sosyal hedeflere

göre dağılımıyla ilgili zaruri ayarlamalarda doğrudan doğruya kontrollardan imkân ölçüsünde kaçınılarak vergi ve kredi politikaları, sermaye piyasasının teşekkülü ve geliştirilmesi, dış ticaret rejiminin tesbiti gibi tedbirlere başvurulacaktır.

Yukarıda sınırları belirtilen icra politikası, her demokratik düzende merkezî idarenin normal düzenleyici fonksiyonları içinde kalmaktadır. Ancak bu politikanın esasları ekonominin bütününü içine alan bir plân çerçevesinde tesbit edilmiştir. Bunun için çeşitli tedbirler ve kararlar, bir bütün olarak ele alınması gereken icra politikasının birbirini tamamlıyan kısımlarını meydana getirmektedir.

Olumlu bir icra politikasının tutarlı olması gerektiğinden, iktisadi değerler arasındaki fonksiyonel bağlantılar üzerinde özellikle durulmuş ve alınacak tedbirlerin bu değişkenlerin her biri üzerinde meydana getireceği tepkiler incelenmiştir. Tasarrufları âzamileştirecek olan vergi politikası, aynı zamanda kaynakların en iyi tahsisini sağlıyacak, teşebbüs gayretini baltalamıyacak ve gelir dağılımında sosyal adalet kaidelerini dikkate alacak bir politikadır. Fiyat politikasının tesbitinde fiyatlarda gelirler, maliyetler ve diğer fiyatlar arasındaki bağlantılar gözönünde tutulmuştur.

İcra politikasının tesbitinde üzerinde önemle durulacak başka bir husus da, dağınık kararların uygulanma da meydana getirdiği tutarsızlık ve devamsızlıktır. Bir çok hallerde piyasanın etkinliğini azaltarak, kaynakların en iyi şekilde dağılımını köstekliyen bu durumu önlemek için uygulama politikasının tesbitinde olabildiği kadar teferruatla ilgili kontrollerden kaçınılacak ve iyi bir şekilde uygulanması güç olan ve idareye büyük külfetler yükleyen tek tek kararlar yerine, fiyat mekanizmasının işlemesine engel olmayacak fakat ona bir çerçeve çizecek genel düzenleyici tedbirler alınacaktır. Piyasanın kurduğu dengeyi bozacak yersiz müdahalelerden kaçınılacak ve, ithal programlarının tesbiti gibi kaçınılmaz bazı müdaheleler rasyonellik esasına dayanacaktır.

Sektörler içi ve sektörler arası bağlantıları düzenliyen kanunlar ve idari kararlar bugün tamamlayıcılık ve tutarlılık esasına dayanmamaktadır. Bu, kısa dönemde bütünüyle düzeltilmesi mümkün olan bir durum değildir, fakat plân döneminde kesimleri ve alt kesimleri düzenliyecek temel politikaların tesbitinde, kesim içinde ve kesimler arasında çelişmelere meydan verilmiyecek ve bugün yürürlükte olan kararlar bu çerçeve içinde tekrar gözden geçirilecektir.

Devlet, bütün ekonomiyle ilgili olarak alacağı düzenleyici tedbirlerin dışında kendi harcamalarını uygun bir şekilde programlıyarak ve çeşitli organların çalışmaları arasında tutarlılığı sağlıyarak plân hedeflerinin gerçekleşmesinde en önemli rolü oynıyacaktır.

PLÂNIN FİNANSMANI

1. GİRİŞ :

Plânın finansmanı aşağıda özetlenen ilkelere göre yürütülecektir.

a. Enflâsyonsuz finansman :

Yatırımlar gerçek tasarruflardan yapılacaktır. Plân süresince açık finansman yollarına başvurulmayacak, yıllık tasarruf - yatırım eşitliği sağlanacaktır.

b. Finansman politikasında fizik denge :

Tasarruf hacminin ve bileşiminin tesbitinde yatırımların gerektirdiği fizik kaynaklar gözönünde tutulmuş ve bu kaynaklara olacak talebin plân döneminde dar boğazlar yaratmasının önlenmesi için gerekli hususlar tesbit edilmiştir. Özellikle dış yatırım malları ihtiyacı büyük bir titizlikle hesaplanmıştır.

c. Toplam tasarruf hacmi ile finansman ihtiyacı arasında nakdi denge :

Plân GSMH nın yılda ortalama yüzde 18,3 ünün yatırımlara tahsis edilmesini gerektirmektedir. Bunun kamu yatırımlarının 1962 de GSMH ya oranı olan yüzde 9,7 nin 1967 de yüzde 11,4 e yükselmesiyle sağlanabileceği hesaplanmıştır. Bu artış strüktürel faktörlerden dolayı birden değil fakat dönem boyunca gerçekleşecektir. Plân dönemi içinde Devlet cari harcamalarının ise GSMH nın ortalama yüzde 15,8 i kadar olacağı tahmin edilmektedir.

Kamu yatırım ve cari harcamalarının gerektirdiği malî kaynakların temini için kamu sektörünün millî gelirde 1962 de yüzde 24,74 olan hissesi 1963 de yüzde 26,30 a, 1967 de ise yüzde 27.47 e yükselecektir.

Kamu harcamalarının gayrisâfi millî hasıla içindeki paylarının artışı 1962 de Genel Bütçe vergilerinin gayrisâfi millî hasılaya oranının yüzde 14 den 1967 de yüzde 17,3 e yükselmesiyle sağlanacaktır. Diğer kamu gelirlerinin artışı ise gayrisâfi millî hasılanın artış oranı civarında olacaktır. Ancak bu ayrım ekonomik tahlili basitleştirmek için yapılmıştır. Plân için temel olan, gerekli toplam kamu gelirinin elde edilmesidir. Dolayısiyle, plânın uygulanmasında bu ilke temel olarak ele alınacaktır. Sonuç olarak, gerektiğinde kamu gelirlerinin dağılımı genel olarak tahminlere dayanan makro dengelerde görüldüğü kadar kesin oranlarda gerçekleşmeyebilir.

Makro dengelere göre 1962 de gayrisâfi millî hasılanın yüzde 6,6 sı oranında gerçekleşeceği tahmin edilen özel sektör yatırımlarının 1963 de

yüzde 6,7 ye ve 1967 de yüzde 8 e çıkması gerekmektedir. Dolayısiyle özel tasarrufların özel sektör yatırımlarına paralel olarak artması beklenmektedir.

Kamu gelirlerinde beklenen artışı sağlamak için kamu gelirleri sistemimizde reformlar yapılacak, özel tasarrufların artması için de tasarrufu teşvik edeçek tedbirler alınacaktır.

(1) Plânın kamu finansman ihtiyacının karşılanabilmesi için kamu gelirleri sistemimizde reformlar yapılacaktır:

(a) Kamu gelirleri kalkınma hamlemizin başarılması için gerekli gelir artışını sağlıyabilecek bir esnekliğe kavuşturulacaktır.

(b) Kamu geliri sistemimizin genel iktisadi ve sosyal etkileri sektörler ve kişiler arasında, kamu hizmetlerinin maliyetine katılma bakımından, aynımlar yaratmıyacak ve plânın hedeflerine ulaşmasını destekliyecektir.

(c) Kamu gelirleri sistemimiz genel tasarruf hacmini ve çalışma insiyatifini artırıcı olacaktır.

(2) Özel tasarrufları teşvik etmek yolunda aşağıdaki tedbirler alınacaktır:

İhtiyari tasarrufların artışı genel tasarruf eğiliminin yükselmesine bağlıdır. Tasarruf eğiliminin artırılması için plân süresince üretim ve tasarrufu teşvik edici nitelikte tedbirler alınacaktır.

(a) Açık, kararlı ve enflâsyonist olmayan bir politika yürütülerek halkta ekonomik ve politik düzene karşı güven yaratılacaktır.

(b) İthal programlarında lüks mallar liberasyon listesine sokulmayacak ve İthalât kotalarında da bu mallara mümkün olduğu kadar az yer verilecektir.

(c) Gerek yurt dışından getirilen, gerekse yurt içinde yapılan lüks mallar üstüne uygun oranlarda vergilendirilmesi sağlanacaktır.

(d) Posta tasarruf sandıkları kurulacaktır.

(e) Temel amacı tasarrufların en verimli olanlara akımını kolaylaştırmak olan sermaye piyasasının kurulmasına yardım edilecek, bu şekilde ilk amacın yanı sıra sırf değerlendirmek mikânı bulamadıkları için tasarruf yapmayan küçük gelir sahipleri tasarrufa teşvik edileceklerdir.

Sermaye piyasasında çalışacak müesseselerin, kâra iştirakli tahvil ihracı, kâr garantisi verilmesi gibi yollarla, tasarrufların sermaye piyasasına akmasını sağlıyacak tedbirler üzerinde durmaları teşvik olunacaktır.

2. *KAMU GELİRLERİ REFORMU:*

a. Genel bütçe vergi gelirleri:

Plânın iktisadi ve sosyal hedeflerine ulaşabilmesi, vergi sistemimizin bugün iyi işlemiyen yönlerinin düzeltilmesine ve bütün sistemin ahenkli bir şekilde işlemesine bağlıdır.

Kamu harcamalarının finansmanında en önemli yeri genel bütçe vergi gelirleri tutmaktadır. Plânın finansman ihtiyaçlarının genişlemesine paralel

bu gelirlerinde yükselmesi gerekmektedir. Bu yükselme bir taraftan ekonomimizin geliştirilmesinden doğacak normal inkişaf, diğer taraftan sistemde yapılacak ıslahat ile sağlanacaktır. Vergi bünyemizin bu duruma getirilmesi birinci ilke olarak ele alınmıştır. 1961 de ortalama vergi yükü yüz de 13,3 dür. Kullandığımız anlamda vergi yükü, genel bütçe vergi geliri tutarının aynı dönemdeki gayrisâfi millî hasılaya oranıyla ölçülmektedir. Bu orana genel bütçenin diğer gelirleri ve mahallî idareler gelirleri dâhil değildir. Plânın finansman ihtiyacının karşılanması için bu oranın plânlı dönem başında yüzde 16 olması ve dönem boyunca yükselerek 1967 yılında yüzde 17,3 e çıkması gerekmektedir.

Vergi yükünün tesbitinde dikkate alınacak en önemli faktör vergi yükünün salt oranı değil, fakat bu yükün, iktisadi kesimler ve kişiler arasındaki dağılımdır. Vergi yükünü iyi dağıtan vergi sistemi, yüksek bir vergi yükünü mükelefleri zorlamadan yükleyebilir. Öbür taraftan sektörler ve kişiler arasında haksız ayrımlar yaratan bir vergi sistemi daha düşük bir vergi yükü doğuran vergi tutarlarını bile ancak yurdun iktisadi ve sosyal bünyesini zedeleyerek toplayabilir. Bu bakımdan vergi sistemimizde önemli olan, sadece vergi yükünün oranı değil, fakat bu yükün dağıtımıdır. Vergi yükünün tedrici olarak ekonomik ve sosyal bünyemizde en uygun şekilde dağıtılması vergi reformunda gözönünde tutulacak ikinci ilke olarak tesbit edilmiştir.

Vergi yükü ve bu yükün dağılımı yanında gözönüne alınması gereken üçüncü bir ilke de vergi düzeninin kişilerin çalışma insiyatifini ve toplam tasarrufları artırıcı yönde olmasıdır. Vergi sistemimizin düzeltilmesine temel olacak bu ilkeler aşağıda özet olarak açıklanmıştır.

(1) Vergi sistemimiz, kalkınma hamlemizin başarılması için gerekli vergi geliri artışını sağlayabilecek bir esnekliğe sahip olmalı ve bu bakımdan noksanları tamamlanmalıdır.

Kalkınma hamlemizin başarılması için alınacak tedbirlerde, şimdiye kadar vergi dışı kalmış ve yeterli derecede vergilenmemiş kaynakların, ekonomimizin ve kendi bünyelerinde gerçeklerine uygun surette ve usulleri içinde vergilendirilmeleri hedef olacaktır.

(2) Vergi sistemimizin genel iktisadi ve sosyal etkileri sektörler ve kişiler arasında, kamu hizmetlerinin maliyetine katılma bakımından ayrımlar yaratmayacak ve plânın hedeflerine ulaşmasını destekleyecektir.

(3) Gelir vergisinde gelir kaynakları itibariyle tanınan istisna muafiyet ve indirimler ve denetleme kifâyetsizlikleri emek geliri elde edenlerin aleyhinde durumlar yaratmaktadır. Sistemin bu aksaklıklarının da önlenmesi yolunda lüzumlu tedbirler üzerinde durulacaktır.

(4) Vergi sistemimiz genel tasarruf hacmini ve çalışma insiyatifini artırıcı olacaktır.

Yukarda açıklanan esasların uygulanması ile vergi yükünün vatandaşlar arasında âdil surette dağılımı ve özel sektör, kamu sektörü tasarrufları toplamının yüksek seviyeye ulaşması mümkün olacaktır.

Artan kamu tasarruflarının, özel tasarruf ve yatırımlara etkisini azaltmak ve halkın çalışma gücünü en çoğa çıkartmak için aşağıdaki tedbirler de alınacaktır:

(a) Gelir vergisinde azalan amortisman usulü kabul edilecektir.

(b) Tasarrufları teşvik edecek ve yatırımları belirli alanlara yöneltecek şekilde bir yatırım indirimi uygulanacaktır.

Geri kalmış bazı bölgelerde belirli kollarda yapılacak yatırımlar için daha elverişli şartlar tanınacaktır.

(c) Lüks tüketim maddelerine istihlâk vergileri konması yoluyla halkın lüks istihlâk eğilimi tasarruf eğilimine yöneltilecektir.

(d) Tatbikı tehir olunan Tarım gelirleri vergisine ait yeni esaslar tarımda verimliliği ve çiftçinin çalışma şevkini arttırıcı istikamette olacaktır.

(e) Sanayimizin gelişmesi ve ihracata yönelebilmesi için ihraç edilen sanayi mamulleri üzerindeki istihsal vergisi ve benzeri külfetlerin iadesi kabul edilecek ve bugünkü muvakkat ithal rejimi maksada elverişli hale getirilecektir.

b. Başka kamu gelirleri:

Makro dengelere göre diğer kamu gelirleri plân süresinde G. S. M. H. artışı civarında ortalama yüzde 7,3 bir artış gösterecektir. 1950 - 1960 döneminde G. S. M. H. nın artışı takip edemiyen bu gelir kaynakları yukarıda söz konusu edilen ilkelere uygun olarak yapılacak reformlarla, gerekli esnekliğe kavuşturulacaktır.

(1) MAHALLİ İDARE GELİRLERİ:

Hızlı nüfus artışı ve köylerden gelen akın şehir ve kasabaların gittikçe artan bir oranda büyümesine sebep olmaktadır. Bu durum mahalli idarelerin hizmet hacmini gittikçe kabartmaktadır. Buna karşılık, mahallî idarelerin malî kaynakları aynı hızda gelişmediğinden mahallî idareler görevlerini yerine getirmek bakımından gittikçe yetersizleşmektedir. Sonuç olarak, bir çok mahallî idare hizmetlerinin yapılabilmesi, genel bütçe kaynaklarından mahallî idare kaynaklarına yapılması istenen ve gittikçe artan aktarma taleplerinin karşılanabilmesine bağlı kalmaktadır. Çoğu zaman yeterli aktarma sağlanamadığından bir çok mahallî hizmetler bugün yetersiz bir seviyede bulunmaktadır.

Bu durumun düzeltilmesi için mahallî idarelerin idarî ve malî bünyeleri düzeltilecek ve kuvvetlendirilecek, bunların kendilerine yeterli bir duruma gelmeleri sağlanacaktır.

Öte yandan yurdun bazı fakir ve geri kalmış bölgelerinde mahallî idarelerin yapmaları gereken hizmetlerin bölgeden sağlanan gelirlerle, karşılanmasına imkân olmamaktadır. Bu gibi durumlarda, yurdun her bölgesini asgari bir hizmet standardına eriştirmek için, genel bütçe gelirlerinden mahallî idarelere yeterli aktarmalar yapılacaktır.

Mahalli idarelerin mali bünyelerini kuvvetlendirmek için aşağıdaki tedbirler alınacaktır :

(a) Bina vergilerinin düzenlenmesi :

Nüfus artışı ve şehirleşme, bina değerlerinde enflâsyon etkisine ek olarak büyük bir reel artış meydana getirmiştir. Bunların sahiplerinin mahalli idarelerin masraflarına daha büyük ölçüde katılmasını sağlamak sosyal adaletin gerçekleşmesi için olduğu kadar iktisadi bakımdan da zorunludur.

Bugün bina vergisi matrahı, yapının ilk tescil değerine göre tâyin edilmektedir. Bina vergisi matrahı, kira tahditlerinin doğurduğu aksaklıkların bertaraf edilebildiği nispette, cari irada göre tâyin edilecek ve bu şekilde yapıların gerçek iratlarının vergilendirilmeleri sağlanacaktır. Bunun için genel bir tahrir en kısa zamanda gerçekleştirilecektir. Öte yandan lüks inşaatın önlenmesi, bu gibi inşaata giden kaynakların daha fazla nüfusun barınmasını mümkün kılacak sosyal konutlara, turizmi geliştirecek otel inşaatına kaymasını teşvik, plânın amaçları arasındadır. Bunun temini için bugün bütün yeni yapılara tanınan bina vergisi muafiyeti sadece sosyal adalet ve turizmi teşvik maksadına hasredilecektir.

(b) Şehir içi arsaların vergilenmesinin düzenlenmesi :

Bugün şehirlerdeki boş arsalar da ilk tescil değerleri üzerinden vergilendirilmektedir. Arsalar rayiç değerler üzerinden vergilendirilecektir. Böylece kişilerin spekülâtif kazançlar elde etmek isteği yüzünden şehrin lüzumsuz yere dağılmasının ve belediye hizmetleri hacminin artmasının önüne geçilecektir.

(c) Başka mahalli idare gelirlerinin düzenlenmesi :

Gerek il özel idareleri, gerekse belediyelerin topladıkları başka vergiler, resimler, harclar ve para cezaları gözden geçirilecek ve cari fiyat artışlarını takip edemiyenler yeniden düzenlenecektir.

(2) KATMA BÜTÇE VERGİLERİ :

Katma bütçeli kurumlar, giderlerinin büyük bir yüzdesini Genel Bütçeden aldıkları yardımlarla karşılamaktadırlar. Bu kurumların sağladıkları hizmetlerin faydaları genel olarak topluma ve özel olarak belirli kişilere fayda sağlamaları bakımından ikiye ayrılabilir. Bir çok hallerde bu kurumların kişilere doğrudan doğruya sağladıkları faydalara karşılık aldıkları harclar çok düşüktür. Bu harclar sosyal adalet ilkelerinin müsaade ettiği ölçüde yükseltilecektir.

(3) DEVLET MALLARI GELİRİ, İKTİSADİ DEVLET TEŞEKKÜLLERİNİN YARATACAKLARI FONLAR VE DİĞER GELİRLER :

Devlet mallarının getirdikleri gelirler üstünde durulacak ve yeniden düzelenecek Kira Kanununa paralel olarak bu malların gelirleri de dü-

zenlenecektir. Bu arada özellikle Vakıflar İdaresinde gerekli yeniden düzenleme tedbirleri alınacaktır.

İktisadi Devlet Teşekkülleri alınacak yeniden düzenleme tedbirleri ve uygulanacak fiyat ve tarife politikası ile bugünkünden daha fazla kaynak yaratabilecek şekilde düzenlenecektir. Böylelikle bugünkü durumlarında plân süresinde meydana getirebilecekleri tahmin olunan 4,9 milyar lira üstünde kaynak yaratarak makro dengelerde «kaynağı belirtilmiyen fonlar» sütununda görülen miktarların büyük bir kısmını bağlayacaklardır.

Kaynağı belirtilmiyen fonların geri kalan kısmı katma bütçeli idarelerin kaynaklarının artırılması ve gerekirse iç borçlanma yoluyla karşılanacaktır.

PLANIN DEVLET SEKTÖRÜNE UYGULANMASI

1. UZUN SÜRELİ PLÂN VE YILLIK PROGRAMLAR :

Ekonomik ve sosyal konularda alınacak uzun süreli kararların uygulanması ile ilgili ayrıntıları önceden büyük bir kesinlikle tesbit etmek ilerde aksaklıklar doğurabilir. Plânın hazırlanması sırasında bilinmesi imkânsız olan, fakat uygulama sırasında önem kazanabilecek etkenlerin hesaba katılmamış olması - eğer kararlar değiştirilmez bir şekilde alınmışsa - Plânı ilerki yıllarda uygulanamaz hale getirebilir. Bu bakımdan uygulamanın başarılı olabilmesi, uzun bir süre için kesinlikle tesbit edilmesi gerekli hususlarla, kısa süreler için verilecek kararların hangi konularda olacağının iyi tâyin edilebilmesine bağlıdır. Ekonominin istenen yönde gelişmesini etkileyecek temel kararlar uzun süre için eksiksiz alınmalı ve aralarında bir tutarlılık bulunmalıdır. Buna karşılık, kontrolu elde olmayan etkenleri gerektiği zaman hesaba katabilecek esneklik elde olmalıdır.

Bu düşünce ile yurdumuzda uzun ve kısa süreli plânlamalar arasında bir ayırım yapılmıştır. Plân hazırlanmasını, uygulamasını ve bununla ilgili iktisat politikasının tâyinini düzenliyen yasalar, bu gerekler gözönünde tutularak konulmuştur. Bu yasalara göre uzun süreli plân çerçevesinde hazırlanılacak yıllık programların uygulanmasıyla hedeflere erişilecektir. Yıllık programlar, uzun süreli plânda, genel hatlarıyla, o yıl ele alınması öngörülen konuların ayrıntılarını kapsayacaktır.

Uzun süreli plân ve yıllık programlar ekonominin ve toplum hayatının kesiksizlik özelliğine göre ayarlanacaktır, aynı zamanda hava şartları, dış piyasa, tabii afetler, olağanüstü imkânların bulunması gibi etkenlerin belli bir dönemde gözönüne alınmasına imkân verilmiş olacaktır.

a. *Yıllık programların uzun süreli plâna uygunluğu :*

Yıllık programlar, uzun süreli plândaki başlangıç varsayımlarını düzeltmeye, tahminlerdeki yanılmaları gidermeye ve yeni verilere göre hedefe erişmek için plânda gerekli değişiklikleri yapmaya imkân verecektir. Öte yandan o yılın işlerinin nasıl düzenleneceğini ayrıntıları ile gösterecekler-dir. Yıllık programlar uzun süreli plânın yıllara bölünmesi ile değil, her yıl ileriye aynı açıdan bakılmak suretiyle hazırlanacaktır. Bu programlar, uzun süreli plânın koyduğu genel esaslar içerisinde özellikle o yıl beklenebilecek gelir ve o yılla ilgili haracama hedeflerini gözönüne alacaktır. Yıllık programlar uzun süreli plânın bütünlüğü içerisinde o yılın çabalarının dengeli olmasını temin edecek şekilde hazırlanacaktır.

b. Yıllık programların hazırlanması :

Uzun süreli plânı hazırlayan kuruluş, yıllık programı da hazırlayacaktır. Bu hazırlık bütçe ve iş programlarından önce bitirilecektir. Böylece bütçeler ve iş programları, yıllık plânlara göre düzenlenmiş uygulama araçları olarak uzun süreli plânın hedeflerine ulaşması için gerekli hususları kapsayacaktır.

c. Yıllık programların kapsamı :

Uzun süreli plânın uygulanmaya başladığı ilk yıllar için hazırlanacak yıllık programlar, yalnız o yıl içinde yapılacak işleri değil, aynı zamanda plânın başarıya ulaşması için gerekli uzun süreli tedbirlerin alınmasını da gösterecektir. Başlangıç yıllarında ileri yıllarda yapılacak işler için girişilecek araştırmalara büyük yer verilecektir. Plânın uygulanması ilerledikçe hazırlanacak yıllık programlar daha çok geçmişin değerlendirilmesini yapacak ve o yılki uygulamayı, geçmiş yıllarda elde edilen sonuçlara göre tâyin edeceklerdir. Yıllık programlar dinamik bir dengenin gerektirdiği gelir ve harcama seviyesi ile para ve kredi politikasının ayrıntılarını gösterecektir. Bu programlar yatırım hedeflerine ulaşmak için çeşitli alanlarda ele alınacak projeleri, dış ticaret bakımından o yılın durumunu, harcamaların ve projelerin bölgeler bakımından dağılımını kapsayacaktır. Her yıl Devletçe ve Kamu İktisadi Teşebbüslerince gerçekleştirilecek projelerin belirtilmesi yanında özel sektörün yatırım eğilimleri tahmin edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca idari ve hukuki tedbirlerin zaman bakımından kesinleştirilmesi de yıllık programlarda yapılacaktır. Bu tedbirlerin bir kısmı geniş araştırmaları gerektirebilir. Bu hallerde yıllık programlarda araştırmaların safhaları gösterilecektir. Yeterli araştırma yapıldığı hallerde, yıllık program tedbirlerin alınması için gerekli adımları kapsayacaktır.

2. DEVLET BÜTÇESİ VE KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN İŞ PROGRAMLARI :

Devlet sektörüne ait yatırımlar yıllık programa uygun olarak hazırlanacak Devlet bütçesi ve kamu iktisadi teşebbüsleri iş programlarındaki ödeneklerle gerçekleştirileceklerdir. Bütçe hazırlanması sırasında bakanlıklar ve katma bütçeli kuruluşlar ödenek isteklerini, yıllık programda gerçekleştirilmesi öngörülen hedeflere göre yapacaklardır. Bakanlıklardan gelen istatistikler plân gereklerine göre birleştirilecek, böylece Devletin, kamu hizmetlerini o yıl, uzun süreli plânın hedeflerine uygun olarak görmesi sağlanmış olacaktır. Kamu iktisadi teşebbüslerinin iş programlarının hazırlanmasında yıllık plâna uygunluk bu teşebbüsleri yöneteceklerin titizlikle üzerinde duracakları bir hususdur.

Gerek bütçe içi yatırımların, gerekse Kamu İktisadi Teşebbüsleri yatırımlarının süratli yapılabilmesi teknik, hukuki ve idari hazırlıkların olup olmadığına bağlıdır.

3. PROJELER :

a. Projelerin hazırlanması :

Yatırımların yerli malzeme ve teçhizat kullanılarak gerçekleştirilmesi esas ilkedir. Projelerin hazırlanması ve uygulanmasında bu hususa önemle

dikkat edilecektir. Yıllık programların iyi hazırlanabilmesi ve yatırımların gecikmeden gerçekleşebilmesi, derinliğine incelemelere dayanan projelerin elde bulunmasına bağlıdır. Bu bakımdan uzun süreli plânda geliştirilmesi öngörülen konularda, projeler ilgili kuruluşlarca ivedilikle hazırlanacaktır. Kaynaklar tahsis olunurken hazırlanan projelere göre yıllık programlarda verilecek öncelikler gözönünde tutulacaktır. Eksik hazırlıklarla işe girişildiği zaman doğacak emek ile sermaye kayıpları ve gecikmelerin ekonomiye olumsuz etkileri daima gözönüne alınarak hareket edilecektir.

b. Proje yerlerinin seçilmesi :

Yapılacak tesis ve yatırımların yerleri ekonomik verilere göre seçilecektir. Toplumsal veriler yer seçimini ekonomik ölçülerden en az fedakârlık ilkesine göre etkileyecektir. İşletme veya dairelerin yöneticileri, yıllık programın gereklerini gözönünde tutarak yer seçiminde dış etkilerden uzak hareket edeceklerdir. İşlerin gerek idarelerce, gerek mütaahhit aracılığı ile yapımında yavaşlatıcı sebeplerin giderilmesi için tedbirler alınacaktır. Yapılan işlerin maliyeti ile başlangıç tahminleri karşılaştırılarak farkların sebepleri araştırılacaktır.

4. UYGULAMADA TUTARLILIK :

Uzun süreli plânda çeşitli konularla ilgili politikalar arasında öngörülen ahenk ve tutarlılık, uygulamada da devam ettirilecektir. Tasarruf, harcama, üretim ve dış ticaret politikaları arasında plânda belirtilen tutarlılığın uygulama sırasında aksamaması sağlanacak, ayrıca ekonomik ve toplumsal hayatı etkileyen bütün politika kararlarının biribirine uygun ve birbirini tamamlayıcı şekilde alınmasına dikkat edilecektir.

5. UYGULAMANIN İZLENMESİ :

Ekonomideki değişiklikleri zamanında görebilmek için gerekli incelemeler kesintisiz olarak yapılacak, bunların sonuçları değerlendirilecektir. Yapılan değerlendirmeler sonunda sürekli olarak durumu görebilmek mümkün olacağı gibi başarı derecesi de ölçülecektir. Ekonominin genel değişimi hakkında sağlam bilgi sahibi olmak devlet sektöründeki ve özel sektördeki çabaları toplu olarak izlemekle mümkündür. Özel sektörün çalışmalarını izleyebilmek için meslekî kuruluşlardan yararlanılacaktır. Yıllık programların uygulanmasının gidişini gösteren üçer aylık dönem raporları ilgili kuruluşlardan alınarak sonuçlar değerlendirilecektir. Dönem raporlarına göre özel tedbirlerin yıl içerisinde alınması gerektiği hallerde meselelerin gecikmeden çözülmesi sağlanacaktır. Uygulamadan ilke, tutarlılık ve elbirliğidir. Plânların ilgili daire, kurum ve idarelerce uygulanmasındaki ahenk ve işbirliği plânlamayı düzenleyen yasanın kurallarına göre sağlanacaktır. Konuların elbirliği ile incelenmesi ve meselelerin ortak anlayışla çözülmesi için gerektiğinde ilgili daire ve kuruluşların yüksek seviyede sorumlularının katılacakları koordinasyon komisyonları toplanacaktır.

ÖZEL SEKTÖRE REHBERLİK

1. GİRİŞ :

Beş yıllık plân hedeflerinin gerçekleşmesi için özel sektörden önemli çabalar beklenmektedir. Bu dönemde özel sektörün mevcut tesislerini yüksek kapasite ile kullanması ve verimli çalışması yanında büyük ölçüde yatırımlara girişerek üretim kapasitesinin artışına katılması gerekecektir. 1962 yılında 3,5 milyar TL. olduğu tahmin edilen özel sektör yatırımlarının 1967 de 5,9 milyar TL. na çıkması plân hedeflerinin gerçekleşmesi bakımından şarttır. Bu suretle özel sektör yatırımlarının gayrisâfi millî hasıla içindeki yeri 1962 de yüzde 6,6 dan 1967 de yüzde 8 e çıkmış olacaktır. Bu, özel sektör yatırımlarında yüzde 11 gibi bir artış demektir. Aynı devrede Devlet yatırımlarının yıllık artış oranı yüzde 10,6 olacaktır.

Özel sektörün yatırımlarını arttırması yanında, yapılacak yatırımların yapısında da bir değişiklik yapması plân hedefleri bakımındn gerekli görülmektedir. Plânda, lüks konut yatırımlarının azaltılması ve konut yatırımlarındaki artışın belli ölçüler içinde kalması yönünde tedbirler mevcuttur. Bu sebeple şimdiye kadar özel sektör yatırımlarının büyük bir kısmını teşkil eden konut yatırımlarının özel sektörün toplam yatırımı içindeki oranı düşecektir. Böylece özel sektör yatırımları gittikçe artan bir şekilde verimli sahalara yönelecektir. Özel sektörün bu yapı değişmesini mümkün kılacak şekilde hazırlanması ve faaliyete geçmesi beklenmektedir.

Özel sektörün yatırımlarında bu önemli bünye değişikliğini yapacak ve belirtilen yatırım hacmine ulaşacak şekilde çalışması için iktisadi düzende ve çevrede bulunması gerekli şartlar plânın uygulanması ve plânla ilgili tedbirlerin alınmasiyle geniş ölçüde sağlanmış olacaktır. İktisadi hayatımızın uzun süreli gelişme yönleri, çeşitli çalışma kollarında beklenen gelişmeler ve Devletin genel politika tedbirleri ile yatırım faaliyetleri hakkında sistemli bilgi ve karar bütünü olan plân, özel teşebbüsün, piyasa durumu ve talep üzerindeki tahminlerini ve yatırım kararlarını, yani müteşebbislik fonksiyonunu büyük ölçüde kolaylaştıracaktır. Plânlı dönemin getireceği istikrarın bu konudaki olumlu etkisi de büyük olacaktır. Bundan başka, enflâsyonist olmayan ve çeşitli sektörlerin gelişmeleriyle oranlı olarak vergilenmesine dayanan plânlı kalkınmanın, tasarrufların artmasını ve en verimli konulara yönelmesini sağlayarak özel sektörün beklenen alanlarda yatırım imkânlarını artıracağı da muhakkaktır. Gerçekten plân uygulayan bütün demokratik ülkelerde özel sektörün bu durumdan faydalanarak çalışmalarını genişlettiği görülmektedir.

Ancak çevrede uygun şartların bulunması özel sektörün gelişmesini kendiliğinden gerçekleştiremez özel sektörün başarısında bu sektördeki müteşebbis ve idarecilerin niteliklerinin ve teşkilâtlanma kabiliyetlerinin temel bir etken olduğunu hatırdan çıkarmamak gerektir. Teşkilâtlanma önce rasyonel ve verimli çalışma yoluyla başarılı işletmeler kurmak demektir. Fakat aynı faaliyet kolunda çalışan müteşebbislerin müşterek meselelerini araştıracak, tartışacak ve bunlara hal çareleri arayacak bir duruma gelmeleri de gereklidir. Böylece elverişli bir çevrede çalışacak olan özel sektör, bu çevrenin imkânlarından faydalanacak ve kendi güçlerini harekete geçirme ve daha iyi kullanma durumuna ulaşmış olacaktır. Özel sektörün çalışmalarının her safhasında Türkiye'nin ihtiyaçlarını ve meselelerini gözönünde tutması ve bu konulardaki sorumluluğunu bilerek hareket etmesi kalkınma plânının başarılı olarak uygulanmasında büyük bir rol oynıyacaktır.

Bugün özel sektör, modern üretim tekniğindeki yenilikleri takip eden ve işletmecilik esaslarını uygulayan pek küçük bir teşebbüs kitlesi hariç, dağınık ve küçük, yeteri kadar teknik ve işletme bilgisinden yoksun ve malî imkânları sınırlı teşebbüslerden meydana gelmektedir. Bu bakımdan, özel sektörün plânda gösterilen hedeflere ulaşabilmesi için önemli bir bünye, davranış ve organizasyon değişikliğini gerçekleştirebilmesi gerektir. Bu konuda Devlete de önemli bir öncülük görevi düşmektedir.

Özel sektörün meseleleri ve bu konuda alınması gereken tedbirler aşağıdadır :

a. Organizasyon

Organizasyonu iki kısımda ele almak icabedecektir. Bunlardan birincisi teşebbüslerin ileri işletmecilik metodlarına göre çalışacak tarzda kendi işlerinde organize olmalıdır. İkincisi, işletmeler yardımcı olacak meslekî kuruluşlar, araştırma müesseseleri ve benzeri teşekküller ile özel teşebbüsler arasındaki işbirliğini daha kolay, süratli ve verimli sonuçlar alacak şekilde düzenlemektir.

Bugün özel sektörde çok sayıda dağınık, küçük ve iktisadi olmıyan teşebbüslerin bulunması büyük çapta sermaye ve emek israfına sebep olmakta ve bundan hem millî ekonomi, hem de müteşebbisler zarar görmektedir. Bu bakımdan mevcut düzende bir değişiklik yapılarak şirketleşmeye doğru gidilmesi ve küçük sanayi ve tarım alanlarında üretim ve satış kooperatifleri kurulması gereklidir. Bu husus hem mevzuat, hem de finansman kolaylıkları bakımından hükümet tarafından teşvik edilecek ve desteklenecektir.

Bahis konusu bünye değişikliği tahakkuk ettirilir ve yeni yatırımlara girişilirken, teknik ve işletmecilik bakımından bilgi ve ihtisasa âzami derecede önem verilmelidir. Yatırım imkânları ile ilgili araştırmalar yapmak, belirli yatırım projeleri hazırlamak ve değerlendirmek, tesislerin kurulmasında ve işletilmesinde müteşebbislere yardımlarda bulunmak üzere müşavir firmalar kurulmalı ve müteşebbisler bu firmaların hizmetlerinden imkânları ölçüsünde faydalanmak yoluna gitmelidirler. Ayrıca, yatırım

bankalarının da ön proje ve proje hazırlamak, hazırlanan projelerin finansmanını sağlamak ve teknik yardımlarda bulunmak üzere organize edilmeleri gereklidir.

Bugünkü Ticaret ve Sanayi Odalarının ve Birliğinin çalışma kollarında bulunan mensuplarına bu kolların meselelerini araştırmak ve bunlara çözüm yolları bulmak, yerli ve yabancı özel sektörde yeni yatırım yapmak istiyenlere gerekli bilgileri vermek, eğitim imkânları sağlamak gibi hizmet ve görevlerini daha etkin bir şekilde yapacak duruma gelmeleri gereklidir. Bunun yanında, Devlet teşkilâtının da çeşitli sektörlerdeki gelişmeler ve alınan tedbirler hakkında Odalar Birliğine devamlı ve sistemli bilgi vermesi gerekir.

Özel sektör mensuplarının israrla üzerinde durdukları bir mesele de İktisadi Devlet Teşekküllerinin özel teşebbüslere karşı haksız ve yıkıcı bir rekabete giriştikleri meselesidir. Karma ekonomi kurallarının açıklandığı bölümde belirtildiği gibi, İktisadi Devlet Teşekküllerinin, bazı istisnai haller dışında, iyi birer müteşebbis gibi faaliyette bulunmaları sağlanacaktır. Devletin işletmecilik ve kamu düzenini koruyucu kararlar alma vasıfları arasında gerekli ayırım yapılarak özel sektörle Kamu İktisadi Teşebbüslerinin esas olarak eşit şartlarda muamele görmesi mümkün olacaktır.

b. Bilgi yoksunluğu :

Piyasa ve ekonomiyle ilgili haberleşme araçlarının yeterli olmaması, özel sektörde önemli bir bilgi yoksunluğuna yol açmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek ve müteşebbislere yardımcı olmak üzere fuar, sergi faaliyetleri ve meslekî dergi ve gazeteler ile yapılan haberleşme arttırılmalıdır. Ayrıca meslek grupları, kendi mesleklerindeki gelişmelerin ve ilgili oldukları çalışma kollarında üretilen malların periodik katologlarını yaparak, bunların Odalar Birliği yolu ile ekonominin bütün sektörlerine dağıtılmasını sağlamalıdır. Bundan başka, bütün Sanayi ve Ticaret Odaları, üyelerini temsil etme fonksiyonlarından başka, bir de üyelerin bir araya gelerek fikir ve bilgi teatisinde bulundukları bir yer olmağa çalışmalıdırlar.

c. Personel ve eğitim meselesi :

Plân hedeflerinin gerçekleştirilmesi için gerekli teknik ve idareci eleman sayısı ve çeşidi konusundaki meseleler ilgili bahiste ele alınmıştır. Ancak eğitim ve bilhassa personel kullanma konusunda özel sektördeki teşebbüslere de bazı önemli görevler düşmektedir.

Ekonomimiz bilhassa teknisyen - ustabaşı, teknisyen kalfa, işletme mühendisi ve işletme idarecisi, dış ticaret konusunda da pazarlama uzmanları ve işletme muhasebecisi sıkıntısı çekmektedir. Bu sıkıntıyı gidermek üzere, teknik öğretime önem verileceği gibi, yüksek okul ve üniversite seviyesindeki işletme idarecisi yetiştiren okullar genişletilecek ve bazı merkezlerde yenilerinin kurulmasına çalışılacaktır. Büyük ve orta büyüklükteki işletmelerde işbaşı eğitim yapılmalıdır. Bu arada özel teşebbüs müesseselerinin tesisler kurarak bu alanlardaki çalışmaları desteklemeleri

ve burs imkânları yaratmaları gerekir. Batı ülkelerinde olduğu gibi meslek grupları ve Odalar Birliği, işletmecilik ve teknik konularda bilgiyi arttırmak ve sanayide proje hazırlanması ve değerlendirilmesini öğretmek üzere kurs, seminer ve konferanslar düzenlenmelidir.

d. Finansman imkânları :

(1) Plânda özel sektöre ayrılan yatırım hedeflerine erişilebilmesi büyük ölçüde, bu sektördeki tasarrufların gereği gibi mobilize edilebilmesine bağlıdır. Yatırımların gerçekleşmesi, bir yandan otofinansmana sermaye piyasasından elde edilecek tasarruflara dayanacak, öbür yandan da çeşitli bankalar ile kredi müesseselerinin kredi fonları ile beslenecektir.

Özel sektörde yapılacak direkt yatırımların gereği gibi mobilize edilmesi, bu sektördeki tasarrufların ve tasarruf edilebilecek fonların verimli alanlarda yatırımlara akması demektir. Bu yatırılabilir fonlar tüketimin kısılmasiyle doğacak tasarruflarla beslenecek ve sermaye piyasası, kalkınma bankaları, orta ve uzun süreli kredi konsorsiyomu gibi tedbirlerle yatırımlara yöneltilebilecektir.

Yatırımların verimli olmayan alanlar yerine arzulanan verimli alanlara akmasını sağlamak üzere bu alanlardaki yatırımlar özellikle teşvik edilecek, lüks konut yatırımları vergilendirilerek azaltılacak, gayrimenkul alış verişlerinden elde edilen spekülâtif kazançlar daha etkin şekilde vergilendirilecek ve plânın hedefleri bakımından geniş propoganda yapılacaktır.

(2) İleri ülkelerde tasarrufları yatırımlara yönelten en önemli müesseselerden biri de sermaye piyasasıdır. Türkiye'de yatırım yapabilecek ileri görüşlü müteşebbislerin küçük tasarrufları toplanmış bir halde kullanabilmelerini sağlayacak bir sermaye piyasasının en kısa zamanda kurulması elzemdir. Gerek böyle bir piyasanın kurulması, gerekse özel sektörün daha rasyonel çalışması ve gelişmesi için sermaye şirketleri teşvik edilecek, yeminli hesap uzmanı sistemi ihdas edilecek ve Ticaret Kanunu ile vergi mevzuatı bu piyasanın çalışabilir bir şekilde kurulması ve yayılabilmesini sağlamak üzere gözden geçirilip düzenlenecektir.

(3) Sanayi kolunda özel sektör, uzun süreli yatırım kredisi ile orta süreli işletme kredisi sıkıntısı çekmekte olup, geçmişte bu ihtiyacını büyük ölçüde kısa süreli ticari krediler ile karşılamıştır. Kısa süreli kredileri donduran ve iktisadi olmayan işletmelerin doğmasına sebebiyet verebilen bu hareketin önüne geçmek ve gerekli krediyi sağlamak amacı ile, uzun süreli yatırım kredisi verecek yatırım bankaları ve mevcut bankaların orta süreli işletme kredisi vermesini sağlayacak bir bankalar konsorsiyomu kurmak gerekir. Bu müesseselerin kurulması ile ekonomide proje yapma ve uzağı düşünme çabası artacak ve dolayısiyle tasarrufların verimli olmayan alanlardan verimli olan alanlara akmasına büyük ölçüde yardım edilecektir. Bu arada küçük müteşebbislerin kredi ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuş bulunan Halk Bankası, Halk Sandığı ve Kefalet Kooperatiflerinin kredi imkânları da arttırılacaktır.

(4) Özel sektörün, plândaki hedeflerine ulaşması için temel unsurlardan biri de tarım kredileridir. Üretim artışı için gerekli kimyevi gübre,

iyi tohumluk, traktör, makine ve aletler ile başka üretim araçlarının büyük bir kısmı krediyle finanse edilecektir. Bugünkü tarım kredileri kaynakları ise plânda öngörülen gelişmeyi sağlayacak yeterlikte değildir. Bu sebeple, yeni kredi imkânlarının sağlanması ve kredi politikasının tesbiti gereklidir. Bu arada Ziraat Bankasının çiftçilere verdiği kredilerin, miktar ve imkân bakımlarından yalnız üretim maksatları ve verimlilik kıstaslarına yönelmiş bulunması gereklidir. Ayrıca, verilen kredilerin kullanılışı sıkıca denetlenmelidir. Bu hususta Ziraat Bankası ile Tarım Bakanlığı sıkı bir işbirliği yapacaktır.

(5) Özel sektör müesseselerinin otofinansman yapmalarını ve aynı zamanda tasarruflarının verimli yatırımlara akmasını sağlamak amacı ile hızlandırılmış amortismanlar kabul edilecek ve tasarrufları teşvik edici belli olanlardaki yatırımlara yöneltici tedbirler alınacaktır.

e. Teşvik tedbirleri :

Gerek beş yıllık plânın yayınlanması, gerekse yukarda organizasyon, bilgi, eleman, finansman konularında açıklanan tedbirler, özel sektör fonlarının arzulanan verimli alanlara yatırılmasını büyük ölçüde teşvik edecektir.

Bu tedbirler dışında, geri kalmış bölgelere yapılacak yatırımlara vergi indirimleri tanınacak, gelişme imkânları olup ta bu imkânları kullanamamış bölgelere yatırımların akması teşvik edilecek ve böyle imkânların bol miktar toplandığı merkezlerde sanayi bölgeleri kurulması yoluna gidilecektir. Devlet, bu bölgelerde gerekli alt yapı yatırımlarına öncelik verecektir.

Öbür taraftan yeni doğan sanayiler, selektif bir gümrük himayesine mazhar olup, dinamik bir karakter taşıyacak olan bu himaye tedricen kaldırılacaktır. İhracatı teşvik için, ihraç mallarından alınan üretim vergisi ve benzerlerinin geri verilmesi ve bu mallarda kullanılan ham maddeler şayet ithal edilyorsa bunların geçici ithalinin kolaylaştırılması yollarına gidilecektir. Ayrıca İhracat yapacak teşekküllerin yabancı ülkelerde büro açabilmeleri ve numune gönderebilmelerini kolaylaştırma imkânları araştırılacaktır.

Patent haklarını tescil ve muhafazası konusunda da titiz davranılması, bunlarla ilgili formalitelerin azalıp kolaylaştırılması, gerek sanayide ve gerek tarımda standardların tesbiti ve garanti müesseselerinin çalışmasının sağlanması da müteşebbisleri teşvik bakımından gereklidir.

Özel sektörün, plândaki hedeflerine ulaşabilmesi için yabancı sermayenin teşviki de gereklidir. Bugünkü Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunumuz, yabancı sermayeye iştigal sahaları itibariyle Türk şirketleri ile tamamen aynı hakları tanıyarak, istimlâk ve devletleştirme hallerinde yapılacak ödeme ve transferler konusunda sağlam garanti, doğacak kârların transferinin gerçekleşeceği hakkında inanç ve haksız rekabete karşı güven vererek hukuki bakımdan gerekli ortamı yaratmıştır.

Ancak hukuki tedbirler tek başlarına yabancı sermaye akımını teşvik etmek için yeterli değildir. Bir taraftan özel teşebbüsün dış alemle temasını arttırarak yabancı sermayeyi celb etmesi, öte taraftan da Devletin yabancı sermayenin gelmesinde çıkan idari güçlükleri ortadan kaldırmak üzere gerekli tedbirleri alması gerekir. Yabancı sermaye ile ilgili bugünkü Devlet kuruluşu yeniden düzenlenecek ve bütün zamanını bu işlere verebilecek kimselerden kurulu yeni kuruluş tek karar merciinin yönetimi altında olacaktır. Bu kuruluş aynı zamanda teklifleri teknik ve ekonomik bakımdan değerlendirebilecek, yeni tekliflerin yapılması için dış alemde gerekli faaliyetlerin gösterilmesini sağlıyacaktır. Bu da bir yandan verimli konulara gösteren hazırlanmış yatırım öncesi incelemelerin yabancı sermayedarlara duyurulması öte yandan özel sermayeyi destekliyen milletlerarası kuruluşlarla temas ile olacaktır. Yurda sermaye celbi için dış temsilciliklerimizin bütün imkânlarından da faydalanarak aktif yol tutacaktır.

Aynı zamanda yurda gelen müteşebbislere idari bakımdan yol gösterecek ve gelmiş yabancı sermaye faaliyetlerini izliyecek bir yapıda olacaktır.

FİYAT POLİTİKASI

Fiyatlar arasındaki bağlantılar plânda belirtilen sosyal ve iktisadi hedeflerin gerçekleşmesinde en önemli rolü oynacaktır, çünkü fiyatlar kişilerin tüketim tercihlerini, müteşebbislerin üretecekleri mallar, kullanacakları üretim metodları üretim faktörleri ve bunlara ödeyecekleri gelirler hakkında verecekleri kararları etkileyen değerlerdir. Ancak üretim ile fiyatlar arasındaki bağlantılar tek taraflı değil karşılıklı bağlantılardır. Üretimin bünyesi ve unsurları fiyatlara bağlı olarak değişebileceği gibi, fiyatlardan bağımsız olarak değişerek fiyatların değişmesine de sebep olabilir.

Fiyatları toplu olarak yansıtan ortam, piyasa, üretilecek mal ve hizmetlerin toplamını üretim kaynaklarının üretim kolları arasındaki dağılımını ve böylece gelir bölüşümünü tâyin eder. Fakat fiyatlar her zaman tercih ve maliyetlerin şaşmaz ölçüsü değildir. Bazı durumlarda kişilerin tek tek yapacakları tercihlerle, toplumun bir bütün olarak yaptığı temel tercihler arasında çelişmeler olabilir.

Kuruluşla ilgili faktörlerden dolayı piyasanın duyarlığı özellikle uzun dönemde hakiki tercih ve maliyetleri açık olarak *belirtmeyebilir ya da* üretim kaynaklarının, özellikle sermaye ve teşebbüs çabasının kıt olması sebebile piyasada beliren talep bileşimini karşılayacak bir üretim bileşimi gerçekleşmeyebilir.

Bu gibi durumların imkân inspetinde önlenmesi için fiyat mekanizmasını tamamlamak üzere alınacak tedbirler şunlardır:

1. ÜRETİM VE İTHALATLA İLGİLİ TEDBİRLER :

Plânın hazırlanmasında fizik dengeler esas olduğu için beş yıllık dönemde harcamalar ve üretim plâna uygun olarak gelişirse fiyatların genel seviyesinde önemli artışlar olmıyacağı gibi nisbî fiyatlar arasındaki bağlantılar da plân hedeflerine aykırı bir değişme göstermiyecektir. Bu durumda ancak dünya piyasasındaki fiyat değişmelerinin etkisiyle İthal malları fiyatlarının artması söz konusu olabilir.

Kendi görevine düşen faaliyet kollarında kamu sektörü plânda belirtilen istihsal hedeflerini gerçekleştirecektir; fakat plân özel sektöre sadece öncülük edecektir. Plân nihai mal ve ara mallar talebinin uzun dönemde gelişmesi hakkında gerçeğe uygun tahminler yaparak müteşebbislerin yeni

yatırımlarla ilgili kararlarında daha isabetli olmalarını sağlamaktadır. Bu bakımdan piyasa mekanizmasını tamamlayıcı bir görevi vardır. Fakat özel sektörün çoğunlukta olduğu alanlarda üretimin bünyesini müteşebbislerin verdikleri kararlar tâyin edecektir. Bu kararların sonucunda ortaya çıkacak üretim bileşimiyle plânda ekonominin gereklerine uygun olarak tesbit edilen üretim hedefleri arasında bir çelişme olabilir.

Buna benzer bir durum da talebin bünyesinde daha evvelden sezilemiyen bazı değişiklikler olmasından doğabilir Meselâ, özel sektör plânda belirtilen yatırım hedeflerini aşabilir. Bu, yatırım mallarına olan talebin artması ile sonuçlanacaktır.

Genel olarak, kısa veya uzun devrede meydana gelebilecek bu gibi fiyat değişmelerini arz ve talep mekanizması ayarlıyacaktır. Ancak fiyatlar arasındaki oranların değişmesi söz konusu malların ekonomideki önemine göre diğer malların üretimini ve gelir dağılımını etkiler ve bazı temel malların fiyatlarındaki yükselmeler ve düşüşler bütün ekonomiyi kaplıyan enflâsyoncu veya deflâsyoncu tazyiklerin doğmasına yol açabilir. Plânın iktisadi ve sosyal hedeflerinin gerçekleşmesini önleyeceği için bilhassa yatırım mallarının ve ücret mallarının fiyatlarında önemli artışlar olmasını engelleyecek üretim tedbirleri alınmıştır.

Geri kalmış bir memlekette yatırım malları kıt olduğu için fiyatlar devamlı bir artış eğilimi gösterirler, oysa kalkınma hızının gerçekleşmesi için yatırım mallarının fiyatlarında büyük yükselişlerin olmaması gerekmektedir. Türkiye'de Devlet, demir ve çimento gibi temel yatırım mallarının üretiminde faal bir rol oynamaktadır. Ve bu malların üretim kapasitesi ihtiyacı karşılayacak şekilde geliştirilecektir. Yatırımların gerektirdiği ithal ihtiyacı ise büyük bir dikkatle hesaplanmıştır. Sağlanacak dış kaynaklar ve içerde yaratılacak kapasite özel sektörün plânda belirtilen yatırım hedeflerini aşması gibi bir durumda meydana gelebilecek ek yatırım malları talebini karşılayabilecek durumdadır.

Kalkınmanın dengeli olarak gerçekleşmesini sağlıyacak bazı temel malları, özel sektör talebi karşılayacak şekilde üretmezse, tıkanıklığın kısa devrede giderilmesi için ithal kaynakları kullanılacak, uzun devrede dengeyi kurmak için Devlet kendi yatırım programını yeniden gözden geçirecektir. Böylece durumlardan doğacak ek ithalât ihtiyacını karşılayacak bir fonun sağlanması gerekmektedir.

Ücret malları fiyatlarında olacak artış ise plân hedeflerinin gerçekleşmesi bakımından en az temel mallar fiyatlarının yükselmesi kadar zararlıdır. Bu gibi fiyat artışları dar gelirli kitlelerin gerçek gelirlerinin azalmasına yol açacağı gibi, bütün ekonomiye yayılan bir enflâsyonun doğmasıyla da sonuçlanabilir. Atıl işgücünün uygun ücretlerle istihdamı da, büyük ölçüde, ücret mallarının bol ve ucuz olarak sağlanmasına bağlıdır.

Ücret malları üreten tarım, gıda, tekstil ve konut yapımı gibi iktisadi faaliyet kollarında özel sektör hâkim durumdadır.

Bu alanlarda üretkenliğin ve üretimin artması için gerekli temel yatırımlara önem verilmiştir. Özellikle tarımda zaruri ihtiyaç maddelerine olan talebe denk bir üretim artışının sağlanması için gerekli temel yatırım-

lar hızlandırılacak, bu kesimlerle ilgili kurumsal reformlar gerçekleştirilecek ve idari tedbirler alınacaktır. Doğal şartlardan meydana gelecek dalgalanmaların arz üzerindeki etkilerini hafifletmek için gerekirse ithal imkânlarından yararlanılarak meydana getirilecektir.

Tarım ürünlerinin fiyatları, esas itibariyle bu ürünlerin maliyetlerine giren unsurlara sübvansiyon verilmesi yolundan korunmalıdır.

Ancak, bu yoldan veya satış kooperatiflerinin kurulup gelişmesi suretiyle tarım ürünleri fiyatlarının müstahsili tatmin edecek ölçüde korunması usulü, tesirli bir sistem haline gelinceye kadar olağan üstü hal ve şartlarda bazı ürünlerin, kooperatifler veya birlikler kanaliyle münhasıran ortaklara mahsus olmak ve bütçeden karşılanmak kaydiyle sübvansiyon yoluyla korunması cihetine gidilebilir.

Kamu sektörü ve özel sektördeki kapasitenin ucuz giyim eşyası talebini karşılayacağı tahmin edilmektedir.

Konut kesiminde kaynakların sosyal konut yapımına akımını sağlıyacak tedbirler alınmıştır.

2. *PİYASAYI DÜZENLEYECEK TEDBİRLER :*

Fiyatlarla doğrudan ilgili politikanın özü, piyasada rekabeti, akıcılığı ve duyarlığı arttıracak tedbirler olacaktır.

Memleketimizde dağınık üretim birimleriyle tüketim merkezleri arasındaki bağlantıların kolaylıkla sağlanamaması bir aracı grubunun gelişmesine yol açmıştır. Aynı zamanda küçük işletmelerin döner sermaye ihtiyacını karşılayan aracılar bu işletmelerin ekonomik gücünün yetersiz oluşundan ve organizasyon noksanlığından istifade ederek üretilen ürünleri çok düşük fiyatlarla elde etmekte ve tüketim merkezlerinde satış tekelleri kurarak tüketiciye malları büyük kâr marjları ekleyerek arzetmektedirler. Aslında kıt olan sermaye, bilgi ve organizasyonun bazı ellerde toplanmasından meydana gelen bu durum, bölgesel fiyatlar arasında büyük farklar doğurmakta, satış fiyatının maliyetin çok üstüne çıkmasına yol açmakta ve aracıların üretici ve tüketici sınıfları aleyhine, gördüğü hizmetin çok üstünde tekel kârları elde etmesini sağlamaktadır.

Bu durumun düzelmesi büyük ölçüde küçük üreticinin ekonomik gücünün artmasına ve kendi içinde teşkilâtlanarak pazarlarla doğrudan temasını sağlıyacak kurumları kurmasına bağlıdır.

Küçük işletmelerin işletme kredisi ihtiyacını karşılayacak kurumlar geliştirilecek, bunların kendi aralarında kuracakları satış kooperatifleri teşvik edilecektir. Et ve Balık Kurumu ve diğer kamu kuruluşları, fiyatları ayarlama fonksiyonlarını daha dinamik bir şekilde ele alarak üreticiye ödenen fiyatların düşmesini ve satış fiyatlarının artmasını önleyeceklerdir.

İleri bir teknik ve yüksek yatırımı gerektiren bazı üretim kollarında da ancak bir kaç işletme ve bazı hallerde bir tek işletme faaliyete bulunduğundan tam rekabet şartları gerçekleşmemektedir. Fiili tekel veya yarı tekel kurulmasıyla sonuçlanan böyle durumlarda, müteşebbisler en çok kârı sağlamak amacıyla fiyatları maliyetin çok üstüne yükseltmek imkâ-

anı elde etmektedirler. Önemli malların fiyatlarında bu sebeple meydana gelecek artışlar, Devlet müdahalesiyle ve ithal imkânlarından faydalanılarak önlenecektir.

Buna benzer bir durum da talebi yüksek olan ve imkânları sınırlı olduğundan mahdut miktarlarda ithal edilebilen bazı tüketim maddelerinde ortaya çıkmaktadır. İthal imkânlarının kullanılışında yatırım mallarına ve ham maddeye öncelik vermek zorunluğu olduğundan bazı tüketim mallarına olan talep tam olarak karşılanamamaktadır. Böylece ithal kotalarının meydana getirdiği ithal tekelleri fazla talebin yarattığı basınçtan yararlanarak satış fiyatlarında büyük kâr marjları tesbit etmektedirler. Bu durumda olağanüstü kârları kamu fonlarına aktaracak vergi tedbirleri alınacaktır.

3. *FİYAT AYARLAMALARI :*

Plânın ilgili diğer bölümlerinde de belirtildiği gibi, fiyatlar arasındaki bağlantıları fizik mallar dengesi ve piyasayı düzenleyici genel tedbirler tâyin edecektir. Fiyatlara doğrudan yapılacak müdahaleler ancak piyasanın, toplumun tercihlerini ve ekonomik maliyeti tam olarak yansıtamadığı durumlarda olacaktır.

Özellikle gerçek maliyetleri gözönünde tutmayan müdahalelerden kaçınılacaktır. Çünkü böyle müdahalelerin ekonomik faaliyet üzerindeki etkisi çok zararlı olmakta ve üretimle harcamalar arasındaki denge bozulmaktadır. Geçmişteki uygulama, fiyat yükselmelerini önlemek amacıyla konulan narhları üretim masraflarını karşılamadığı hallerde, özel işletmelerin faaliyetlerini durdurduklarını veya karaborsanın ortaya çıktığını göstermiştir. Her iki durum da, kaynakların yanlış dağılımı, fiyat artışlarının hızlanması ve piyasada bir çok tıkanıklıkların ortaya çıkmasıyla sonuçlanmaktadır.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ürettiği mallara konulan narhlar ise, ayrı özellikte fakat aynı derecede zararlı sonuçlar doğurmaktadır. Malivetin altında tesbit edilen fiyatlar bu malları kullanan diğer bazı üretici grupların kârlarının yükselmesine ve bazı tüketici gruplarının korunmasına sebep olmaktadır. Böyle gelir aktarmalarıyla sonuclanan uygulama ancak kalkınma hedefleriyle bağdaştığı hallerde kabul edilebilir.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin fiyatlarının tesbitinde esas, maliyetler olacaktır. Bu ilke kamu teşebbüslerinin özel teşebbüsle eşit şartlarda rekabet etmesini sağlıyacak, kamu işletmelerini maliyetlerini daha sıkı kontrole itecek ve bunları zarar eden kurumlar değil, fon yaratan kurumlar durumuna sokacaktır. Böylece kamu teşebbüslerinin zararlarını yüklenecek olan vergi ödeyicisinde bazı gruplara gelişi güzel gelir aktarmaları yapılması da önlenecektir.

Kamu işletmelerinin özel işetmelerle yanyana faaliyet gösterdikleri kollarda fiyatlar piyasa durumuna göre ayarlanacaktır. Eğer kamu teşebbüsü, tek teşebbüs durumundaysa tesbit edilen fiyat, amortismanlarla birlikte maliyeti tam olarak karşılayacak, döner sermaye ve ek yatırımlar için gerekli fonlar yaratacaktır.

Subvansiyonlar ancak aşağıda belirtilen durumlarda ve şartlarda uygulanacaktır. Sosyal amaçlara uygun olarak politik organ, bazı tüketici gruplarını korumak kararını alırsa bunun sebepleri ve maliyet açıkça belirtilecek ve meydana getireceği açık bütçeden sağlanacak ödeneklerle karşılanacaktır.

Ekonomik sebeplerle ve toplum yararına uygun olarak yeni kurulan işletmelerin bir süre korunması gerekebilir. Böyle bir durum özellikle iktisadi gelişmenin gerçekleşmesi bakımından çok önemli olan bazı malları üretecek yeni işletmelerin tam kapasite ile çalışmasını sağlıyacak bir piyasa henüz teşekkül etmemişse söz konusu olabilir. Bu gibi hallerde, malın kullanılmasını teşvik ve piyasanın kurulmasını sağlamak amacıyla bir süre için satış fiyatı maliyetin altında tesbit edilebilir.

Özel teşebbüs fiyatlarında yapılacak ayarlamalar, kısa devrede imkânlar yeter derecede geliştirilemediği için fizik dengenin kurulamadığı hallerde ya da fizik denge kurulmasına rağmen ortaya çıkan tekel ve yarı tekel durumları yüzünden bazı önemli malların fiyatlarında meydana gelecek aşırı artışları önlemek yönünde olacak ve bu gibi müdahaleler asgaride tutulacaktır.

Bunun dışında iç ve dış kaynakların lüks mallar ve zaruri ihtiyaç maddeleri arasındaki dağılımını değiştirmek amacıyla gümrük ve istihlâk vergileri kullanılarak, bu malların fiyatları arasındaki oranlar ayarlanabilir. İhracatımızı geliştirmek için bazı malların iç ve dış satış fiyatları arasında ayrım yaratmak söz konusu olduğu hallerde vergiler ve diğer tedbirler kullanılacaktır.

KREDİ POLİTİKASI

Kamu ve özel sektörün, plân içinde, kendinden beklenen hedefleri gerçekleştirebilmesinde, kredi politikasının büyük rolü olacaktır. Özel sektör yatırımlarının gerçekleşmesi, bir yandan oto finansmana ve sermaye piyasasından elde edilecek tasarruflara dayanacak, öte yandan ise ticari ve başka bankalar ile kredi müesseselerinin kredileri ile beslenecektir. Kamu iktisadi teşekkülleri ise şiddetle ihtiyaç duyacakları yatırım ve işletme kredileri için kurulacak özel fonlarından faydalanacaklardır. Bu mekanizanın iyi işlemesi ve plânın hedeflerine ulaşmasını köstekleme mesi için, kredilerin cins ve miktar bakımından ekonomi içinde en iyi şekilde dağılması gerekmektedir.

Birinci Beş Yıllık Plân içinde kredi politikası bu bakımdan ele alınmış ve özellikle kredinin memleket ekonomisinde optimum dağılımı ilkeleri üstünde durulmuştur.

1. ENFLASYONA YOL VERMEYECEK BİR KREDİ POLİTİKASI TAKİB EDİLECEKTİR :

Sıhhatli bir ekonomik gelişme için istihsal ve milli gelirin artmasına paralel olarak tedavül ve dolayısıyla kredi hacminde bir genişleme olması normal ve gereklidir. Ancak tedavül ile kredi hacmindeki artış nisbeti son derece önemlidir. Bu artışın istihsal ve milli gelir artışının çok üstünde seyrederek enflâsyonu doğuracak bir orana ulaşmaması gerekir. Bu nazik dengenin gerçekleşmesi için plân süresi boyunca tedbirler alınacak, kredi politikasının enflâsyonist olmasına müsaade edilmiyecektir.

2. KREDİLERİN EKONOMİ İÇİNDE OPTİMUM DAĞILIMI SAĞLANACAKTIR :

Kredilerin Yurt içinde en iyi ve en verimli şekilde dağılımının gerçekleşmesi ve özellikle bugün ekonomide sıkıntısı çekilen işletme sermayesi meselesinin çözülmesi için, aşağıda özetlenen tedbirler alınacaktır. Bu tedbirler, daha ayrıntılı ve belirli olarak yıllık programlarda yer alacaklardır.

a. Faiz politikası kalkınan ekonominin ihtiyaçlarına uyacak şekilde yönetilecektir.

(1) Çeşitli krediler için konacak faiz hadlerinin iktisadi faize yaklaşmasına çalışılacaktır. Halen faiz üzerinde bulunan narhların plân süresi

içinde ekonomi geliştikçe hafifletilmesi ve sonunda kaldırılmasıyla bu amaca ulaşmağa çalışılacaktır.

(2) Prensip olarak aynı cins krediler ekonominin bütün çalışma kolları arasında aynı faiz haddine tabi olacaktır.

(3) Komisyon, masraf, vb. adları altında bankalarca faize ek olarak alınan ücretler, faiz haddi altında birleştirilecek ve herkes ödenmesi gereken faiz haddini bilecektir.

(4) Kredi müesseselerinin idari masraflarının kısılarak mevduat faizi ve kredi faizi arasındaki farkın küçültülmesine çalışılacaktır.

b. Farklı ihtiyaçları karşılayacak çeşitli krediler ekonomimizin ihtiyaçları için yeterli şekilde sağlanacaktır.

Farklı ihtiyaçlara cevap veren, kısa, orta ve uzun süreli kredilerin kalkınan ekonominin ihtiyaçlarına yetecek şekilde ayarlanması için gerekli müesseseler kurulacak veya mevcut müesseselerde reformlar yapılacaktır.

(1) KISA SÜRELİ KREDİLER :

Esas itibariyle kısa süreli kredilerin süreleri 90 güne kadar olup malı müstahsilden müstehlike geçme müddetini finanse etmek için kullanılır. Kısa süreli krediler ticaret bankaları alanına girmektedir. Bu çeşit kredilerin yeterli bir şekilde sağlanması için bankaların fonlarının likiditesini kaybetmemesi şarttır. 1950 - 1960 doneminde başka çeşit krediler sağlayan yeterli müesseseler olmaması dolayısıyla ticaret bankalarının bir kısım fonları dolaylı yollardan orta ve uzun süreli kredi ihtiyaçlarına ayrılmıştır Bu sebepten, bugün ticari kredilerin yüzde 18.5 i gibi çok önemli bir kısmı donmuş alacaklar durumundadır. Bu fonların tekrar likit hale getirilmesi için gereken tedbirler alınacaktır. Bu tedbirlerle beraber plân süresinde orta ve uzun süreli kredi verecek müesseselerin kurulması sağlanacak ve durumun tekrarlanmasına müsaade edilmiyecektir.

Öte yandan bugünkü ticari kredi hacmının genişlemesi için mevduatın artması tedbirleri üzerinde durulacak ve ozellikle bankaların piyango sistemleri gozden geçirilecektir.

(2) ORTA SÜRELİ KREDİLER :

Esas itibariyle orta süreli krediler süreleri aşağı yukarı bir yıl olup sanayi, tarım ve turizm gibi sektörlerin doner sermaye ihtiyaçlarını karşılıyan kredilerdir.

Türkiye'de orta süreli kredinin mahiyeti ve usulleri çok belirsiz kalmıştır. Orta süreli kredi ihtiyaçları bugüne kadar kısa süreli kredi kaynaklarından kısa süreli kredilerin sürelerinin uzatılması suretiyle giderilmiştir. Bu yol bir yandan orta süreli kredi ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalırken, öte yandan kısa süreli kredi kaynaklarının likiditelerinin azalmasına sebep olmuştur.

Kamu iktisadi teşebbüslerinin bugün şiddetle eksikliğini duydukları orta süreli krediye olan ihtiyaçlarının karşılanması için kamu iktısadı teşebbüslerinin fonlarının toplanacağı ve tek elden idare edilecek olan «Devlet Yatırım Bankası» kurulacaktır. Özel sektörün orta süreli kredi ihtiyaçlarını karşılamak üzere de bankaların iştirakiyle bir kurum kurulacaktır. İşletme sermayesi temini gibi orta süreli kredi sağlayacak olan bu konsorsiyom, aynı zamanda ticaret bankalarını, bunların finansman teamül ve adetleri dışında kalan, kredilerin yükünden de kurtaracaktır.

(3) UZUN SÜRELİ KREDİLER

Uzun süreli krediler teşebbüslerin yatırım kredisi ihtiyaçlarını karşılarlar. Gelişmiş ülkelerde özel sektör için normal yatırım kredisi kaynağı sermaye piyasasıdır. Az gelişmiş ülkelerde ise bu imkân hemen hiç yoktur. Bu gibi ülkelerde teşebbüslerin uzun süreli yatırım kredisi ihtiyaçlarını kalkınma bankaları karşılamaktadır.

Kalkınma bankaları, ekonomının çeşitli sektörlerindeki yatırım sermayesi eksıklığini gıdermek ve özellikle elde edilen kaynakları ekonominin arzu edilen kollarına istenen kıstaslara göre yonetmek görevini yaparlar. Özellikle Ikıncı Dunya Harbinden sonra doğan bu tip müesseselerden Yurdumuzda hususi sektore kredı sağlayan bır Türkiye Sınaı Kalkınma Bankası vardır.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası yalnız sanayi sektörü icin uzun süreli yatırım kredisi sağlamaktadır. Bugün başka sektörler için kurulmuş ve o sektörlerin yatırım ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma bankalarımız yoktur. Öteki sektorlerdekı müesseseler uzun süreli krediye olan ihtiyaçlarını şimdiye kadar kısa süreli kredilerle gıdermeye çalışmışlardır. Bu hem ekonomimiz hem de müesseseler bakımından çok kötü sonuçlar vermiştir.

Ancak ayrı ayrı sektorlerdeki işletmeciliğin ilkeleri birbirinden cok farklı olduğundan belirli bır sektorde ihtısaslaşma, kalkınma bankalarının verimliliği bakımından gereklidir. Dolayısıyla Türkiye Sınai Kalkınma Bankasının kredi mevzuatının öteki sektorlere de uygulanması duşunülmemiştir.

Bu sektörlerin yatırım kredisi ihtiyaçları kendileri için kurulacak olan kalkınma bankaları tarafından karşılanacaktır. Bu amaçla maden sektörü için Madencilik Bankası kurulacak ve Turizm Bankası bugünkü durumuyla yatırım sermayesi sağlama bakımından yeterli olmadığından bu imkânı sağlayacak bir mekanizma kurulacaktır.

Tarım sektöründe yatırım kredilerinin genişletilmesi gerekmektedir. Şimdiye kadar tarımdaki uzun süreli kredi ihtiyacı kısa süreli Ziraat Bankası kredileriyle karşılanmaya çalışılmış ve kriterleri amaca uygun tesbit edilmemiş olan bu kredilerin bir çoğu tahsil edilemez alacaklar halinde donmuş kalmıştır.

Uzun süreli yatırım kredilerinin niteliklerine uygun kriterlere dayanarak verilmesi gereklidir. Dolayısıyla Ziraat Bankasının vereceği yatırım kredileri için de özel kıstaslar uygulanacaktır.

Öte yandan Ziraat Bankasının eldeki kaynakları büyük ölçüde mevduata dayanmaktadır. Bu durumda bankanın, geniş ölçüde, uzun süreli ve düşük faizli yatırım finansmanına gitmesine imkân yoktur. Dolayısıyla Ziraat Bankasının mali kaynakları yatırım kredisi vermeye elverişli hale getirilecektir.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri finansmanında geçmiş dönemlerde uygulanmış olan karışık usuller terk edilecektir. Yukarıda adı geçen «Devlet Yatırım Bankası» kurulacak ve bütün Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yatırım kredisi, ihtiyaçlarını karşılıyacaktır.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinde yaratılan bütün yatırılabilir kaynakların birleştirilmesi ile meydana gelecek bu fon, tek elden idare edilecek ve konacak belirli yatırım kıstaslarına göre Kamu İktisadi Teşebbüslerine kredi verecektir. Kamu İktisadi Teşebbüsleri yatırım kredisi tedariki için başka yollara gitmeyeceklerdir.

Bu konuda önemli meselelerden biri de yüksek seviyede personel yetiştirmektir. Bunu sağlamak için gerekli tedbirler alınacaktır.

GELİR DAĞITIMI POLİTİKASI

Gelir dağıtımını sosyal adalet ilkelerine daha uygun bir duruma getirmek için gelir dağıtıcı (Redistributive) bir mali politika izlenecektir. Bu yolda, bir yandan vergi yükünün iktisadi kesimler ve kişiler arasında âdil bir şekilde paylaşılması için gereken vergi tedbirleri alınacak, öte yandan kamu hizmetleri genişletilecek ve daha iyi dağıtılacaktır. Gelir dağıtımında payları düşük olan kişilerin hayat seviyeleri yükseltilecek, kendilerinin ve çocuklarının, sosyal engelleri aşarak, daha yüksek gelir seviyelerine ulaşma şansları artırılacaktır.

Kalkınma hamlesinin ana amacı, büyük kütlelere bugünkünden daha yüksek bir gelir seviyesinde âdil bir gelir dağılımı sağlamaktır. Bunun için izlenecek politika hem bir bütün olarak bünye şartlarını, hemde âdil bir gelir dağılımına ulaşmanın şartlarını bağdaştıracak nitelikte olacaktır Dolayısıyla alınacak tedbirler gelir dağıtıcı amaçlara yöneltilmiş oldukları kadar iktisadi kalkınma ve yüksek gelir seviyelerine erişmek için gerekli ek kaynakları sağlayacak nitelikte olacaklardır. Bu bakımdan hem iktisadi, hem de sosyal hizmet ve yatırım harcamalarının plânsız döneme göre artması gerekmektedir. Bu amaca ulaşabilmek için tüketim harcamalarının kısılarak hem özel kesim tasarruflarının hem de Devlet gelirlerinin mali gelire oranının geçmiş devreye bakarak yükseltilmesi gerekecektir. Yukarıda işaret edildiği gibi Devlet gelirinin arttırılmasında kişilere ve iktisadi kesimlere düşecek yükün eşit olarak paylaşılması sağlanacaktır. Bu arada kalkınma hamlesinin kaçınılmaz bir sonucu olarak adam başına vergi yükü artacaktır. Ancak Devlet elde edeceği gelirle bir yandan millî geliri hızla artıracak iktisadi yatırımlar yaparken öte yandan da eğitim, sağlık aydınlatma ve içme suyu sağlanması gibi hizmetleri daha büyük kütlelere, daha geniş ölçüde götürecek ve böylece bunlardan faydalananların yaşama standardlarını yükseltecektir. Başka bir deyimle 1950 - 1960 devresinde sabit fiyatlarla yılda ortalama yüzde 2,9 ve 1955 - 1960 devresinde yüzde 2,1 artan adam başına tüketim, plân döneminde vergi yükü çoğaldığı halde yüzde 2,4 oranında artacaktır. Kısaca kişilerin tüketimi mutlak olarak artacak ayrıca artan sosyal hizmetler hem plân döneminde bir vergi yükünü fazlasıyla karşılayacak şekilde geniş halk kütlelerine yararlı olacak, hem de ileride milletçe çok daha yüksek ortalama bir yaşama standardına kavuşulması imkânlarını hazırlayacaktır. Öte yandan, enflâsyonu önleyici tedbirler temel malların fiyatlarının artmasını engelliyece-

ğinden, adam başına yüzde 2,4 harcanabilir gelir artışından tam olarak yararlanılabilecektir.

Plânın sosyal hedefleri bölümünde işaret edildiği gibi, uygulanacak gelir dağıtıcı politika ile vergi yükü ve sosyal hizmetlerin kişiler arasında âdil bir şekilde bölünmesi sağlanacaktır. Vergi yükünün âdil bir şekilde dağıtılması için alınacak tedbirlerin birincisi vergi yüküne katılmak bakımından iktisadi kesimler arasında bir denge sağlamaktır.

Gelir dağıtıcı politikanın ikinci yönü, kişilerin hizmetlerden âdil bir şekilde yararlanmasıdır. İlgili bölümlerde geniş olarak açıklanan bu tedbirler, hem kişiler hemde bölgeler arasında hizmetlerden yararlanma eşitliği yaratacak şekilde ele alınmıştır.

Özellikle geniş ölçüde uygulanacak sağlık merkezleri, halk tipi konut, aydınlatma ve içme suyu sağlama programları ile kişilerin yaşama standartları yükseltilecek ve bu yolla yurt ölçüsünde en az bir sosyal yaşama standardına erişilmesi sağlanacaktır. Aynı şekilde eğitim alanında uygulanacak yaygın eğitim merkezleri ve geniş burs sağlanması yoluyla kabiliyetli gençlerin sosyal ortam engellerini aşarak lâyık oldukları seviyelere yükselmeleri sağlanacak, böylece insan gücü kaynağı da diğer iktisadi kaynaklara paralel olarak en iyi şekilde değerlendirilecektir.

Sonuç olarak iktisadi nitelikteki destekleme programları da geniş-letilecektir. Bu desteklemeler iktisadi faaliyetin hızla gelişmesine de yardımcı olacaktır. Gerek özel kesim, gerekse kamu teşebbüslerine yapılacak olan desteklemelerin ana ilkesi, dolaylı yollardan değil, açık yollardan yapılması, böylece nitelik ve niceliklerin kesin ve sınırlı olarak belirtilmesi olacaktır.

BÖLÜM X

DIŞ İKTİSADİ MÜNASEBETLER

1. *ANA İLKELER VE METOD :*

Dış ödemeler dengesine 15 yıllık perspektif içinde ulaşılması hedef tutulmuştur. Birinci 5 yıllık plânda alınacak tedbirler ve yapılacak yeni yatırımlar bu hedefe yaklaşmamızı sağlıyacaktır. Fakat bu, Türkiye'nin 15 yıldan sonra sermaye ithalâtçısı memleket olmaktan çıkacağı anlamına gelmemelidir. Yapılan hesaplar göstermektedir ki, plân hedeflerinin gerçekleşmesiyle ikinci 5 yıllık plânın son senelerden itibaren kalkınma çabası, herhangi bir olağanüstü yardıma ihtiyaç olmadan yapılabilecektir. Ondan sonra, meydana gelecek iktisadi ortam, özel sermaye hareketleri ve normal banka kredileri hacminde bir artış yaratabilecek durumda olacaktır. Bu sermaye hareketleri, normal olarak üçüncü 5 yıllık plânın ek dışı finansman ihtiyacına yetecektir. Ondan sonraki dönemlerde, cari muameleler dengesinin denge civarında oynaması, ancak dış borçlarımızın ödenmesiyle, daha bir süre «net borçlu» durumda olarak özel yabancı sermaye ve banka kredisi kabul etmemizi gerektirebilecektir.

Bu genel hedeflere ulaşılabilmesi aşağıdaki hususların gerçekleşmesine bağlıdır.

Bugüne kadar bir duraklama gösteren ihracat gelirlerimizin arttırılması şarttır. Bunun için geleneksel ihraç mallarımızın satışını mümkün olduğu kadar arttırmak, bunların daha fazla işlenmiş olarak ihraç etme yolları aramak dış talebi diğerlerine oranla fazla artış gösteren yeni malları dış piyasalara arzederek ihracatımızın yapısını değiştirmek gerekecektir.

İthalâtımızda, kalkınma çabasına paralel olarak önemli artışlar beklenmelidir. Yeni yatırımlar ve bugünkü tesislerin bakım ve idamesi, önemli ölçüde yatırım malı talebi yaratacaktır. Gelişen sanayiin daha çok yerli ham madde talep edecek şekilde kurulmasına çalışılacaktır. Ancak verimli çalışan ve yabancı mallarla mutlak olarak rekabet edebilecek şekilde işlemesini istediğimiz faaliyet kolları ham madde ithalâtı talebinde bulunacaktır. Ayrıca yükselen gelir seviyesinin, belirli bir ölçüde tüketim malları ithalâtı talebi yaratacağı kabul edilmektedir.

Dış ticaret politikasının hedefi bu talebi yapılabildiği kadar kontrol altında bulundurmak, ikame edilebilir ithalâtın ikamesini ve yerli ham madde kullanılmasını teşvik ederek ithalâtta tasarruf sağlamak olacaktır.

Bu hedeflerin gerçekleşmesinde, çok sayıda özel tedbirlerin ve yatırım politikasının rolü önemli olacaktır. Ancak iç iktisadi dengenin devamı olarak kontrol altında bulundurulması, iç fiyatlar seviyesinde önemli artışların önlenmesi, en hayati faktör olacaktır.. Plânda öngörülen gelişmeler ve tedbirler bu koşulun gerçekleşmesine yönelmiştir. Ayrıca bir kısım malla ilgili fiyat artış eğilimlerine karşı koymak için gereğinde. belli bir malın hemen ithal edilip piyasaya arzı da öngörülmüştür. Bu da dış ticaret dengesini etkiliyebilecek bir unsur olarak gözönünde bulundurulmuştur.

Görünmeyen kalemler dengesini uzun sürede lehimize çevirmek hedeflerimizdendir.

Bunun için beş yıllık plân döneminde turizm gelirlerinin turizm giderlerinden daha yüksek olması sağlanacaktır. Bu fazlalık turizm giderlerinde, gelire bağlı olarak ortaya çıkabilecek artışa rağmen gerçekleştirilebilir. Diğer görünmiyen kalemlerde tasarrufu sağlayıcı ve gelir artıcı tedbirler uzun dönemde bir denge sağlıyacaktır.

Özel yabancı sermayenin, kalkınmamıza verimli olarak katılmasını sağlayacak tedbirlerle, bu sermaye hareketlerinin arttırılmasına çalışılacaktır.

Milletlerarası mali kurumlardan gittikçe artan miktarda proje karşılığı kredi sağlamak yoluyla, yabancı sermaye akımının gittikçe büyüyen kısmını normal sermaye akımı haline getirmek hedef olarak kabul edilmiştir.

Şimdiye kadar alınmış kredilerden ve bundan sonra alınacaklardan doğan Devlet Borcu ödemelerinin kalkınma çabalarını aksatmayacak şekilde ödenmeleri sağlamağa çalışılacaktır.

Ödemeler bilânçosu projeksiyonlarına dayanan tahminlerde, kalkınmanın bu bilânço kalemleriyle olan genel ve özel bağıntıları gözönünde tutulmuştur.

İhracatın geliştirilmesi, ithalâtta tasarruf, görünmeyen kalemlerde lehte gelişmeler yaratılması konusunda alınacak tamamlayıcı tedbirlerin etkileri gözönünde tutulmuştur.

Plânın hazırlanmasında gözönüne alınan (Müşterek Pazar) ın yaratacağı ekonomik şartların ekonomimize etkileri, yıllık uygulama programlarının hazırlanmasında da dikkatle izlenecektir.

2. *BUGÜNKÜ DURUM :*

a. DIŞ TİCARET POLİTİKASI :

(1) İTHALÂT POLİTİKASI :

İstikrar programının uygulanmasına başlanıldığı 4 Ağustos 1958 gününden bu yana Dış Ticaret Rejimi Kararnameleri ve ithalât yönetmelikleri ile kabul edilen kurallar aşağıda özetlenmiştir.

(a) İthalâtta temel, kota sistemidir. Üç ve altı aylık global kota listeleri ilân edilerek başlayan uygulama 15/5/1959 tarihinden sonra liberasyon yönünde gelişmiştir.

(b) APA ülkeleri ve serbest dövizle mübadele yapılmakta olan ülkelerden ithalât, liberasyon listesi ve tahsisli ithal malları listeleri içinde yapılmaktadır.

Yürürlükteki liberasyon listesi serbest alandan olan ithalâtımızın yüzde 50,2 sini bulmaktadır. Amerikan tarımsal üretim artığı maddeleri ithalâtı dışarda bırakılırsa bu oran yüzde 58,6 ya yükselmektedir. (1961 yılı ithalâtına göre)

Liberasyon listesinde yüzde 60 ham madde, yüzde 27 yatırım maddesi ve yüzde 13 nispetinde tüketim maddesi bulunmaktadır.

Tahsisli ithal malları listesi, sanayici ve ithalâtçı kotalarından meydana gelmekte ve yerli sanayiin korunması ve döviz tasarrufu bakımından ithalâtı sınırlandırılan maddeleri içine almaktadır. Bu liste, bugün, serbest alandan olan ithalâtımızın yüzde 36,5 ini kavramaktadır. Amerikan tarımsal üretim artığı maddeleri ithalâtı ile ilgili kotalar dışarda bırakılırsa serbest alandan olan ithalâtımızın yüzde 26 sını bulmaktadır.

(c) Aramızda iki taraflı ticaret ve ödeme anlaşması olan ülkelerden ithalât, kliring hesabı esasına göre ve anlaşmalara ekli ithal listelerinde kayıtlı kontenjanlar içinde olagelmektedir.

Anlaşmalara ekli ithal listeleri her yıl gözden geçirilmektedir. Bu alandan olan ithalâtımız son yıllarda gerilemiş bulunmaktadır. 1959 - 1961 ortalamasına göre bu ülkelerin genel ithalâtımızdaki payı yüzde 12,5 çevresindedir.

(d) İthal listelerinin düzenlenmesinde yatırımların ithalât ihtiyacı da gözönünde tutularak kota ayrılmaktadır.

(e) Sanayiin ithalât ihtiyacının karşılanmasında sanayiciye kolaylık sağlanmaktadır.

(f) Kamu sektörünün ithalâtı, bu sektörün özelliği yüzünden Maliye Bakanlığınca tesbit olunan esaslara göre yürütülmektedir. Ancak imkân oranında genel esaslara da uyulmaktadır.

(g) AID yardımlarıyla finanse edilen ithalâtta bu yardımın gerektirdiği özel usul ve esaslar tatbik edilmektedir.

(h) İthalâtta fiyat kontrolu, sonradan fiyat tescili şeklinde yapılmakta ve bu herhangi bir geciktirici etki yapmamaktadır.

(i) İthalâtta hiç bir şekilde takas veya bağlı muamelelere izin verilmemektedir.

(j) Eski veya kullanılmış mal ithaline izin verilmemektedir.

(2) İHRACAT POLİTİKASI :

(a) İhracatta ötedenberi serbestlik esastır. Sağlık, toplum güvenliği, ulusal değerleri koruma gibi sebeplerle ihracı kanun ve kararnamelerle yasaklanmış olanlar hariç, bütün malların ihracına serbestlik temel ilkedir.

Ancak, iki durumda bu ilkenin dışına çıkılmaktadır.

(i) Aramızda iki taraflı ticaret ve ödeme anlaşması olan ülkelere yapılacak her çeşit ihracat lisansa bağlıdır ve anlaşma hükümlerine ve ihracat kontenjanlarına göre yapılır. (Bu ülkeler ihracatımız, bugün, toplam ihracatımızın yüzde 14 ü çevresindedir.)

(ii) Dış Ticaret Rejimi Kararnamelerine ek listelerde gösterilen bazı maddelerin ihracatı, serbest dövizle olsa da lisansa bağlıdır. Bugün tahıl unları, kepek, küspe, ceviz kütüğü, fındık (Kırık, buruşuk, vurgun, bozuk), borasit ve bor bileşikleri, hurdalar ve margarin yağı lisansa bağlı bulunmaktadır. Bu maddelerin ihracatımızdaki payı ancak yüzde 5,5 çevresindedir.

Bunlardan tahıl ve unları ile margarin yağı halkın besi ihtiyacı; düşük kaliteli fındık, iyi kaliteli fındık ihracatını aksatmama; borasit, önemli bir madde olma; ceviz kütüğü milli savunma ihtiyacı bakımından, lisansa bağlanmıştır.

(b) İhracatta, önemli mallar, özellikle sun'i fiyat dalgalanmalarının önlenebilmesi için, Ticaret Bakanlığınca yetkili kılınan yerlerce tescile bağlanmıştır.

Bugün antep fıstığı, bağırsak, deriler, fındık, gülyağı, incir ve ezmesi maden cevheri, bitkisel yağlar, pamuk, sünger, tiftik, yapağı ve tütün tescile bağlıdır.

Bu maddeler, ihracatımızın yüzde 72 sini bulmaktadır. (1961 ihracatına göre)

Tescil yerleri esas olarak ihracatcı birlikleridir. Kromda Krom Üreticileri Komitesi, öbür madenlerde Türkiye Madenciler Derneği; Tütünde Tütüncüler Federasyonunun sorumluluğu altında Tütüncü Dernekleri ve Birlikleri ve bazı maddelerde de Ticaret ve Sanayi Odalarıdır.

(c) Konsinyasyon, ortak hesap, banka garantisi olan uzun süreli teslim şartı ve banka garantisi olan kredi yolu ile yapılacak ihracat; ham maddesi ve yarı mamulü yabancı ülkelere gönderilerek yarı mamul veya mamul hale konulmak amacıyla yapılacak geçici ihracat gibi özellik gösteren ihracat şekillerine de bazı kayıtlarla izin verilmiştir.

(d) İhracatta hiç bir şekilde takas veya bağlı muamelelere izin verilmemektedir.

(e) İhracatta iç ve dış pazarlarda cari fiyatlar esastır. İhracat karşılıklarının yurda getirilmesi Türk Parası Kıymetini Koruma kurallarına bağlıdır.

(3) Görünmeyen kalemlerde liberasyon politikası :

Görünmeyen kalemler dört bölümde ele alınmıştır.

(a) Bütünü serbest olan kalemler

(b) Bir kısmı serbest olan kalemler

(c) Bir takım sınırlamalarla serbest olan kalemler

(d) Bütünü sınırlandırılmış olan kalemler.

(a) Bütünü serbest olan kalemlerde yurda giriş veya yurttan çıkış hiç bir kısıntıya bağlı, değildir.

İthalât, ihracat navlunları, liman masrafları, demiryoluyla taşıma, Türkiye'de oturmayanlara yolcu ve bagaj bileti satışları, ivedili onarım ve seyahat sırasında onarım masrafları, antrepo, gümrük, vergi gibi masraflar, transit, teknik yardım, komisyon, reklâm, sinema filmleri, maaşlar, teminat, tazminat, sigorta gibi önemli kalemler serbest bırakılmıştır. Böylece 47 kalemi tutan görünmeyen işlemlerin 30 - 35 i bütünü ile liberasyona bağlıdır.

(b) Bir kısmı serbest olan kalemlerde bazan işlemin bir bölümü veya bazı kayıtlarla bütünü serbesttir. Bunlar hava ulaştırmasında yolcu ve yük taşıma, deniz ulaştırmasında yakacak kumanya ve tayfa masrafları, eğitim ve iş yolculukları, serbest meslek ve sermaye gelirleri gibi kalemlerdir. Ancak sermaye ve teşebbüs kârlarından, Yabancı Özel Sermayeyi Teşvik Kanunu ve Petrol Kanunu kapsamına girenlerin transferi serbesttir.

(c) Bir takım sınırlamalarla serbest olan kalemler; şekilde bazı kayıtlara bağlı olmakla beraber serbest sayılabilecek olan, gemi bakım ve idame masrafları ve mal bedelinden ayrı olarak transferi gereken navlunlardır.

(d) Bütünü sınırlandırılmış olan kalemlerde giriş ve çıkış kontrollüdür. Bunlar, onarım - montaj masrafları, temsil masrafları, şirketlerin yabancı ülkelerdeki ana firmaların genel masraflarına katılması (Veya tersi), ihaleler, turizm, kiralar, göçmenlerle ilgili ödemeler, telif hakları, ikramiyeler ve yarışma kazançları gibi kalemlerdir.

b. *İHRACATLA İLGİLİ MESELELER :*

İhracat konusunda çeşitli etkenler ihracatımızı güçleştirecek bir yönde birleşmektedir.

(1) Nüfusumuz hızlı bir artış göstermektedir. Bununla birlikte iç talep artmakta ve artan tüketim ihracat üzerinde azaltıcı bir etki yapmaktadır. Bir çok maddelerde ihracat artışının üretimdeki artışa paralel olarak gelişmemesinin tahıl ve başka besi maddelerinin ihracatındaki gerilemenin sebebi budur.

(2) Yerli sanayiin gelişmesi de bir çok ihraç maddelerine olan iç talebi arttırmakta ve ihraç edilecek bazı ham maddelerin ihracatının azalmasına yol açmaktadır. Artan iç talep sebebiyle bir çok maddelerin ihracatı üretime göre gerilemektedir. Meselâ, bitkisel yağ sanayiindeki gelişme, yağlı tohumların ihracatının azalmasına ve dokuma sanayiindeki gelişme de pamuk ihracatının üretime göre gerilemesine sebep olmuştur.

Bunun için, iç tüketimdeki artışın ihracatı daraltıcı etkisini önleyecek tedbirler alınması gerekmektedir. Bunun için de üretimi daha büyük ölçüde artıracak imkânlar araştırılmıştır. Özellikle tarım üretiminde verimi artırmak için sulama, gübreleme ve zararlı böcekleri yok etme konuları üzerinde önemle durulmuştur.

(3) İhraç mallarımızın talep esnekliği düşüktür. Bu konuda yapılan araştırmalarda, tiftik dışında diğer önemli ihraç mallarımızda talebin gelir esnekliği sıfıra yakın bulunmuştur.

Bu maddelerin ihracatında, talep esnekliği yönünden, önemli bir gelişme beklenemiyeceği anlaşılmaktadır. Bu durum, ihracatımızın yapısında bir değişiklik yapılması gerektiğini göstermektedir.

(4) Ayrıca, son yıllarda dünya ham madde fiyatlarında meydana gelen düşüşlere karşılık, ham madde ihracatçısı olan yurdumuzda iç fiyatlar yükselmekte ve böylece ihracatta yarışma gücümüz azalmaktadır.

Devalüasyonun yapıldığı 1958 yılından bu yana, toptan eşya fiyatları endeksleri besi maddeleri ve ham madde fiyatlarında devamlı bir yükseliş göstermektedir.

Borsalardaki fiyatlar da bunu doğrulamaktadır. Borsalardaki toptan fiyatlar Tablo 370 de görülmektedir.

(5) Öte yandan, ihracat piyasasında rekabet şartlarını bozan bir takım etkenler vardır. Kurulmuş olan karteller yurdumuzda ve dışarda gösterdikleri çalışmalarla miktarlar ve fiyatlar üzerinde etkili olmaktadır.

c. *ÖDEMELER DENGESİ*

1960 - 1961 yılları Ödemeler Dengesi ve Dış Ticaret sayıları Tablo 371, 372 ve 373 te gösterilmiştir. 1962 yılı tahminleri de bu tablolarda belirtilmiştir.

1961 yılı ihracatındaki artış şeker, tütün, pamuk, canlı hayvanlar, tiftik, yün ve küçük baş hayvan derileri ihracatındaki artışlardan ileri gelmektedir. Özellikle, tütün ihracatında olağanüstü bir artış olmuştur.

1960, 1961 ve 1962 de sırasıyla 321, 347 ve 325 milyon dolâr tahmin edilen ihracat gelirlerimiz, 1953 ihracat fiyatlarıyla gösterildiğinde sırasıyla 346,383 ve 364 milyon dolâr olmaktadır. Bu da, dünya fiyatları bakımından normal sayılan 1953 yılından beri ihracat fiyatlarımızda ortaya çıkan düşüşün, devamlı olarak daha az döviz kazanmamıza yol açtığını göstermektedir.

3. *ÖDEMELER DENGESİ PROJEKSİYONLARI :*

Projeksiyonlar Tablo 374 de gösterilmiştir.

Projeksiyonlar yapılırken sektörlerle ilgili incelemelerde beliren sektör ihtiyaç ve imkânları gözönünde tutularak elde edilen sonuçlar bazı global değerlendirmelerle düzeltilmiştir.

TABLO : 370 — Borsalarda toptan fiyatlar

(Kg./Kr.)

MADDE	1958	1959	1960	1961 Ocak	1961 Mart	1961 Eylûl	1961 Aralık
1. PAMUK :							
a. Adana (Standart Beyaz I)	432,8	460,0	507,7	522,0	517,9	492,0	520,1
b. İzmir (Standart Beyaz I)	470,2	502,7	561,5	554,6	555,6	561,3	556,5
2. FINDIK :							
(Tombul iç fındık)							
a. Giresun	433,0	459,5	867,5	924,0	824,0	1.013,0	1.140,0
b. İstanbul	445,5	662,8	872,2	1.019,3	1.050,9	1.001,9	1.187,6
c. Ordu	437,8	654,3	886,9	1.017,1	1.048,2	1.002,7	1.141,7
d. Trabzon	432,5	778,8	836,1	1.027,5	1.050,0	1.015,0	1.210,0
3. KURU ÜZÜM (Çekirdeksiz) :							
İzmir : 8 No.	166,0	179,2	216,0	—	—	184,6	179,1
9 No.	168,2	217,7	217,0	254,0	251,9	187,8	180,9
10 No.	171,4	198,3	224,1	261,0	258,2	193,1	184,2
4. TİFTİK :							
a. Ankara	1.063,0	1.523,2	1.632,4	1.880,0	1.835,1	1.841,9	1.796,7
b. İstanbul (Anamal)	1.062,0	1.619,2	1.731,0	1.807,3	1.870,6	1.769,4	1.867,5
5. YAĞLI TOHUMLAR :							
a. Ayçiçeği tohumu (Tekirdağ)	84,1	78,9	95,1	102,7	103,5	96,6	103,2
b. Keten tohumu (İstanbul)	127,3	114,6	131,5	136,5	144,8	148,6	172,4
c. Çiğit (Adana)	49,3	52,3	58,1	60,2	61,8	56,2	58,2
6. ARPA : (Konya - Beyaz)	30,0	33,5	38,2	38,0	38,8	47,9	55,6
7. KUŞYEMİ : (Tekirdağ)	46,0	82,0	95,8	160,0	131,9	215,1	206,8

TABLO : 371 — Ödemeler dengesi (1960 - 1962)

(Milyon dolâr)

	1960	1961	1962 (Tahmin)
İthalât (c. i. f.)	468	510	560
İhracat (f. o. b.)	321	347	325
TİCARET DENGESİ	— 147	— 163	— 235
Faiz ödemeleri	— 29	— 30	— 33
Diğer görünmeyenler (Net)	— 15	— 25	— 45
Görünmeyen kalemler (Net)	— 44	— 55	— 78
Enfrastrüktür ve «off shore» gelirleri	52	43	45
CARİ İŞLEMLER DENGESİ	— 139	— 175	— 268
Borç ödemeleri	— 65	— 84	— 87
A. İ. D., CCC, DLF hibe ve kredileri	116	160	198
Özel yabancı sermaye	24	24	25
Diğer yabancı sermaye (1)	67	92	49
TOPLAM SERMAYE HAREKETLERİ	207	276	272
Eksik ve hata (+Dışarı akım)	— 48	— 43	—
Rezervlerdeki değişmeler	51	60	—
DENGE	—	—	83

TABLO : 372 — İthalât (1960 - 1962)

(Milyon dolâr)

	1960	1961	1962 (Tahmin)
1. Yatırım malı İthalâtı	191,4	185,3	235,0
2. Ham madde İthalâtı	217,6	207,9	220,0
— Normal İthalât	195,5	201,6	205,0
— Surplus mad. İthalâtı	22,1	6,3	15,0
3. Tüketim malı İthalâtı	59,2	116,3	105,0
— Normal İthalât	59,2	58,1	50,0
— Surplus mad. İthalâtı	—	58,2	55,0
TOPLAM	468,2	509,5	560,0

(1) Export - Import Bank, İBRD, EMA (Net), IMF, OECD, Alman kredisi ve satıcı kredileri.

TABLO : 373 — İhracat (1960 - 1962)

(Milyon dolâr)

	1960	1961	1962 (Tahmin)
1. TARIM ÜRÜNLERİ	238,0	274,1	257,6
a. Tahıl, bakliyat ve gıda için kullanılan ürünler	14,5	14,7	14,4
b. Meyveler ve sebzeler	78,5	73,3	72,0
c. Sanayide kullanılan ürünler ve orman ürünleri	119,2	150,5	137,1
d. Hayvan yetiştirme, avcılık ve balıkçılık ürünleri	25,8	35,6	34,1
2. SANAYİ ÜRÜNLERİ	63,0	54,0	47,9
3. MADENCİLİK VE TAŞOCAKÇILIGI ÜRÜNLERİ	19,7	18,6	19,5
TOPLAM	320,7	346,7	325,0

a. *İthalât :*

İthalâtımız üç ana bölümde ele alınmıştır.

(1) Yatırım malları ithalâtı

(2) Tüketim malları ithalâtı

(3) Ham madde ithalâtı.

Bu konudaki hesaplar önce gayrisâfi ithalât ihtiyacını bulacak şekilde yapılmış, elde edilen değerlerden yeni yatırımların ve alınacak tedbirlerin meydana getireceği ithalât ikamesi değerleri çıkarılarak hesaplanmıştır.

Yatırım malları ithalâtı projeksiyonu için geçmiş dönemde yatırımlar ve yatırım malları ithalâtı arasındaki bağıntıdan hareket edilmiştir. Önümüzdeki yıllarda plân hedefi olan yatırımlar ve bu yatırımların bünyesinde geçmiş döneme göre belirecek değişiklik gözönünde bulundurulmuştur. Bu projeksiyon, öbürlerinde olduğu gibi sektör ihtiyaçları olarak bulunan sayılarla kontrol edilmiştir. Ortalama olarak yapılacak yatırımların dış para ihtiyacı yatırımlar toplamının yüzde 33 üdür.

Ham madde ithalâtı (1) için bu ithalâtın çeşitli sanayi kollarına giden kısımları ayrılmıştır. Her kısım ilgili olduğu sanayi kolunun gelişmesine bağlı olarak tahmin edilmiştir.

Tüketim malları ithalâtının (1) gelir artışına bağlı olarak gelişeceği tahmin edilmiştir.

---

(1) Amerikan tarımsal üretim artığından yapılan ithalât bunun dışındadır.

TABLO : 374 — Ödemeler dengesi projeksiyonu

(Milyon dolâr)

	1963	1964	1965	1966	1967	5 yıllık toplam
İthalât (c. i. f.)	567	627	630	675	704	3 203
İhracat (f. o. b.)	348	374	394	427	457	2 000
TİCARET DENGESİ :	— 219	— 253	— 236	— 248	— 247	— 1 203
Turizm ve seyahat gelirleri	13	18	25	35	48	139
Turizm ve seyahat giderleri	— 20	— 21	— 23	— 25	— 28	— 117
Özel kâr transferleri (Net)	— 15	— 17	— 20	— 25	— 30	— 107
Borç faizi ödemeleri	— 28	— 24	— 29	— 16	— 12	— 99
Diğer görünmeyenler (Net)	— 29	— 25	— 20	— 20	— 20	— 114
Görünmeyen kalemler (Net)	— 79	— 69	— 57	— 51	— 42	— 303
Enfrastrüktür ve «off shores» gelirleri	47	49	51	53	55	255
CARİ İŞLEMLER :	— 251	— 273	— 242	— 246	— 234	— 1 246
Dış borç ödemesi	— 148	— 99	— 164	— 80	— 76	— 567
Pl. 480 Shipments	60	60	60	60	50	290
Özel yabancı sermaye	25	25	25	25	25	125
Diğer sermaye İthali	349	322	356	276	270	1 573
TOPLAM SERMAYE HAREKETLERİ :	434	407	441	361	345	1 988
Net hata ve noksan ve rezerv hareketleri	35	35	35	35	35	175

TABLO : 375 — İthalât projeksiyonları

(Milyon dolâr)

	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)
Yatırım malları İthalâtı	241.1	274.1	296.0	332.5	363.0
Ham madde İthalâtı	234.5	261.5	299.5	325.0	363.5
Tüketim malları İthalâtı	71.4	76.4	84.5	87.4	93.5
TOPLAM	547.0	612.0	680.0	744.9	820.0
Amerikan tarımsal üretim artığı İthalâtı	60.0	60.0	60.0	60.0	50.0
TOPLAM	607.0	672.0	740.0	804.9	870.0
İthalât İkamesi	— 40.0	— 45.0	— 110.0	— 130.0	— 166.0
Toplam İthalât İhtiyacı	567.0	627.0	630.0	674.9	704.0

Bu yolla bulunan İthalât sayılarında yıllara göre sağlanacak İthalât İkamesi çıkarılarak net İthalât İhtiyacı bulunmuştur. Bu İkame sayılarına sektor programlarında elde edilen İkamenin dış ticaret bakımından değerlendirilmesiyle varılmıştır.

İkameden sonra İthalâta, 1962 İthalât tahminine oranla 1967 de yüzde 26,5 bir artış olacaktır. Bu toplam içinde en önemli artış, yatırım malları İthalâtında olacaktır. İkinci olarak ham madde İthalâtındaki artış gelmektedir. İkameler, ortalama olarak her üç grup arasında aşağı yukarı eşit olarak dağılmaktadır.

b. İhracat :

Bu konudaki projeksiyon iki noktadan hareket edilerek yapılmıştır.

İlk olarak çeşitli sektörlerde yapılan arz talep karşılaştırması sonucunda bulunan üretim fazlaları gözönünde bulundurulmuştur.

İkinci olarak geçmiş İhracat serilerinin incelenmesi, çeşitli İhraç maddelerinin alıcı ülkeler gelirleriyle uzun sürede gösterdiği bağıntı, yarışıcı ülkeler arzındaki gelişmeler gözönünde bulundurulmuştur.

Bu iki çalışma birbirine çok yakından bağlı şekilde yürütülmüştür. Özellikle dış piyasa bakımından elverişli olduğu anlaşılan maddelerin üretiminin ve İhraç edilebilir fazlalığın arttırılması için bütün tedbirler alınmıştır.

c. Görünmeyen kalemlerde plân bakımından en önemli unsur turizmdir. Turizm ve yolculuk gelirleri plânın turizmle ilgili bölümünde de gösterildiği gibi, gerçekleştirilecek tanıtma çabalarıyla bağıntılı bir şekilde gelecek turist sayısında, turistin ortalama süresinde ve bırakacağı ortalama dolâr miktarında elde edilecek artışlar ve yapılacak yatırımlar gözönünde bulundurularak hesaplanmıştır.

Turizm ve yolculuk giderlerinin gelir artışına paralel olarak artacağı ve 1963 te 20 milyon dolârdan 1967 de 28 milyon dolâra yükseleceği kabul edilmiştir.

Özel yabancı sermaye yatırım kârları transferi bugünkü ve beklenen yatırımlar gözönünde bulundurularak muhtemel gelişme tahmin edilmiştir.

Borç faizi ödemeleri bugünkü borçların faiz ödemeleridir.

Diğer görünmiyen kalemlerde ticaret filomuzun gittikçe gençleştirilmesi sonucu dış ticaretimizin daha büyük bir bölümünün kendi gemilerimizle taşınması ve uluslararası taşımalara gemilerimizin daha fazla katılması gibi unsurlar gözönünde bulundurulmuştur.

Bu şekilde bulunan ithalât miktarlarına bu devrede gerekli stokların yaratılması için alınacak Amerikan tarımsal üretim artığı ithalâtı eklenmiştir.

TABLO : 376 — İhracat projeksiyonları

(Milyon dolâr)

	1963 (1)	1964 (2)	1965 (3)	1966 (4)	1967 (5)
1. TARIM ÜRÜNLERİ	269,8	291,2	298,0	329,5	348,9
a. Tahıl, bakliyat ve gıda için kullanılan ürünler	17,8	18,2	18,6	19,0	19,4
b. Meyveler ve sebzeler	84,2	93,7	86,5	103,5	105,4
c. Sanayide kullanılan ürünler ve orman ürünleri	131,0	138,2	146,1	152,9	160,7
d. Hayvan yetiştirme, avcılık ve balıkçılık ürünleri	36,8	41,1	46,8	54,1	63,4
2. SANAYİ ÜRÜNLERİ	56,0	60,9	71,5	73,4	82,3
3. MADENCİLİK VE TAŞOCAKÇILIĞI ÜRÜNLERİ	22,0	22,2	24,0	24,3	26,0
TOPLAM	347,8	374,3	393,5	427,2	457,2

Tablo 374 de görüldüğü gibi Birinci Beş Yıllık Plânda görünmiyen kalemler net açığı yarı yarıya azalmış olacaktır.

d. «Enfrastrüktür ve off shore» gelirleri, NATO siparişlerinde ve NATO ile ilgili yatırımlarda muhtemel gelişmeler gözönünde bulundurularak tahmin edilmiştir.

Bu şekilde plânın son yılından başlayarak görünmeyen kalemler ve «Enfrastrüktür ve off shore» gelirleri toplamı cari işlemler dengesine pozitif bir kalem olarak girmeye başlıyacaktır.

e. Cari işlemler dengesi aşağı yukarı ticaret dengesine paralel olarak plânın ilk yıllarında artan bir açık göstermekte ve son yıllarda 230 - 240 milyon dolâr çevresinde değişmektedir. Böylece 1963 de toplam cari döviz giderlerimizin yüzde 62 sini meydana getiren döviz gelirlerimiz, 1967 de bunun yüzde 71 ini karşılıyacaktır.

f. Dış borç ödemeleri beş yılda 567 milyon dolâr olarak hesaplanmıştır. Bu hesapta gelecekteki borçlanmaların birinci beş yıllık plâna etkisi olmayacağı kabul edilmiştir. Görünmeyen kalemlerde alınan 99 milyon dolâr borç faizi ödemeleri de hesaba katılırsa dış borçlarımızla ilgili yükümlülüklerimizin 666 milyon dolâr olduğu görülmektedir.

2000 yılına kadar ödenmesi gereken mevcut dış borcumuz 1 milyar 276 milyon 700 bin dolârdır. Bunun 250,3 milyon dolârı Türk lirası olarak ödenebileceğinden ödemeler dengesi üzerinde etkisi olmıyacaktır. Geri kalan 1 milyar 26 milyon 400 bin dolâr 2000 yılına kadar dış parayla ödiyeceğimiz borcu meydana getirmektedir. Birinci Beş Yıllık Plân süresince ödenecek olan 567 milyon dolârdan sonra 2000 yılına kadar ödenecek 459 milyon dolâr kalacaktır.

Beş yıllık dış borç ödemeleriyle cari işlemler dengesi açığı ve rezerv artışı (Veya hata ve noksan net açığı) toplamı olan 1988 milyon dolâr yabancı sermaye ihtiyacımızı göstermektedir. Amerikan tarımsal üretim artığı ithalâtı (PL 480 shipments) ve beklenen yabancı özel sermaye toplamı olan 415 milyon dolâr çıkarıldıktan sonra kalan 1573 milyon dolâr sağlanması gereken beş yıllık dış yardım miktarını meydana getirmektedir.

Plânın son yıllarında 700 milyon dolâra kadar yükselen önemli bir ithalât gerçekleştirilecektir. Öte yandan ihracat gelirlerimiz geniş ölçüde tarımsal maddelere ve madenciliğe dayanacaktır. Tarımsal üretim bütün tedbirler alınsa da önceden tahmin edilmeyen hava şartlarına bağlı kalacaktır. Maden ve maden cevheri ihracatımız ise, sanayileşmiş alıcı ülkelerdeki konjonktür değişmelerinden en çok etkilenecek olan ihracat kalemidir.

Bu durumda, geniş bir ithlât programının gerçekleşmesi, elde döviz reservimizin bulunmasını gerektirmektedir. Gerçek bir dış ödemeler dengesi, konjonktür dalgalanmaları karşısında çok önemli güçlükler çekmeden işleyen bir dış ticaret yapısı olarak anlaşılmalıdır.

4. *DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE ALINACAK TEDBİRLER :*

a. *Genel ilkeler :*

Kalkınmamızda dış ticaretin etkisi önemli olacaktır. Bu bakımdan dış ticaret politikasının uzun süreli bir görüşle düzenlenmesi ve uygulanması önemlidir.

Genel olarak ekonominin dış rekabetten korunması ve özellikle bazı sektörler ya da sanayilerin bu bakımdan durumu aynı konular olarak ele alınacaktır. Az gelişmiş olmanın diğer gelişmiş memleketlerle dış ticaret münasebetlerindeki sakıncalarını gidermek için, çok yüksek olmayan bir advarlorem genel koruma gereklidir. Bu genel koruma zamanla azalma eğiliminde olmalıdır. Bunun yanında, yeni doğan sanayileri korumak ve geliştirmek için çok selektif bir özel koruma gereklidir. Ancak, bu sanayilerin plân hedeflerine uygun olması şarttır. Öte yandan, bu sanayilerin üretim maliyetlerinin zamanla düşeceği hususu, teknik ve malî yapıları

gözönünde bulundurularak sağlanacaktır. Bu sanayilerin elverdiği kadar az sayıda olması ve maliyetlerin geniş ölçüde yükselmesine yol açmaması sağlanacaktır.

Koruma dinamik bir görüşle uygulanmalı, bir üretim dalı yarışabilir hale geldiğinde koruma ortadan kalkmalıdır. Koruma derecesi, korunan sanayii rekabet edebilir bir duruma gelmeye sevkedecek şekilde ayarlanacaktır.

Gümrük, kota ve diğer koruma tedbirleri ayırıcı ve tamamlayıcı araçlar olarak düşünülmelidir.

Selektif bir koruma düzeninin yanında, selektif bir gümrük indirimi politikası da gerekebilir. Bu politika yükselme eğilimi gösteren iç maliyet yapısına basınç yapmak ve yeni doğan sanayilerin kuruluş dönemini kısaltmak amacı ile kullanılabilir.

Himaye ve istikrar içinde gelişme politikası ile normal oyun kurallarının uygulanmasında kararlılık sağlanacak, böylece iş sahiplerinin gelecek hakkında daha sağlam tahminler yapması mümkün olacaktır.

Gümrük düzeninin hedefi, Devlete gelir sağlamak değil iç sanayiin korunması olacaktır.

b. Tedbirler :

(1) İTHALÂTLA İLGİLİ TEDBİRLER :

(a) Sektör programlarında ayrıntılı bir şekilde tâyin edilmiş olan sanayi politikası ile dış ticaret politikası birbirini tutar ve tamamlar bir duruma getirilecektir

(b) Yerli sanayiin korunması, teşviki ve ayrıca döviz tasarrufu bakımından ithal listeleri gözden geçirilerek düzeltilecektir.

(i) Yurt içindeki üretimi, fiyat, nicelik ve nitelik bakımından yurt ihtiyacını karşılayabilecek durumda olan maddelerin ithal listelerine alınmaması ilkesi kabul edilerek listeler bu yönden düzeltilecektir.

(ii) Yurt içindeki üretimi, ihtiyacı kısmen karşılayan maddeler liberasyon listesine alınmayacak, alınmış ise buradan çıkarılacaktır.

Bu gibi maddeler için gereken kotalar, maddelerin ekonomi için arzettiği önem, ihtiyaç miktarı ve yerli üretim miktarı ile dış ödeme imkânlarımız gözönünde bulundurularak tesbit edilecektir.

(iii) İthalât programlarında plân hedeflerinin gerçekleşmesi için gerekli ithalâta öncelik verilecek ve ilgili sanayi kollarının ihtiyaçları plânla ilgilerine göre tesbit edilerek karşılanacaktır.

(iv) Belirli mercilerin emir ve müsaadesine tabi kotalar ile sanayici kotaları, yalnız zaruri olan hallere inhisar ettirilecektir.

(v) İthalât programlarında lüks mal ithaline yer verilmeyecektir.

(c) İthalât ve ihracat işbirliği ile yürütülecek ve aynı maddenin bir yandan ihraç edilirken öte yandan hatta daha pahalıya ithal edilmemesine dikkat edilecektir.

(d) İthal listelerinin tanziminde mevcut ve muhtemel döviz imkânlarının aşılmamasına önem verilecektir.

Bu konuda serbest alanla ilgili ithal listelerinin kapsamı tesbit edilirken, anlaşmalı ülkelerden ithalât imkânları da gözönünde bulundurulacak ve serbest döviz yükünün artmamasına dikkat edilecektir.

(e) İthalâtın süresi içinde ve maksada uygun olarak yapılmasının sağlanması için kesin tedbirler alınacaktır.

(f) İthalât sistemi bir disiplin altında yürütülecektir. İthalâta ait hükümlerde sık sık değişiklik yapılmıyarak istikrar ve devamlılık sağlanacaktır.

(g) İthalâtta ihtisasa yer verilmesi için tedbir alınacaktır. İthalâtçılıkta belirli şartlar ve ihtisas aranacak ve ithalâtçı belgesi ona göre verilecektir.

(2) İHRACATLA İLGİLİ TEDBİRLER

(a) Sınıflama ve standrdizasyon eksikliğinin giderilmesi için tedbir alınacaktır. İhraç mallarımızın bir çoğu nitelik üstünlüklerine rağmen uluslararası standardlara uymadığından, dış pazarlarda geniş sürüm alanı bulamamaktadır. Bu bakımdan bütün ihraç mallarımıza ait standardların hızla tesbiti ve buna uymanın sağlanması gerekmektedir.

(b) Ambalâj yetersizliği giderilecektir. İhraç mallarının ambalâjı konusuna memleketimizde gerektiği kadar önem verilmemektedir. Halbuki malların dış pazarlarda tanıtılmasında ve sürümünde ambalâj ve sunulma şeklinin büyük payı vardır.

Bunun için, modern ambalâj tesislerinin kurulmasına önem verilmiştir.

(c) Kalite kontrolü bir çok mallarda yetersizdir. Bu hususta gerekli tedbirlerin hızla alınması gerekmektedir.

(d) Dış pazar çalışmaları yetersizdir. Bu hususta araştırmaların Devletçe de desteklenmesi gerekmektedir. Özellikle yeni ve sürümü güç ihraç maddeleriyle ilgili piyasa araştırmaları üzerinde önemle durulmalıdır.

(e) Pazarlama kuruluşu yetersizliğinin giderilmesine çalışılacaktır. İhraç mallarımızı dış pazara tanıtma konusunda yeteri kadar çaba harcanmamaktadır. Çoğunlukla alıcıların ayağımıza gelip malımızı alması beklenmektedir. Oysa bugünkü dış ticarette alıcının ayağına gitmek ve malı beğendirmek gerekir. Bunun için de, gerekli düzeni kurmak, reklâm ve tanıtma işlerine de çok önem vermek gerekmektedir. Yeni ve sürümü güç ihraç maddelerinde bu nokta çok önemlidir..

(f) İhracatçı kredisi porblemi kesin olarak halledilecektir. İhracatçılara stok yapmağa da imkân verecek şekilde yeteri kadar kredi sağlanmalıdır.

(g) Vergi yönünden teşvik tedbiri alınması gerekmektedir. Özellikle ihraç mallarının maliyetine giren bütün dolaylı vergilerin gümrük kapısında ihracatçıya geri verilmesini sağlıyacak pratik bir vergi düzenine (Özellikle mamul maddeler ihracında) ihtiyaç vardır.

(h) İhracat rejimi, uygulanması basitleştirilecek, gerekli işlemleri yapan mercilerin sayısı elverdiği kadar azaltılacaktır. Linsans dağıtımı işi hızlandırılacak, gereken değişiklikler ihracat mevsimi başında tesbit edilecektir.

(i) İhraç maddelerimizin çoğu saklanması güç, çabuk bozulan tarımsal ürünlerdir. Bugünkü durumda, fena saklama şartları yüzünden stokta fire payı çok yüksektir. Saklama tesislerinin çoğaltılmasına sektör programlarında gereken önem verilmiştir.

(j) Standardizasyon, ambalâjlama ve diğer ihracatla ilgili işlerde her seviyede ehliyetli personele ihtiyaç vardır. Bu personelin özel olarak yetiştirilmesi için ihracatçılar teşvik edilmelidir.

(k) Plân devresinde, her çeşit ambalâj ve ambalâj gereçlerinin yurt içinden karşılanması için tedbirler alınacaktır.

(l) Örnek olarak gönderilenle asıl mal arasında özdeşliğin sağlanması için gereğinde şiddetli ceza tedbirleri uygulanacaktır.

(m) Gönüllü ihracatçı birlikleri kurulması ve bunların aynı dalda çalışan teşebbüslerin aralarında bilgi alış verişi sağlayacak ve müşterek meseleleri halledecek şekilde çalışması teşvik edilecektir.

(n) İhracatçıların veya ihracatçı birliklerinin, ithalâtçı memleketlerde temsilcilikler kurması, bazı şartlar altında teşvik edilmeli ve uluslararası fuarlara katılmak gibi tanıtma faaliyetlerine önem verilmelidir.

YÜKSEK PLÂNLAMA KURULU KARARI

PLÂN HEDEFLERİ VE STRATEJİSİ

«Plân Hedefleri ve Stratejisi», Bakanlar Kurulu tarafından 29 Haziran 1961 tarihinde 5/1411 Kararla kabul edilmiş ve tam metni Resmî Gazete'nin 5 Temmuz 1961 tarihli ve 10846 numaralı sayısında yayımlanmıştır. «Strateji» Aralık 1961 de Bakanlar Kurulu tarafından tekrar kabul edilmiştir.

GENEL ESASLAR :

1. Türk toplumunun seçtiği yaşayış şekli olan demokrasi düzeni içinde en yüksek kalkınma hızını sağlıyacak, devam ettirecek ve sosyal adaleti gerçekleştirecek bir kalkınma plânı yapılacaktır.

KALKINMA PLÂNLARI :

2. 15 yıllık bir perspektif içinde 5 er yıllık dönemleri kavramak üzere kalkınma plânları hazırlanacak ve bu çerçeve içinde plânlar her yıl gözden geçirilecektir.

Nüfus artış hızı ile kalkınma hızı arasındaki uzun vâdeli münasebetler üzerinde ayrıca durulacaktır.

3. Türk ekonomisi Devlet ve özel teşebbüs sektörlerinin yanyana bulunduğu karma bir ekonomidir. Plânlama bakımından karma ekonominin sağladığı imkânlardan en çok faydalanma yolları üzerinde durulacak ve bu sistemin kurallarına uyulacaktır.

Devlet sektörünün faaliyeti, kararlaştırılan gelişme hızını gerçekleştirecek ve stratejinin gerektirdiği yönde dengeli bir kalkınma sağlıyacak şekilde plânlanacaktır.

Toplam tasarrufun artmasına paralel olarak özel teşebbüsün yatırımlarını artırması, bunların hızlı ve dengeli bir kalkınmanın gerektirdiği sahalara yöneltilmesi teşvik edilecek ve bu teşvikte doğrudan doğruya kontrollardan kaçınılarak vergi ve kredi politikaları, sermaye piyasasının teşekkülü ve geliştirilmesi gibi dolaylı tedbirlere başvurulacaktır.

4. Devletin iktisat politikasında açıklık ve kararlılık esas olacaktır.

Maliye, para, fiyat, dış ticaret ve yatırım politikalarında kararlılık ve açıklık esaslarına uyulacak ve gerek Devlet sektöründe, gerek özel sektörde uzağı görme ve güvenle hareket etme imkânı sağlanacaktır.

KALKINMA HIZI :

5. Önümüzdeki plân devresinde nüfusun şimdiki artış hızı gözönünde tutularak % 7 civarında bir kalkınma hızına ulaşmak hedef olarak tesbit edilmiştir. Yapılan ilk hesaplara göre bunun gerçekleştirilmesi % 1½ kadarı iç, % ½ kadarı dış kaynaklardan sağlanmak suretiyle gayrisâfi milli hasılanın % 18 i civarında bir yatırım yapılmasına bağlıdır.

TASARRUF POLİTİKASI :

6. Milli gelirimizdeki artışların mümkün olan büyük kısmı yatırıma ayrılacaktır.

İstenilen kalkınmanın ancak milletin bazı fedakârlıklara katlanması ile gerçekleşebileceği muhakkaktır. Verimliliği artıracak entansif tarım, sanayileşme, insan gücünün değerlendirilmesi gibi hususların hepsi yatırımla gerçekleşebilir. Bu ise büyük miktarda tasarrufa ihtiyaç gösterir.

Tasarrufu artırmak gayesiyle halkımızın büyük çoğunluğunun geçim seviyesi bu günkü yaşama standardlarının altına düşürülmeyecektir. Ancak, önümüzdeki birkaç yılda milli gelirimizdeki artışların büyük kısmının yatırımlara ayrılması, ulaşılması istenen gayenin kaçınılmaz bir şartıdır. Toplumun gelecekte daha yüksek bir refah seviyesine ulaşabilmesi için bu fedakârlığa katlanmayı kabul etmek gereklidir. Bununla beraber tasarruflar artırılırken aşağıdaki esaslar gözönünde bulundurulacaktır :

a) Zaruri ihtiyaç mallarının istihlâki en az nüfus artışı kadar artmalıdır.

b) Tasarruf artışı, gelir dağılımındaki farkları büyütücü yönde değil, azaltıcı yönde olmalıdır.

Tasarruf ve yatırımların artırılması, esas itibariyle, lüks malların istihlâkindeki artışı önleme yoluyla olacaktır. Bu sebeple gerçekte, toplumdan beklenilen fedakârlık ilk bakışta göründüğünden daha azdır. Zira, fert başına düşen ortalama istihlâk miktarı çok az artsa bile daha âdil bir gelir dağılımı sağlamak suretiyle çoğunluğun yaşama standardının yükselmesi ve toplum refahının artması mümkün olacaktır.

7. Gerekli tasarrufu elde etmek için bir yandan özel tasarruf teşvik edilecek, öbür yandan ise kamu tasarruflarının âzami seviyelerine çıkarılması yollarına başvurulacaktır.

Halkın gönüllü olarak yapacağı tasarrufun artması için uygun ortam ve organizasyonun bulunması şarttır. İyi bir organizasyon toplam tasarrufları artırabileceği gibi bu fonların en iyi şekilde yatırılmasını da kolaylaştırır : Bu konuda gerekli tedbirler üzerinde durulacaktır. Ayrıca özel tasarrufların artmasını sağlıyabilecek ve israfı önliyecek tedbirler alınacaktır.

Bazan çok cazip görünüşlü bir cebri tasarruf vasıtası olan enflâsyondan sakınmak gerekir. Enflâsyon yoluyla cebri tasarruf sosyal adalet ilkelerine aykırı sonuçlar doğurduğu gibi ekonomide kaynakların israfına ve istikrarsızlığa da sebep olmaktadır. Burada enflâsyondan kasıt para basmak suretiyle harcamalar yapmak yüzünden umumi fiyat seviyesinde vukua gelen devamlı ve hızlı artışlar veya kalkınma gayesine bağlı olmayan tediye muvazenesi açıkları yaratılması halidir.

Kamu tasarrufunu artırmak için başvurulacak en önemli vasıta vergileme olmalıdır. Sosyal adalet, verginin müterakki bir mahiyet taşımasını gerektirir. Gelir vergisi, teşkilât yetersizliği ve sosyal organizasyonun bünyesi bakımından bir çok az gelişmiş memlekette olduğu gibi bizde de müterakkiliği istenilen dereçede sağlamaktan uzaktır. Bu sebepten, gelir vergisinin boşluklarını giderebilmek için diğer vergileri ıslah etmek ve bu suretle müterakkiliği sağlamak gereklidir.

Müterakki vergi yanında İktisadi Devlet Teşebbüsleri de önemli bir tasarruf kaynağı olmak durumundadır. Türlü hissi tutumlarla İktisadi Devlet Teşebbüslerinin yatırılabilir kaynak yaratma imkânlarının feda edilmesine, hele temelsiz, intizamsız ve perakende sosyal adalet kayguları ile bir çok işletmelerin, yatırılabilir kaynakları tüketici müesseseler olarak devam etmelerine kesin olarak son verilecektir.

Her türlü sosyal sigortalar da memleketin önemli tasarruf kaynakları olarak mütalâa edilerek bu sosyal sigorta fonlarının rasyonel bir şekilde kullanılması sağlanacaktır.

YATIRIM POLİTİKASI :

8. Uzun süreli bir perspektif içinde ve ekonominin bütünü gözönünde tutularak Devlet yatırımları düzenlenecek; aynı esaslara göre özel sektör yatırımlarına da yön verilecektir.

Ekonominin kıt sermaye kaynaklarının en iyi şekilde kullanılabilmesi için yatırımların genel ve uzak görüşlü ölçülere göre yapılması lâzımdır. Bu uzun süreli genel görüşü plân çalışmaları ortaya koyacaktır. Yatırım kıstasları, büyük yatırımlar için proje değerlendirme safhasında, küçük yatırımlar için ise ilgili iktisat politikası esasları düzenlenirken gözönünde tutulacaktır.

Türkiye'de kalkınma, dar imkânların uzun bir devre içinde en çok verimli sahalara yatırılması ile gerçekleşecektir. Türkiye gibi milli gelirinin yarıya yakın kısmı tarımdan gelen ve nüfusunun dörtte üçü köylerde yaşıyan bir memlekette tarım ile sanayi arasında yatırımlar bakımından tercihin, ya hep ya hiç olarak değil, marjinal ayarlamalar şeklinde düşünülmesi icap eder.

Yatırımların uzun bir perspektif içinde yapılması, ileri teknolojiden geniş ölçüde faydalanmayı, yatırım kararlarında teknolojik imkân ve ilerlemeleri daima gözönünde tutmayı ve teşvik etmeyi gerektirir.

Devlet eliyle yapılacak yatırımlarda esas prensip, uzun süreli gelişme için gerekli yatırımları, stratejik yatırımları ve özel teşebbüsün gerçekleştiremediği yatırımları yapmak olacaktır.

Memleketimizde kalkınma hızı esas itibariyle sermaye birikmesi ile kayıtlı bulunacaktır. Bu da reel bakımdan, memleket dâhilinde istihsal edebileceğimiz veya ithal edebileceğimiz sermaye malları miktarı ile sınırlıdır. Bu sebeple sermaye malları ile ihraç malları endüstrileri yatırımlarına öncelik verilecektir.

9. Yatırımların yapılmasında ve coğrafi dağılışında bölgeler arası dengeli bir kalkınmanın esasları gözönünde bulundurulacaktır.

Türkiye'de bölgeler arasında iktisadi faaliyet hacmi ve gelir seviyesi bakımından büyük farklar vardır. Dengeli bir kalkınmanın unsurlarından biri de bölgeler arasındaki büyük eşitsizlikleri ortadan kaldırmaktadır. Bu itibarla yatırımların bölgelere dağılışında böyle bir dengeye götürecek şekilde hareket etmek gereklidir.

Bölgeler arası denge hedefine ulaşmanın bir çok karışık meselelerin çözümlenmesini gerektireceği muhakkaktır. Bunun için konunun ele alınışında üç safhalı bir hareket programı uygulamak yerinde olacaktır.

a) Birinci safhada daha çok, yatırımların kuruluş yeri ile ilgili kararlar üzerinde durulacaktır. Bu hususta :

(1) Yatırım projelerinin hazırlanmasında birden fazla kuruluş yeri üzerinde inceleme yapılması telkin edilecek,

(2) Diğer yatırım kıstaslarına göre eşit durumda bulunan projelerden, geri kalmış bölgeleri kuruluş yeri olarak gösterenler tercih edilecektir.

b) İkinci safhada özel teşebbüs yatırımlarının belli bölgelere tevcihi için teşvik tedbirleri alınacak, kamu yatırımlarının programları arasında da bu bölgelere öncelik tanınacaktır.

c) Son safhada etraflı bölge kalkınma plânları hazırlanacaktır. Bölgeler arası tercihte hem iktisadi (bölgelerin gelişme potansiyeli) hem de sosyal (geri kalmış bölgelerin kaldırılması) unsurlar üzerinde durulacaktır.

VASIFLI İNSAN YETİŞTİRME :

10. Kalkınma hızını artırma ve plânın başarısını sağlama bakımından sıhhatli ve bilgili işgücünün sistemli bir şekilde yeteri kadar yetiştirilmesi özel bir önem arzetmektedir. Gerek plânlarla ele alınacak yatırımların en verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi, gerekse mevcut kapasite ve imkânlardan en çok faydalanılabilmesi için araştırıcı ve teknik bilginin artırılması maksadiyle her seviyedeki eğitime ve öğretime öncelik verilecektir.

KAMU HARCAMALARI :

11. İstihlâke yönelen kamu harcamalarının toplamında ancak nüfus artışı yüzdesi civarında bir artırma yapılabilecektir.

İstenilen kalkınma hızını sağlamak için millî gelirdeki artışın önemli bir kısmının yatırımlara yöneltilmesi gerektiğinden, daha çok istihlâk mahiyeti arzeden kamu harcamalarının belli sınırları içinde tutulmasında zaruret vardır. Bu çeşit hizmetlere yöneltilen harcamaların fert başına düşen miktarını sabit tutmayı bu hususta mâkul bir ölçü saymak gerekir.

12. Kamu hizmetlerinin teşkilâtlandırılması ve yapılmasına halkın da katılmasını sağlamak üzere gerekli tedbirler alınacak ve bu hususta gayret gösteren topluluklara, diğer kıstaslar da gözönünde tutulmak suretiyle, öncelik tanınacaktır.

Kamu hizmetlerinin dağıtılmasında şimdiye kadar takibedilen usul Devletin tek taraflı olarak hareketi şeklinde olmuştur. Halkın, hizmetin teşkilâtlandırılmasına ve yapılmasına katılmasını sağlamak hem yapılan işlerin daha başarılı olmasını kolaylaştırır, hem de Devletin yükünü hafifletir. Kamu hizmetinin kamu otoriteleri ile halkın birlikte çalışmasını gerektiren bir iş olduğu fikrini yerleştirmenin ve toplulukları çeşitli meselelerini halletmek üzere bir arada hareket ve teşkilâtlanmaya teşvik etmenin büyük sosyal faydaları vardır. Bu suretle başka türlü ortaya çıkmayacak olan bir enerjiyi harekete geçirmek, kullanılmıyan iş gücünü değerlendirmek ve kalkınmayı kolaylaştıracak sosyal şartları hazırlamak da mümkün olacaktır.

ORGANİZASYON :

13. İmkânların tam kullanılabilmesi ve iyi şekilde değerlendirilebilmesi için tarımda, ticarette, sanayide ve Devlet hizmetlerinde organizasyonu ıslah edici ve modernleştirici tedbirler alınacaktır.

Tarım alanında reorganizasyon hayati önem taşımaktadır. Zirai reform yolu ile, işletmelerin en uygun büyüklüğe kavuşturulması, makineleşmeden en büyük ölçüde fayda sağlanması ve işletmelerin rasyonel istihsal metodlarını uygulamaları gereklidir. Bu yapılmadıkça yeni yatırımların yeteri kadar verimli olması beklenemez.

Ticaret ve sanayide organizasyon ıslahatı şarttır. Bilhassa, kaynaklardan en iyi şekilde faydalanmayı sağlamak üzere, gerekli alanlarda dağınık ufak sermaye ve işletmelerin bir araya getirilmesi ve böylece büyük istihsalin verimliliğinden faydalanılması lâzımdır.

Özel sektörde hâsıl olan tasarrufun artması ve bunun en verimli sahalara gitmesi, iyi işleyen bir sermaye piyasasının varlığına bağlıdır. Halbuki memleketimizde bu bakımdan tam bir boşluk vardır. Kamu fonlarının dışında sermaye, sahibine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu yüzden de ufak sermayelerin birleşmesi mümkün olamamaktadır. Banka sistemini sosyal sigortalar ve esham - tahvilât borsaları gibi kurumları ellerindeki fonların kullanılması bakımından bir sermaye piyasası meydana getirecek şekilde yeniden teşkilâtlandırmak şarttır.

Devlet hizmetlerinde de iyi organizasyon eksikliğinden doğan israf büyük olmaktadır. Bazı sahalarda yeniden düzenleme tedbirleri ile topluma maliyetini artırmadan Devlet hizmetlerinden daha fazla verim sağlanması mümkündür.

YANLIŞ - DOĞRU CETVELİ

	Sayfa	Satır	Yanlış	Doğru
Tablo : 1	7	1	14.250	13.648
Tablo : 1	7	1	17.890	18.790
	24	12	Sebebiyet	Sebebiyle
	36	46	tütekim	Tüketim
	48	21	hemde	hem de
	67	11	İçinde	için de
	68	31	belkide	belki de
Tablo : 34	71	başlık	Tükiye	Türkiye
	73	6-7-8	(Bu bakımdan bugünkü politikanın nüfus plânlamasını yasaklıyan yönü hemen değiştirilecektir. Bu hem nüfus artış hızının biraz yavaşlamasını hem de çocuk nüfus oranının küçülmesini sağlayacaktır.) Bu paragraf ikinci defa yazılmış olduğundan çıkacak.	
	98	2	yatırımlar	yatırımların
	114	9	fonksikonu	fonksiyonu
	117	15	ornı	oranı
	119	20	değerler	değerleri
Tablo : 50	120	1	5.1 —	5.1
	131	10	çeşit	çeşitli
	131	25	bir de	biri de
	132	3	karşılayacağımız	karşılaşacağımız
	136	son satır	yönelmesi	yönelmesini
	138	8	biride	biri de
	145	18	yararlamağı	yararlanmayı
	145	24-25	Devletin ekonomiye yön verme derecesi Tarım kalkınması Plânında Devletin birçok hususlarda çiftçiye yardımcı olmasına ve çalışmalara yön vermesinin önemi açıktır.	Devletin ekonomiye yön verme derecesi : Tarım Kalkınması Plânında, Devletin birçok hususlarda çiftçiye yardımcı olmasının ve çalışmalara yön vermesinin önemi açıktır.
	146	1-2	Bu kesimin çeşitli alanlarda çalışmalara, Devletin katılması da söz konusudur.	Bu kesimde çeşitli alanlardaki çalışmalara, Devletin katılması da söz konusudur.
	148	10	kısmı plânlamalar	Kısmi plânlamalar
	148	23	foktörlerin	faktörlerin
Tablo : 59	164	tablo başlığında	Birimi yok	(Milyon T.L.)
	175	36	Projelerinin	projelerini
	176		GÜBRELEME tablosu çift yazıldığı için, çıkacak.	
	177	başlık	Tablo numarası yok.	TABLO : 67
Tablo : 67	177	15	166.0	66.0
	201	5	mali İthalât	mali İthalât
	202	Tablo No.	TABLO : 97	TABLO : 78

	Sayfa	Satır	Yanlış	Doğru
Tablo : 88	212	3	mezahalar	mezbahalar
	249	Tablo No.	TABLO : 135	TABLO : 133
	251	başlık	ÜREMİ	ÜRETİM
Tablo : 170	277	başlık	1967 index	1967 Endeks
	282	12	rafinerlerin	rafinerilerin
	282	12	İşletmekte	İşletilmekte
	289	8	Üretim	üretime
	292	6	ülkelerdir	ilkelerdir
	292	21	«Granti kapasitesi»	«Garanti kapasitesi»
Tablo : 216	314		Tablo : 216 şu şekilde olacak.	

TABLO : 216 — Yatırımlar
(Milyon TL.)

	1963	1964	1965	1966	1967	Toplam
İdame ve yenileme	20.0	30.0	55.0	65.0	67.5	237.5

	317	21	fabrikaların	fabrikalarının
Tablo : 242	339	17	500	750
Tablo : 242	339	18	750	500
	351	tablo 261 in altına	başlık yok	8. TEDBİRLER
	351	5	bedelleri	bedelsiz
	355	3	Yük vagonu yurtta...	Yük vagonu : Yurtta...
	370	33	haklarını koruyacak, tip sözleşme...	haklarını koruyacak tip sözleşme..
	383	1	980 M²	980 MW
	393	20	Yüksek güçlü taşıtlar yalnız kamyon...	Yüksek güçlü taşıtlar olarak yalnız kamyon..
	458	33	(Bu mesleğe geçmesini önleyen mali ve hukuki engellerin giderilmesi üzerin-) bu satır çıkacak.	
	462	8	elemanlarını	elemanlar
	482	31	mikânı	imkânı
	491	27	olmalıdır	olmalarıdır.
	494	13	olanlardaki	alanlardaki
	498	4	yararlanılarak meydana getirilecektir.	yararlanılarak stoklar meydana getirilecektir.
	501	7	mekanizanın	mekanizmanın
	523	15	standradizasyon	standardizasyon